

SOSYAL HİZMET

“SOCIAL WORK”

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını
Publication of Association of Social Workers
2023/2 Temmuz-Aralık
(Yayın Tarihi: Ağustos 2023)
E-ISSN: 2149-9454

Sahibi/Owner

Ramazan YÜKSEL

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Genel Başkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Beyza KAYA

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Basın ve Yayın Sekreteri

Editör

Abidin ÖZDEMİR

Sosyal Hizmet Uzmanı

Yayın Kurulu/Editorial Board

Doç. Dr. Merve Deniz PAK GÜRE (Başkan)

Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Dr. Mehmet Can AKTAN (Başkan Yardımcısı)

Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Süleyman KAÇMAZ

Sosyal Hizmet Uzmanı -Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Kenan TOPCU

Sosyal Hizmet Uzmanı –ASHB

S.Sedat TÜRKERİ

Sosyal Hizmet Uzmanı

Selda ŞAHİNDOKUYUCU

Sosyal Hizmet Uzmanı- SHUDER

İletişim İçin

Sosyal Hizmet Dergisi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi

Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA

E-Posta: info@shuder.org

www.shuder.org

:@shudernegi

:@SHUdernegiGM

:@shudernegi

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Önsöz	3
Sunuş	6
Afetlerde LGBTİ+'larla Sosyal Hizmet Uygulaması Ecem Güneş GÜMÜŞER, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Doktora Öğrencisi	9
Afetlerde Sosyal Hizmet Vaka Yönetimi Paradigması ve Fiziksel Hastalıklar Özge GÜNGÖR, Sosyal Hizmet Uzmanı	20
Yapısalcı Kuram Bağlamında Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet Atıl Utku GEL, Sosyal Hizmet Uzmanı	42
Flört Şiddetine Maruz Kalan Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Deneyimleri Simge ÇOBANOĞLU, Begüm ÖZDEMİR, Hilal SEZER, Sıla ÖZYAR, Buse BÜKÜCÜ, Sümeyra ERGEÇ, Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri	53
Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Ortamlarındaki Sorun ve İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi Aynur HASÇAKALLAR, Buket TAŞPINAR, Ezgi KILIÇ, İpek YILMAZ, Yeliz ALTOP, Zümrüt AKTAŞ, Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri	77
Uluslararası Öğrencilerin Türkiye'ye ve Okula Uyum Süreçlerindeki Gereksinimleri ve Karşılaştıkları Sorunlar Emire AYDIN, Dilan KAMİLTÜRK, Furkan CABBAR, Nazlı Hivran GÜL, Merve GÖZÜKÜÇÜK, Rümeysa KAYMAZ, Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri	105
Göçün Çocuk Üzerindeki Biyo-Psiko-Sosyal Etkisi ve Sosyal Hizmet Uzmanının Roller Dilan ERÇİÇEK, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi	130
Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulaması Çerçevesinde İnsanın Anlam Arama ve Anlaşılma Çabası Emine Miray YILDIZ, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi	135
Karanlığa Boyun Eğme! Murat ŞAHİN, Sosyal Hizmet Uzmanı	139
Ben Artık Depremzede miyim? Melike YILDIRIM, Sosyal Hizmet Uzmanı	142
Proje Tanıtımı: "Depremden Etkilenen Çocuklar İçin Oyun Temelli Sosyal Ve Psikolojik Destek Projesi" "Birlikte Oynayalım" Manolya KARAOĞLAN, Sosyal Hizmet Uzmanı	146
SHUDER 17. Dönem Faaliyet Raporu SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu	151
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kuralları	157

ÖNSÖZ

Değerli Meslektaşlarımız ve Sosyal Hizmet Okurları;

Derneğimizin yayın organı olan Sosyal Hizmet 2023 Temmuz- Aralık sayısı ile size merhaba demenin mutluluğunu yaşıyoruz.

Önceki sayımızda 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Depremi yaşamamız ve sonrasındaki süreçle ilişkin yaptığımız değerlendirme ve çalışmalarımızı sizlerle paylaşmıştık. Deprem ve sonrasındaki çalışmalar yine önemli bir gündem olmayı sürdürmektedir. Bu gündeme ilişkin bu dönemde yaptığımız bazı çalışmalara ilişkin faaliyetleri sizlerle paylaşmak isteriz.

Ayrıca 8 Nisan 2023 tarihinde Derneğimizin 18. Genel Merkez Genel Kurulunu gerçekleştirdik. Demokratik bir yarışa sahne olan genel kurulda, iki liste yarıştı ve genel kurula katılan üyelerin desteği ile 18. Genel Merkez Yönetim Kurulu seçildi. Bu vesile ile bir kez daha 17. Genel Merkez Yönetim Kurulunda görev yapan meslektaşlarımıza emekleri ve katkıları için teşekkürlerimizi ifade ediyoruz. Yeni yönetim kurulu ülke ve sosyal hizmet gündemine ilişkin konularla ilgili çalışma ve mücadelesini örgütlenme çabası içindedir.

2023 yılının ilk altı ayında da 6 Şubat'ta yaşanan Kahramanmaraş depreminin sonuçlarını ortadan kaldırma ve normale dönme çabaları devam etti. Yapılan çalışmaların yetersiz olması nedeni ile bölgede barınma, sağlık ve eğitime ilişkin sorunlar hala devam ediyor. Kısa sürede bitecek gibi de değil. Deprem sonrasında iyileşme, normalleşme sürecinin bir rehabilitasyon süreci ciddiyeti ile ele alınması gerekiyor. Kamu idaresi ilgili kurumlar aracılığı ile toparlanma çabasında olsa da halkın ihtiyaçlarının önemli bir kısmı karşılanmayı bekliyor.

Sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri depremden zarar gören bölge halkı ile dayanışmayı devam ettirse de ülke genelinde bölgeye ve soruna yönelik dayanışmada ve ilgide azalma olduğu gözlenmektedir.

Diğer taraftan İstanbul'un içinde bulunduğu deprem riski nedeni ile gözler İstanbul İline çevrilmiş durumda. Bu kapsamda 10-11 Haziran 2023 tarihlerinde İstanbul Kent Konseyi Deprem Afet Çalışma Grubunun çağrısı ile yapılan "Depreme Hazır İstanbul İçin Sivil Toplum Koordinasyon Çalıştayı" yapıldı. SHUDER olarak bu çalışmaya katılım göstererek, Derneğimizin afet ve acil durumlarda psikososyal destek müdahalesi ile ilgili deprem bölgesinde yaptığımız gözlemleri ve deneyimlerimizi paylaştık. Olası İstanbul depremine yönelik sağlık emek meslek örgütleri ile ruh sağlığı alanında faaliyet yürüten sivil toplum örgütlerinin iş birliklerinin kurulmasının ve güçlendirilmesinin gerektiği, her bir örgütün bünyesinde afet ve acil duruma ilişkin çalışma grupları oluşturmaları, örgüt kapasitelerini geliştirmeleri gerekliliğinin altını bir kez daha çizdik.

Afet ve acil durumlarda ortaya çıkan sorunların kamu, yerel yönetimler ile meslek ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği ve koordinasyonunda halkın da katılımı ile çözülebileceğine olan inancımızı bir kez daha dile getirdik.

17 Haziran 2023 tarihinde Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mezunları Derneğinin çağrısı ile Ankara’da yapılan yuvarlak masa toplantısına katıldık. Toplantıda, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde dayanışmayı örgütleyen kurumların, sivil toplum örgütlerinin mesleki ve uzmanlık alanları doğrultusunda yaptıkları çalışmaları ve tespitlerini paylaştılar. Katılımcı kurumların içinde yer aldığı ve genişlemeye açık Afet Çalışma Platformu-Koordinasyonunun önemi üzerinde duruldu. Her bir katılımcı afet ve acil durumlar için kendi kapasitelerini geliştirmeleri, Kahramanmaraş depreminin sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yönelik iş birliği çalışmalarının artarak devam ettirilmesinin zorunluluğu ifade edildi.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi Psiko-Sosyal Destek Çalışmaları Raporu Derneğimiz Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Komisyonu üyeleri ve yönetim kurulu üyelerimiz tarafından hazırlanarak paylaşılmıştır.

2023 yılının ilk altı ayında sosyal hizmet mesleği için önemli olduğunu düşündüğümüz ve üç yıldan bu yana devam eden Sağlık Meslekleri Mevzuat Güncellemesi 2. Çalıştayı gerçekleştirildi.

Tababet kanununda yapılan düzenleme sonrasında sağlık meslek mensuplarının yeniden tanımlanmasında sosyal hizmet mesleğinin bu tanımlamanın dışında tutulmuş olmasının bütüncül sağlık bakışına uygun olmadığı, ulusal ve uluslararası mevzuata aykırı bu uygulama nedeni ile sosyal hizmet uzmanlarının özlük haklarında kayıplara neden olduğu, sosyal hizmet akademisyenleri ile tıbbi sosyal hizmet alanında etkin çalışmaları olan meslektaşlarımızca kararlı bir şekilde dile getirilmiş ve bu sorunun giderilmesinin Kamunun daha nitelikli sağlık hizmeti sumasını sağlayacağı, sosyal hizmete gereksinim duyan birey, grup ve toplulukların hizmetlerden daha iyi yararlanacakları ifade edilmiştir.

Çalıştayda Sosyal Hizmet Uzmanının İş Analizleri ve Bloom Taksonomisi Çalışmasında Lisans düzeyinde ele alınmış ve tamamlanmıştır.

Çalıştaya Derneğimiz Genel Başkanı Ramazan Yüksel, o dönem Sağlık Komisyonu Başkanı olan şimdi Genel Başkan Yardımcımız Nahide Doğrucan, Sağlık Komisyonu üyeleri Sedat Türkeri, Fatma Yüksel, İpen Ünlü, Sosyal Hizmet Akademisyenleri, Prof. Dr. Veli Duyan, Prof. Dr. Kamil Alptekin, Prof. Dr. Isak Aydemir, Doç. Dr. Merve Pak Güre, Doç. Dr. Zilan Uğurlu, Dr. Serdarhan Duru ve Dr. Öğr. Üyesi Gül Karahan katkı vermiştir.

2023 Yılı Mayıs ayında Türkiye Sosyal Refah Çalışma Grubu çalışmaları kapsamında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği adına yaptığımız üyelik başvurusu, Uluslararası Sosyal Refah Konseyince kabul edilmiştir.

2003 Yılından bu yana üyesi olduğumuz Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonunun (IFSW-Europe) 21 Mayıs 2023 tarihlerinde Çek Cumhuriyeti'nin Başkenti Prag'da yapılan delege toplantısında Derneğimiz temsil edilmiştir. Delege toplantısında, ülkemizde yaşanan deprem nedeni ile federasyonun ve üyelerinin ülkemizle dayanışma içinde olmaları ve katkıları için teşekkür edilerek plaket takdim edilmiş ve afet ve acil durumlardaki psiko-sosyal destek çalışmaları hakkında bilgi aktarılmıştır. Bu ziyaret, derneğimizin uluslararası mesleki kuruluşlarla dayanışmamızın güçlenmesine ve 25. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumuna IFSW Europe ve IFSW Asia Pasifik Bölgesi Başkanlarının katılımına vesile olmuştur.

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği olarak sosyal hizmetin yerel ve genel sorunlarının çözümünde uluslararası ilişkilerin ve iş birliklerinin önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu birliktelikleri daha da geliştirmek amacı ile çalışmalarımızı planlıyoruz.

Bundan sonraki sayıda buluşmak ve iyi haberleri vermek dileği ve umuduyla...

Ramazan YÜKSEL
SHUDER
Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

Değerli meslektaşlarımız, sevgili öğrenciler ve sevgili sosyal hizmet profesyonelleri,

Yaşadığımız deprem ve geçtiğimiz seçim süreci içerisinde bazı politikacıların göçmen ve sığınmacılara karşı saldırgan tutumları, toplum içerisinde ayrımcı, ötekileştirici ve nefret söylemleri toplumda kutuplaşmaya neden olmuş ve insanları huzursuz etmiş ve kaygılandırmaya da devam etmektedir.

Önümüzde yerel seçimlerin olması ve aynı argümanların kullanılması saldırgan tutumları, ayrımcı, ötekileştirici ve nefret söylemlerini körükleyecek gibi görünmektedir. Toplumun neredeyse tamamı ekonomik sıkıntılarla boğuşurken, deprem bölgesindeki insanlar hala sıkıntı çekerken bunlar yokmuş gibi davranılmakta ve bunlar konuşulmasın, tartışılmasın diye ötekileştirici ve ayrıştırıcı politikalar izlenmektedir.

Toplumda ayrımcılığa uğrayan ve ötekileştirilen grupların hakları da çok önemlidir. Sosyal adalet ve hak temelli bir mesleğin örgütü olarak IFSW'nin 2023 Yılı Dünya Sosyal Hizmet Gününü “Ortak Sosyal Eylem Yoluyla Çeşitliliğe Saygı Duymak” olarak ele alması nedeniyle Dergimizin bu sayısının Ana Teması “Baskı Karşısı Sosyal Hizmet Uygulamaları: Ortak Eylem! Çeşitliliğe Saygı!” olarak belirlenmiştir.

Bu Sayımızda, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Doktora Öğrencisi Ecem Güneş GÜMÜŞER, “Afetlerde LGBTİ+’larla Sosyal Hizmet Uygulaması” adlı çalışmasıyla afetlerde sosyal hizmet uygulamalarında etik tartışmalar ışığında afetlerin LGBTİ+’lar üzerindeki olumsuz etkilerine afet yönetimi politikalarının nasıl yanıt verebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Özge GÜNGÖR, “Afetlerde Sosyal Hizmet Vaka Yönetimi Paradigması ve Fiziksel Hastalıklar” adlı makalesinde vaka yönetimi standartlarının amaçların ortaklaştığı ve sınırlılıkların giderildiği bir uygulamaya zemin hazırlayacağını düşünmektedir.

Sosyal Hizmet Uzmanı Atıl Utku GEL, “Yapısalcı Kuram Bağlamında Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet” başlıklı çalışmasında yapısalcı kuram ile yaşlılık kavramını geniş bir kapsamda ele alarak sosyal hizmet disiplini çerçevesinde değerlendirmiş, yaşlılık dönemine ilişkin sorunlar belirlenmiş ve sosyal hizmet açısından çözüm önerileri sunmuştur.

Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Simge ÇOBANOĞLU, Begüm ÖZDEMİR, Hilal SEZER, Sıla ÖZYAR, Buse BÜKÜCÜ ve Sümeyra ERGEÇ, flört şiddetine maruz kalan üniversite öğrencilerinin flört şiddetine maruz kaldıkları, flört şiddetine yönelik tutum ve davranışları, karşılaştıkları zorluklar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan destek mekanizmaları ve baş

etme sistemleri odağında yaptıkları çalışma olan “Flört Şiddetine Maruz Kalan Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Deneyimleri” başlıklı araştırma makalelerini bizimle paylaşmışlardır.

Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Aynur HASÇAKALLAR, Buket TAŞPINAR, Ezgi KILIÇ, İpek YILMAZ, Yeliz ALTOP ve Zümrüt AKTAŞ, “Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Ortamlarındaki Sorun ve İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi” adlı araştırma makalesinde, çalışma ortamlarındaki kadın öğrencilere ilişkin güçlendirme temelli baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulamalar ile feminist sosyal hizmet bağlamında çalışan kadın üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarına yönelik bir sosyal hizmet müdahalesinin nasıl olması gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Emire AYDIN, Dilan KAMİLTÜRK, Furkan CABBAR, Nazlı Hivran GÜL, Merve GÖZÜKÜÇÜK ve Rümeysa KAYMAZ’ın “Uluslararası Öğrencilerin Türkiye’ye ve Okula Uyum Süreçlerindeki Gereksinimleri ve Karşılaştıkları Sorunlar” başlıklı araştırma makalesinde, yeni bir ülkeye yerleşen uluslararası öğrencilerin var olan iyilik hallerinin korunması ve mevcut iyilik hallerinin artırılması adına multidisipliner ve bütüncül bir sosyal hizmet müdahalesinin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır.

Bu arada yazmadan geçemeyeceğim. Yayın Kurulu olarak öğrenci çalışmalarına önem veriyoruz. Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünden Doç. Dr. Tahir Emre GENCER’in yönlendirmesi ile araştırma makaleleri gelmektedir. Makaleler APA yazım stili ve kurallarına uygun olarak yazılmaktadır. Bu nedenle Tahir Emre GENCER Hocama teşekkür ederim.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi Dilan ERÇİÇEK, “Göçün Çocuk Üzerindeki Biyo-Psiko-Sosyal Etkisi ve Sosyal Hizmet Uzmanının Roller” başlıklı derleme çalışmasında göçün çocuk üzerindeki biyo-psiko-sosyal etkisine ve bu konuda sosyal hizmet uzmanının rolleri üzerinde durmuştur.

Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi Emine Miray YILDIZ, “Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulaması Çerçevesinde İnsanın Anlam Arama ve Anlaşılma Çabası” başlıklı yazısında çok kültürlü toplumlarda ortak bir toplum yapısı oluşturabilmek için dil, inanç, gelenek ve görenekler, ritüeller, değerler, deneyimler vb. gibi sistemlerin önemini vurgulamıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Murat ŞAHİN, “Karanlığa Boyun Eğme!” başlıklı serbest yazısında sosyal hizmet uzmanlarına yönelik bir dokundurma yapmıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Melike YILDIRIM, Ben Artık Depremzede miyim? adlı kendi kurgusu olan yaptığı çalışmalardan esinlenerek yazdığı hikâyeyi bizimle paylaşmıştır.

Proje tanıtımı köşesinde Sosyal Hizmet Uzmanı Manolya KARAOĞLAN, “Depremden Etkilenen Çocuklar İçin Oyun Temelli Sosyal ve Psikolojik Destek Projesi” “Birlikte Oynayalım” isimli projeyi tanıtmıştır.

2023Yılı Ocak-Haziran dönemini kapsayan SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu faaliyet raporu şeffaflık ilkesi gereği meslektaşlarımızın ve üyelerimizin bilgisine sunulmuştur.

Bu sayının ortaya çıkmasında katkısı olan herkese teşekkür ediyorum.

Sevgi ve saygılarımla. 10 Ağustos 2023

Abidin ÖZDEMİR
Editör
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kurulu Adına

AFETLERDE LGBTİ+'LARLA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Ecem Güneş GÜMÜŞER¹

Özet

Toplumda ani, beklenmedik ve olağanın dışında yıkıcı etkileri nedeniyle değişen olumsuz koşullar yaratan afetler, yaşanan hasarlarda iyileşmenin sağlanması için çok çeşitli toplumsal kaynağın kullanılmasını gerektirmektedir. Afetler gerekli toplumsal kaynakların eksikliği ile birleştiğinde çeşitlenen etik sorunları beraberinde getirmekte ve etik karar vermeyi zorlaştırmaktadır. Afetler toplumdaki düzenleyici normlardan biri olan toplumsal cinsiyetten bağımsız değildir. Bu nedenle sosyal adaletsizliklerde kendisini açıkça gösteren toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, afet yönetiminde gözetilmesi gereken temel bir faktördür. Afetlere toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı şekilde yanıt verme kapasitesi, toplumsal cinsiyet çalışmalarının afet çalışmalarına katkıda bulunabilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Afet yönetiminde sosyal hizmet uzmanlarının toplumun aktif katılımını teşvik etme sorumluluğu, insanın yapabilme özgürlüğünün ve çevresi üzerindeki kontrolü açısından önemlidir. Bu anlamda toplum katılımı, toplumda marjinalleştirilen incinebilir grupların afet yönetimi programları içindeki konumlarının güçlenmesine açısından önemlidir. Bu çalışma, afetlerde sosyal hizmet uygulamalarında etik tartışmalar ışığında afetlerin LGBTİ+'lar üzerindeki olumsuz etkilerine afet yönetimi politikalarının nasıl yanıt verebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Afet yönetimi, sosyal hizmet, LGBTİ+, etik ilkeler, kırılganlık, toplum katılımı, kapasite yaklaşımı

Giriş

Dünya genelinde pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de cisheteroseksizm temelli ayrımcılık nedeniyle LGBTİ+'lar sosyal hizmetlere erişimde engellerle karşılaşmaktadır (Tarhan, 2014; Yıldırım, 2018; Kara, 2022). Yol açtığı ani, beklenmedik ve olağanın dışında yıkıcı etkileri nedeniyle toplumda değişen olumsuz koşullar yaratması bakımından afetler, toplumsal eşitsizlikleri derinleştirir ve afet yönetiminde etik kaygıları beraberinde getirmektedir. Toplumdaki çeşitli grupların doğal afetlerden farklı şekillerde etkilendiği göz önünde bulundurulduğunda afet süreçlerinde farklı toplumsal gruplar üzerindeki farklılaşan etkileri ve karşılaşılan etik problemlere afet yönetimi programlarının etkili yanıt verebilme kapasitesi, farklı toplumsal grupların afetlerdeki deneyimlerini ele alan çalışmaların ve bu çalışmaların

¹ Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Doktora Öğrencisi, ecemgumuser@gmail.com, ORCID: 0009-0001-6800-752X

ortaya koyduğu sorun ve gereksinimlerin nasıl ele alınacağını araştıran politika geliştirme süreçlerinin yürütmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir.

Afetlerin LGBTİ+’ları ayrımcılığa ve şiddete daha açık hale getirdiği toplumsal gerçekliğinden hareketle bu çalışma, afetlerde sosyal hizmet uygulamalarında etik tartışmalar ışığında afetlerin LGBTİ+’lar üzerindeki olumsuz etkilerine afet yönetimi politikalarının nasıl yanıt verebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada LGBTİ+’ların genellikle afet yönetimi ile ilgili akademik ve politik tartışmalarda ele alınmayan ancak ele alınması gereken farklı deneyimlere sahip olduğunu gösteren şimdiye kadar yapılmış akademik araştırmalar incelenmektedir. Bu kapsamda, eleştirel sosyal hizmet, radikal sosyal hizmet ve baskı karşıtı sosyal hizmet gibi yaklaşımların sosyal hizmet etiğine katkıları ışığında afet çalışmalarında kapasite yaklaşımı ve toplum katılımı kavramlarının LGBTİ+’ların afetlerdeki kırılganlıkları, gereksinimleri ve dirençlilikleri konularına nasıl baktığını anlamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma afetlerde yaş, engellilik, etnik köken, HIV statüsü gibi özellikler bakımından heterojen olmayan LGBTİ+ topluluklarının ekonomik, kültürel, politik ve sosyal kaynaklara erişimlerinde karşılaştıkları engellerden kaynaklanan farklı gereksinimleri olduğu ve afet yönetiminin bileşeni olan tüm unsurların bu etik sorunları dikkate alması gerektiği vurgulamaktadır.

Afet Yönetiminin Etik Temelleri

Toplumda ani, beklenmedik ve olağanın dışında yıkıcı etkileri nedeniyle değişen olumsuz koşullar yaratan afetler, yaşanan hasarlarda iyileşmenin sağlanması için çok çeşitli toplumsal kaynağın kullanılmasını gerektirmektedir. Afetler gerekli toplumsal kaynakların eksikliği ile birleştiğinde çeşitlenen etik sorunları beraberinde getirmekte ve etik karar vermeyi zorlaştırmaktadır (Dolgoft ve diğerleri, 2012).

Çok çeşitli toplumsal kaynağın kullanılmasını gerektiren afet çalışmaları, sosyal hizmet disiplini de dahil olmak üzere pek çok farklı disiplinin dahil olduğu interdisipliner bir alandır (O’Mathúna, ve diğerleri 2018:3). İnterdisipliner bir alan olan afet yönetiminde alınan kararların etik boyutlarını anlamada ‘ahlaklılık kodları’ nın (Kuçuradi, 2003:8) yanı sıra etik değerlerin felsefi bilgisinin etik karar verme süreçlerindeki rolünü anlamak oldukça önemlidir. Bu nedenle afet yönetiminde sosyal hizmet uzmanlarının mesleki etik ilke ve standartları uygulamaları, afetlerin etkin yönetimi için kritik olsa da fayda, adalet ve eşitlik gibi etik kavramlar üzerine tartışmaları kavramayı gerektirmektedir.

Toplumsal kaynakların talepler karşısında kısıtlılığı söz konusu olduğunda afet yönetiminde alınan kararların faydacı etik yaklaşımı temel alan boyutları, sosyal hizmet mesleğinin kaynak yönetimi rolü açısından önemli etik kavrayışlardan biri olduğu söylenebilmektedir. Toplumsal kaynakların eşitliği temel alarak adil dağıtımında toplumsal refah açısından daha fazla faydanın kriter alınması, afet gibi

taleplerin yoğunluğu karşısında kaynakların kısıtlı kaldığı durumlarda etik karar verme süreci açısından önemli açılımlar sunmaktadır. Öte yandan Garrett Hardin (2001)'in "filika etiği" metaforu üzerinden kısıtlı kaynakların adil dağılımında maksimum toplumsal faydayı gözeterek etik karar vermeyle ilgili etik ikilemleri ele aldığı çalışmasında da vurguladığı üzere afetin sosyal dinamiklerinin kimleri nasıl kırılğan kıldığını değerlendirmenin içerdiği çok boyutlu etik değerler etik ikilemler karşısında karar almada yetersiz kalabilmektedir (Thompson, 2005: 110).

Anı, beklenmedik olumsuz koşullar yaratan afetler 'toplumsal yapıların içerisinde' (Weichselgartner, 2001; Brun, 2009) meydana gelirler ve toplumdaki eşitsiz güç ilişkileri afetten etkilenenlerin yaşadıkları sorunlar ve gereksinimleri üzerinde etkilidir. Toplumsal yapı içerisinde gücü elinde bulunduranların toplumda marjinalleştirilen gruplara uyguladığı baskı nedeniyle kaynaklara erişimden yoksun bırakılmak, toplum içerisinde daha kırılğan olmaya yol açmakta (Gitterman, 2014) ve sosyal hizmet uzmanları mesleğin doğası gereği çoğunlukla toplumdaki kırılğan gruplar ile birlikte çalışmaktadırlar. Bu nedenle kırılğan gruplar dahil toplumun tüm kesimlerinin afetlere nasıl yakalandığı, nasıl etkilendiği ve iyileşebilmek için gereksinimlerin ne olduğunu etkileyen kültürel, ekonomik, fiziksel, sosyal ve politik koşulları gözetmesi gereken afet yönetimi süreçlerinin planlanmasında sosyal hizmet uzmanlarının savunuculuk rolü oldukça önemlidir (McEntire, 2005). Afet yönetiminde etik tartışmaları, afetler gibi beklenmedik toplumsal krizlerde toplumdaki her tek kişinin haklarına ve onuruna saygı duyan etik bir afet yönetiminin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır.

İnterdisipliner bir alan olan afet yönetimi literatürü incelendiğinde yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü, engellilik gibi toplumsal statülerden kaynaklanan eşitsizliklerden ötürü toplumdaki kırılğan grupların afet deneyimleri ile ilgili çalışmaların arttığına rastlanılmış (Fothergill, 1998; Cutter ve diğerleri 2003; McEntire 2005; Gorman-Murray ve diğerleri, 2014, Yamashita ve diğerleri, 2017; Chen ve diğerleri, 2023), bu çalışmalarının tamamında afet yönetimi prosedürlerinin kırılğan gruplar açısından kapsayıcı olmadığı ve etik dışı davranışlara (Prieur, 2011) yol açtığı vurgulanmıştır.

Afetler toplumdaki düzenleyici normlardan biri olan toplumsal cinsiyetten bağımsız değildir. Bu nedenle sosyal adaletsizliklerde kendisini açıkça gösteren toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, afet yönetiminde gözetilmesi gereken temel bir faktördür. Afetlere toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı şekilde yanıt verme kapasitesi, toplumsal cinsiyet çalışmalarının afet çalışmalarına katkıda bulunabilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, kırılğanlığı etkileyen koşulları anlamak için bilimsel araştırmaların gerekliliği tartışmasız olsa da LGBTİ+'ların afet deneyimleriyle ilgili çok az bilimsel tartışma bulunmaktadır.

LGBTİ+'ların Afet Deneyimleri ile İlgili Çalışmalar

Yapılan az sayıda araştırma, afetlerle derinleşen sosyal adaletsizliklerin LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık ve marjinalleştirmeyi artırdığını (IGLHRC/SEROvie, 2011; Gorman-Murray ve diğerleri, 2014, Yamashita ve diğerleri, 2017; Chen ve diğerleri, 2023; Kaos GL, 2023a) ve bu nedenle LGBTİ+'ların depremi afet yönetimi uygulamalarının göz ardı ettiği 'farklı' şekillerde deneyimleyebildiğini göstermektedir. Yaş, sosyoekonomik statü, engellilik, etnik köken, HIV statüsü (Koenig, ve diğerleri 2010; McKinnon ve diğerleri 2017) gibi pek çok bakımdan homojen olmayan LGBTİ+ topluluklarının değişen afet deneyimleri ve yaşam zorlukları olabilmektedir.

Deneyimlerdeki bu 'farklılaşma'yı afet yönetimlerinin etik boyutu çerçevesinde tartışmak, var olan toplumsal düzenin kırılgan hale getirdiği gruplardan olan LGBTİ+'ların afet yönetimi süreçlerinde göz ardı edilen hak ve gereksinimlerinin ortaya çıkarılması açısından oldukça önemlidir. LGBTİ+ kapsayıcı olmayan yapısal düzenlemelerle daha da derinleşen LGBTİ+'ların afet deneyimlerinin heteronormatif toplumsal baskı araçlarıyla görünmez kılınması (McKinnon, ve diğerleri, 2017), afet yönetimi planı oluştururken LGBTİ+'ların dışarıda bırakılması riskini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle depremin yol açtığı toplumsal sorunların LGBTİ+'ların yaşam hakkı başta olmak üzere temel hak ve hizmet alanlarına erişimde oynadığı rolün bilimsel olarak çalışılmasını ve afet yönetimi uygulamalarına katkı sunmasını teşvik etmek önemlidir.

LGBTİ+'ların afetlerde maruz kaldıkları ayrımcılığın yol açtığı kırılganlık, heteronormatif normlarla şekillenen afet yönetimi çalışmaları ile desteklenen toplumsal bir meseledir. Ayrımcılığı önlemede yetersiz yasal düzenlemelerin etkisiyle LGBTİ+'ların afet durumlarındaki kırılganlıklarını afetin yıkıcı etkileri sonucu bir risk olarak ortaya yerinden edilmenin yol açtığı güvenli yaşam alanının kaybı (Gorman-Murray, ve diğerleri 2014) üzerinden ele alan bir çalışma, LGBTİ+'ların afetin etkisiyle ayrımcılık ve şiddete karşı kırılganlaşmasında toplum mekanının etkilerini vurgulamaktadır. Yasal olarak LGBTİ+ haklarıyla ilgili düzenleme bulunmaması LGBTİ+'lar için ayrımcılık, eşitsizlik, baskı ve dışlanmaya sebep olmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında heteronormatif olmayan sosyal hizmet anlayışı benimsenmelidir.

Heteronormatif olmayan sosyal hizmet LGBTİ+'ların yaşantılarının ve gereksinimlerinin sosyal hizmetin gündemine geç girmiş olması sebebiyle çok yeni oluşmaya başlayan bir alandır. Heteroseksüel ilişkilerin ve ikili cinsiyet dikotomisinin baskın ve hatta zorunlu olarak kabul edildiği heteroseksist ve eril bir dünyada; cinsel yönelimlerinden ve cinsiyet kimliklerinden dolayı LGBTİ+'lar sistematik bir ayrımcılığa maruz kalmakta, nefret suçlarının bir sonucu olarak yaşama hakları başta olmak üzere tüm insan hakları ihlal edilmektedir. Toplumda egemen ideoloji olan cisheteroseksizm temelli ayrımcılık ve şiddet ile birleşen ikili cinsiyet rejimini ve heteroseksüel aile yapısını temel alan afet yönetimi

prosedürleri, bu prosedürlere uymayan LGBTİ+’lar açısından geçici barınma ve gıda gibi insani yardım dağıtım alanlarında ayrımcı uygulamalara yol açmaktadır (Balgos, 2012; Gorman-Murray, 2017; Kaos GL 2023a; Üzeltüzenci, 2023a; Üzeltüzenci 2023b).

Türkiye’de LGBTİ+ haklarıyla ilgili hiçbir koruyucu önleyici yasal düzenleme bulunmaması LGBTİ+’lar için ayrımcılık, eşitsizlik, baskı ve dışlanmaya sebep olmaktadır. Afetlerle derinleşen yaşama hakkı, barınma hakkı, ayrımcılık yasağı, sosyal hizmetlere erişim hakkı, mal ve hizmetlere erişim hakkı ve özel hayata saygı hakkı gibi temel hak alanlarında ihlaller, LGBTİ+’ların yaşadığı toplumsal sorunları derinleştirmekte ve bu sorunlar LGBTİ+’ları potansiyel sosyal hizmet yararlanıcısı yapmaktadır. Sosyal hizmetin temel ilkesi olan sosyal adaleti sağlama misyonu, eşitsiz güç ilişkilerini sürekli analiz etmeyi gerektirmektedir. Eşitlik ancak toplumda en dezavantajlı kılınan kesimlerin gözetilmesiyle sağlanabilir (Rawls, 1971). Eşitsiz güç ilişkilerinin hem nedeni hem de sonucu olan baskı, belirli bir grubun karar alma süreçlerine katılımının açık ve sistemik biçimde engellemesini ifade edebileceği gibi rıza üretme yoluyla karar alma mekanizmalarının kontrol edilmesi ile de üretilebilmektedir.

Thompson (2007)’a göre, gücün baskı olarak kullanımı, sosyal hizmetin mesleki var oluşuna neden olan bir etkidir ve güçlenme yaklaşımı baskının anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Baskı ile güçsüzlük arasındaki ilişkiye dair Solomon (1987), kimlik atfetme yoluyla ötekileştirme, kişiler arası etkileşimlerde sosyal dışlanma ve eşitsiz güç deneyimleri ve eşit yurttaşlık ilkesine aykırı yapısal baskılar olmak üzere birbiri ile ilişkili üç önemli noktayı vurgulamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının sahip olduğu mesleki yetkinin kendisi, hizmet alanların yaşamları ve olayların gidişatı üzerinde doğrudan etki yaratması bakımından potansiyel bir güç taşımaktadır.

Afet Yönetiminde Sosyal Hizmetin Rollerini Bağlamında Toplum Katılımı

Afet öncesi, sırası ve sonrasında sosyal hizmetin danışmanlık, kaynak yönetimi, eğitim işlevleri (Miley ve diğerleri, 1998:12-24) çerçevesinde afetlerde sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rolleri (Zakour 1996; Mathbor, 2016); afetten etkilenen kişi, grup ve topluluk ile afetin yol açtığı zararların belirlenmesi ve giderilmesine yönelik çalışma, afetten etkilenenlerin gereksinimleri ile mevcut kaynaklar arasında bağlantı kurma, afetin çok boyutlu etkileri üzerine araştırmalar yürütme, afet yönetiminin planlanmasında ve yürütülmesinde kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlama, afet yönetiminde mevcut hizmetlerin geliştirilmesine katkı sağlama, afet yönetimi süreçlerine toplumun katılımını sağlama ve toplum temelli afet eğitim programlarının hazırlanması ve yürütülmesine katkı sağlama olarak tanımlanmaktadır. Afet yönetim süreçlerinde sosyal hizmet uzmanları insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda ayırım gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerinin bilgi, hizmet ve

kaynaklara erişim ve afet yönetimi programlarında karar verme süreçlerine toplum katılımını sağlamak üzere çalışmaktadır (NASW, 2021).

Afet yönetiminde sosyal hizmet uzmanlarının etik sorumluluklarından olan ‘toplumun tüm kesimlerinin afet yönetimi faaliyetlerine aktif katılımını teşvik etme’ sorumluluğu (Mathbor, 2016: 359), afet yönetimi süreçlerine toplum katılımı, insanın yapabilme özgürlüğünün ve çevresi üzerindeki kontrolünün üzerindeki önemini vurgulamaktadır (Nussbaum, 2011). Bu anlamda toplum katılımı, toplumda marjinalleştirilen, incinebilir grupların afet yönetimi programları içindeki konumlarının güçlenmesine açısından önemlidir. Afet yönetiminde sorunları ve ihtiyaçları etik bir şekilde belirleme kapasitesini artıran toplum katılımını ele almada önemli bir teorik çerçeve sunan kapasite yaklaşımı (Gardoni ve Murphy, 2008:78), afet sonrası iyileştirmeye yönelik, sosyal adaleti ele alma ve toplum katılımını teşvik etmede önemli bir teorik çerçeve oluşturmaktadır.

Amartya Sen (1999)’in kapasite yaklaşımı, kırılganlığın sosyal faktörlerini değerlendirmede afet yönetimi literatürüne önemli katkılar sunmaktadır. Kapasite yaklaşımı kırılganlığı, sosyal politika ve kaynakların insanların yapabilirlikleri üzerindeki etkileri üzerinden tanımlamaktadır (Sen, 1999). Bu yaklaşıma göre beklenmedik krizler veya doğal felaketlerde ortaya çıkan yıkıcı koşullardan uzun vadeli sürdürülebilir iyileşmeye ulaşmak için kişilerin eyleme kapasitelerinin artırılmasını merkeze koyan bir politika ortaya konulmalıdır. Afetlerin yıkıcı etkilerinde rol oynayan kırılganlığa hangi kaynaklardan yoksun kalmaya yol açtığını ve yoksun kalmanın sosyal adaletsizliklerden doğan nedenlerini anlamak önemli bir noktada durmaktadır. Afet yönetiminde kapasite yaklaşımı, insani yardım kapasitelerinin hak temelli dağıtımlarını, afet öncesi dönemde afet yönetimi politikalarına hazırlık sürecinde kişilerin afetten korunma kapasitelerini içermektedir.

Amartya Sen (1999)’in de belirttiği gibi afetten kaynaklanan insanın yaşama özgürlüğünü elinden alan ve yaşam üzerindeki kontrolünü ortadan kaldıran süreçlerden korunma kapasiteleri kapasite yaklaşımının bireysel boyutu içerisinde değerlendirilmektedir. Öte yandan kişilerin yaşam üzerindeki kontrolünü ortadan kaldıran süreçten korunma kapasiteleri, farklılaşan ihtiyaçlar ve kaynaklar gerektiğinden, afet yönetimi değişkenlerinin yalnızca ekonomik geliri veya temel insani gereksinimlerin karşılanmasını temel alması etik sorunlara yol açmaktadır (Sen, 1981). Kapasite yaklaşımının kolektif boyutu, afetlerin topluluklar üzerinde yarattığı kırılganlığın karşısında topluluğun kapasitelerini artırmayı temiz su ve hijyenik yaşam koşullarına erişebilme, eğitim ve sağlık gibi temel hak ve hizmetlere ulaşabilme, afete dayanıklı barınma koşullarına sahip olabilme, toplumsal kaynaklara eşit şekilde ulaşabilme olanaklarını yaratmak üzerinden tartışmaktadır.

Özellikle kalkınma etiğinin temel kavramlarından olan toplum katılımı (Paul, 1987), özellikle toplumsal olarak dışlananları toplumsal karar alma mekanizmasına dahil etmenin yollarını bulmada açılımlar

sağlamaktadır. Amartya Sen (1999) ve Martha Nussbaum (2011), afet sonrası iyileşme çalışmalarına yönelik bir kapasite yaklaşımında toplum katılımına ve kişinin kendi hayatını ve toplumu etkileyen kararlar alma özgürlüğüne güçlü bir vurgu yapmaktadırlar. Nussbaum (2011)'a göre mülk edinme hakkının içerdiği boyutlar, kişinin hayatını yöneten politik kararlara etkili bir şekilde katılabilmesi, siyasi katılım, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü haklarına sahip olmaktır. Bu bağlamda toplum, afet yönetimi programlarına katılarak tam potansiyellerine ulaşabilirler. Etnik köken, engellilik durumu, cinsel yönelim, cinsiyet, renk ve sosyoekonomik konum, toplum katılımının önemli yönleri-olduğu belirtilmektedir.

Afet yönetim programlarına toplum katılımının bileşenlerini araştıran birkaç ampirik çalışma (Hossain, 2012; Witvorapong ve diğerleri 2015; Ali ve diğerleri, 2016; Hamideh 2018), kişilerin sosyodemografik özellikleri (yaş, eğitim, cinsiyet ve medeni durum), afetin türü ve bağlamı, afetin etki yoğunluğu ve kayıp deneyimi bileşenleri açısından afet yönetim programlarına toplum katılımını teşvik etmenin etkilerinin çeşitlendiğini vurgulamıştır. Sosyal dışlanmaya maruz bırakılmış kişiler, toplum katılımı önünde sıklıkla engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu engeller LGBTİ+'lar açısından özellikle önemlidir, çünkü buralarda izolasyon, toplumsal sorumluluk gerektiren kolektivist görüşler dahil olmak üzere katılımı etkileyebilecek birçok faktör bulunmaktadır. Toplumsal ve kişisel refah ve uzun vadeli iyileşme için toplum katılımının faydaları kabul edilmekle birlikte bu çalışmalar yaygın olarak kullanılmadığı gözlenmiştir/görülmüştür.

Sonuç

Türkiye'de afetleri önlemek, olası etkileri azaltmak ve afet sonrası süreçte yapılacak çalışmaların planlanması, afetlerde rol alan ilgili kuruluşların belirlenmesi, koordinasyonun sağlanması ve belirlenen hedefler doğrultusunda çalışmaların yürütülmesi için afetten etkilenen toplumun katılımıyla yürütülen afet yönetimi sürecinde (AFAD, 2014) sosyal hizmet uygulamaları, kişi, grup, topluluk ve toplum düzeyinde bireylerle çalışma, grup ve topluluk çalışmaları veya sosyal politika geliştirme süreçlerinden oluşabilen çeşitli faaliyet alanlarına sahiptir (Alston ve diğerleri, 2019). Afetin yol açtığı travmatik stresin etkilerini iyileştirme (Altun, 2016), afetten etkilenen tüm kesimler için kaynakların adil dağıtımı (Pyles 2007) ve afet çalışmalarının koordinasyonu (Alston ve diğerleri, 2019), gibi pek çok mesleki sorumluluğu ve çalışma alanı bulunan sosyal hizmet uygulamalarının temelini kendi kaderini tayin hakkı ve güçlenme değerleri oluşturmaktadır.

Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temeli, afet yönetimi süreçlerine hizmet alanların katılımını dahil eden bir yaklaşım benimsenmesini teşvik ederek afetlerde toplum katılımını artırmada önemli bir rol oynayabilmektedir (Mathbor 2007). Halk sağlığını tehdit eden salgın hastalıklara karşı bir an evvel afet bölgesinde hijyen ve temizliği sağlanması; sahra hastaneleri kurulması, menstrüel ürünler ve cinsel

sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri, HIV baskılayıcı ilaçlar ve hormon ilaçlarına erişimin sağlanması gerekmektedir. Afet yönetiminde sahadaki barınma ve ışıklıandırma sorunlarının giderilmesi, çadır ve konteyner kentlerde hijyen koşullarının sağlanması için çamaşırhaneler, tuvaletler ve duşlar kurulması ve güvenliğinin sağlanmasında toplumsal cinsiyet temelli plan ve politikalar geliştirilmesinde karar alma süreçlerine LGBTİ+ topluluklarının aktif katılımının sağlanması önemlidir.

İnsan kaçakçılığı ve ticareti ve cinsel şiddete karşı LGBTİ+'ların korunması için ivedilikle etkili önlemler alınması afet yönetiminin gerektirdiği uygulamalar arasında bulunmaktadır. Afet bölgesinde kurulması gereken LGBTİ+'ların toplumsal cinsiyet temelli şiddeti bildirebilecekleri mekanizmaların karar alma ve uygulama süreçlerine LGBTİ+ topluluklarının aktif katılımının sağlanması sosyal hizmet uygulamalarının temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Devlet dışı aktörlerin yürüttüğü insan hakları ve hukukun üstünlüğü temelli sivil toplum faaliyetleri aracılığıyla sosyal hizmet, toplum katılımını teşvik edebilir. Afet sonrası çalışmaların insan hakları ihlallerine yol açmamasını veya bunlara katkıda bulunmamasını ve depremden etkilenen tüm toplulukların anlamlı katılımı için etkili mekanizmaların olmasının sağlanmasında kadın, çocuk, engelli, yaşlı ve göçmen gruplar gibi kırılgan grupları gözetken afet yönetimi programların oluşturulması sahadaki sivil toplum örgütleri ile işbirliği geliştirilmesini gerektirmektedir. İnsan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin bölgede insani yardım dahil olmak üzere meşru faaliyetlerini yürütmesinin önündeki engellerin kaldırılması adına sosyal hizmet uzmanları savunuculuk misyonunu yerine getirmelidir.

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi toplumsal eşitsizlikler ve ayrımcı ideolojiler nedeniyle toplum katılımında toplumun tüm kesimleri eşit bilgi, beceri, kaynak ve kapasiteye sahip olamamaktadır. Bu nedenle afetten etkilenen topluluğun tüm kesimleri afet yönetimi programına katılımda eşit imkana sahip olamamaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları, afetten etkilenen topluluğun tüm kesimleri için afet yönetimi programına katılımda eşit imkana sahip olabilmesi adına çalışmalıdır (Dolgoft ve diğerleri, 2012). Afetten etkilenen tüm kesimlerin afet yönetimi programlarına katılımlarını sağlamada sosyal hizmet uzmanlarının eğitici rolü oldukça önemlidir. Toplum katılımını artırma amacıyla afet yönetiminde toplumun rolü hakkında bilgilendirme sağlayarak afet durumlarında etkili bir şekilde çalışmalarını sağlamak için LGBTİ+ topluluklarının afet yönetimine ilişkin eğitimlere erişebilmesi sağlanmalıdır. Bunu sağlamak adına atılabilecek adımlardan bir tanesi afet sırası ve sonrasında LGBTİ+'ların genellikle nefret söylemleri ve şiddetin açık hedefi olduğu, görülmez kılınmış ihtiyaçları olduğunu kabul eden kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi ve afet bölgelerinde LGBTİ+'ların bir araya gelerek örgütlenmesi için güvenli alanlar oluşmasının sağlanmasıdır.

Son olarak sosyal hizmet uzmanlarının eğitici rolü, afet programlarında çalışan gönüllü ve profesyonellerin toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularında bilgi ve farkındalık

düzeylerinin artırılmasını gerektirmekte; bu eğitim çalışmalarına LGBTİ+ topluluklarının katılımlarını sağlamanın önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca afet yönetiminde etik bir sorumluluk olan şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması adına tüm koruyucu, önleyici ve iyileştirici afet çalışmalarının düzenli olarak kamuoyu ve sivil toplumla paylaşılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, sosyal hizmet uzmanlarının katılımcı eylem araştırması gibi toplulukları dahil eden araştırma teknikleri kullanarak toplum katılımının geliştirilmesini teşvik etmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- AFAD, (2014). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü. T.C. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.
- Ali, I., Azman, A., Hossain, K., Islam, S., Majumder, A. H., & Hatta, Z. A. (2016). Community participation in disaster management: A case study of Bangladesh. *Indian J. Ecol*, 43, 463-472.
- Alston, M., Hazeleger, T., & Hargreaves, D. (2019). *Social work and disasters: A handbook for practice*. Routledge.
- Altun, F. (2016). Afetlerde Psikososyal Hizmetler: Marmara ve Van Depremleri Karşılaştırmalı Analizi . *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 4 (8-9) , 183-197 .
- Azusa Yamashita, Christopher Gomez & Kelly Dombroski (2017) Segregation, exclusion and LGBT people in disaster impacted areas: experiences from the Higashinihon Dai-Shinsai (Great East-Japan Disaster), *Gender, Place & Culture*, 24(1), 64-71.
- Balgos, B., Gaillard, J. C., & Sanz, K. (2012). The warias of Indonesia in disaster risk reduction: the case of the 2010 Mt Merapi eruption in Indonesia. *Gender & Development*, 20(2), 337-348.
- Bauman, W. A. (2015). Disability Studies, Queer Theory, and the New Materialism: Environmental Metaphors for a Planet on the Move. *Worldviews: Global Religions, Culture, and Ecology*, 19(1), 69-73.
- Brun, C. (2009). A geographers' imperative? Research and action in the aftermath of disaster. *Geographical Journal*, 175(3), 196-207.
- Chen, Y. J., Chang, K. H., Sheu, J. B., Liu, C. H., Chang, C. C., Chang, C. H., & Wang, G. X. (2023). Vulnerability-based regionalization for disaster management considering storms and earthquakes. *Transportation research part E: logistics and transportation review*, 169, 102987.
- Cutter, S. L., Boruff, B. J., & Shirley, W. L. (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social science quarterly*, 84(2), 242-261.
- Dean, M. D., & Payne, D. M. (2013). Disaster management: an ethical review and approach. *International Journal of Emergency Management*, 9(2), 113-126.
- Dolgoff, R., Harrington, D., & Loewenberg, F. M. (2012). *Brooks/Cole empowerment series: Ethical decisions for social work practice*. Cengage Learning.
- Dominey-Howes, D., Gorman-Murray, A., & McKinnon, S. (2014). Queering disasters: On the need to account for LGBTI experiences in natural disaster contexts. *Gender, Place & Culture*, 21(7), 905-918.
- Fothergill, A. (1998). The neglect of gender in disaster work: An overview of the literature. *The gendered terrain of disaster: Through women's eyes*, 11-25.
- Gaillard, J. C., Gorman-Murray, A., & Fordham, M. (2017). Sexual and gender minorities in disaster. *Gender, Place & Culture*, 24(1), 18-26.
- Gitterman, A. (Ed.). (2014). *Handbook of social work practice with vulnerable and resilient populations*. Columbia University Press.
- Gorman-Murray, A., McKinnon, S., & Dominey-Howes, D. (2014). Queer domicile: LGBT displacement and home loss in natural disaster impact, response, and recovery. *Home Cultures*, 11(2), 237-261.

- Gorman-Murray, A., Morris, S., Keppel, J., McKinnon, S., & Dominey-Howes, D. (2017). Problems and possibilities on the margins: LGBT experiences in the 2011 Queensland floods. *Gender, Place & Culture*, 24(1), 37-51.
- Hamideh, S., & Rongerude, J. (2018). Social vulnerability and participation in disaster recovery decisions: Public housing in Galveston after Hurricane Ike. *Natural Hazards*, 93, 1629-1648.
- Hardin G. (1974). Living on a lifeboat. *Bioscience*, 24(10), 561-568.
- Hossain, M. A. (2012). Community participation in disaster management: role of social work to enhance participation. *Sociology*, 159, 171.
- IGLHRC/SEROvie. (2011). The Impact of the Earthquake, and Relief and Recovery Programs on Haitian LGBT People. Port-au-Prince, Haiti. Bu adresten alındı <https://outrightinternational.org/sites/default/files/2022-10/haiti-servio.pdf>.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (2010), "Annex VI: the code of conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in disaster relief", <https://www.icrc.org> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2023).
- Kaos GL (2023a). Maraşlı trans kadın depremzede Ece: Sana güçleri yetiyor <https://kaosgl.org/haber/olulere-saygi-yasayanlara-sayginin-gostergesidir> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2023).
- Kaos GL (2023b). Ölülere saygı yaşayanlara saygının göstergesidir. <https://kaosgl.org/haber/olulere-saygi-yasayanlara-sayginin-gostergesidir> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2023).
- Kaos GL (2023c). Lubunya Deprem Dayanışması: Yalnız değilsin lubunya!. <https://kaosgl.org/haber/lubunya-deprem-dayanismasi-yalniz-degilsin-lubunya> (Erişim Tarihi: 18 Mart 2023).
- KARA, Y. (2022). NİTEL BİR ARAŞTIRMANIN GÖSTERDİKLERİ: TÜRKİYE'DE LGBTQ+ OLMAK. Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute/Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (52).
- Koenig, S., Ivers, L. C., Pace, S., Destine, R., Leandre, F., Grandpierre, R., ... & Pape, J. W. (2010). Successes and challenges of HIV treatment programs in Haiti: aftermath of the earthquake. *HIV therapy*, 4(2), 145-160.
- Kuçuradi, I. (2003). Etik ve 'etikler'. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423, 7-9.
- Leap, W. L., Lewin, E., & Wilson, N. (2007). Queering the disaster: A presidential session. *North American Dialogue*, 10(2), 11-14.
- Mathbor, G. M. (2016). Enhancement of community preparedness for natural disasters. The role of social work in building social capital for sustainable disaster relief and management. *International Social Work*, 50(3), 357- 369. <https://doi.org/10.1177/0020872807076049>.
- McEntire, D. A. (2005). Why vulnerability matters: Exploring the merit of an inclusive disaster reduction concept. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*.
- McKinnon, S., Gorman-Murray, A., & Dominey-Howes, D. (2017). Remembering an epidemic during a disaster: Memories of HIV/AIDS, gay male identities and the experience of recent disasters in Australia and New Zealand. *Gender, Place & Culture*, 24(1), 52-63.
- McKinnon, S., Gorman-Murray, A., & Dominey-Howes, D. (2017). Disasters, queer narratives, and the news: how are LGBTI disaster experiences reported by the mainstream and LGBTI media?. *Journal of homosexuality*, 64(1), 122-144.
- Miley, K. K., O'Melia, M., ve Dubois, B. (1998). *Generalist social work practice: An empowering approach*. Allyn & Bacon.
- Murphy, C., & Gardoni, P. (2008). The acceptability and the tolerability of societal risks: A capabilities-based approach. *Science and Engineering Ethics*, 14, 77-92.
- Nussbaum, M. C. (2011). Capabilities, entitlements, rights: Supplementation and critique. *Journal of human development and capabilities*, 12(1), 23-37.

- O'Mathúna, D. P., Dranseika, V., & Gordijn, B. (Eds.). (2018). Disasters: Core Concepts and Ethical Theories. *Advancing Global Bioethics*. doi:10.1007/978-3-319-92722-0
- Paul, S. (1987). *Community participation in development projects*. Washington, DC: World Bank.
- Prieur, M. (2011). *European and Mediterranean Major Hazards Agreement (EUROPA)*, Strasbourg: Council of Europe
- Pyles, L. (2007). Community organizing for post-disaster social development: Locating social work. *International social work*, 50(3), 321-333.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.
- Thompson, N. (2005). *Understanding Social Work: Preparing for Practice* (2. basım), USA: Palgrave Macmillan.
- Sara Kathleen Geale, (2012), "The ethics of disaster management", *Disaster Prevention and Management*, 21(4), 445 – 462.
- Sen, Amartya. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*, Oxford, Clarendon Press.
- Solomon, B. B. (1987). Empowerment: Social work in oppressed communities. *Journal of Social Work Practice*, 2(4), 79-91.
- Tarhan, M., & Aktivisti, L. H. (2014). Aile Temelli Sosyal Politikalar ve LGBT. BAŞKA BİR AİLE ANLAYIŞI MÜMKÜN MÜ?, 121.
- Thompson, N. (2007). *Power and empowerment*. Dorset: Russell House Publishing.
- Üzeltüzenci, P. (2023a). Depremin LGBTİ+ları: Antep Queer ile depremden sonra dayanışma ağları üzerine söyleşi. <https://www.5harfliler.com/depremin-lgbtisi-antep-queer-ile-depremden-sonra-dayanisma-aglari-uzerine-soylesi/> (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2023).
- Üzeltüzenci, P. (2023b). "Afette Bile Eşitlenemedik": Mersin ve Amed'de Kadın ve LGBTİ+ Örgütleri Neler Yapıyorlar?. <https://www.5harfliler.com/afette-bile-esitlenemedik-mersin-ve-amedde-kadin-ve-lgbti-orgutleri-neler-yapiyorlar/> (Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2023).
- Yamashita, A., Gomez, C., & Dombroski, K. (2017). Segregation, exclusion and LGBT people in disaster impacted areas: experiences from the Higashinohon Dai-Shinsai (Great East-Japan Disaster). *Gender, Place & Culture*, 24(1), 64-71.
- Yıldırım, N. G. (2018). LGBT Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Gökkuşuğı Aile Grubu Örneğı.
- Zakour, M. J. (1997). Disaster Research in Social Work. *Journal of Social Service Research*, 22(1-2), 7–25. https://doi.org/10.1300/J079v22n01_02
- Weichselgartner, J. (2001). Disaster mitigation: the concept of vulnerability revisited. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*.
- Witvorapong, N., Muttarak, R., & Pothisiri, W. (2015). Social participation and disaster risk reduction behaviors in tsunami prone areas. *PLoS one*, 10(7), e0130862.

AFETLERDE SOSYAL HİZMET VAKA YÖNETİMİ PARADİGMASI VE FİZİKSEL HASTALIKLAR

Özge GÜNGÖR¹

Özet

Vaka yönetimi, formal ve enformel destek kaynaklarına sahip olan müracaatçı sistemlerinin bu kaynaklara erişimi ve kaynakların sürdürülebilirliği için disiplinler arası iş birliğinin gerçekleştirildiği bir yaklaşımdır. Fiziksel hastalıklar bağlamında yürütülen vaka yönetimlerinin temel hedefi, hizmet alan bireylerin kaliteli sağlık hizmetine erişimini sağlamak, sağlık maliyetinin en aza indirilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması olarak sıralanabilir. Dolayısıyla belli bir odak noktasının olduğu hem disiplinler arası hem de kurumlar arası koordinasyonun gerçekleştiği vaka yönetiminde kimi güçlü yönler ve sınırlı yönler de bulunmaktadır. Paradigmanın güçlü ve sınırlı yönlerini belirleyen temel faktörler hizmet alan bireylerin bakış açısı, kaynakların kısıtlılığı, farklı kurumların farklılaşan kurum kültürü ve kurum politikaları olmaktadır. Birinci, ikinci, üçüncü ve temel sağlık hizmetlerinde yürütülen vaka yönetiminin afetler dönemindeki uygulamaları da afetin kapsadığı alanın genişliği ve duyulan gereksinimlerin üretilebilir ve tüketilebilir özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla çalışmada ele alınan vaka yönetimi standartlarının amaçların ortaklaştığı ve sınırlılıkların giderildiği bir uygulamaya zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Fiziksel hastalıklar, afet, vaka yönetimi, standart, iş birliği.

Giriş

Sağlık; medikal, iyilik hali, uyumlanma ve biyopsikososyal perspektiften farklı tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Yapılan birçok tanım içerisinde ise; kapsamlı ve bütünsel bakış açılı olması yönüyle Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bedensel, ruhsal, sosyal yönden tam iyilik hali sağlığın çağa ve değişen koşullara uyan tanımı olarak bilinmektedir. Tıbbi model ise tıp profesyonellerince ele alınan ve organların işlevselliğine vurgu yapan bir yaklaşımdır. Kişinin fiziksel iyilik halini odak almaktadır. Medikal modelin sağlığın ‘tam iyilik hali’ anlayışını karşılayamaması nedeniyle sağlık tanımının genişletilmesine ihtiyaç duyulmuş ve DSÖ’nün sağlık tanımı medikal modeli de kapsayarak günün şartlarına, çağın getirdiklerine, değişen ve gelişen gereksinim ve öznellik algısına hitap eden bir perspektif sunmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, tedavinin hastalığın bir çözümü olduğu fakat yeterli bir çözüm olmadığı farklı bileşenler ve çözüm yollarıyla desteklenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla;

¹ Gaziantep Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Sosyal Hizmet Uzmanı

DSÖ modeliyle iyileşmenin diğer birçok bileşenlerinin insan sağlığında aktif rol alması da bütüncül başka bir çözüm olarak sunulmuştur.

Hastalık teşhisi almış bir bireyin teşhis sonrasında yaşam kalitesinde düşme, çevresel rollerinde farklılaşma, aile ilişkilerinde bozulma, iyilik halinde ve motivasyonunda azalma görülebilmektedir. Tedavinin kalitesi, erişilebilirliği, hizmetlerin sürdürülebilirliği oranında da iyileşme sağlanmaktadır. Tedavinin niteliği faktörüyle birlikte yaşam tarzı, beslenme alışkanlıkları, çevre sağlığı gibi faktörler de hastalığın oluşması ve iyileşme üzerinde etkili olmaktadır.

Geçmişte enfeksiyona bağlı hastalıklar ve bulaşıcı hastalık oranları yüksekken günümüzde insanların yaşam tarzı, yeterli, düzenli, kaliteli gıdaya ve temel ihtiyaçlara erişim olanaklarına bağlı olarak beliren kalp damar hastalıkları, diyabet, böbrek yetmezliği gibi kronik hastalıkların yaygınlaştığı görülmektedir. Dünya nüfusunun yaş ortalamasının artmasıyla birlikte kimi hastalıklarda artışın giderek devam edeceği de tahmin edilmektedir. Buna bağlı olarak DSÖ'nün yaptığı açıklamalarda, yetersiz beslenme, gıda tüketim alışkanlıkları, yaşam tarzı ve nüfusun yaşlanması ile görülen kanser, diyabet, kardiyovasküler hastalıklar, akciğer rahatsızlıkları ve demans gibi zihinsel hastalıklarda artış gözlemlendiği aktarılmıştır. Bu ve benzeri sağlık sorunlarının artmasında ise en önemli etkenlerin obezite, sağlıksız beslenme, sigara, hareketsiz yaşam olduğu vurgulanmıştır. Bunların önüne geçilmesi için kapsamlı araştırma ve çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu da belirtilmiştir (Kutsal, 2011; akt. Karaağaç, 2020).

Kaynaklara erişim, kaynakların kalitesi, yeterlilik oranları, çevre sağlığı, hareketsiz bir yaşam, alkol ve madde kullanımı, gıda tüketim kültüründe yaşanan değişimler, eğitimde, gelirden, sağlıkta görülen sosyal eşitsizlikler sonucunda kimi çocuk, genç, yaşlı bireylerde şartlara bağlı olarak birçok kronik hastalık görülebilmektedir. Tanı, tedavi ve taburculuk aşamalarının izlendiği hastalıklarda kimi zaman tedavinin ömür boyu sürdüğü, bakım koordinasyonu, bakım yönetimi, hizmetlerin koordinasyonu, hizmet alanın izlenmesi gibi süreç, hastalığın seyrine göre değişkenlik gösterebilmektedir. İyileşmenin seyrine bağlı olarak bireyin yaşamı boyunca devam eden bu tür hastalıkların kontrolü de profesyonel bir bakım yönetimi sayesinde mümkün olabilmektedir. Fiziksel hastalıkların bakım, tedavi ve iyileşme bileşenleriyle kontrol altına alınabilmesi, bireyin iyilik halinin amaçlanması ise sağlık ve sağlıklı yaşam hakkıyla ilişkilidir. Bu bağlamda bakım yönetimini gerçekleştirecek profesyonellerin de sağlık hakkı ve sağlıklı yaşam hakkını sağlamak için kimi sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklarla birlikte kimi sorgulamalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Afet gibi tüm kesimden insanları etkileyen, fiziksel kayıplara da neden olan bir oluşum özelinde vaka yönetimi paradigmasıyla fiziksel hastalıkların yönetimi nasıl uygulayabilir? Afet öncesinde kronik hastalık tanısı bulunan kişiler için vaka yönetimi nasıl yapılmalıdır? Afet sonrasında hasar gören doğal ve beşeri kaynakların insan sağlığı üzerindeki zararları nasıl önlenir? Bu ve benzeri sorunların tümü; vaka yönetiminin fiziksel hastalıklardaki odak noktası, bireyin gelişim aşamalarına etkisi, paradigmanın fiziksel hastalıklardaki güçlü yanları ve vaka

yönetimi sırasında oluşabilecek engellerin öngörülebilirliği, vaka yönetiminin kanıta dayalı bir uygulamayı içermesi, temel müdahale stratejileri, gruplarla ve toplumla çalışmalarda örgütsel sosyal hizmetin vaka yönetimi paradigmasıyla kritik edilmesini gerekli kılmaktadır.

Afet Dönemlerinde Vaka Yönetimi Paradigmasının Kronik Hastalığı Olan Kişilere Yönelik Odak Noktası

Afet öncesinde çölyak, diyabet, böbrek yetmezliği, kalp damar hastalığı, lösemi tanısı olan kişiler için vaka yönetiminde odak noktamız kaynaklar açısından kronik hastalıklarda yaşam boyu kullanımı söz konusu olan ilaç teminlerinin gerçekleştirilmesi, diyaliz merkezlerinin mobil hastanelerde kurulması, gıdaya eşit erişim açısından glutensiz ürünlerin temini ve sürdürülebilirliği, diyabet hastaları başta olmak üzere diğer hastalıklar için dikkat edilmesi gereken diyet uygulaması için afetten etkilenen ve hali hazırda herhangi bir fiziksel hastalığı bulunmayan kişilerle paylaşılan öğünlerin kronik hastalığı olan kişilere uygunluğu da önemlidir. Fiziksel hastalıklarla birlikte gözlenen veya afet krizi sonrasında ekolojik sisteminde hasarların varlığı söz konusu olan kişilerin sosyal bağlarının yenilenmesi ve güçlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması da beklenmektedir. Ayrıca afet sonrasında iklimsel koşullar göz önünde bulundurularak sürdürülebilir kaynakların öncelik sıralamasının da belirlenmesi mühimdir. Barınma, ısınma, temiz içme suyu, sağlıklı gıda ve yıkılan binalarla beraber havaya karışan asbestin ileride oluşması muhtemel solunum yolu hastalıklarının artışına neden olacağı, mevcutta koah, astım gibi hastalık tanısı olan kişilerin ise atak dönem geçirebileceği göz önünde bulundurularak halk sağlığı araştırmaları sonucunda koruyucu önleyici hizmetlerin alınması da odak noktalardan biri olarak ele alınmalıdır. Enfeksiyon riski barındıran kanalizasyon atıklarının içme sularına karışması sonucunda kronik bağırsak enfeksiyonu bulunan kişiler için de önlemlerin alınması hedeflerden biri olmalıdır. Dolayısıyla bir örgütsel yapı olarak sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşların bu konuda odak aldığı noktalar da bakanlık bünyesinde yer alan Çevre Sağlığı, Ruh Sağlığı, Ergen Sağlığı, Kronik Hastalıklar ve Yaşlı Sağlığı, Göç Sağlığı Daire Başkanlıkları ve bunların il müdürlükleri temsilcileri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde vaka yönetimi paradigmasının biyopsikososyal paradigmadan da faydalanacağı stratejilerin olduğu da söylenebilir. Fiziksel benliğin gelişimine katkı sağlamanın yanında fiziksel benliğin kimi çevresel nedenlerden kaynaklı gördüğü hasarın diğer gelişimsel boyutlar açısından da sağlıklı bir ilişki ve sağlıklı bir gelişime sebep olma olasılığı göz önünde bulundurularak kişinin kendisiyle ve çevresiyle etkileşimini de arttırmak önemli bir husustur.

Kronik Hastalığı Olan Kişilerin Afet Dönemlerinde Gelişimsel Boyutları

Vaka yönetimi paradigmasının; fiziksel, bedensel, bilişsel, sosyal ve tinsel gelişim boyutlarına bütünsel olarak odaklanmasıyla beraber kriz dönemlerinde sosyal gelişimin sürdürülebilirliğinin sağlanması diğer gelişim boyutları üzerinde de etkili olacaktır. Hem doğal hem de fiziksel çevrenin travmatik düzeyde hasar görmesi kişinin o çevrede kurduğu bağların kopması anlamına da gelmektedir. Çünkü

sosyal gelişim kişinin sadece kendisiyle değil, aile, iş, okul, arkadaş çevresiyle kurduğu kişiler arası ilişkilerle manalıdır. Kronik hastalığı bulunan kişilerin bakım ve sorumluluğunu üstlenen ebeveyn, kardeş, eş veya üçüncü kişilerin afet nedeniyle kaybı, kronik hastalığı olan bireyin destek bağının da kaybı anlamına gelmektedir. Bu çerçevede uzman tarafından yapılacak değerlendirme neticesinde farklılaşan insan ihtiyaçlarının tanımlanması gerekmektedir. Uzmanın kimi zaman kuracağı yatay ilişki ve kimi zaman kuracağı dikey ilişki arasındaki denge iletişimde olunan kişinin sosyal gelişiminde bir faktör olabilecektir. Güven ilişkisi sosyal gelişimde olgunlaşmaya doğru ilerleyen bir aşamadır. Ayrıca güven ilişkisinin birleştirici bir gücü olması nedeniyle ayrılık, kayıp, yas yaşayan bir kişi açısından yeni bir sosyal bağ ve umut anlamına da gelecektir. Afet yönetiminde yeniden inşa olarak adlandırılan aşama sosyal gelişimde yeniden kurulan sosyal destek bağlarıdır. Sosyal destek, bireylerin kendi kendine yetebilir olmalarına yardımcı olacak sosyal becerilerin edinilmesinde de önemli bir faktördür. Yeniden kurulacak bağlar, yeniden edinilecek kazanımlar, ‘normalleşme’ ve anlık uygulanabilir yaşam becerilerinin de geliştirilmesinde temel olacaktır.

Afet sonrasında oluşan hasarlara doğrudan ve dolaylı olarak tanık olan kişilerde hayatın anlamsızlığı, umutsuzluk, amaçsızlık, benlik zedelenmesi, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, kaygı, korku, uyku problemleri gibi duygu durumları gözlenmektedir. Bu tür duygu durumları fiziksel hastalıkla baş etmeye çalışan kişilerde de fiziksel hastalıkların psikolojik yansımaları olarak belirmektedir. Dolayısıyla bu tür durumlar hastalık ve tedavi seyrinde değişkenliklere de neden olabilmektedir. Hastalığın seyri uzamakta ve hızlanmakta, kişinin hastalığa ve tedaviye karşı verdiği performans ise azalmaktadır. Bununla birlikte üçgenleşmelerin görülebileceği, kişilerin kopan bağların yerine yenilerini ikame etmek istemeleriyle sağlıklı ilişki biçimleri de görülebilecektir. Bu hususlar dikkate alınarak bireylerle kurulacak temasta uzmanın sosyal gelişim olgunluğu açısından sakın bir kişiliğe sahip olması afet gibi kaostan olduğu bir ortamda etkili olacaktır. Etkili iletişimin kurulması, sosyal hedeflerin belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal gelişimle beraber fiziksel hastalığı bulunan kişilerin bedensel gelişimleri de kriz anlarında mühim bir meseledir. Afet nedeniyle yaşanan travmalar uyku bozukluğuna, kaygıya ve bununla birlikte uyku ihtiyacını karşılamak için kişilerce alınan sakinleştiricilerin ileride bağımlılığa neden olabileceği ve kişinin fiziksel gelişiminde olumsuz etkiler gösterebileceği de olası durumlardandır.

Vaka Yönetimi Paradigmasının Fiziksel Hastalıkları Sağlık ve Patoloji Açısından Değerlendirmesi

Afetlerde sosyal hizmet uygulamasında sağlıklı çevre bileşenlerini ve patolojik çevre özelliklerini ele alırken bilinmesi gereken birkaç önemli nokta bulunmaktadır. Dolayısıyla bu hususlar dikkate alınarak gerçekleştirilecek vaka yönetiminde patolojik olan araştırma ve bulguların bireyin kendine yeterlilik gücünü arttırmaya yönelik gerçekleşmesi esastır. Afetlerde sosyal hizmet müdahalesinde bilinmesi gerekenler ise şunlardır:

- Kaynakların yeterliliği, kalitesi ve sürdürülebilirliği
- Fırsat eşitliği
- Bireysel ve kolektif refah
- İnsani ve doğal kaynaklar
- Bilimsel yaklaşımlarla veri toplama
- Çevrenin kültürel, ekonomik yapısı
- İhtiyaçların önceliklendirilmesi
- Oluşabilecek risk faktörleri

Doğal afetler insani ve doğal kaynakların hasar görmesine ve afet öncesine nazaran mevcut olan sürdürülebilir kaynakların hızlı bir şekilde tüketimine de neden olmaktadır. Ekolojik çevrede gerçekleşen tahribat sonucunda patolojik durumlar gözlenebilmektedir. Dolayısıyla kaynakların sürdürülebilir tutulmak yerine azaltılması, kendine yetebilirliğin teşvik edilememesi sağlıklı bir çevre inşası için sahada sosyal hizmet müdahalesini gerekli kılacaktır. Sphere Project'e (2000) göre sağlıklı bir çevre için minimum standartlar ve bilgiler; barınma ve yer planlamasında minimum standartlar, sağlık hizmetlerinde minimum standartlar, gıda yardımı, gıda gereksinimi, gıdaya erişim ve gıdanın sağlanmasında standartlar, temiz içme suyu temini ve sanitasyon olarak sıralanmıştır.

Deprem sonrasında insanların yaşam kalitesini değiştirecek etkenlerden söz eden Karayurt (2008) bu etkenleri; psikolojik sıkıntılar, travma, hareketsiz yaşam, doğal ve beşeri kayıplar nedeniyle sağlık kurum ve hizmetlerinde yaşanan yetersizlikler, personel kaybı, hasar gören çevre, beslenme alışkanlıklarının değişmesi olarak sıralamıştır. Kronik rahatsızlığı olan bireylerin bu durumlarda en çok etkilenen gruplardan biri olduğunu da belirtmiştir. Bu bağlamda fiziksel sağlık, sağlıklı fiziksel çevre olmadan da mümkün olamayacaktır. Kişinin sistemi içerisinde yer alan eğitim, sağlık, hukuk, sosyal sisteme erişimi, afet öncesi döneme göre sağlıklı gelişim açısından daha büyük önemde olacaktır. Bu doğrultuda ise fiziksel sağlık açısından değerlendirdiğimizde kurulan Sahra Hastaneleri, mobil eczaneler, UMKE çadırları, şeker ölçüm cihazlarının takviyesi, glutensiz gıda üretim yerlerinin kurulumu, aile birleşimi çalışmaları, araştırma ve incelemelerinin yapılması, ulaşım imkanlarının seferber edilmesi, kamu ve özel sağlık kaynaklarına erişimlerin toplumun her kesimi için ulaşılabilir olması vaka yönetimi paradigması açısından sağlıklı bir ekolojik çevre temeli için atılan adımlardandır. Bununla birlikte kişilerin kendilerine yetebilirliklerini maksimize eden farklı dolaylı destekleyici çalışmalar da mevcuttur. Toplum sağlığı hizmetleri denilen, mikro düzeyde ve mikro düzeyde yapılan çalışmaların makro boyutlara vereceği katkılardan biri olan koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin de fiziksel sağlık üzerinde olumlu çalışmalar olduğu inkar edilemez. Bu çalışmaların kronik rahatsızlığı bulunan bireyler üzerinde oluşabilecek risk faktörlerini engellediği, kronik rahatsızlık riski altında bulunan toplumların da sağlıklı bir yaşam hakkını garanti edecek çalışmalar olduğu aktarılabilir.

Böylelikle kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığı ve kamu kaynaklarının kullanılma amaçları; kişilerin sağlık hakkının gözetildiği, sağlıkta eşitsizlik bileşenlerinin minimize edildiği, fiziksel çevre özelliklerinden dolayı toplumsal risklerin olduğu ve bu risklerin kabul edildiği, önlenmesi için çalışmaların gerçekleştirilmesinin gerekliliği olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla multidisipliner bir yapı içerisinde ekip çalışması ve iş birliğiyle yönetimin gerçekleştiği bir perspektif olarak değerlendirebileceğimiz vaka yönetiminde finansal kaynakları, insan gücü ve örgütlenme yapıları açısından formal ve enformel yapıların toplumsal ölçekte oluşan afet gibi kriz durumlarının koordinasyonunda önemli olduğunu da aktarabiliriz. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde, finansal ve insan gücü kaynaklarına sahip örgütsel yapıların vaka yönetiminin sağlığa bakış açısındaki güçlü yönleri olduğu da ifade edilebilir.

Afet yönetiminde kurumlararası eşgüdümün sağlanması etkili bir hizmet sunumu için önemlidir. Afetlerde disiplinler arası ve kurum içi eşgüdümün sağlanmasının ortak bir kültür ve ortak bir dilin geliştirilmesinden geçtiğini ifade eden Ay ve diğ. (2012) göre, ortak dilin geliştirilmesi afet öncesi yapılacak çalışmalarla mümkündür. Bu çalışmalar, hizmet içi eğitimlerle sağlanan afet terminolojisini oluşturabilecek standartta bilgilenmelerle mümkündür. Afet yönetim sistemi olarak adlandırılacak bu uygulama ve teknikler afet yönetiminin afetin olduğu bölgeyle birlikte ülke çapında hatta uluslararası düzeyde planlanması ile olanaklıdır. Dolayısıyla vaka yönetimi de afet yönetimi içerisinde değerlendirilen bir faaliyettir.

Fiziksel Sağlık Bağlamında Vaka Yönetiminin Güçlü ve Sınırlı Yönleri

Vaka yönetimi paradigmasının toplumun her kesiminden insana uygulanabilir olması, bu uygulamanın resmi ve resmi olmayan kurum ve kuruluşlarla koordineli olarak yapılması güçlü bir yönüdür. Makro bir uygulamanın yapılabilmesi, toplum temelli hizmetlere uygun olması da vaka yönetimi paradigmasının güçlü bir yönüdür. Kurum ve kuruluşların fonlarının ve insan güçlerinin bulunması da paradigmanın gücüne güç katan farklı bir faktördür.

Altındağ (2020)'a göre, vaka yönetiminin diğer disiplinlerde kullanımında maliyeti düşürmede bir araç olarak kullanımı dikkat çekse de sosyal hizmette vaka yönetiminin temel amacı, müracaatçı alanlarının sorunlarının en hızlı ve etkili yoldan çözümü olması gerektiğidir. Disiplinler arası iş birliği, sınırlı kaynaklar, hedef grup, süre kavramlarının vaka yönetiminin temel amaçları arasında kullanılan kavramlar olduğunu da belirten Altındağ, vaka yönetiminin temel amacının insana dair sorunun çözümünde en uygun, kaliteli, etkili yöntemin uygulanması olduğunu ifade etmektedir. Tanımda da değinildiği üzere hızlı çözüm vaka yönetiminin güçlü özelliklerindendir. Bu güçlü özelliğin gerçekleşmesi ise; farklı örgütsel yapıların bir aradalığı ve her örgütsel yapının kaynaklarının seferber edilmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda bir aradalık ve seferberlik, dayanışma kavramıyla örtüşmektedir. Bu açıdan değerlendirecek olursak dayanışmayı örgütsel yapı içerisinde sürdürülen

profesyonel bir mesleğin önemli bir kavramı olarak ele alabiliriz. Eğer kaynaklar sürdürülebilir değil, o an için gerekli ve yeterli miktarda gönüllüler tarafından karşılanıyor ve kısa süreli ihtiyaçlara yönelik gerçekleştiriliyorsa bunu da hayırseverlik olarak adlandırabiliriz. Multidisipliner yapı ise dayanışmayı temel alır.

Vaka yönetimi amaç ve hedefleri açısından yönetimini ve koordinasyonunu kapalı bir mekandan açık bir mekana taşımaktadır. Yani vaka yönetimi çalıştığı birey, grup ve toplumun bulunduğu çevrede çalışmalarını sürdürmektedir. Böylelikle kısa dönem ihtiyaçlar ve uzun dönem ihtiyaçlar birey tarafından aktarılmakta ve bireyin sorumluluk aldığı bir vaka yönetimi de gerçekleşmiş olmaktadır. Bu noktada sorumluluk kavramı sınırlı bir yön olarak da değerlendirilebilir. Kişi hizmet almak istemeyebilir ya da sorumluluk almak istemeyebilir. Ayrıca vaka yönetimi paradigmasında özellikle etkisi geniş alanlara ulaşmış olan afetler sonrasında birden fazla kurumun hizmet sunması, bireyin farklılaşan ihtiyaçlarıyla beraber kurumların sunduğu ihtiyaçların ulaşılabilirliğinin, erişilebilirliğinin ve denetiminin gerçekleşmemiş olması durumları da söz konusu olacağından şeffaf ve dürüst hizmet anlamına gelen hesap verebilirliği de topluma sunmakta sınırlılıklarla karşılaşılacaktır. Bu durum koordinasyonu da etkileyecektir. Koordinasyonun sağlanamaması kısa sürede en hızlı şekilde ulaşılmak istenen amaca yönelik çalışmanın yavaşlaması anlamına gelecektir. Dolayısıyla sürdürülebilir kaynaklar azalacak, tüketim artacak üretim azalacak, kaynaklara erişim sınırlı olacaktır. Politika düzeyinde yol gösterici bir ilke olarak birlikte çalışmanın kullanımı düzensiz olacaktır. Bazı organizasyonların birlikte çalışma konusunda ilkel düzeye sahip olma yanlısına düşme olasılıklarının olduğunu belirten Thompson (2013), bunun nedeni olarak da organizasyonların hizmet alanı politik planlama, uygulama ve yeniden gözden geçirme süreçlerine dahil eden doğal olmayan, çok karmaşık programlar geliştirmelerine bağlamaktadır. Vaka yönetimi paradigmasının sağlık hizmet sunumunda yaşayacağı bir başka sınırlı tarafı ise sağlıkta dönüşüm kapsamında yer alan özelleştirmelerin teşviki sonucunda kaynaklara erişimde yaşanabilecek fırsat eşitsizlikleri ve doğrudan sağlıkta eşitsizliklerdir. Dünya Sağlık Örgütü Raporu (2008)'na göre, sağlık hizmetlerinin devletin görevi olmaktan çıkarılıp özelleştirilmesi, herkes için sağlık hedefinin olumsuz yönde etkilendiğini düşündürmektedir. Bu yöntem, sosyal adalet, sağlıkta eşitlik ve hakkaniyetin gözetimini sınırlamakta, sağlığa ayrılan bütçeye kıyasla sağlık hizmetlerinden elde edilmesi beklenen en iyi sonucun başarısızlığa uğramasına sebep olmaktadır.

Vaka yönetimi, bir organizasyon şeması içerisinde, iş bölümüne dayalı koordineli, amacı, odağı, planı ve programı olan bir çalışmadır. Sosyal hizmet uzmanlarının güçler temelli uygulamayı esas aldığını, bireyi çevresi içinde değerlendiren bakış açılarına sahip olduklarını belirten Tekin ve Tuncay (2021)'a göre vaka yönetimi, kimi destek kaynaklarından yararlanmayı sağlayan bir araçtır. Bu destek kaynakları ise hizmet sunum sistemleri, kaynaklar, fırsatlar ve sosyal destekler olarak örneklendirilmiştir. Uzmanların ise bireyin, ailelerin ve toplumun refahını geliştiren destek sistemlerini geliştirmek için

eğitildiğini de ifade etmişlerdir. Dolayısıyla hizmet sunum sistemlerinden biri olan sağlık siteminde gerek kronik hastalık tanısı gerekse psikiyatrik tanı almış hizmet alan gruplarla çalışmada çok yönlü bir değerlendirme esastır. İleri genelci uygulamaya uygun olan bu bakış kişi ve uzmanın kişinin öz farkındalığa sahipliği, kendini ve bedenini dinlemesi, kabul etmesi, benlik geliştirmesi ve kişiye bu ihtiyaçları temelinde fırsatların sunulması, müdahale stratejilerinin belirlenmesiyle mümkündür. Dolayısıyla vaka yöneticisinin de fiziksel hastalık tanısı bulunan bireylerin medikal model açısından ele alınan tanı kriterlerinin ötesine geçerek vaka yönetim paradigmasının amaç ve odağını gerçekleştirebilmek adına ekolojik değerlendirmeyi bir bütün olarak yapması önem arz edecektir. Örneğin kronik hastalığı olan bir ergen için beden imajının önemini bilmek, ergenin ilişki ağlarının farkına varmak, ailenin yapısal örüntülerini değerlendirmek, kaynaklara erişebilirliğini analiz etmek, ergenlik ve beden ilişkisini anlayabilmek mühimdir. Ergenlik döneminde ön planda olan boyutları; öz güvenin desteklenmesi ihtiyacı, beğenilme, estetik görünüm, sosyal etkinliklere katılım olarak sıralayan Çuhadaroğlu (2000)'na göre, ergenlerin ayna karşısında bedenlerini inceleyerek geçirdikleri uzun sürenin nedeni, ergenlerin yeni bir beden imgesi edinme ve buna alışma çabalarındandır. Öngören (2015)'in ifade ettiği gibi, beden imgesi, dış görünümün içsel bir sunumudur. Bu durum öznel bir algı ile ilgilidir. İçsel sunum, bireyin belli durumlar karşısındaki davranışlarını belirlemektedir. Kimi durumlarda fiziksel görünümünden kaynaklanan duygular olumlu veya davranış bozukluğu gibi olumsuz olabilir. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde vaka yönetiminin ileri genelci sosyal hizmet uygulamasına uygunluğu, iyileşme bütüncüldür anlamına gelmektedir. Fiziksel hastalıklarda iyileşmenin bütüncüllüğü demek; kanser, diyabet, kalp damar, çölyak, epilepsi, kronik obstrüktif akciğer hastalığı (koah), ülseratif kolit, astım, alzheimer, kemik erimesi gibi kronikleşmiş ve atak belirtileri göstererek kişinin yaşam kalitesini düşüren tanılarının, akredite edilmiş bilimsel araç ve gereçlerle teşhisi, hastanın rızası doğrultusunda ise hastalığın kişi üzerindeki etkilerini azaltmaya yönelik hastane yatışı, ilaç tedavi, evde bakımı, düzenli aralıklarla kontrollerin gerçekleştirilmesi, fiziksel hastalığa etki eden fiziksel, sosyal çevre faktörlerin ele alınması, kişilik özelliklerinin bilinmesi, psikolojik etkilerin göz önünde bulundurulması, ekonomik açıdan değerlendirilmesi, sağlık okur yazarlığının desteklenmesi ve sunumu, tıbbi cihazların temini, konsültasyon, sevk, havale, taburculuk sonrasındaki kurumlararası iletişim, iyileşmenin nicel, nitel uygulamaya dayalı deneyimsel, gözlemsel ve sezgisel bir takım bilgi ve öngörü bileşenleridir. Bu hususların ise vaka yönetiminde dengeli bir şekilde ilerlemesi de vaka yöneticisinin ve diğer disiplinlerin bilgi ve becerilerinden geçmektedir. Hastalıkların tedavisi çok boyutlu bir perspektifle değerlendirmeyi gerektirdiği için insan sağlığı biyopsikososyal yönden ele alınmalıdır. Çok boyutlu bakış kişilerin yaşam kalitesini artırma özelliğine sahiptir. Özbesler (2013)'e göre, kronik hastalık tanısı bulunan kişiler için sosyal ve fiziksel çevre de hazırlanmalıdır. Bu hazırlık, bireyin taburculuk sonrası uyumunu kolaylaştıran bir faktördür. Duyan (2003)'ın belirttiği üzere medikal

sorunlarda bütünsel bir yaklaşım uygulanmakta ve insan sağlığı üzerinde birbirini etkileyen boyutların dengeli bir şekilde gelişmesinin sağlanmasında ise sosyal hizmet uzmanları görev yapmaktadır.

Multidisipliner çalışma ağında yer alan profesyoneller ayrı ayrı ele alındığında ekip içindeki bir grubun hizmet alan kişileri fiziksel olarak değerlendirdiği, diğer bir grubun psikiyatrik açıdan ele aldığı, farklı bir grubun gelişimsel bağlamda düşündüğü, kimi profesyonel grupların iktisadi açıdan gördüğü fark edilecektir. Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin gelişimine katkı ancak parçalı olan tanı, tedavi, bakım, iyileşmeye odaklanan grupların birleştirilmesi, bütünsel olmasıyla mümkündür. Bu kapsamda Çalışkan ve meslektaşları (2014) tarafından hazırlanan “Kanser Hastalarının Palyatif Bakımında Vaka Yönetimine Dayalı Multidisipliner Bakım Protokolü” tablo içeriği fiziksel hastalıklarda vaka yönetimi paradigmasının ileri genelci sosyal hizmet müdahalesine uygunluğuna örnektir. Şöyle ki; hizmet alanın takibi için haftalık hedefleri belirleyen tablo, tanı, tedavi, teşhis, girişimler, testler, konsültasyonlar, ağrı yönetimi, hasta bakımı, hasta/aile eğitimi, beslenme, psikolojik gereksinimler, aktivite, sosyal gereksinimler, psikolojik destek bileşenlerini sunmaktadır.

Sağlık hizmetlerinde bütünselliğin sağlanması, kişilerin fiziksel sağlıkları özelinde karşılaştıkları farklı sağlık sorunlarına kalıcı ve gerçekçi çözümlerin üretilmesi, sağlığın geliştirilmesi ve sağlığın teşviki ile mümkündür. Peki sağlığın geliştirilmesi ve teşviki ne anlama gelmektedir. Şimşek (2013)’e göre, sağlığı geliştirme, sağlığın iyileştirilmesi ve kişilerin kendi sağlıkları üzerinde kontrollerinin arttırılmasını sağlayan bir süreci ifade etmektedir. Sağlığın geliştirilmesi için ise birçok model birlikte kullanılmaktadır. Bunlar; bilişsel davranışsal modelden sosyal ve çevresel modele, sosyal çevresel modelden biyomedikal modele kadar birçok modeli içermektedir.

Sağlığın geliştirilmesi ve sağlığın teşviki çoğu zaman aynı anda kullanılmaktadır. Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sözlüğü (2011)’ne göre, sosyal ve politik bir süreci temsil eden sağlığın geliştirilmesi ve teşviki, sosyal, ekonomik, çevresel şartları değiştirmeyi amaçlayarak bunların birey ve toplum sağlığı üzerindeki etkilerini azaltmayı benimsemektedir. Bireylerin sağlık üzerindeki kontrollerini arttırmalarının hedeflendiği sağlığın geliştirilmesi ve teşvikinde bunların gerçekleşmesi için katılım esastır. Her iki tanımın ortak noktalarına baktığımızda vaka yönetimi yaklaşımıyla benzerlikler olduğu da görülecektir. Tanımların ortak noktası olarak etkileşimsellik kavramı ele alındığında, yerel ve ulusal toplumun ekolojisi, verme ve alma kalıpları, tepkiselliklerin doğası ve anlamı, şimdi ve burada anlayışı, içinde bulunan çevrede sosyal adaletin, sağlıkta hakkaniyetin, sürdürülebilir kaynakların ve kalkınmanın geliştirilmesinin de ipuçlarını verecektir. Bu ise derin bir anlayışla gerçekleştirilebilecek bir uygulamadır. Aynı zamanda sağlığın tanımında bir dönüşümün açıklayıcısıdır. Erbaydar (2001)’in ifadesiyle; sağlık medikal modelin ötesine geçerek, bireyin özne olduğu ve sağlığın kişisel algısına odaklanan, kişilerin öznel durumlarını da göz önünde bulunduran bir konuma gelmiştir. Bu yönüyle, sağlık hizmetleri hastalara ve ailelere bireyselleştirilmiş hizmetlerin götürülmesini de hedefler. Makro

boyutta da hizmetlerin götürüleceği yerel ve ulusal bölgeye özgü farklılaşan ihtiyaçlara da odaklanmak gerekecektir. Duyan (2022) bu konuda topluma yönelik hizmetlerin içeriğini şu şekilde aydınlatmaktadır:

- Kanser riski taşıyan nüfusun kanser taramasını, kaynaklara erişimine, tedavisine ve kanser ile ilgili bilgi düzeyinin artışına yardımcı olacak hizmetlerin sağlanması
- Sağlığı geliştirmek, eğitim sağlamak ve topluma daha iyi hizmet etmek için programlar üretmek için kurumlara, gönüllü sağlık kuruluşlarına ve toplum kuruluşlarına danışmanlık yapılması

Topluma yönelik hizmetler içerisinde yer alan kaynaklara erişimde fırsat eşitliği için çalışmak sağlıkta eşitsizlik, sağlıkta eşitlik kavramlarının kritik edilmesini gerekli kılacaktır. Belek (1998)'e göre sağlıkta eşitsizlik; doğal değil toplumsal nedenler dolayısıyla etki gösterdikleri; önlenemez, önlenemez olduğu için de kabul edilemez nitelikte olan; bireysel değil toplumsal bir bağlam içerisinde saptanması, ele alınması, incelenmesi, savaşılmaya gereken; bu nedenle de tüm süreçte ekonomi, sosyoloji, politika gibi sağlık dışı disiplinlerin de etkinliğini gösterdiği; yalnızca sosyal, politik ve ekonomik değil, aynı zamanda ahlaki bir sorun olarak da kavranması gereken; toplumsal gruplar arasındaki sağlıkla ilgili farklılıklardır.

Sağlıkta eşitsizliği ve adaleti sağlamaya yönelik politikaların temel amacı, sağlıkta farklılıkları gidererek herkesin aynı düzeyde ve kalitede sağlık hizmeti almasını sağlamak değil, önlenemez ve adaletsiz olarak kabul edilen etkenler sonucu oluşan farklılıkları azaltmaktır (Whitehead, 1990; akt. İçağasıoğlu ve Polat, 2015). İçağasıoğlu ve Polat (2015)'a göre, sağlıkta eşitsizliğin giderilmesi tüm etkenlerin değerlendirilmesiyle mümkündür. Bu etkenler sağlık hizmetlerinden yararlanmanın önünde engel teşkil eden tüm olumsuz etkenleri kapsamaktadır. Dolayısıyla, yalnızca sağlığa yapılan yatırımlar ve hizmetlerin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalar ile sağlıkta eşitsizlik aşılamayacaktır. Sağlık hizmetlerinden yararlanmayı olumsuz yönde etkileyen etkenlerin kapsamı ise özellikle afet dönemlerinde genişlemektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet faaliyetleri, afet öncesi risklerin giderilmesinden afet sonrası etkisi yerelden ulusala, ulusaldan uluslararasına doğrudan ve dolaylı olarak yayılan risk etmenlerinin yönetimiyle giderilecek faaliyetlerdir.

Afet dönemlerinde sosyal hizmetlerin ve kaynakların etkili bir şekilde sunulmasının afete dirençlilik ve afet kültürü oluşturma anahtarı olduğunu belirten Güllüoğlu'na göre afet yönetimi, toplumun tüm kesimleri tarafından sahiplenilmesi gereken ve katılımcılığı mecburi kılan bir süreçtir. Bu kültürün kapsayıcılığın, faaliyetlerin, planlamanın ise bölgenin çevresel yapısıyla mümkün olacağı da unutulmamalıdır. Bölgede bulunan nükleer ve termik santrallerinin, yanıcı ve patlayıcı ürün imalatı gerçekleştiren fabrikaların, yanardağların, barajların, heyelan riskli toprakların diğer afet şekillerini tetikleyeme ihtimali göz önünde bulundurulmalı, bu ihtimaller sonrasında kişilerde farklı kronik hastalıklarının oluşma riski de planlama içerisinde olmalıdır. Acil planı yapılırken yine bölgedeki

kimyasal, biyolojik, nükleer, endüstriyel ve patlayıcı mühimmat olan yerler plan üzerinde belirtilmeli en kötü senaryo düşünülerek hazırlık yapılmalıdır. Bu gibi yerlerde oluşacak hasar ve çevre boyutu uzun vadede hesaplanmalıdır (Adaş ve diğ., 2012). Bu tür çevresel, bölgesel, toplumsal bilgiler sorunun kaynağı dolayısıyla çözümün yerini de işaret etmektedir. İnsan sağlığında risk oluşturan kimi faktörler doğal olabileceği gibi beşeri de olabilmektedir. Ayrıca doğal oluşumlar sonucunda oluşan riskler öncesi alınmayan zarar azaltıcı önlemlerin ve doğal afet sonrasında insan sağlığını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen faktörlerin öngörüsüzlüğü sonucu yaşanabilecek yıkımlar sağlık için gerekli önkoşulların yetersizliğinden kaynaklanacaktır. Bu da “Herkes İçin Sağlık” hedefleri ve amaçlarıyla örtüşmeyen bir politika olacaktır. Erişilebilirlik ve hakkaniyet içeren bu kavramın amaçlarını bilmek önemlidir.

Fiziksel Hastalığı Bulunan Müracaatçıların Afetlerde Vaka Yönetimi Standartlarına Yönelik Değerlendirilmesi

1- Etik İlke ve Değerler

Okyayuz (1995)’a göre; hastalık, birey ve bireyin ekolojik çevresini etkileyebilen bir olgudur. Aynı zamanda hastalık, kişinin yaşam dengesi üzerinde tehdit oluşturabilen, stres yaratabilen, bireyin uyumunu zorlaştırabilen bir yaşam olayı niteliğinde de olabilir. Hastalığın oluşumunu etkileyen ve hastalık oluştuktan sonra fiziksel ve ruhsal olarak etkilenen sistemleri belirlemek önemlidir. Hastalık teşhisi nedeniyle hizmet alan kişiler çevresi içinde değerlendirilerek uygulanacak bir vaka yönetiminde; hedef sistem, destek, kontrol sistemi, eylem sistemi belirlenmelidir. Belirlenen bu sistemlere yönelik uygulanacak planlı müdahale aşamalarını sağlığın ve yaşamın bir insan hakkı olduğu göz önünde bulundurularak etik ilke ve değerlerin haklar temelli yaklaşımla sunulması hesap verebilirlik, şeffaflık ve dürüstlük açısından gereklidir. Bu perspektif bize etik ilke ve değerler ile mevzuatlarla güvence altına alınmış haklara da bakılmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü etik kavramı birçok kavramla etkileşim içindedir. Etik kavramı; insanla, insanın değeri ve onuruyla, insanın hakkı ve sorumluluklarıyla, bilinçle, kişi ilişkileriyle, mesleki ilişkilerle, formal ve enformel alanla, insanın içselliğiyle, insanın dışsallığıyla, yüksek yararlar ilgilidir. Bu doğrultuda; ilgili olduğu hususlar değerlendirildiğinde etğin bilgi ve beceri temeliyle de bir bütün olduğunu anlayabiliriz. Fiziksel hastalıklar karmaşık bir hizmet sunumuyla karşılaşılan ve yönetilmesi gereken bir alandır. Hastalık yönetimi de hizmet alanın ve çevresinin refahı, kaliteli hizmet sunumu anlamına gelmektedir. Tıbbi sosyal hizmet uygulamasının kalitesi, “süreç kalitesi” ve “sonuç kalitesi” olarak ele alınabilir. Süreç kalitesi, müdahale sürecinde müracaatçı tarafından algılanan kalitedir. Sonuç kalitesi ise sosyal hizmet müdahalesinin ardından müracaatçının müdahaleden somut olarak elde ettiği faydadır (Zengin ve Erdal, 2000). Kaliteli ve bireyselleştirilmiş bir hizmet sunumu için de doğru bir değerlendirmeye mümkün olacağı tartışmasızdır. Hizmet sunumunun hizmet alanın faydasına gerçekleştirilen bir faaliyet olduğu için bilinçli bir sorumluluk almak şarttır. Bilinçli sorumlulukla anlatılmak istenen bilgidir. Karaağaç (2020)’a göre; “her bireyin bu konuda sorumluluk almasını sağlayacak bilinç düzeyi sağlanmalı ve etik

olarak bunun mecburi olduğu doğru ve etkili bir şekilde anlatılmalıdır.” Sosyal hizmet uygulamasında vaka yönetimi standartlarından biri olan etik ilke ve değerlerin hizmet sunumunda yer alan birçok kavramla içi içe ele alınmaktadır.

Fiziksel ve kronik hastalığı bulunan kişilere yönelik olarak afet dönemlerinde vaka yönetimi yaklaşımıyla gerçekleştiren uygulamaların belli stratejiler ve standartlarla uygulanması kanıta dayalı müdahale için gerekli prensiplerdendir. Afetin yapısı ve etki alanının genişliği ölçüsünde de vaka yönetimi standartlarının kapsamı da genişlemektedir. Doğal afetler yıkıcı ve hasar bırakıcı yapıları nedeniyle insanların fiziksel sağlığını etkilemekte, afet öncesinde fiziksel hastalığı bulunan insanların hastalık seyirlerinde ise kötüleşmeye sebep olabilmektedir. Afetlerde hastalığın tedavisi ve iyileşmenin bileşenlerinin hasar görmesiyle birlikte fiziksel ve kronik rahatsızlığı bulunan kişilerin iyileşme süreçlerinde gerilemeler gözlenebilmektedir. Özellikle hastalığa ve tedaviye adaptasyonun sağlanması aşamasında olan insanlar için beklenmedik bir doğa olayının gerçekleşmesi fiziksel hastalığı bulunan kişilerin adaptasyon süreçlerinin hasar gören çevreleriyle birlikte yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla fiziksel hastalığı bulunan kişilerin afet sonrasında değişen ve sağlıksızlaşan çevre koşulları, kaynak kısıtlılığı, iklim koşulları, hastalığa uyumlu olmayan barınma koşulları ve hastalığa uygun olmayan gıda tüketimleri, beslenme bozuklukları gibi faktörler afetten etkilenme oranlarını fiziksel hastalığı olmayan bireylere göre daha fazla artmasına sebep olacaktır. Bununla beraber hastalığın ve afetin hastalık üzerindeki psikiyatrik etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde afetlerde sosyal hizmet vaka yönetiminde hizmet etik ilkesi öncelikli olmak üzere birçok etik ilke ve değerler temelinde uygulamaların yapılması beklenmektedir. Afetlerde fiziksel ve kronik hastalıkları bulunan birey ve gruplara yönelik gerçekleştirilecek sosyal hizmet vaka yönetiminde fiziksel hastalığı bulunan kişilerin öncelikli ihtiyaçların belirlenmesi, kendine yeterlilik düzeyinin artırılması için kaynaklarla buluşturulması, kaynakların sürdürülebilir tutulması hem sağlık hakkı hem de bireyin onuru ve değerinin korunması açısından önemlidir. Afet öncesi dönemde hizmet alan ve afet döneminde hizmetlerin bir süre kesintiye uğraması olasılıklar içerisinde. Dolayısıyla fiziksel ve kronik hastalığı bulunan kişilere verilen hizmetlerin kesintiye uğraması etik açıdan değerlendirilmekte ve hizmetlerin devamlılığı temel etik ilkelere biri olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca afetlerde gerçekleştirilen vaka yönetimlerinde farklı örgütsel yapıların, farklı örgütsel kültürlerin, formal ve enformel organizasyonların ortak bir amaç, ortak bir yapı ve ortak bir kültür oluşturması çıkar çatışmalarının yaşanmaması adına kritik hususlardan biridir. Oluşturulacak ortak anlayışın bölgenin kültürel yapısına göre belirlenmesi de kültüre duyarlılık için gereklidir. Vaka yönetimi iş birliğiyle yürütülmesi gereken bir yaklaşım olması itibarıyla de disiplinler arası iş birliği ilkesiyle uyumludur. Fiziksel ve kronik hastalığı bulunan insanların afet sonrasında birçok gereksinime ihtiyaçları olmaktadır. Bu gereksinimlerin içerikleri doğrultusunda vaka yönetimine dahil edilmesi gereken örgütsel yapılar, disiplinler, meslek grupları da bulunmaktadır. Gıda gereksiniminden hukuksal

desteğe, fiziksel tedavilerden psikiyatrik iyileşmelere, ayni ve nakdi gereksinimlerden çevre sağlığına kadar geniş bir alanı kapsayan ve çok boyutlu müdahaleleri gerektiren ihtiyaç listeleri bulunmaktadır. Disiplinler arası gerçekleştiren müdahaleler hizmetin verimliliğini arttırıcı özelliği nedeniyle hem fiziksel hastalığı bulunan bireyler adına etik bir yaklaşım hem de diğer meslek gruplarına saygıyı içeren bir uygulama olmasıyla bir değer olarak görülmektedir.

2- Nitelikler

Afetlerde sosyal hizmet vaka yönetimi, bireyle sosyal hizmet, aileyle sosyal hizmet, grupla, örgütlerle, toplumla sosyal hizmet uygulamalarını içermektedir. Birey, aile, gruplarla vaka yönetiminin gerçekleştirilmesi yapısal özelliklerin bilinmesiyle mümkündür. Deprem sonrasında farklı örgütsel yapıların ortak çalışmasıyla gerçekleştirilen vaka yönetimi örgütlerin işlevsellikleriyle doğru orantılıdır. Bu bağlamda örgütlerin yapısını bilmek, örgütün insan gücünün niteliği hakkında da bilgi verecektir. Duyan ve Özgür (2020)'e göre, örgütleri tanımada öncelikli etken; kaynakların, yapının, amacın farkındalığıdır. Bir örgütün anlaşılabilir olması, örgütün kültürüne, geçmişine, sorunları çözme yöntemiyle ilişkilidir. Vaka yönetiminde nitelik, görev paylaşımı içinde olan her meslek grubunun vakanın kendine düşen kısmında yetkin olması, karar alabilecek ve hizmet içeriğini uygulayabilecek bilgi ve beceri donanımına sahip olması hatta bunu belgelendirebilecek diploma, sertifika vb. evraklara sahip olması beklenmektedir. Fiziksel hastalıkların sosyal, ekonomik, hukuksal, kültürel, psikolojik etkenlerini bilen, hastalığı bunlarla ilişkilendirebilen, ekip çalışmasının önemini kavramış, koordine olan, tıbbi girişimlerde yetkin, bireysel, ailesel ve grup odaklı psikolojik değerlendirmeleri yapabilecek, bunun uygulamalı eğitimlerini almış olan ekip üyeleri vaka yönetiminin başarısında önemli bir kriterdir. Örneğin; medikal tanı, tedavi, ilaç belirlenmesi, cerrahi müdahale aşamasında onam doğrultusunda karar verici olarak tıp bilgi ve belgelerine, sertifikalarına sahip sağlık alanında yetkili hekim olması vaka yönetiminin standartlarından biridir. Fiziksel sağlıkla birlikte psikolojik, sosyal gereksinim sağlayıcıların da belli niteliklere sahip olması afet gibi yıkıcı, yıpratıcı ve hasar bırakan oluşumlarda ikincil yıkımların önlenmesi adına mühim bir konudur. Alanında yetkin olmayan kişiler tarafından yapılacak iş ve işlemlerle girişimlerin insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler bırakacağı unutulmamalıdır. Psikososyal destek ve psikolojik ilk yardım için bu girişimler hakkında eğitim almış alanında uzman meslek gruplarının yer alması, kimi fiziksel ve kronik hastalıklar için gerekli görülen beslenme ve diyet uygulamalarının takibi için alanında uzman diyetisyenlerin bulunması, hatta gıda kalitesi ve analizi için alanında yetkin gıda mühendislerinin ekibin bir parçası olması yapılması muhtemel hataların önlenmesi için zorunlu katılımlardır.

3- Bilgi

Deprem afetinde uygulanacak vaka yönetiminde çevre bilgi başta olmak üzere, olgusal, kuramsal, uygulamaya dayalı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Uygulayıcı tarafından ele alınacak ekolojik yaklaşım

deprem sahası ve hizmet verilen birey, aile, grup ve toplum hakkında müdahalenin kalitesini belirleyecek bilgi ve değerlendirmelere olanak sağlayacaktır. Duyan (2021)'ın ifadesiyle; ekolojik yaklaşım, insanlar ve onların fiziksel ve sosyal çevreleri arasındaki işlevsel olmayan etkileşimleri kavramsallaştırmak ve vurgulamak suretiyle tedavi ve reform yaklaşımını bütünleştirmektedir. İnsanlar çevrelerindeki tüm unsurlarla girdikleri etkileşimler yoluyla gelişmekte ve uyum sağlamaktadır. Sağlık sisteminde uygulanacak olan bir vaka yönetiminde çalışacak profesyonellerin tıbbi, psikiyatrik terminolojiye sahip olması gerekmektedir. Başta sağlık, hastalık, hastane nedir? Kurum veya kuruluşun misyonu, vizyonu, amacı, hedefleri, hizmet alan çeşitliliği nelerdir? bilmek önemlidir. Afetlerde uygulanan sosyal hizmet vaka yönetimlerinde ise afet bilincinin olması, afete ilişkin zarar azaltma, koruma, önleme, iyileşme, risk, afet, yeniden inşa etme, travma ve yas gibi kimi kavramların bilinmesi vaka yönetiminde kolaylaştırıcı unsurlardandır. Bununla birlikte her meslek gurubunun kuramsal, olgusal ve uygulamaya dayalı bilgilere hakim olması esastır. Fiziksel ve kronik hastalıkların kısa ve uzun dönem etkileri, tedavi yöntemleri, gereksinimleri, hastalık belirtileri afetlerde sosyal hizmet vaka yönetiminde verimi arttırıcı ve uygulamayı hızlandırıcı özelliğindedir. Afet sonrası gerçekleştirilen saha araştırmaları ve incelemeleri sırasında toplanan verilerin de bilgi olma özelliği bulunmaktadır. Fiziksel ve kronik hastalığı bulunan ve afet bölgesinde kalmak zorunda kalan kişi sayılarının ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşılması etkili müdahalenin gerçekleşmesi için önemlidir. Kronik hastalığı bulunan kişilerin afet sonrası sağlık durumlarının ve verilerinin kamusal vicdan açısından kamuyla paylaşılması da vaka yönetiminin bilgi standartlarındandır.

Kronik hastalığı bulunan kişilerin afet zamanlarındaki vaka yönetimlerinde alanında yetkin halk sağlığı çalışanlarının da ekibin bir parçası olmaları gerekmektedir. Olası enfeksiyon risklerinden korunma, içme sularının gerekli çalışmalarla güvenilir olup olmadığının araştırılması, yatarak tedavi görmesi gereken kronik ve akut hastalığı bulunan kişilerin çevre illerdeki hastanelere ambulans uçaklar eşliğinde sevk edilmesi, ayaktan tedavisi uygun görülen kişiler için ise mobil eczanelerin kurulumu, Sahra Hastaneleri'nin hava koşullarına göre dizayn edilerek hizmete sunulması, kanser, diyabet tanısı olan, böbrek yetmezliği bulunan, solunum yolu ve akciğer rahatsızlıkları bulunan kişiler için şeker ölçüm cihazlarının bölgeye iletilmesi, diyaliz ekipmanlarının temini, çölyak tanısı bulunanlar için glutensiz gıdaların temini gerekmektedir.

4- Kültürel Yapı ve Dilbilimsel Yeterlilik

Fiziksel sağlık alanında çalışılacak olan ekipler oluşturulurken bu ekiplerin çalışacağı bölgelere faydalı ve doğru hizmeti verebilmelerini sağlayacak kültürel ve dilbilimsel yeterlilikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Karaağaç, 2020:117).

Afet dönemlerinde fiziksel hastalıkların vaka yönetiminde dikkat edilmesi gereken noktalar psikososyal ve ruhsal kaynakların eksilmesi, tüketilmesi ve kaybıdır. Her birey, aile, grup ve toplum bağ kurduğu

doğal ve beşeri kaynaklarda yaşadığı kayıpları kendine özgü bir dille ve kültürle ifade etmektedir. İnsanların davranışları üzerinde de kültürel özellikler görülebilmektedir. Fiziksel ve kronik hastalıkların oluşmasının kültürel boyutu olabileceği gibi hastalığa karşı verilen kültürel cevap ve tepkiler de hastalığın seyrinde etkili olabilecektir.

Kültürel yapı ve mesleki dil ve ifadeler de kültürel yeterlilik unsurlarındandır. Afet dönemlerinde farklılaşan kurum kültürlerine sahip insanların bir araya gelmesiyle yaşanabilecek çatışmalar olabileceği akılda tutulmalı, ekip oluşturulurken öncelikle bölgenin kültürel ve dilbilimsel yapısına hitap edebilecek etik ilkelerle harmanlanmış bir ekip kültürü oluşturulmalıdır. Dolayısıyla ekipler oluşturulurken ekibin oluşma amacı net bir şekilde ifade edilmelidir. Örneğin çölyak tanısı bulunan insanların biyolojik ve psikolojik hizmet ayağı sağlık sisteminin bir kurum veya kuruluşuna aitken çölyak tanısı nedeniyle glutensiz ürün tüketmesi gereken kişilerin ihtiyaç duydukları kaynaklara erişimi için gerek Sivil Toplum Kuruluşları gerekse sosyal belediyeçilik anlayışıyla hizmet sağlayan yerel belediyeler ekibin bir parçası olmalıdır. Formal ve enformel, kamu-özel, merkezi taşra kurum ve kuruluşların elbette kültürel yapıları, ilgi alanları, fonları, insan gücü ve örgütlenmeleri farklı olacaktır. Burada amaç her bir kurumun güçlü olan kültürel ve organizasyon yapısını bölge için insanlar yararına kullanmaktır. Örgütler parçalı bir şekilde değerlendirildiğinde her bir örgütün hizmet sunum şekli, kalite standartlarının farklılaştığı görülecektir. Dolayısıyla afet sürecinde dikkat edilmesi gereken husus, bölgenin demografik yapısı ve sık görülen hastalıklar ile bu hastalığa sahip bölge halkının beklentisi olmalıdır. Afet öncesi ‘normal’ hayatlarında risk altında bulunan fiziksel hastalığı olan grupların afet sürecinde daha büyük risklere açık olacağı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda afetlerde sosyal hizmet vaka yönetimi uygulanırken belirlenen kimi temel stratejiler, uygulama modelleri, kuramsal çerçeveler kültürel yapıya uygun olmalıdır. Gerçekleştirilecek güçlendirme modellerinde ve motivasyonel yaklaşımlarda bölge halkının kültürel yapısını bilmek esastır. Fiziksel hastalığı bulunan kişilerle gerçekleştirilecek müdahalelerde de kültüre duyarlı bir yaklaşım önemlidir.

5- Değerlendirme

Kriz müdahalesinde değerlendirme aşaması karar vermeyi, içinde bulunulan koşulların izahını, müracaatçıların önceliklerini kontrol etmeyi ve problemleri önceliklendirmeyi içermektedir (Erbay, 2004). Afet döneminde verilecek sağlık hizmetinin her bir hizmet alan kişi, aile, grup, toplum özelinde yapılması gerekmektedir. Bu minvalde yapılacak değerlendirmeler ise saha araştırmalarıyla toplanan verilerle sağlanmaktadır. Kanıta dayalı ve güncel bilgilere odaklanan bir ekip tarafından müdahalenin gerçekleştirilmesi değerlendirme aşamasında unutulmamalıdır. Afetin yayılım hızı ve etki alanı göz önünde bulundurularak yapılacak değerlendirmede şunlar yer almalıdır:

- Problemlerin önceliklendirilmesi,
- Bölgede bulunan sağlık kurum ve kuruluşlarının fiziki yapısı, personeli, teçhizatı

- Bölgede bulunan sosyal yardım kurum ve kuruluşların fiziki yapısı, personeli, teçhizatı
- Bölgede bulunan güvenlik kaynağının varlığı, insan gücü
- Bölgede bulunan barajların afet sonrasında risk düzeyleri
- Bölgede bulunan yanardağların afet sonrası risk düzeyi
- İklim koşulları göz önünde bulundurularak yapılacak, barınma, ısınma ihtiyaçlarında karşılanması ve muhtemel riskleri (fırtına, soba devrilmesi sonucu oluşan yangınlar)
- Karşılanan veya karşılanacak gıdaların kronik hastalıklar için sağlık açısından yarar ve zararları, zehirlenme olasılıkları, alerjik reaksiyonlar,
- Ülseratif kolit gibi bağırsak enfeksiyonu hastalıkları olan gruplar özelinde toplum için kanalizasyon sisteminden içme suyuna karışan enfekte edici mikroorganizmaların araştırılması,
- Hasar görmüş karayollarının onarılması, onarılma sürecine kadar kullanılacak havayolu için uygun boş arsaların belirlenmesi,
- İlaç, medikal cihaz temini,
- Vaka yönetim ekibi için uygun barınma, gıda, ısınma, güvenlik ve sağlık ihtiyaçlarının sağlanması,
- Kronik ve solunum yolu hastalığı bulunan grupların yıkılan ve enkazı kaldırılan binalardan yayılan tozlardan korunmaları için tahliyeleri, tahliye olamayan veya olmak istemeyenler için maske ve solunum cihazı temini,
- Bölgenin endüstriyel yapısı varsa nükleer veya termik santrallerin kontrolleri, fabrika yangınları için önlemler,
- Kronik hastalığı olan her bir grup için psikoeğitim gruplarının oluşturulması,
- Bulaşıcı hastalık risklerine karşı alınacak önlemler,
- Atıkların kontrolü
- Çevrenin sağlığı,
- Gebe takipleri,
- Fiziksel ve ruhsal yönden iyi olmayı destekleyecek çalışmalar değerlendirmede ele alınmalıdır.

Afetlerde sosyal hizmet vaka yönetimi değerlendirme aşamaları afetin boyutuna göre değişkenlik göstermektedir. Sosyal hizmet planlı müdahale aşamalarının her birinde değerlendirmenin yapılması değerlendirmenin ileri genelci sosyal hizmet uygulamasına uygunluğunu göstermektedir. Fiziksel hastalıklar için afetlerde uygulanacak yöntem ve değerlendirmeler ise farklı bilgi aşamalarından geçmektedir. Medikal sürecin değerlendirilmesi, psikiyatrik sürecin değerlendirilmesi, bireysel görüşme aşamalarının, fiziksel hastalığı olan kişilerin tedaviye tepkilerinin değerlendirilmesi, bakım ve hizmet koordinasyonunun değerlendirilmesi, hizmet alanın iyileşme performansının değerlendirilmesi gibi çok boyutlu değerlendirmeleri içermektedir.

6- Hizmet Planlaması, Uygulama ve İzleme

Sosyal hizmet uzmanının vaka yönetiminde hizmet planlaması, uygulama ve izlemi yapabilmesi için öncelikle hizmetten faydalanacak müracaatçı sisteminin bilgisine sahip olması beklenmektedir. İçinde bulunulan durum bir kriz durumudur ve en görünür etkileri fiziksel sağlık üzerinde olmaktadır. Dolayısıyla bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının planlama, uygulama ve izleme aşamalarında fiziksel sağlık alanında çalışan profesyonellerin bilgisinden yararlanması önem arz etmektedir (Karaağaç, 2020). Hizmet alanın kronik hastalık tanısı, ihtiyaçları, uygulamanın zamansal çizelgesi takip aralıkları bilimsel bir uygulama için önemlidir. Fiziksel hastalıklar bireyin çevresini de etkilemektedir. Kronik hastalıkların sağlık sosyolojisinin önemli araştırma konularından biri olduğunu ifade eden Sarı (2015)'ya göre, bunun nedeni kronik hastalıkların bireyle birlikte çevresindeki insanların hayatlarına da yeni sosyal ağlar getirmeyi gerekli kılması, yeni yaşam tarzı, sosyal roller ve statüler getirmesidir. Afetlerde uygulanacak vaka yönetiminde hizmet planlaması, uygulaması ve izlenmesine ilişkin oluşturulacak bakım ev hizmet koordinasyonunda planlamaların günlük olarak düzenlenmesi kaynak sürdürülebilirliği ve uygulamaların hızlı bir şekilde ilerlemesi için şarttır. Fiziksel hastalıkların planlanması, uygulanması ve izleminde ekip üyelerinin her birinin ise kendine ait görevleri bulunmaktadır. Günlük hedefler şunlardır:

- Ağrı ve diğer semptomların analizi ve kontrol altına alınması için tanı, tedavi ve girişimler
- Olası komplikasyonların değerlendirilmesi ve buna yönelik planlamaların yapılması
- Psikolojik ihtiyaçların planlanması
- Psikososyal destek programlarının planlanması ve uygulanması
- Çevre sağlığı planlamaları
- Kaynak planlaması ve izlemi
- Temel ihtiyaç planlama, uygulama ve izlemi
- Tıbbi araç ve gereçlerin planlanması
- İlaç stoklarının güncellenmesi olarak sıralanabilmektedir.

7- Savunuculuk ve Liderlik

Fiziksel hastalıklarda kişilerin hem yaşı hem de sosyodemografik özellikleri nedeniyle kimi hakların farkında olunmaması noktasında sosyal hizmet uzmanından hak savunuculuğu beklenmektedir. Savunuculuk, uzmanın rol ve işlevlerinden biridir. Sağlık sisteminde sosyal hizmet uzmanının rolü patolojiye odaklanmak değildir. Ayrıca vaka yönetiminde de amaç patolojiye odaklanmak değildir. Afetlerde uygulanacak vaka yönetiminin temel odak noktası kaynakların sürdürülebilirliği, kaynakların erişilebilirliği, eşitlik, hakkaniyet ve adaletin sağlanmasıdır. Fiziksel hastalığı bulunan insanların hastalığa karşı savunmasız durumda olmaları afet dönemlerinde daha fazla olmaktadır. Bu bağlamda fiziksel hastalık tanısı mevcut olan kişilerin savunuculuğu da politik, hukuksal, fırsat eşitliği, hizmet

alanı kaynaklarla buluşturma konularıyla ele alınmaktadır. Savunuculuk ve liderlik faaliyetleri afet sonrası koruma ve önleme hizmetlerine de yardımcı olmaktadır. Afetlerde vaka yöneticisi konumunda olan uzmanın fiziksel hastalığı bulunan insanlarla birlikte, onların ailelerinin, bölge halkının, risk altında bulunan diğer birey, aile, grup, topluluk ve toplumların savunuculuğunu da yapması etkili bir vaka yönetimi için beklenen ilkelerdendir.

8- Disiplinlerarası ve Örgüt İçi İş birliği

Disiplinler arası ve kurum içi iş birliği her vakada göz önünde bulundurulması gereken etik ilke ve değerlerdendir. Sağlık bütünsel yaklaşımla ele alınan bir kavramdır. Fiziksel hastalıklara yönelik afet sürecinde gerçekleştirilecek vaka yönetiminde iş birliği içerisinde olan meslek grupları; halk sağlığı uzmanları, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, diyetisyen, fizik tedavi uzmanı, hekim, hemşire, paramedik, acil tıp uzmanları, psikiyatristler, çocuk gelişim uzmanı olarak ele alınabilmektedir. Afet gibi bireyin fiziksel sağlığını etkileyecek faktörlere yönelik iş birliği yapılması vaka yönetiminin temelidir. Sağlık sistemi ve sağlık sistemi dışındaki diğer sistemlerin vaka yönetimine dahil edilmesi de gerekmektedir. Bunlar temel ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması için sahada bulunan meslek grupları olmaktadır. Disiplinler arası ve örgüt içi iş birliğinde temel kavram bilgi, amaç hizmet alanın ve toplumun refahı, odak ise hızlı, etkili, verimli uygulamadır.

9- Uygulamayı Değerlendirme ve Geliştirme

Afetlerde gerçekleştirilecek fiziksel hastalıkların vaka yönetiminde uygulanmanın değerlendirilmesi her bir disiplin ve örgüt için ayrı ayrı yapılabileceği gibi parçalı yapılan değerlendirmelerin bütünsel olarak ele alınması da uygulamaların gelişimi açısından gereklidir. Uygulamanın değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için günlük geri bildirimler, performans değerlendirmeleri, değerlendirme toplantıları, süreç ve sonuç analizi, kayıtlar, nitel ve nicel araştırmalar, saha incelemeleri, yerinde uygulamalar esastır. Vaka yönetiminde uygulamaların değerlendirilmesi istenen hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğini görmek açısından önemlidir.

10- Kayıt Tutma ve Arşivleme

Kayıt tutma ve raporlaştırma, afetlerde sosyal hizmet uygulamalarında önemli bir konudur. Tuncay (2004)'a göre, afet dönemlerinde yapılan çalışmaların kayıt altına alınarak raporlaştırılması uygulamaların etkililiği ve verimliliği açısından önemlidir. Kurumlar arasındaki iletişim ve koordinasyonun anahtarı olan kayıtlar ve raporlar sunulan hizmetlerin devamlılığını sağlamakta, yardımların ve kaynakların ihtiyaç sahiplerine adaletli ve hakkaniyetli bir şekilde ulaştırılmasına katkı vermektedir. Bunun haricinde kayıt tutma ve raporlaştırmanın mesleki doyum, hizmet verimliliği, şeffaflık, hesap verebilirlik, iletişim ağı ve koordinasyon açısından da anlamlı olduğu söylenebilir. Fiziksel hastalıklarda kayıt tutma, afet öncesi ve afet sonrası olmak üzere iki açıdan değerlendirilmeye

ihtiyaç duymaktadır. Afet öncesinde herhangi bir sağlık hizmet sınıfında hastalık tanısı elektronik yöntemlerle tanımlanmış olan kişilerin sistem kayıtlarında sağlık bilgilerinin yer alması kriz dönemlerinde kişinin fiziksel, duyuşsal, bilişsel özelliklerini bilme açısından müdahale ve uygulamaları kolaylaştıran unsurlardandır. Afet sonrasında tutulacak kayıtlar ise hem hesap verebilirlik hem de bireyselleştirilmiş hizmet sunumları için önemlidir.

11- İş Yükü Sürdürülebilirliği

İş yükü ve iş kontrolü arasında ters orantıya dikkat çeken Karaağaç (2020)'a göre, iş kontrolü çalışanların yeterli bilgi, beceri, yetkilerle donatılmış olmasına bağlıdır. Aksi durumda iş kontrolünün iş yükünü kaldıramadığı durumlarda çalışanların kaygı düzeyinde artmalar başlayacaktır. Bu yönüyle değerlendirdiğimizde vaka yönetimi birçok organizasyon ve birçok disiplinle ortak çalışmayı gerekli kıldığı için her disiplinin kendine özgü ve kendine ait iş tanımı ve iş yükü olacaktır. Vaka yönetiminin sürdürülebilir olması ekip üyelerinin kendilerini iyi hissetmeleri ile mümkündür. Vaka yönetiminde her bir ekip üyesinin bölüştüğü bir görev tanımı olduğu için iş yükünün sürdürülebilirliğinde ekiplerin motivasyonlarının da yüksek olması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı açısından ise personel sayısı ve dosya yükü dikkate alınarak vaka yönetimine ekstra vakit ayırabilecek, mesai saatleri dışında da gereksinimler için harekete geçebilecek ve tercihen daha önce vaka yönetiminde görev almış bir uzman olması gerekir. Hizmetlerin yüksek kalitede planlanması, başta uzman kişinin bilgi, beceri ve tecrübelerine bağlıdır (Kabataş, 2020).

12- Profesyonel Gelişim ve Yetkinlik

Mesleki gelişim ve yetkinlik meslek elemanlarının deneyimlerine, karşılaştıkları, çözüm ürettikleri, özverili bir çalışmaya bağlıdır. Her vakanın kendine özel olduğu inancıyla gerçekleştirilen girişim, işlem ve uygulamalar vaka yönetimi içerisinde yer alan farklı meslek gruplarından meslek elemanlarının güncel gelişmeleri takip etmesi, literatüre hakim olması, yapılan çalışmalara vakıf olması, çağa uygun girişimler için alınan bilgi ve belgelerle mümkündür. Afetlerde sosyal hizmet vaka yönetiminde ise her meslek grubunun ve farklı her örgütsel yapının kurum özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak, yetkinlik alanlarını bilmek beklenir. Profesyonel gelişim farklılaşan mesleklerin farklılaşan ilkelerini bilmekle karakterizedir. Örneğin hekimlik mesleğinin öncelikli görevinin hastalıkları önleme ve iyileştirmeye çalışarak insanın yaşamını ve sağlığını korumak olduğunu bilme kritiktir. Müracaatçı sisteminin gereksinimi doğrultusunda bağlantı kurulacak meslek ya da kurum da belirlenmektedir. Kurum bakımına yerleştirme, kurum bakımında alma, gıda, barınma, ısınma gibi ihtiyaçların karşılanması için ilgili disiplinler ve formal ya da enformel örgütlerle iletişime geçmek profesyonel gelişim ve yetkinlik içerisinde değerlendirilebilir.

Çünkü kurum ve kuruluşların, meslek elemanlarının yetkin oldukları alanları bilmek vaka yönetimine hız ve güç katacaktır.

Fiziksel hastalıkların vaka yönetiminde bir standart olan profesyonel gelişim ve yetkinlik farklı meslek gruplarının ve örgütsel yapıların prensiplerini, değerlerini, motivasyon kaynaklarını, gücünü bilmekle mümkündür. Özellikle vaka yöneticisinin vaka yönetiminde yer alan her bir üyenin görev ve yetkilerini bilmesi de profesyonel gelişime katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla vaka yönetiminde adaptasyonun sağlanması mesleki bilgilerin ve becerilerin farkındalığıyla mümkündür. Müdahalelerin etik ilke ve değerleri içermesi, iş birliğine dayalı bir uygulamanın gerçekleştirilmesi, yetkinlik, kanıta dayalı uygulamalar, planlama, uygulama ve izleme, kültürel ve dilbilimsel yeterlilik profesyonel gelişim basamaklarındandır.

Sonuç

Fiziksel ve kronik hastalık tanısı bulunan müracaatçıların hastalık aşamaları; tanının konulması ile başlayıp tedavi sürecine başlama ile devam etmektedir. Hekim tarafından ilgili tetkikler sonucunda tanı konulan kişilerin hastalığa karşı ilk tepkileri genel olarak şok olarak görülmektedir. Özellikle kronik olan ve bireyin yaşamı boyunca devam edecek olan hastalıklar bireyin bir parçası haline gelmektedir. Bu süreçte bireyde oluşan ‘yetersizlik’ hissiyatı fiziksel hastalığın psikolojik yansıması olarak değerlendirilmektedir. Kişideki ruhsal yıpranmalar kişinin ekolojik sisteminde yer alan aile üyelerini de etkilemekte, iş, okul yaşamında ‘bozulmalara’ da sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla bireyin kronik hastalıkla mücadelesinde psikolojik, sosyal, ruhsal ve tinsel çalışmaların yapılması da kaçınılmaz olmaktadır. Bu doğrultuda fiziksel ve kronik hastalığı bulunan müracaatçıların bakım ve iyileşme yönetimlerinde eşgüdümlü olarak gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar vardır. Bunlar:

- Çoklu müdahale yöntemleri
- Disiplinler arası ekip çalışması
- Kurum ve kuruluşlar arası örgütsel çalışmalar
- Koordinasyon
- Kanıta dayalı uygulama
- Finansman ve insan gücü
- Güncellenen ihtiyaç listesi
- Kaynak kalitesi ve sürdürülebilirliğin artırılması
- Bireysel ve kolektif refahtır.

Gerçekleştirilmesi gereken çalışmaların odağına, hedefine ve amacına ulaşabilmesi ise günlük, haftalık veya aylık takipler ve değerlendirme toplantılarıyla mümkündür. Bu süre afet sürecinde genel olarak günlük ve gün içerisinde de iki defa olarak düzenlenmektedir.

Etkili ve verimli bir vaka yönetimi için uygulamanın etik, insan haklarını odak alan, nitelikli personellerle gerçekleştirilen, saha araştırması ve incelemesi sonucunda kayıt ve raporlama ile kanıta dayalı, işbirliğinin gözetildiği, farklılaşan kurum politika ve kültürleri göz önünde bulundurularak ortak bir amaç için ortak bir politika ve kültürü benimseyen, var olan bilginin kullanıldığı ve sahadan gelen uygulama bilgisiyle yeni bilgilerin edinildiği, bilime dayalı, kaynak aktarımının sürekliliği itibarıyla üretici olması beklenmektedir. Bununla birlikte afetlerde sosyal hizmet uygulaması ve kronik hastalıklar özelinde vaka yönetimi standartları ele alınacak konuları özelleştirerek somutlaştırmakta, neyin nasıl yapılacağı konusunda da referans olmaktadır. Bu somutlaştırma ve referanslar ise şu şekilde sıralanabilir:

- Hizmet alan birey, aile, grup, toplum ve topluluğun kültürel özelliklerine uygun, mahremiyeti gözetilen, hizmet alanın kararı ve katılımın önemsendiği, konsültasyon ve havale yöntemlerinin uygulandığı etik prensipler,
- Müracaatçı sisteminin gereksinimi olan sosyal destek mekanizmaları, sosyal hizmet araçları, sağlık hizmeti kaynakları, eğitim, güvenlik, hukuk, iş, ayni nakdi ihtiyaçların kategorileştirilmesi ve bu ihtiyaçların karşılanmasında rol alacak kurum ve kuruluşların eşleştirilmesi
- Kronik hastalığın içeriğine göre belirlenecek uzman hekimler, psikiyatri, psikolog, diyetisyen, fizik tedavi uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, hemşire meslek gruplarının oluşturulması ve bütünsel sağlık bakış açılı protokollerin gerçekleştirilmesi
- Koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin bölge ve ülke genelinde yaygınlığının artırılması,
- Temel sağlık hizmetleri ile önleme çalışmalarının başlaması
- Müracaatçı ve müracaatçı sistemlerinin iyileşme yeri olarak çevresi içinde birey yaklaşımıyla çevre düzenlemesinin yapılması önemlidir.

Kaynakça

- Adaş, G. ve vd. (2012). Büyük Afetlerde Sağlık Hizmetlerinin Planlanması, Organizasyonu ve Triyaj. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 124-134
- Altındağ, Ö. (2020). Vaka Yönetimi ve Sosyal Hizmette Kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 618-646
- Ay, A. ve diğerleri (2012). Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Sağlık Hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 82-123
- Belek, I. (1998). *Sosyoekonomik Konumda ve Sağlıkta Sınıfsal Eşitsizlikler: Antalya'da Beş Yıllık Bir Araştırma*. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayını.
- Çalışkan, Z. ve Diğerleri (2014). Kanser Hastasının Palyatif Bakımında Vaka Yönetimine Dayalı Multidisipliner Bakım Protokolü. *AĞRI*, 26(2), 47-56
- Çoban, İ. Çağasioğlu, A. ve Polat, G. (2015). 21. Yy'da Sağlıkta Eşitsizlikler ve Eşitsizliğin Aşılmasında Sosyal Hizmetin Rolü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(1), 177-189
- Çuhadaroğlu, F.(200). Ergenlik Döneminde Psikolojik Gelişim Özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, 21(6), 863-868

- Duyan, V. ve Özgür, Ö. (2020). *Sosyal Hizmete Giriş: Öğrenciler ve Uygulayıcılar İçin Bir Rehber*. Ankara: Vizyon
- Duyan, V. (2021). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Vizyon
- Duyan, V. (2003). Hastaların Karşılaştığı Sorunlar ve Çözümleri Odağında Tıbbi Sosyal Hizmet. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 39-44
- Erbay, E. (2004). Sosyal Hizmette Kriz Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15 (1), 85-94
- Erbaydar, T. (2001). Sağlık; Kimin İçin?. *Toplumbilim*, 13, 49-58
- Güllüoğlu, M. (2019). Afet Yönetim Süreçlerinde Sosyal Hizmetler. Erişim Tarihi: 16.03.2023. <https://www.sdplatform.com/Dergi/1234/Afet-yonetim-sureclerinde-sosyal-hizmetler.aspx>.
- Işık, Ö. ve diğ. (2012). Afet Yönetimi ve Afet Odaklı Sağlık Hizmetleri. *Ok Meydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 82-123
- Karaağaç, B. (2020). COVID-19 Salgınında Vaka Yönetimi ve Fiziksel Sağlık. V. Duyan (Ed.), *Covid-19 Salgınında Vaka Yönetimi*, 114-126.
- Kabataş, B. (2020). COVID-19 Salgınında Vaka Yönetimi ve Fiziksel Sağlık. V. Duyan (Ed.), *Covid-19 Salgınında Vaka Yönetimi*, 114-126.
- Karayurt, Ö.(2008). Paylaşılmamış Deneyim: Deprem Bölgesinde Kronik Hastalığı Olan Bireylerin Yaşam Kalitesini Etkileyen Etmenler. *F. Ü. Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(6), 327-332
- Okyayuz, Ü. H. (1995) Ölüm ve Ölümcul Hastalık. *Kriz Dergisi*, 3 (1-2), 167-171
- Öngören, B. (2015). Sosyolojik Açıdan Sağlıklı Beden İmgesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(34), 25-45
- Özbeşler, C. (2013) Hasta Yaşam Kalitesinde Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamalarının Önemi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 2(6), 6-12
- Akt. Özbeşler, C. ve Çoban, İ.Çağasioğlu, A. (2010). Hastane Ortamında Sosyal Hizmet Uygulamaları: Ankara Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 31-46
- Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü(2011). Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sözlüğü. <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/439> adresinden edinilmiştir. Ankara
- Sarı, Ö. (2015). Sosyal Boyutlarıyla Kronik Böbrek Yetmezliği (KBY). *BEU. SBE. Der*, 4(2), 71-80
- Sphere Project, 2000, ISBN 92-9139-059-3
- Şimşek, Z. (2013). Sağlığı Geliştirmenin Tarihsel Gelişimi ve Örneklerle Geliştirme Stratejileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(3), 343-358
- Tekin, H. Ve Tuncay, T. (2021). *Sosyal Hizmet Mesleğinin ABC'si: Temel Kavramlar, Sosyal Sorunlar, Çalışma Alanları, Müdahale Ölçekleri*. Ankara: Nika.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. Ankara: Dipnot.
- Zengin, E., ve Erdal, A. (2000). Hizmet Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi. *Journal of Qafqaz University*, 3(1), 43-56.
- Whitehead M. (1990). *The Concept and Principles of Equity and Health*. Copenhagen. WHO Regional for Europe.

YAPISALCI KURAM BAĞLAMINDA YAŞLILAR İÇİN SOSYAL HİZMET

Atıl Utku GEL¹

Özet

Dünya genelinde ölüm oranlarındaki azalma ile yaşam süresinin uzama eğilimi yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranını artırmıştır. Sanayi Devrimi öncesi çeşitli nedenlerle bilgelik ve saygınlık atfedilen yaşlı bireylerin Sanayi Devrimi ile toplumsal statüleri değişmiş, yaşlılık toplumsal bir problem haline gelmiştir. Günümüzde yaşlı nüfusun kamusal ve toplumsal bir karakter kazanan problemleri, tüm toplumun refahı için önlem alınması ve adım atılması gereken bir konu olmuştur. Sosyal devlet tarafından yaşlı bireylerin yaşadığı her türlü soruna ve ihtiyaca (biyolojik, fizyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb.) yönelik politika ve hizmetler geliştirilmelidir. Bu sorunların ve çözümlerine yönelik adımların bireysel olarak ele alınması ise eksikli bir değerlendirme olacağı için toplumsal bir bakış açısı gerekmektedir. Yani yaşlı birey çevresi içinde, etkileşimde olduğu aile, grup, topluluk ve toplum ölçeğinde değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda yaşlı bireylerin insani ve sağlıklı koşullarda yaşamına yönelik eşitlikçi ve hak temelli politika ve hizmetler sağlanmalıdır. Bu çalışmada yapısalci kuram ile yaşlılık kavramı geniş bir kapsamda ele alınarak sosyal hizmet disiplini çerçevesinde değerlendirilmiş, yaşlılık dönemine ilişkin sorunlar belirlenmiş ve sosyal hizmet açısından çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yapısalcılık, yaşlılık, sosyal hizmet, yapısalci sosyal hizmet.

YAPISALCILIĞIN TANIMI

Tarihsel süreç içerisinde yapısalcılık; dilbilim, antropoloji, etnoloji, sosyoloji, psikoloji, edebiyat, sanat, matematik, sosyal hizmet gibi birçok disipline etki etmiş, uygulanmıştır. Bu kapsamın genişliği yapısalcılığın nitelendirilmesini, sınırlarının çizilmesini ve tanımlanmasını da zorlaştırmıştır. Bu zorluğun ilk sebebi birçok disiplinin tanımlamaya getirdiği yorum farkıyla ilgilidir. Örneğin sosyolojide yapısalcılık, toplumsal eylem karşısında, esnek bir şekilde ve en genel düzeyde toplumsal yapıya öncelik veren yaklaşım şeklinde ifade edilmiştir (Marshall, 1999: 807). Felsefede ise yapısalcılıktan, sistemin öğelerden üstün olduğu görüşünü savunan ve öğeler arasındaki ilişkilerden sistemin yapısını çıkaran akım olarak bahsedilmektedir (Cevizci, 1999: 914). Tanımlamadaki diğer zorluk ise yapısalcılığı savunanların farklı görüşlere sahip olması ve nitelendirmeler yapması ile açıklanabilir. Yani yapısalcılık temsilcileri tarafından kuram, araştırma yöntemi, felsefe öğretisi ya da ideoloji olarak savunulmuştur

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Kartal Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, Engelli Danışma ve Koordinasyon Birimi

(Umunç, 2021: 186). Bu kapsamın genişliği içinde yine de genel bir tanım oluşturmak gerekirse yapısalcılık; toplum, örgüt veya kültür içindeki alt sistemlerin veya ögelerin birbirleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak açıklanabilir.

YAPISALCILIĞIN TARİHİ VE GELİŞİMİ

Temelinde gösterge ile gösterilen arasındaki ilişkide uyumsuzluk olduğu, dilin tarihsel olarak özerk bir bütün oluşturduğu savı yatan (Deniz, 2001) yapısalcılık 19. ve 20. yüzyıllarda gelişim gösterse de kökleri Antik Yunan'a kadar gitmektedir (Bottomore ve Nisbet, 2014: 606). Bu yaklaşım ise Platon'un idealar teorisi ile Aristoteles'in organizma felsefesindeki insan deneyim ve gözlemlerine ilişkin duyu verilerinin çatısını oluşturacak esas yapıları bulma çabasına dayandırılmaktadır (Özgür, 2018: 250).

Yapısalcılık, kendini bulması ve geniş bir alana yayılması itibarıyla, 19. ama özellikle 20. yüzyılda ve başta Fransa olmak üzere birçok ülkede etkili olmuştur. Kuramın öncüsü İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure olarak kabul edilmektedir. 1913'te hayatını kaybeden Saussure'ün Cenevre Üniversitesinde 1907 ile 1911 yılları arasında verdiği derslerde bulunan sekiz öğrencinin tuttukları ders notları dilbilimciler Charles Bally ve Albert Sechehaye ile öğrencilerinden Albert Riedlinger tarafından derlenerek 1916'da Genel Dilbilim Dersleri adıyla yayımlanmıştır (Saussure, 1998: 11-12). Yapısalcı dilbilimin temel kaynağı olan bu eserde; özne merkezli düşünsel faaliyetlerin idealist yaklaşımları yıkılmış, dilin bir biçim olduğu söylenerek dizgeler yapısal ilişkilerde temellendirilmiş, yapısal ilişkiler ise gösteren-gösterilen, dil-söz, dizisel-dizimsel, eşsüremlî-artsüremlî gibi karşıtlıklar üzerinden ele alınmıştır (Bircan, 2015: 62). Saussure ayrıca dilin bir dizge (yapı) ve aynı zamanda sistem olduğunu; ana sistem olan dil dizgesinin söz dizimi, anlam, şekil ve ses gibi alt sistemlerden meydana geldiğini; sistemi meydana getiren unsurlar arasında da bir uyum ve etkileşim olduğunu vurgulamıştır (Onan, 2012: 234-235).

Dilbilim alanında başlayan yapısalcılık yani Saussure'ün çalışmaları ve görüşleri birçok disiplini etkilemiştir. Bunun sosyal bilimlerdeki ilk yansımasını antropolojide Claude Levi-Strauss'un insan zihninde oluşmuş bilinçsiz işleyen düşünce kuralları sistemini açıklama çabasıyla görebiliriz (Kotlu, 2007: 66). Daha somut bir ifade ile Levi-Strauss toplumsal yapı ile dilsel yapının benzer anlatımları arasında bir ilişki olduğunu, toplumsal olguların da dilsel olgular gibi bir yapıya bağlanmaları, çözümlenmeleri için dilbilimsel yöntemin belirli ilkelerinden ve yönelimlerinden yararlanması gerektiğini savunmuştur (Yücel, 2005: 69-71).

Yapısalcı yaklaşımın öne çıkan bir diğer ismi Luis Althusser'dir. Althusser sosyolojide ve siyasette uygulamaya çalıştığı yapısalcı yöntemi (yapısalcı Marksizm) toplumsal yapıyı analiz ederek toplumsal formasyon içinde mücadele ve devrimci müdahalelerde bulunması üzerine kurmuştur (Can, 2005). Bu yapısalcı yöntemin bir ideoloji görünümü alması ise zamanla olmuş, ideoloji görünümünü aldıktan sonra

da insanın ne olduğu ve nasıl yaşaması gerektiği, toplum düzeninin nasıl olması gerektiği sorularına yanıtlar üretmiştir. Örneğin yapı kavramının önemli olduğu Marksizmde üretim ilişkileri, üretim güçleri, üretim araçları gibi kavramlarla tanımlanan altyapının bilim, sanat, ahlak, din ve felsefe gibi kültür kurumlarından oluşan üstyapıyı belirlemesi, toplum düzeninin nasıl olması gerektiğine verdiği bir yanıttır (Onart, 1973: 234).

Temelde toplumsal gerçekliği ilişkisel ve yapısal olarak kavrama amacı taşıyan yapısalcılık yaygınlığını sadece antropoloji, sosyoloji ve siyaset alanındaki temsilcileri ile değil; göstergebilimde ve edebiyatta Roland Barthes, felsefede Michel Foucault, tarihte Georges Dumezil ve Fernand Braudel, psikolojide Jacques Lacan, Kurt Koffka ve Wolfgang Köhler ile de kazanmıştır.

YAPISALCILIK VE SOSYAL HİZMET

Yapısalcılık sosyal hizmet disiplinine sosyal sorunların nedenleri ve kaynakları ile ilgilenmesiyle ve bunları açıklama çabasıyla girmiştir. Merlinda Weinberg'ün kapitalizmin yarattığı karmaşık sorunlara, kaynakların eşitsiz dağılımına ve erişimine karşı yapısal sosyal hizmetin bir yol gösterici ve yöneltici olduğunu ifade etmesi bu çabayı desteklemektedir (Özgür, 2018: 249).

Sosyal hizmette bireysel sorunların kaynağının sadece bireylerde aranması eksikli bir bakış açısıdır. Bireysel sorunlar, toplumsal yapı kavramı içinde ele alınmalıdır. Yani toplumsal yapı kavramını oluşturan parçalar (bireyler, gruplar, aileler ve toplumlar) ile bu parçalar arasındaki ilişkiler önem arz etmektedir. Bu noktada sistem kuramıyla benzerlik gösteren yapısalcılık, bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumların kendilerinde ve çevrelerinde var olan kaynakları keşfetmelerine ve kullanmalarına yardımcı olması açısından güçlendirme yaklaşımıyla; bireyi çevresi içinde değerlendirmesi açısından da ekolojik yaklaşımla yakından ilgilidir.

Yapısalcı sosyal hizmet kuramında sosyal hizmet uzmanının rolü çok işlevlidir. Daha açık bir ifade ile sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ile kurduğu ilişkide hak savunuculuğu yapmak, diyalogları eşitlikçi bir zeminde yürütmek, çevresi içinde birey perspektifinden ilerlemek, problem ya da karar verme süreçlerinde benzerlik gösteren yapılarla ortak hareket etmek, potansiyeli ortaya çıkarmak ve sorumluluk alma noktasında güçlendirmek gibi temel kaygılarla hareket etmelidir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki sosyal hizmette sınıf çelişkilerini anlamak ve toplumu analiz etmek açısından yöntem olarak kullanılan yapısalcılığın güç aldığı sosyalist ideolojinin (Özgür, 2018: 251), alt başlıklarda değineceğimiz yaşlılık alanındaki çözümleri birinci basamak sağlık hizmetlerini toplumun her köşesine yaymak, gelişkin bir yaşlı rehabilitasyon hizmeti sağlamak, bakımevlerini kamulaştırmak, bakımevlerinin niteliğini ve sayısını artırmak, yaşlılık döneminde görülen sağlık sorunlarına odaklanmış çok disiplinli araştırma enstitüleri kurmak gibi adımları içermektedir (Nalçacı ve Şahin, 2020).

YAŞLILIĞIN TANIMI VE KAPSAMI

Yapısalcı kuramı anlatırken yaşadığımız tanımlama ve kapsamını belirleme zorluğu yaşlılık kavramı için de geçerlidir. Bunun nedenini, küresel bir olgu olmakla birlikte her ülkede, toplumda ve kültürde yaşlılığa farklı anlamlar yüklenmesinde ve çeşitli disiplinlerin yaşlılık ile ilgili farklı açıklamalarında aramak gerekir. Daha açık olması için yaşlılar kimi toplumlarda saygı duyulan, tecrübeli kişiler olarak kimi toplumlarda ise yük olarak görülür (Çağlar, 2014: 147). Bu farklılığın sebepleri yani yaşlılığa bakış açısını belirleyen unsurlar toplumların kültürel, ekonomik ve psikososyal yapısı ile yaşayış biçimleridir. Öte yandan yaşlılığı en geniş ve kabul edilebilir anlamda; kronolojik yaşı ilerlemesine paralel olarak sosyolojik, biyolojik, psikolojik ve ekonomik boyutların da eklendiği bir süreç olarak tanımlayabiliriz (Şeker ve Kurt, 2018: 10).

Her şeyden önce doğal bir süreç olan ve ölüme kadar süren yaşlanmada, yukarıdaki tanımdan da hareketle, dört boyut öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki doğum tarihiyle başlayan ve yaşamın ilerlemesi ile geçen süredir, yani kronolojik yaşlanmadır. Bir diğeri yaşam içerisinde edinilen alışkanlıkların, sosyal rollerin ve konumun, beklentilerin değişmesi olarak açıklanan sosyolojik (sosyo-kültürel) yaşlanmadır. Davranış değişikliklerinin olduğu, davranışsal uyum yeteneğinde değişmelerin yaşandığı ve olumsuz düşüncelerin hâkim olduğu süreç psikolojik yaşlanma, hücrelerin yenilenememesi sonucu vücudun gelişim sürecinde işlevsel ve yapısal olarak farklılaşması ise biyolojik yaşlanma olarak ele alınmaktadır (Yerli, 2017: 1279). Bunlar haricinde fizyolojik yaşlanma, ekonomik yaşlanma gibi boyutlardan da söz edilebilir. Öyle ki istihdam ve işsizlik sorunu, geçim sıkıntısı, yoksulluk ekonomik yaşlanmayı hızlandırmakla birlikte yaşlanmadaki diğer boyutları da tetiklemektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki uluslararası örgütlerce kronolojik yaşa göre belirlenen yaşlılık döneminin evrensel ölçüde kabulü ve önemli bir geçerliliği bulunmaktadır. Bu doğrultuda 65 yaş ve üzeri Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) için yaşlılık dönemini ifade ederken, Birleşmiş Milletler (BM) içinse 60 ve üzeri yaş grubu yaşlılık ile ilgili çalışmalarda kıstas olarak ele alınmaktadır (Ak, 2016: 1020).

YAŞLILIĞIN TARİHİ VE GELİŞİMİ

Yaşlılığı ve yaşlılık kavramını tarihsel olarak incelemenin sınırları ve zorlukları olmakla birlikte mitolojik dönemden itibaren ele almak mümkündür. Bu mitsel dönemde çok az sayıda insanın ileri yaşa ulaşabildiğine, bu insanların Tanrı tarafından kutsandığına ve bilge olduğuna inanılırdı. Bu ‘bilge yaşlılar’ fiziksel güçleri azaldığı için savaşa katılmazlar ancak savaşın nasıl kazanılacağına ilişkin taktik ve tavsiyeler verirlerdi (Bektaş ve Bektaş, 2018: 35). Antik Çağ’da ise Homeros, Platon, Sophokles, Aristoteles, Cicero, Hipokrat gibi filozoflar özetle yaşlıların erdem sahibi, saygın ve bilge kişiler olduğuna vurgu yapmış, yaşlıları sağlıksal ve sosyolojik yönden değerlendirmiştir (Özer, 2019: 9).

Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ilkel toplumlarda yaşam göçebe bir tarzda sürdüğü için bu toplulukların hızlı ve etkili refleksler göstermesi gerekmektedir. Bulundukları topluluğa ayak uyduramayan ve uyum sağlayamayan yaşlıların hem hayatta kalabilme olasılıkları sınırlıydı hem de gruba yük olmaları ve bulunduğu grubu yavaşlatmaları, onların hayatlarını riske atmaları söz konusuydu (Tezcan, 1982: 170).

Yerleşik hayata geçilmesi ve tarımsal faaliyetlerin yapılmasıyla birlikte ise nüfus artış hızı artmış, yaşlıya olan bakış açısında da değişim yaşanmıştır. Feodal toplumlarda bilgeliğin yanında yaşlıların (özellikle yaşlı erkeklerin) toprak sahibi olmaları saygınlıklarını ve otoritelerini daha da artırmıştır.

Yaşlı ve yaşlılık açısından dönüm noktası Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi kırdan kente göçü tetiklemiş, toplumsal kurumlarda ve aile yapısında ve ilişkilerinde değişimler yaratmış, feodal dönemde bilgi, tecrübe, güç ve saygınlık sahibi olan yaşlıların otoritesini sarsmıştır. Başka bir ifade ile sanayileşme, kentleşme ve sosyal değişimin etkileri yaşlıların statüsünü azaltarak yaşlılara yönelik değer yargılarını değişime uğratmıştır. Bu durumun yanı sıra teknolojik ve bilimsel gelişmeler, tıp ve sağlık alanındaki ilerlemeler ortalama yaşam süresinin uzamasını ve yaşlı nüfusun artışı sağlayarak yaşlılığın yeni bir toplumsal sorun olarak görülmesine neden olmuştur (Çağlar, 2014: 150). Öte yandan kentleşmenin hız kazanması, sağlık alanındaki yeni yaklaşımlar, sosyal bilimlerin yaygınlığı, sosyal politikaların çeşitlendirilmesi gibi birçok önemli başlık yaşlıları doğrudan etkilemiştir. Örneğin çeşitli ülkelerde yaşlı bakım evleri, gerontoloji toplulukları ve yaşlı sağlığı birimleri kurulmuş, kamu ve sosyal hizmet uygulamaları devreye sokulmuş, sağlık hizmetlerinde ilerleme kaydedilmiş, yaşlılıkla ilgili kanunlar ve yönetmelikler çıkarılmaya başlanmıştır (Değer, 2021: 7).

Yaşlılık alanındaki gelişmeler özellikle 20. yüzyıl ile birlikte hızlanmıştır. Bu doğrultuda öne çıkan ve evrensel olarak kabul gören yaşlı hakları alanındaki önemli adımları belirterek bu başlığı kapatabiliriz:

- BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948)
- Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966)
- Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi (1969)
- 1. Viyana Dünya Yaşlılık Asamblesi (1982)
- BM Yaşlıların Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesi ile İlgili İlkeler (1991)
- Kopenhag Toplumsal Kalkınma Bildirgesi (1995)
- DSÖ Yaşlılar İçin Eylem Planı (1999)
- BM Bin Yıl Bildirgesi (2000)
- 2. Madrid Dünya Yaşlılık Asamblesi (2002)

YAŞLILIK VE SOSYAL HİZMET

Yaşlılık, insan hakları kapsamında ele alınması ve toplumsal bir konu olması sebebiyle sosyal hizmetin gündemine girmiştir. Öte yandan yaşlılığın akademik bir konu ve mesleki bir çalışma alanı olarak sosyal hizmetten ayrı düşünülmemeyeceği de ileri sürülmüştür (Abay, 2018: 10). Bu yaklaşımın geçerliliği yaşlılık ile sosyal hizmetin kesiştiği alanlarda aranabilir. Bu alanlardan biri ilerleyen yaşla ilgili medikal problemler ve bunların tedavi boyutu ile ilgilenen, tıp alanına özgü ileri bir uzmanlık alanı olan geriatridir. Sosyal hizmet uzmanları bu alanda çalışırken yaşlı bireylerin sosyal, medikal, finansal ve ruh sağlığıyla ilgili problemlerinde profesyonel destek vermeyi öncelermelidir (Zubaroğlu Yanardağ, 2019: 33-34). Diğer i se yaşlılığı toplumsal, biyolojik, psikolojik ve ekonomik yönleriyle inceleyen bir bilim ve meslek alanı olan gerontolojidir. Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları i se yaşlı bireyleri ilgilendiren yaşlanma süreci, mevzuatlar, politikalar, sosyal programlar ve yaşlı hakları hakkında bilgi sahibi olmalı ve yaşlılara yönelik eğitici, destekleyici, terapi sağlayıcı ve ileri yaşlardaki yaşamı planlayıcı olarak katkıda bulunmalıdır (Zubaroğlu Yanardağ, 2019: 33-34).

Yaşlanma, boyutlarıyla (kronolojik, sosyolojik, psikolojik, biyolojik ve ekonomik vb.) birlikte bireyi, aileyi ve toplumu bir bütün olarak ilgilendirmektedir. Yaşlılık evresinin en büyük etkileneni olan yaşlı bireyler temel hedef noktası olmakla birlikte sorunlar ve çözüm yolları toplumsal olarak ele alınmalıdır. Yani önce yaşlı bireylerin sağlığının olabildiğince korunması, yaşlılık sürecine hazırlanması, özel bakım desteğine ihtiyaç duyması ve toplumsal yaşama aktif katılması bir hak ve kamusal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmeli, bunlara yönelik bütüncül yaklaşımlar uygulanmalı ve yaşlıları ilgilendiren sorun ve ihtiyaçlara odaklanılmalıdır. Bu noktada yaşlı bireylerin sorunlarının çözümlenebilmesinin sadece yaşlı bireylerin kendi becerilerine değil, çevredeki kaynak ve imkânların harekete geçirilmesine de bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nce yaşlanma dönemi içinde bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi süreci olarak kavramsallaştırılan aktif yaşlanma doğrultusunda Birleşmiş Milletler 16 Aralık 1991'de yaşlılık ilkelerini (kendini gerçekleştirme, itibar, bağımsızlık, katılım, bakım ilkeleri) açıklamıştır. Bu ilkeler özetle yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir gelirin olmasını, politik ve toplumsal yaşama katılabilmelerini, sosyal hizmet ve sağlıkla ilgili kurum, kuruluş ve yasal düzenlemelere erişebilmelerini, yeteneklerini geliştirebilecekleri fırsatlardan yararlanabilmelerini, istismar, ihmal ve kötü muameleden korunmalarını içermektedir (Buz vd., 2019: 391-392).

BM Yaşlılık İlkeleri içerik olarak yaşlılara yönelik sosyal hizmet uygulamaları ile benzerlik göstermekte ya da benzer doğrultular sunmaktadır. Buradan hareketle yaşlılık alanında çok yönlü bir rolü ve işlevi olan sosyal hizmet uzmanları özetle yaşlı bireylere yönelik birey ve aile danışmanlığı, aracılık, danışmanlık, savunuculuk, sosyal yardım, bakım planlaması ve grup çalışması gibi hizmetler sunar. 14 Ağustos 2008'de Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (IFSW) tarafından yaşlılarla hak temelli

çalışmaya dair yayınlanan belgede de sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılara yönelik politika, program, hizmetlerin oluşturulması, uygulanması ve hizmetlerin savunulması noktasında çok önemli bir yeri olduğunun altı çizilmiştir (Yanardağ, 2019: 181). Sosyal hizmetler sunulurken ya da mesleki müdahale gerçekleştirilirken etik ilke ve değerler devreye girmektedir. Bunları yaşlı bireylerin özel hayatlarının korunmasına ve gizliliğine dikkat etmek, gereksinimleri doğrultusunda iyilik hâllerini artırmak, kendilerini gerçekleştirmelerinde ve potansiyellerini artırmada katkı sağlamak, bütün hizmetlerden ve sosyal güvenlik sisteminden eşit ve adil bir şekilde yararlanmaları için danışmanlık hizmeti sunmak gibi maddelerle sıralayabiliriz.

Özetle yaşlılar için sosyal hizmet yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmesini, sosyal iletişimlerini artırmasını, yaşamdan daha fazla doyum ve zevk almasını sağlayarak onları umutsuzluğa, çaresizliğe ve boşluğa düşmekten kurtarmalıdır (Tomanbay, 2007).

SONUÇ

Toplumun çekirdeği olarak görülen bireylerin birlikteliği ile oluşan alt sistemler veya ögeler (grup, aile, örgüt, topluluk vb.) birbiriyle etkileşim halinde olup toplumu meydana getirmektedir. Bu alt sistemlerin veya ögelerin birbirleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi de yapısalcı kuramın varlık sebebidir. Yapısalcılık tam da bu noktada sosyal hizmet ile kesişmiş, sosyal bir sistemde birbirine bağlı olan ve birbirini etkileyen bireyler, aileler, gruplar, topluluklar ve toplumlar arasındaki ilişki, bu ilişkilerin dinamikleri, sorunları ve çözümleri sosyal hizmetin gündemi olmuştur. Daha da özelinde yapısalcı kuram bağlamında sosyal hizmet, çevresi içinde birey perspektifindedir. Yani yapılar tek başına yeterli bir anlam ifade etmemekte, bir sistem içerisinde bütünü oluşturan parçalar olarak anlam kazanmaktadır (Turanlı, 2019: 541).

Konumuz itibariyle yaşlı bireylerin çevreleri ve bulunduğu toplumsallıkla çeşitli ilişkileri vardır. Bu ilişkiler yaşlı bireyin işlevselliği açısından önemlilik göstermektedir. Yaşlı bireylerin problem ve ihtiyaçları, işlevsellik açısından sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro anlamda müdahalelerine açıktır. Öte yandan evrensel ölçüde nüfus yapısı ve dinamikleri göz önüne alındığında yaşam süresi uzamakta ve doğum oranlarının düşmesiyle nüfus yaşlanmaktadır (Uyanık, 2017: 73). Yaşlı nüfus oranında görülen hızlı artış kapitalistleşmiş sanayi ülkelerinde ulusal ekonomilere yük, sağlık sistemlerinin ve sosyal hizmetlerin sürdürülebilirliğini tehdit edici bir unsur olarak görülmektedir (Kayacan, 2017: 19).

Bireyin yaşlılık döneminde ortaya çıkan sorunları ve ihtiyaçları çok çeşitlidir. Örneğin sağlık problemi önemli bir konudur. Yaşlılık döneminde artan sağlık sorunları ve ilaç kullanımı bireyleri çok yönlü etkilemektedir. Biyolojik, psikolojik, fizyolojik etkileri başta olmak üzere yaşlı bireyin sağlık hizmetlerine ihtiyacında ve kamusal harcamalarında artış olmaktadır. Bu noktada koruyucu ve önleyici

sağlık hizmetleri geliştirilmeli, sağlık hizmetlerine ulaşım kolaylaştırılmalı, uzman sağlık personelleri yetiştirilmeli, rehabilitasyon merkezi, gündüz bakımevi, huzurevi ve hastane gibi kurumların sayısı ve niteliği artırılmalı, evde bakım hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır.

Yaşlılık döneminde yaşanan rol ve statü kaybı, gelir seviyesindeki düşüş, aile bireylerinin evden ayrılması ya da kaybı gibi durumlar yaşlı bireylerin yaşam doyumunu, umut ve mutluluk halini düşük düzeylere çekebilmektedir. Üzerine bir de ekonomik yoksulluk eklenince yaşlılık dönemi pek çok psikolojik hastalıklara zemin hazırlayabilmektedir. Bu noktada klinik sosyal hizmet desteği sağlanmalı, yaşlı koruyucu ruh sağlığı programları oluşturulmalı, danışmanlık hizmeti verilmelidir. Genel olarak sosyal hizmet uzmanı ise yaşlı birey bakıma muhtaçsa sosyal bakım programı, sosyal rahatsızlıkları ve sosyal sorunları ileri derecede ya da kronikleşmişse sosyal sağaltım programı uygulamalıdır (Tomanbay, 2007).

Toplumsal dışlanma da yaşlılık döneminde önemli bir sorundur. Rene Lenoir tarafından ilk kez 1974 yılında sosyal politika alanında kullanılan toplumsal dışlanma kavramı (Çunkuş vd., 2019: 62) ekonomik, bireysel, sosyal, kurumsal ve fizyolojik nedenlere bağlıdır. Yani toplumsal dışlanma; bireylerin işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, sosyal güvence eksikliği, yaşlılık, engellilik, kronik hastalıklar, sosyal destek yetersizliği, cinsiyet gibi nedenlerden dolayı toplumsal, sosyal ve kültürel etkinlikler içinde yer alamama, eğitim ve sağlık imkânlarından yararlanamama durumudur. Bu sorun yaşlılar için de geçerli olup süreklilik kazanması halinde yaşlı bireylerin toplumla ilişkisinin kopmasına, stres, kaygı ve öz saygının zedelenmesine yol açabilmektedir (Çunkuş vd., 2019: 62). Bu noktada sosyal hizmetin yaşlı bireyin sosyal işlevselliğini artırmaya yönelik adımlar atması gerekir. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanı, topluma ya da çevresine uyumu aksayan yaşlı bireyin sosyal uyumunun sağlanması için sosyal rehabilitasyon programı uygulamalıdır (Tomanbay, 2007). Bunun dışında kötü muamele, istismar, ihmal gibi sorunlarla da karşılaşan yaşlıların öz saygı, öz güven ve öz sevgileri olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu sorunlar karşısında sosyal hizmetler yaşlı bireylere psikososyal durumlarını iyileştirici müdahaleler ve toplumsal entegrasyon çalışmaları yapmalıdır.

Yaşlı bireyler emeklilikle birlikte gelir düzeyinde düşüş yaşamakta, istihdam sıkıntısı ve sağlık problemleri nedeniyle işsiz kalmakta, iş bulabilen ise ya kayıt dışı çalıştırılarak sosyal güvenceden faydalanamamakta ya da düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır (Sarı, 2021: 164). Ekonomik sıkıntı ve yoksullukla güçsüzleşen yaşlı bireylerin başkalarına ve yardımlara bağımlı olma olasılığı daha da artmaktadır. Bunu engellemek için yaşlı bireylerin ekonomik yaşama, dolayısıyla sosyal yaşama, katılımına yönelik esnek ve kısa zamanlı çalışma koşulları oluşturulabilir (Altun, 2021: 35). Ama daha önemlisi yoksulluğun önlenmesine veya ortadan kaldırılmasına yönelik uygulama ve programlar hayata geçirilmelidir.

Geleneksel olarak ailenin sorumluluk alanında bulunan yaşlı bakımı Sanayi Devrimi ile başlayan ve değişen, gelişen ve kurumsallaşan sosyal devletin de sorumluluk alanına girmiştir. Ancak devletin sosyal hizmet alanından büyük ölçüde çekilmesi ve gelirlerini büyük oranda sermaye sınıfının azalan kârlarını telafi etmek için kullanması yaşlı bakımını daha da zorlaştırmıştır (Nalçacı, 2023). Buradan hareketle sosyal hizmetler aracılığıyla başta yaşlıların kendi kendilerine yeterli olabilmeleri özendirilmeli, kronik hastalığı olan yaşlıların evde bakımı sağlanmalı, aile bireylerinin bakım yükünü hafifletici önlemler alınmalı, yaşlılara yönelik bakım sigortası uygulamasına geçilmelidir. Uzun dönemli kurum bakımı (hospis bakım, palyatif bakım, yaşlı bakım evleri, gündüz bakım merkezleri, yaşlı kreşleri, huzurevi vb.) ve evde bakım yaygınlaştırılmalıdır (Önal Dölek, 2012: 95-96). Hatta yaşlı bireylerin koruyucu aile uygulaması ile toplum içerisinde yaşamını sürdürebilmesi ve yaşam kalitesinin kontrol altında tutulabilmesi sağlanmalıdır (Artan, 2015: 191).

Yaşlılar için sorunlar barındıran ulaşım, barınma, mimari gibi alanlarda da adımlar atılmalıdır. Konutların içinde ve dışında, çevre ve şehir planlamalarında, toplu ulaşım araçlarında yaşlı bireyler için uygun ve güvenli olacak şekilde düzenlemeler yapılmalı, ulaşılabilirlik sağlanmalı, kolaylaştırıcı uygulamalar yürürlüğe konulmalıdır. Kısaca hayatın her alanında “yaşlı dostu ortamlar” oluşturulmalıdır (Samancı Tekin ve Kara, 2018: 224).

Yaşlı bireylerin büyük çoğunluğu haklarını bilmemekte ya da haklarına erişmekte zorluk yaşamaktadır. Sosyal hizmet uzmanı bu noktada sorumluluk alarak hem yaşlı bireyleri hakları konusunda bilgilendirmeli hem de yaşlılar için hak savunuculuğu yapmalıdır. Öte yandan sosyal hizmet uzmanı toplumsal bir sorun olarak ele alınan yaşlılık ile ilgili farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmasına da öncülük etmelidir.

Sonuç olarak sosyal adalet ve insan haklarını savunan, sosyal değişimi destekleyen sosyal hizmet disiplini yapısalcı yaklaşımla birlikte yaşlılık alanının problemlerini ve ihtiyaçlarını bireysellikten çıkarıp aile, grup, topluluk ölçeğinde değerlendirerek toplumsal bir zemine taşımış, kamucu politikaların baskın olması gerektiğinin altını çizmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki kamucu uygulamalar, toplumsal mücadelelerle kazanılan sosyal haklar ile dezavantajlı durumların toplumsal kaynaklı olduğunu ve eşitsiz uygulamalardan kaynaklandığını savunan hak temelli sosyal politikaların güvencesi olan sosyal refah devleti kapitalizmin gelişmesine ve neoliberal politikalara bağlı olarak aşınmıştır (Kayacan, 2017: 20). Neoliberalizmin bir sonucu olarak da sermaye lehine uygulanan sosyal politikalar “hayırseverlik” ölçeğine indirgenmiştir (Kayacan, 2017: 25). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ya da sosyal hizmetler bu indirgemeci yaklaşımdan, bakım ve yardım odağından çıkarılmalı, oluşturulan destek modelleri kağıt üzerinde kalmamalı, pansuman tedbirler olmamalıdır. Yaşlı bireylerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürmelerinin sosyal politikaların ve sosyal hizmetlerin uygunluğuna ve etkinliğine bağlı olduğu

unutulmamalı, sosyal devlet evrensel olarak yaşlılık alanında yapısalcı bakış açısına, eşitlikçi ve hak temelli bir anlayışa sahip olmalıdır.

Kaynakça

- Abay, A. R. (2018). Yaşlılığa genel bakış: kavramlar ve temel yaklaşımlar. Abay, A. R. ve Güngör, F. (Ed.), *Yaşlılarla sosyal hizmet*, içinde (s. 2-15). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Ak, M. (2016). Yaşlılık olgusu üzerine uygulamalı bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1019-1028.
- Altun, Z. (2021). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler: sivil toplum kuruluşları üzerinden bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 30-44.
- Artan, T. (2015). *Yaşlılık ve sosyal hizmet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Bektaş, O.E. ve Bektaş, Y. (2018). Gerontolojinin tarihi. Özmete, E. ve Canatan, A. (Ed.), *Temel Gerontoloji*, içinde (s. 25-44). Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Bircan, U. (2015). Saussure’de dil, dilbilim ve göstergebilim. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(25), 43-66.
- Bottomore, T. ve Nisbet, R. (2014). *Sosyolojik çözümlemenin tarihi*. (M. Tuncay, A. Uğur, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Buz, S., Ertan Koçak, Y., Gözen, Ö. (2018). Türkiye’de yaşlılara sunulan hizmetlerin birleşmiş milletler yaşlılık ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi: Ankara örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(77), 388-410.
- Can, G. (2005). Levi-Strauss, Althusser yapısalcılığı ve marksizm: toplumların tarihsel gelişim şeması ve ideoloji üzerine. *Gelenek*, 84. <https://gelenek.org/levi-strauss-althusser-yapisalciligi-ve-marksizm-toplumlarin-tarihsel-gelisim-semasi-ve-ideoloji/> adresinden erişildi.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. (3. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çağlar, T. (2014). Yaşlılık ve sosyal hizmet: yaşam destek merkezi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), 145-162.
- Çunkuş, N., Taşdemir Yiğitoğlu, G., Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. *Geriatrik Bilimler Dergisi*, 2(2), 58-67.
- Değer, T. B. (2021). Yaşlılık ve Yaşlanma. Pekesen, M. (Ed.), *Yaşlı bakım hizmet modelleri ve sosyal politika yaklaşımları*, (1. Baskı), içinde (s. 1-26). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Deniz, H. (2001). Tarihe yandan bakmak: yapısalcılık... postyapısalcılık... ve tilmizleri. *Gelenek*, 68. <https://gelenek.org/tarihe-yandan-bakmak-yapisalcilik-postyapisalcilik-ve-tilmizleri/> adresinden erişildi.
- Kayacan, G. (2017). Modern toplumlarda yaşlılık, ölüm algısı ve yaşçılık. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(15), 15-29.
- Kotlu, E. (2007). *Yapısalcı ve post-yapısalcı sosyal teoride dil (Sosyal teoride bir model olarak dil)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.; 1. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nalçacı, E. (2023, 8 Temmuz). Sosyalizmde yaşlılık: toplumsal işbölümünde değişim. *soL Haber Portalı*. <https://haber.sol.org.tr/yazar/sosyalizmde-yaslilik-toplumsal-isbolumunde-degisim-379619> adresinden erişildi.
- Nalçacı, E. ve Şahin, S. (2020). *Yaşlılık sorunu ve sosyalizm* [Bildiri]. Bilim ve Aydınlanma Akademisi, Sosyalist Gelecek ve Planlama Sempozyumu, Bahar 2020 Çalıştayı 5. Oturumu. <https://bilimveaydinlanma.org/yaslilik-sorunu-ve-sosyalizm/> adresinden erişildi.
- Onan, B. (2012). Dil eğitiminin dil bilimsel temelleri: ferdinand de saussure’ün genel dilbilim kuramında dil eğitimiyle ilgili bulgular. *MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 219-243.

- Onart, A. (1973). Değişik yönleriyle yapısalcılık ve "yapı" kavramı. *Türk Dili Dergisi*, 28(262), 231-260.
- Önal Dölek, B. (2012). Evde ve kurumda uzun dönemli bakım. *İstanbul Tabip Odası Klinik Gelişim Dergisi*, (3).
- Özer, Z. (2019). Yaşlanma teorilerine giriş. Pınar Bölüktaş, R. (Ed.), *Yaşlanma teorileri ve geriatrik değerlendirme*, içinde (s. 1-20). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Özgür, Ö. (2018). Yapısal kuram. Duyan, V. (Ed.), *Sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları*, içinde (s. 247-263). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Samancı Tekin, Ç. ve Kara, F. (2018). Dünyada ve Türkiye’de yaşlılık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(1), 219-229.
- Sarı, H.K. (2021). Yaşlılık ve sosyal hizmet ilişkisi bağlamında yaşlılık ve yoksulluk. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 159-167.
- Saussure, F.D. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (B. Vardar, Çev.) İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Şeker, A. ve Kurt, G. (2018). Bir sosyal politika alanı olarak yaşlılık ve sosyal hizmet uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 7-30.
- Tezcan, M. (1982). Toplumsal Değişme ve Yaşlılık. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2), 169-177.
- Tomanbay, İ. (2007). *Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Turanlı, G. (2019). Yapısalcılık sonrası Hegel: bütünlük, organiklik, yansıma kavramları üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (63), 539-552.
- Umunç, C. (2021). Yapısalcılık, göstergebilim ve medya. Özer, Ö. (Ed.), *Eleştirel medya kuramları*, içinde (s. 185-210). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, yaşılanan nüfus ve sosyal politika. *İş ve Hayat Dergisi*, 3 (5), 67-100.
- Yanardağ, U. (2019). Yaşlılarla hak temelli çalışma. Yanardağ, U. ve Zubaroğlu Yanardağ, M. (Ed.), *Yaşlılık ve sosyal hizmet*, içinde (s. 171-188). Ankara: Nika Yayınevi.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık dönemi özellikleri ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1278-1287.
- Yücel, T. (2005). *Yapısalcılık*. (1. Baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Zubaroğlu Yanardağ, M. (2019). Sosyal hizmet mesleğinde gerontolojik ve geriatrik boyutun genel bir incelemesi. Yanardağ, U. ve Zubaroğlu Yanardağ, M. (Ed.), *Yaşlılık ve sosyal hizmet*, içinde (s. 31-42). Ankara: Nika Yayınevi

FLÖRT ŞİDDETİNE MARUZ KALAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAŞAM DENEYİMLERİ¹

Simge ÇOBANOĞLU²
Begüm ÖZDEMİR³
Hilal SEZER⁴
Sıla ÖZYAR⁵
Buse BÜKÜCÜ⁶
Sümeyra ERGEÇ⁷

Öz

Yapılan bu araştırma, flört şiddetine maruz kalmış bireylerin sorunları, karşılaştıkları zorlukları, deneyimleri, şiddete bakış açıları, bu zorluklara ilişkin destek mekanizmalarını ve baş etme sistemlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, 18-24 yaşları arasında olan üniversite öğrencilerinin flört ilişkisi içerisindeyken farkında olmadan veya farkında olup flört şiddetine maruz kalan bireylerin flört şiddetine yönelik farkındalık düzeylerini arttırmayı amaçlamaktadır. Erkek ve kadın üniversite öğrencileri ile görüşme yapılarak deneyimlerinden, fikir ve düşüncelerinden yararlanılacağından dolayı araştırmanın yöntemi bağlamında nitel araştırma tekniği ile yapılmaktadır. Nitel araştırma tekniği kapsamında araştırmada olgubilim (fenomenolojik) yaklaşımından yararlanılmıştır. Yapılan görüşmeler, Eskişehir'deki üniversite öğrencileri ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulgulara nitel veri analizi ile elde edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda “Yaşanılan İlişkideki Deneyimler ve Karşılaşılan Zorluklar”, “Şiddet ve Türlerinin Partner İlişkilerine Yansıması”, “Toplum ve Aile Yapısının İlişkilere Yansıması”, “Bireylerin Destek Mekanizmaları ve Baş Etme Sistemleri”, “Bireylerin Flört Şiddetine İlişkin Çözüm Önerileri” olmak üzere beş ana tema ortaya çıkmıştır. Flört şiddetine maruz kalan üniversite öğrencilerinin flört şiddetine maruz kaldıkları, flört şiddetine yönelik tutum ve davranışları, karşılaştıkları zorluklar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan destek mekanizmaları ve baş etme sistemleri odağında çalışma yapılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, sosyal hizmet uygulamalarından olan baskı karşıtı uygulama ve güçlendirme yaklaşımı bakış açısıyla flört ilişkisi içinde ve ilişki sonrasında partnerlerin karşılaştıkları zorlukları bio-

¹ Bu çalışmanın araştırma süreci ve makalenin yayına hazırlanma süreci 2022-2023 Akademik Eğitim ve Öğretim Yılında Lisans Tezi Bitirme Projesi Dersi kapsamında Doç. Dr. Tahir Emre GENCER danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

² Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, simge_cobanoglu@outlook.com

³ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, begumozdemir459@gmail.com

⁴ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, sezerhilal518@gmail.com

⁵ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, silaozyar58@gmail.com

⁶ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, busebkc05@gmail.com

⁷ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, sumeyraergec64@gmail.com

psikososyal yönden ele alarak sosyal hizmetin en temel anlayışı olan bireyin iyilik halinin artırılması amacıyla ortaya konulmuştur.

Bu bulguların sosyal hizmet kuramlarından baskı karşıtı uygulama ve insan hakları bağlamında öne çıkarılması gerekmektedir. Diğer taraftan elde edilen bulgularla flört şiddetinin yaygınlığı göz önünde bulundurularak konuyla ilgili sosyal hizmet çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğrencilerin Flört Şiddeti Deneyimleri, Flört Şiddeti Yaşayanların Karşılaştıkları Zorluklar, Cinsiyet Eşitsizliği.

1.Giriş

Şiddet; zaman ve mekan fark etmeksizin sürekli olarak farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü şiddet ‘‘Kasıtlı olarak; tehdit veya fiilen kendine, diğer bireye veya bir grup ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, engelleme veya yoksun bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç kullanılması’’ olarak tanımlamıştır (WHO, 2002). Şiddeti partnerlerden birinin diğerine uygulaması ya da karşılıklı olarak uygulanması ise flört şiddeti olarak adlandırılmaktadır. Partnerlerin birbirlerine uyguladıkları şiddetin birçok çeşidi olmakla birlikte bunlardan yalnızca fiziksel şiddet görünür durumdadır. Fiziksel flört şiddetinin ise daha çok erkeklerden kadınlara doğru bir akışının olduğunu söylemek mümkündür. Flört ilişkisinde fiziksel şiddetin görünür olduğunu söyleyebilirsek de diğer şiddet türleri fark edilememekte ya da göz ardı edilmektedir. Bu durum mevcut kültür, toplumsal yapı, aile veya bireylerin sahip olduğu özelliklerden kaynaklanabilmektedir.

Duygusal ilişkilerde partnere zarar vermek amaçlı gerçekleştirilen her davranış flört şiddeti kapsamında düşünülmelidir. Bunu korkutmak, baskı altında tutmak, küçümseyici veya rencide edici söz ve davranışlarda bulunmak şeklinde gerçekleştirdiğinde psikolojik şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Flört şiddeti cinsel yönden ele alındığında ise karşı tarafın rızası olmadan gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış şeklinde açıklanabilmektedir. Bu eylemlerin temelinde çoğunlukla partnerin üzerinde cinsel hakimiyetin olduğu düşüncesi gelmektedir. Partnerin görüştüğü insanlara, bulunduğu mekanlara karışmak ve onu bu yolla kısıtlamaya çalışmak gibi davranışlar ise sosyal flört şiddeti olarak adlandırılmaktadır. Partnerin sahip olduğu maddi varlığına el koyma, harcamalarını kısıtlama ya da yönlendirme gibi davranışlar da ekonomik flört şiddeti belirtilerindendir. Flört şiddeti çeşitlerinden en yeni ve genç yaş grubu arasında en yaygın olanın dijital flört şiddeti olduğunu söylemek mümkündür. Partnerlerin birbirlerinden veya birinin diğerinden şifrelerini istemesi, takip ettiği ve takipçisi olan kişiler, paylaşılan fotoğraflar üzerinden tartışmalar yaratması gibi durumlar dijital flört şiddeti kapsamında değerlendirilmektedir. Doğan (2014)’a göre; ‘‘ Flört ilişkisi devam ederken, ilişki bittikten sonra ya da platonik ilişkilerde kişinin özel hayatının gizliliğini ihlal eden, kişiyi

tehdit eden, hürriyetinden mahrum bırakan, şantaj suçlarının maddi unsurlarını kısmen ya da tamamen barındıran eylemleri'' ısrarlı takip (stalking) olarak adlandırmak mümkündür. Bu durum Türk Ceza Kanunu'nun kişilere karşı suçlar kısmının kişilere karşı suçlar bölümünde m. 123/A bölümünde hüküm altına alınmış olduğundan suç niteliği taşımaktadır (Doğan, 2014).

Flört şiddeti fiziksel bir boyut kazanmadığı sürece bireyler farkındalık geliştirmekte biraz daha zorlanabilmektedir. Bazen farkındalık sahibi olursa da göz ardı edilebilmektedir. Bunun sebeplerinden biri kişinin yaşadığı ailenin ve çevrenin içinde flört şiddeti olarak nitelendirilebilecek durumların normalleştirilmiş olması denilebilmektedir. Birey büyüdüğü çevrede partner ilişkilerinde bu durumu sıkça gözlemliyor ise ve herhangi bir önlem alınmadığını tecrübe ediyorsa bu davranışın yanlış olduğu konusunda bir düşünce geliştirmeyebilmektedir. Aile ve çevrenin bir diğer etkisi de kişinin bazı duygusal yoksunluklarla büyüdüğünde flört ilişkisi içinde olduğu partnerinden gördüğü sevgiyi ve ilgiyi kaybetmemek için maruz kaldığı şiddeti göz ardı etmek olabilmektedir.

İlişkide yaşanan her olumsuzluğu karşı tarafa yüklemek, kişiyi manipüle etmek, çevresi ile ilişkilerini düzenlemeye çalışmak, kişisel alanına saygı duymamak, ilişkiyi bitirmek yönünde tehditlerde bulunmak en yaygın görülen psikolojik şiddet yöntemleridir. Flört şiddetini cinsel yönüyle ele aldığımızda bireylerin partnerleri üzerinde her türlü cinsel hakimiyeti olduğu inancı yaygın olsa da kişinin rızası dışında maruz bırakıldığı her durum şiddet olarak nitelendirilmektedir. Ancak bu bilincin oluşmaması kişilerin farkında olmadan flört şiddetine maruz bırakılmaları ve bunun farkında olmadıkları sonucunu doğurduğu bilinmektedir.

Flört Şiddetinin Birey Üzerindeki Etkileri

Flört şiddeti, romantik ilişki içinde partneri kontrol etmeye yönelik, istismar edici ve agresyon içeren sözel, fiziksel, duygusal ve seksüel davranışları ya da bunların kombinasyonunu içerir. (Karatay, 2017:63). Flört şiddetine maruz kalan bireyler bu durumu kabullenmeyebilir veya flört şiddetine maruz kaldığının farkına varamayabilirler. Flört şiddetinin bireylerin üzerinde psikolojik, toplumsal ve fiziksel birçok etkisi olabilmektedir. Flört şiddetine maruz kalan bireylerde öz saygıda azalma, post-travmatik stres bozukluğu, madde kullanımında artış, depresyon, intihar riski, yeme bozuklukları, riskli seksüel davranışlara yönelim gibi birçok sorun ortaya çıkabilmektedir. (Karatay, 2017:63).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ise flört şiddeti flört ilişkisi içinde partnere fiziksel, cinsel ya da psikolojik olarak zarar verecek her türlü fiziksel saldırı, psikolojik istismar, cinsel zorlama ve partneri kontrol etmeye çalışan davranışlar olarak nitelendirilmektedir. Şiddet her an, her şekilde insan hayatında ortaya çıkabilecek bir olgudur. Flört şiddeti de şiddetin diğer türlerine göre herkesin karşılaşılabileceği bir durumdur. Flört şiddetini etkileyen, aynı zamanda flört şiddetinin de etkilediği olgular bulunmaktadır.

Bunlardan biri aile içi şiddettir. Aile ile içi şiddete maruz bırakılan bireylerde, flört şiddeti uygulama ve buna maruz bırakılma oranının arttığı bilinmektedir. Aynı zamanda içinde şiddet öğelerinin bulunduğu flört ilişkisinin, ilerleyen zamanlarda aile içi şiddete dönüşebilme potansiyeli de bulunmaktadır. Bu da aile içi şiddetin flört şiddetine, flört şiddetinin de aile içi şiddete etki ettiğini göstermektedir (Akdeniz, 2022).

Flört şiddeti gerçekleşen eyleme göre sınıflara ayrılmaktadır. Bunlar: fiziksel flört şiddeti, psikolojik flört şiddeti, ekonomik flört şiddeti, cinsel flört şiddeti, sosyal flört şiddeti, dijital flört şiddeti ve ısrarlı takiptir. Flört ilişkisi içinde partnerin ya da partnerlerin birbirlerine acı vermek veya birbirlerini yaralamak maksadıyla uyguladıkları her türlü fiziksel güç kullanımına fiziksel flört şiddeti denmektedir. Psikolojik şiddet, partner tarafından şiddete maruz kalan kişiyi, aşağılama, hor görme, bağırma, hakaret etme, kontrol altına almaya çalışma, alay etme, utandırma amaçlı davranışlarda bulunma, kısıtlamaya çalışma gibi ruhsal açıdan yaralayıcı davranışları içermektedir. Ekonomik flört şiddeti, ekonomik kaynakların kontrolünü elinde tutmak ya da maddi kaynakları karşı taraf üzerinde tehdit ve kontrol maksadıyla kullanmaktır. Kısacası kişinin ekonomik özgürlüğünü kısıtlamaktır. Cinsel flört şiddeti, kişinin rızası dışında gerçekleşen, cinselliğe dair her türlü müdahaledir. Kişiler arası iletişimde dijital platformun hayatımıza girmesiyle sosyal medyaya taşınmıştır. Kişinin mesajlarını kontrol etmesi, takip ettiği kişi ve siteleri kontrol etmeye çalışması, sosyal medya şifresini vermeye zorlaması, paylaşımlarını sınırlaması verilebilecek örneklerdendir. Sosyal flört şiddeti, kişinin hayatını kontrol etme amaçlıdır. Kişinin arkadaş çevresine karışma, çalışma hayatındaki iş arkadaşlarına karışma, sosyal aktivitelerine müdahale etme, gideceği mekânlara kısıtlılık getirme gibi örnekler verilebilmektedir. Israrlı takip, kişileri gizlice ya da alenen takip etmektir (Akdeniz, 2022).

Flört şiddetinde ele alınması gereken en önemli hususlardan birinin benlik saygısı olduğu söylenebilmektedir. Hem flört şiddetine maruz kalan hem de maruz bırakan kişi için bunu söylemek mümkündür. Flört şiddetine maruz bırakan kişi için kendini kanıtlamak amacıyla böyle bir yol izlediği söylenebilmektedir. Maruz kalan kişi öz farkındalıkları bakımından eksiği bulunmayan, kendini bilen ve sınırlarını belirlemiş bir birey olduğu müddetçe flört şiddetiyle baş edebilme ya da sonlandırma konusunda yetkin olabilmektedir. Bireyler flört ilişkisi içerisinde şiddete maruz bırakıldıklarında ya da sonraki süreçlerde mevcut durumla ya da bu durumun üzerlerinde bıraktığı olumsuz etkiyle mücadele etmek için bazı destek mekanizmaları geliştirmektedir (Sarı, 2008; Ünüvar ve Tagay, 2015).

Flört Şiddeti Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkileri

“Flört şiddeti kişilerarası şiddet türlerinden birisi olup fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet gibi unsurları içermektedir. Başka bir deyişle, flört şiddeti; evli olmayan partnerlerden birinin ya da partnerlerin

birbirlerine fiziksel, psikolojik, sözel ve cinsel istismar uygulaması ve sosyal kısıtlamalar getirmesi olarak tanımlanmaktadır” (Aslan ve Ark, 2008:60).

“Flört şiddeti çok sayıda ergen ve gencin hayatını etkileyen önemli bir psikolojik ve sosyal sorundur. Yapılan çalışmalar flört şiddetinin ergen ve gençler arasında oldukça yaygın olduğuna işaret etmektedir” (Üstünel, 2020:20). Üniversite öğrencilerinde kadınların %31,6’sının, erkeklerin %24,4’ünün son bir yılda fiziksel şiddete uğradığı; ABD’de ise yaklaşık son bir yılda her 5 kız öğrenciden ve her 10 erkek öğrenciden birinin herhangi bir flört şiddetiyle karşılaştığı saptanmıştır. (Baldan, 2017:42). Meksika’da yürütülmüş bir çalışmada katılımcıların %88,0’i kendi erkek arkadaşı veya kız arkadaşı tarafından istismar edilmediğini vurgulamakla beraber, şiddete uğramadığını söyleyenlerin %15,2’si korkutulduğunu, %27,0’si ise ilişkisinin bir noktasında kapana kısılmış hissettiğini belirtmiştir. (Baldan, 2017:42).

Bu şiddet deneyimlerinin kısa ve uzun vadede düşük okul başarısı, depresyon, anksiyete, intihar girişimi, travma sonrası stres belirtileri, yaralanma, madde ve alkol kullanımı ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi pek çok akademik, fiziksel ve psikolojik riskle ilişkili olduğu bulunmuştur (Üstünel, 2020:20). Flört şiddetine maruz kalan öğrencilerin şiddete maruz kalma süresi içerisinde pek çok psikolojik rahatsızlık yaşamakla birlikte deneyimledikleri flört şiddeti gündelik yaşamlarını ve sosyal süreçlerinde gerilemeler ortaya çıkarmaktadır. Uygulanan şiddetin sıklığı ve kim tarafından uygulandığından ziyade nasıl bir ortamda olduğu, tetikleyicilerinin neler olduğu ve bireylerin birbirine uyguladığı fiziksel, psikolojik ve ekonomik anlamda zarara yol açan davranışlar bütünü olarak ele alınmalıdır (Sünnetçi, 2016:62). Flört şiddeti süreci incelenirken ortaya çıkan olgunun arka planında gelişen süreçlerin neler olduğu da flört şiddeti sürecinin ne şekilde başladığı ve geliştiğine yönelik bilgiler sunmaktadır.

“Flört şiddetinin yaşanmasında en önemli risk faktörlerinden birisi cinsiyet kalıplarına bağlı olarak kendini var eden cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir” (Aslan ve Ark, 2008:60). Toplumsal cinsiyet yargıları güç dengesizliklerine ve eşitsizliklere yol açmaktadır. Toplumda erkeklerin her zaman güç ve iktidar sahibi olduğu düşüncesi, kadının her alanda erkeğe göre düşük statüde görülmesi ve erkeğe bağımlı kılınması ataerkil bir topluma işaret eder ve flört şiddetinin de kaynağıdır (Aslan ve Ark, 2008:60). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplum üyeleri olan bireyleri etkilemekle birlikte bireylerin alt ve üst kimliklerine de etki ederek flört ilişkisinin de ne şekilde yaşanacağını belirlemektedir. Kız öğrenciler, maruz kaldığı şiddeti partnerinin karakterine, sosyal çevreye ve kendi tutumuna atıf yaparak normalleştirme ve olağanlaştırma sürecine girmektedir. Erkek öğrenciler ise “sahiplenme” olarak değerlendirmektedir. Böyle olunca şiddet çok belirgin bir sorun olarak öğrenciler arasında dikkat çekmektedir (Fidan ve Yeşil, 2018:23). Fidan ve Yeşil (2018: 23)’e göre kadınların korunması ve sahiplenilmesi gereken bir varlık olarak gören erkek bireylerin göstermiş oldukları flört şiddeti

davranışlarının toplumsal cinsiyet kalıpları tarafından belirlendiği, kadınların ise maruz kaldıkları flört şiddetini normalleştirdiği düşünülmektedir.

Flört Şiddetinin Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi

Sosyal hizmet bağlamında flört şiddetini değerlendirdiğimizde bireylerin ilişki içerisinde problem çözme, sorunlarıyla baş etme mekanizmalarını arttırmaya yönelik tutum sergilemektedir. Bireylerin iyilik halini göz önüne alarak gelişim kapasitelerini arttırmayı amaçlamaktadır. Sosyal hizmet flört şiddetini değerlendirirken baskı karşıtı uygulama, güçlendirme yaklaşımı, toplumsal cinsiyet gibi yaklaşımlar ile ele almaktadır. Baskı karşıtı uygulama; Müracaatçı sorunlarının kişisel sorunlar olarak görülmesine karşı çıkarak, daha geniş toplumsal, politik bağlamlarda değerlendirilmesini ve her türlü yapısal baskının ortadan kaldırılmasını amaçlar (Tuncay ve İl, 2007:59). Flört şiddeti ile bağdaştırdığımızda bireylerin birbirini kısıtlaması, partneri üzerinde hakimiyet kurma çabası, cinsiyetçi tavırları ile yaklaşımlarının altında toplumsal cinsiyet gibi toplumu ilgilendiren sorunlar olduğunu anlatır. Sosyal hizmet uygulamasını baskı karşıtı uygulamaya dönüştüren unsur, sosyal hizmet uzmanlarının ve güçsüzleşmiş gruplara mensup insanlara bireysel düzeyde destek sunarken, aynı zamanda toplum ve politika düzeyinde, bu gruplarla bağlantılı toplumsal hareketlerin içinde yer almalarıdır (Tuncay ve İl, 2007:64). Örneğin şiddete maruz kalan veya şiddet gösteren tarafa eğitim ve danışmanlık hizmeti verirken aynı zamanda eğitim ve şiddet politikaları geliştirilebilir, düzenlenebilir. Müracaatçıların karşılaşmaları olası sorunlarla aktif olarak baş etmeleri olanaklı kılmak amacıyla kendileri için uygun ve yararlı bilgilendirme eğitim içerikli müdahaleler yapılandırılabilir (Tuncay ve İl, 2007:67). Bu konuyu flört şiddeti bağlamında ele aldığımızda bireylerin ilişki içerisinde karşılaşabilecekleri zorluklarla ve sorunlarla baş etmelerini sağlayabilmek adına gerek eğitimlerle gerekse ilişki terapileriyle, ileride oluşabilecek sorunların önüne geçilebilir. Bireylerin kendi sınırlarının, öz benliğinin, sorunlarının farkına varabilmeleri adına gerekli müdahaleler uygulanabilir. Araştırmamızın bu kısmında Güç ve Güçlendirme kavramlarına da değinecek olursak. Bu bağlam da öncelikle güç kavramını açıklamakta fayda var. Foucault'un belirttiği gibi güç her yerdir, ilişkileri ve bilgiyi düzenleyen, şekillendiren her yerden gelir (Erbay, 2019: 147-162). Önemli olan güce sahip olmak değil, gücün ne derece kullanıldığıdır. Güç kavramı güçlendirme yaklaşımını anlamak açısından oldukça önemli bir kavramdır. Güçlendirme, "sosyal hizmet uygulamasında bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kişisel, kişiler arası, sosyo-ekonomik ve politik gücünü artırmalarına ve koşullarını geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir süreç" olarak tanımlanmaktadır (Erbay, 2019: 147:162). Tabi ki bu süreçte sosyal hizmet uzmanları bireyleri güçlendiremez fakat onlara kendilerini nasıl güçlendirebilecekleri konusunda yardımcı olur. Onların güçlü yanlarını ortaya çıkararak, bu noktada suçluluk, güvensizlik duygularını aşabilmek, kendi öz becerilerinin farkına varabilmek, kendisini eleştirebilmek, değişim için gerekli güveni sağlayabilmek adına yardımcı

olmaktadır. Ayrıca güçlendirme yaklaşımında sosyal hizmet uzmanları, problemleri hakkında eleştirel düşünebilmeleri ve problemleri hakkında strateji geliştirebilmeleri için müracaatçılarına bilgi ve beceri sağlayıcı rolündedir. Bu bağlamda uzman bireyin değersizlik ve yetersizlik gibi güçsüz yanlarını azaltmak adına müracaatçı ile iş birliği içerisinde birbirlerini destekleyerek ilerlemeleri gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, eko-sistemler perspektifi ve güçler oryantasyonu temelinde; müracaatçının koşullarını çevresel bağlam içerisinde, bireysel sorunlar ile toplumsal konular arasındaki bağlantıları fark ederek çalışmaktadırlar (Erbay, 2010: 42-47). Bu bağlamda flört şiddeti ve güçlendirme yaklaşımı ilişkisine değinecek olursak; bireylerin ilişki içerisinde farkında olarak veya olmayarak şiddete başvurmalarının temel nedenini eko-sistem çerçevesinde incelememiz durumu daha anlaşılır kılmaktadır, öncelikle bireyin nasıl bir çevrede, nasıl bir ailede yaşadığına dikkat etmemiz gerekmektedir. Bireyin doğup büyüdüğü çevrenin davranışları üzerinde etkisi oldukça yüksektir. Her toplumun bireyler üzerinde cinsiyete bağlı farklı farklı kalıplaşmış rol ve davranışları bulunmaktadır. Küçük yaştan itibaren bu rolleri öğrenerek ve içselleştirerek büyürüz. Partnerlerin yaşadıkları toplumda pekiştirdikleri bazı cinsiyet rollerini ilişkilerinde gözlemlemek mümkündür. İlişki içerisinde ev temizliği ve yemek yapmak gibi ev işlerini kadının yapmasını beklemek, eve para getiren kişi rolünü erkeğin üstlenmesini beklemek yaşadığımız toplumun cinsiyetlere yükledikleri anlamları içselleştirmemizden kaynaklanmaktadır. Bu durumu sosyal öğrenme kuramı açıklamaktadır. Sosyal Öğrenme kuramı; öğrenmenin sosyal bağlamda, etkileşim, gözlem ve taklit yoluyla gerçekleşen bir süreç olduğu temeline dayanmaktadır (Tatlıoğlu, 2021:16). Örneğin aile içerisinde ebeveynlerin birbirine olan tutum ve davranışları çocuklar tarafından gözlemlenir ve içselleştirilir. Aile içi şiddete çok fazla tanık olan ve şiddet gören bir birey duygusal ilişkilerinde çözüm yolu olarak şiddete başvurabilmektedir. Duygusal ilişkilerde bireylerin birbirini kısıtlaması ilişkinin başlarında sevgi adı altında gösterilen bir tutum olarak algılanabilmektedir. Kimi zaman çevremizden sevdiği için yapıyor, sevdiği için kıskanıyor gibi olayı normalleştirmeye çalışan bireylere tanıklık etmekteyiz. Bu tutum karşısında sessiz kalınması, kıskançlığın normalleştirilmesi halinde partnerlerin birbiri üzerinde hakimiyet kurma çabası git gide artabilmekte ve birey sınırlarını koruyamamaktadır. Çalışma ortamlarından, sosyal ortamlarına kadar partnerinin çevresinde hangi cinsiyetten insanların olacağına, sosyal medya hesaplarına, kıyafetlerine, eve giriş ve çıkış saatlerine karışmak gibi partnerinin hayatına müdahale etmeyi kendine görev kılmaktadır. Çoğu zaman ebeveynlerinin ilişkilerinde şiddetin pek çok yönüne tanık olan bireyler, bu duruma alıştıkları için şiddete başvurmalarını yanlış olarak görmemektedirler.

Flört şiddeti ile bireyin kontrol altına alınmaya çalışılması, özgürlüğünün kısıtlanması bir insan hakkı ihlalidir. Bu araştırmada, öğrencilere farkındalık kazandırmakla birlikte doğru sanılan yanlışlara değinerek insan hakları temelli bakış açısının bireylere yerleşmesini sağlamaya çalışmaktadır. Flört şiddeti konusunda insan hakları temelli sosyal hizmet müdahalesinin sosyal hizmet disiplinine kazandırılarak fayda sağlaması amaçlanmaktadır.

Araştırmamızın amacı doğrultusunda İnsan hakları bakış açısıyla bakıldığında bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

- A. Flört şiddetini kapsayan davranışlar nelerdir?
- B. Flört şiddeti nasıl yaşanmaktadır?
- C. Flört şiddetine karşı ne gibi önlemler alınabilir?
- D. Öğrencilerin flört şiddeti ile baş etme mekanizmaları nelerdir?

2.Yöntem

Araştırma, üniversite öğrencilerinin flört ilişkisi içerisindeyken farkında olmadan veya farkında olarak yaşamış oldukları flört şiddetine yönelik farkındalık düzeylerini arttırmayı amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmaya ilişkin verileri inşa etme sürecinde nitel araştırma türlerinden biri olan sözlü iletişim yoluyla yapılan görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma tekniği kapsamında araştırma sürecinde olgubilim (fenomenolojik) yaklaşımından yararlanılmıştır. Olgubilim (fenomenoloji) yaklaşım, fark edilen durumlar karşısında ancak ayrıntılı ve irdelleyici bir anlayış tarzına sahip olan olguları merkeze alır. Fenomenolojik çalışmalarda çoğunlukla katılımcı gözlem kullanılmaktadır. Katılımcı gözlem de araştırmacı, incelenen araştırmanın bir parçasıdır (Baltacı, 2019).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmayı oluşturan verileri elde etme sürecinde Eskişehir ilinde okuyan Anadolu Üniversitesi öğrencileri ile görüşme gerçekleştirmek için flört şiddetine maruz kalmış bireyler seçilmiştir. Araştırma sürecine katılan bireyleri, Anadolu Üniversitesi'nde okuması ve öğrencilere erişme konusunda diğer üniversitelere göre daha elverişli olmasından dolayı araştırma Anadolu Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler odaklı yapılmıştır. 18-24 yaş aralığındaki 13 kadın ve 5 erkek olmak üzere 18 kişi ile yüz yüze bireysel görüşme yapılmıştır. Aynı zamanda araştırmaya katılan katılımcıların gönüllülük esası alınmış ve gizlilik ilkesi çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Oluşturma Araçları

2.2.1. Flört Şiddetine Maruz Kalan Üniversite Öğrencileri İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

Görüşme gerçekleştirilen flört şiddetine maruz kalan öğrencilere yönelik araştırmanın içeriği ve amacına yönelik açıklama yapılmış olup, ses ve görüntü kaydı alınması gibi gerekli izinlerin alındığı ve gönüllülük esasına dayanan bir araştırma olduğunu açıklayan bilgi verici onay formudur. Form hazırlanırken bireylerin anlayacağı açıklıkta yalın bir dil kullanılmış olup etik kurallara uygun şekilde

hazırlanmış ve düzenleme yapılmıştır. Bilgilendirilmiş onam formunda, katılımcıların adisoyadı, telefon numarası, adresi ve imzası da yer verilmiştir.

2.2.2.Görüşme Yönergesi

Bu çalışmada nitel araştırma gerçekleştirilmesinden dolayı araştırma konusuna yönelik sorular önceden araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup öğrenciler için yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanırken ilgili literatür incelenmiş ve pilot görüşmelerden sonra görüşme soruları üzerinde çeşitli değişiklikler yapılarak diğer görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler için oluşturulan görüşme soruları ısınma, tanışma, aile ve vb., flört şiddetine maruz kalan öğrenciye yönelik ve toparlayıcı son sorulardan oluşmaktadır.

2.3. Veri Oluşturma Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma için öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmeler hazırlanarak, bilgilendirilmiş onam formu eşliğinde araştırma yapılacak olan konuya istinaden istenilen düzeye ulaşılan kadar görüşmeler devam etmiştir. Yapılan araştırmada, gönüllülük esasına dayalı olacağından görüşmenin gerçekleştireceği flört şiddetine maruz kalmış bireylere görüşme sürecini kabul ettiklerine dair görüşmeden önce bilgilendirilmiş onam formu dağıtılarak izinleri alınmıştır. Diğer taraftan bilgilendirilmiş onam formunda ve görüşme esnasında sesli bir şekilde onay alınarak, görüşmeler sırasında edinilen deşifreler ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu duruma ek olarak görüşmeler sırasında görüşmecinin yöneltilen sorularda gösterdiği tepkiler üzerine, jest ve mimikleri, beden hareketleri ve görüşme sırasında yapılan diğer gözlemler gözlem formu hazırlanarak eklenmiştir. Araştırmaya konu olan flört şiddeti olgusu için yapılan görüşmeler esnasında, araştırmanın verimliliği açısından rahat bir ortam oluşturulmuş örnekler ile görüşmeler yapılmıştır. Verilerin analiz sürecinde öğrenciler ile yapılan görüşmelerin detaylı incelemesi yapılmıştır. İncelemeler sonucunda görüşmelerde yöneltilen sorulara verilen cevaplardan çarpıcı olanlar seçilerek kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar ile birlikte kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuş olup bu bağlamda temalar ve alt temalar belirlenmiştir.

Flört Şiddetine Maruz Kalan Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Deneyimleri başlıklı araştırma konusuna bağlı olarak belirlenen temalarda etkin olan başlıkların öğrencilerin yaşadıkları flört şiddeti ile birlikte karşılaştıkları zorluklar, deneyimleri ve baş etme sistemleri şeklinde ele alınmıştır. Öğrencilerin bu süreçte karşılaştıkları zorluklarla ortaya çıkan deneyimleri yaşanan ilişkideki deneyimler ve karşılaşılan zorluklar, şiddet ve türlerinin partner ilişkilerine yansımaları, toplum ve aile yapısının ilişkilere yansımaları, bireylerin destek mekanizmaları ve baş etme sistemleri, bireylerin flört şiddetine ilişkin çözüm önerileri temaları çerçevesinde açıklanmıştır. Flört şiddeti sürecinde karşılaşılan sorunlar bağlamında öğrencilerin deneyimleri, destek mekanizmaları ve baş etme sistemleri

değnilmiştir. Ayrıca bu başlık altında öğrencilerin baş etme sistemleri ve destek mekanizmaları mikro, mezzo ve makro düzeyde şeklinde üç kategori olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.Bulgular ve Yorumlar

3.1. Yaşanılan İlişkide Deneyimler ve Karşılaşılan Zorluklar

Bu bölüm bireylerin flört şiddetine maruz kaldıkları süreç içerisinde yaşamış olduğu deneyimler ve bu süreç içerisinde karşılaştıkları zorlukları içerisinde barındırmaktadır. Flört ilişkisi içerisinde bireylerin maruz kaldığı veya uygulamış oldukları flört şiddeti davranışları bireyleri birçok boyutta etkilemektedir. Bireylerin flört şiddetine yönelik davranışları da birbirinden farklılık göstermektedir. Bu kapsamda bireylerin karşılaştıkları deneyim ve zorluklar; iletişime yönelik yaşanan zorluklar, flört şiddetine yönelik farkındalık süreci, benlik saygısının farkındalığı, yaşadığı flört şiddetini yaşatma, ilişkide yaşanan kısıtlayıcı davranışlar, flört şiddetine yönelik pişmanlık ve suçluluk duygusu olarak ele alınacaktır.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların iletişime yönelik yaşadıkları zorluklar şu şekildedir;

... Bir ilişkiyi yaşayacaksınız. Karşı tarafın sizi anlaması gerekiyor. Siz onu ne kadar anlıyorsanız onunla sizi o kadar anlaması gerekiyor. Tahterevalli misali biraz böyle. Ağırlık merkezi bir yerde fazlaysa zaten orada bir sıkıntı çıkıyor, dengede olması lazım. Bu anlaşılacak da benim için flört şiddetine bir örnek olabilir. (Dalgacı Saçlı G.A., 23,E.).

“ııı yani kavga ediyorduk sürekli tartışıyorduk ben normal bir cümle söylüyordum ama o bana biraz şiddetli davranınca kaba olunca birazcık ben alttan almayı deniyordum ama o daha çok üstüme gelmeye başlıyordu. Bu seferde ben de ya iletişimi kesip onunla iletişimi kesip ya da ben de onun gibi davranmayı tercih ediyordum. Ben de onunla tartışmacı bir ağızla kavga ediyordum ama genellikle iletişimi kesiyordum çünkü bu bizim için iyi olmayacağını düşünüyordum.” (Mavi Kazaklı S., 25, E).

Katılımcıların ilişki içerisinde ortaya çıkan sorunlarının iletişim problemleri dolayısıyla çözülemediğini, bu süreç içerisinde partnerlerinin empati kurmadığını bu sebeple ilişki içerisinde daha pasif bir konumda yer aldıkları gözlenmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların flört şiddetine yönelik farkındalık süreci ise şu şekildedir;

“Evet, yani kesinlikle o zamanlar farkında değildim. Sonradan çok çok sonradan, ilişki bittikten sonra daha doğrusu farkına vardım. O zamanlar ya aslında farkındaydım da ama şu anki kadar farkında değilmişim onu anladım.” (Kızıl saçlı M.E., 22, K.).

“İnsan kör olduğu için o zaman görmüyor, görmek istemiyor ama haklılık payı olduğunu içten içe biliyorsun kendine. Bunu yapmaman gerektiğini de biliyorsun ama hep.” (S.B.A, 23)

“Bana benim zarar görmemden korktuğu için böyle yapıyor diyordum ama aslında değilmiş bana zarar veren oymuş.” (Sarı Saçlı B., 25,K)

Katılımcılar flört şiddeti yaşadıkları süreç içerisinde kendilerine yönelik gerçekleştirilen flört şiddetinin farkında olmadıkları ve partnerlerinin davranışlarını kendilerini korumaya yönelik davranışlar olarak algıladıkları gözlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların benlik saygılarının farkındalığına yönelik süreci ise şu şekildedir;

“Mesela ben o yaşadığım ilişkiyi hala anlatırken kötü oluyorum. Çünkü o halime bakınca ben neymişim. Niye buna izin vermişim. İnsan kendisini suçluyor. O yüzden çok kötü bir durum.” (S.B.A, 23)

“Kendimi çok değersiz hissettim. Yani o sıra yanımda o var diye değerli olduğumu zannediyordum yanımda nasıl olsa o var diye düşünüyordum ama şu anda farkındayım ki çevremdeki herkes uzaklaştırmış.” (Esmer N.A, 23)

“Kendi zevk aldığım şeylerden vazgeçmişim. Özgüvenimi düşürmüş. Giydiğim, yaptığım, dışarı çıktığım, mesela arkadaşlarım dışarı çıkmak olsun ya da gittiğim yerler olsun falan bunlar hep karşı tarafa göre değiştirilmiş. Benim kendi benlik saygıma ya da benim kendime olan saygımı çok fazla etkilemiş aslında.” (Sarışın S.G., 22 K.).

Katılımcıların flört şiddetine maruz kalmaları sonucunda kendilerini değersiz hissettikleri gözlenmiş olup bu sürecin devam etmesine yönelik olumsuz duygular barındırdıkları görülmektedir. Bireyler yaşadıkları kısıtlanma sürecinde yapmaktan hoşlandıkları faaliyetlerden vazgeçerek partnerlerinin isteklerini gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla bireylerin bu sürece engel olmamalarından dolayı kendilerini suçladıkları ve özgüvenlerini yitirdikleri gözlenmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların yaşadığı flört şiddetini yaşatma süreci ise şu şekildedir;

...O beni rencide edici davranışlarda bulunuyorsa eğer ben de onu o şekilde davranmak isterdim. Kötüye kötüyle gitmek değil aslında amaç ama bana yaptığını biraz fark ettirmek için bunları çok fazla yapmak isterdim...(Esmer B.A., 22, K.).

...Yani galiba bu biraz kısasa kısas oluyor. Karşıdaki insan yaptığı için sen de yapıyorsun ya da artık ona mı benziyorsun? Ya da o düşünceye artık sende mi empoze oluyorsun bilmiyorum ama yaptığımı düşünecek şeyler var benimde... (Sarışın S.G., 22 K.).

“...Karşıdakinin bana davranışı nasıl olursa ben de o şekilde yaklaşıyorum. Yani bağırarak veya böyle bir şeyi çözümlendirme üzerine konuşuyorsa ben de o şekilde oluyorum. Hani ister istemez birazcık da karşıdaki insan tavırlarına göre değişiyor...” (Mavi Gözlü C.D.,22,)

Katılımcıların partnerlerine yönelik kısasa kısas davranışlarında bulunduğu, partnerlerinin kendilerine yönelik davranışlarının benzerlerini karşı tarafa uyguladıkları gözlenmektedir. Bireylerin ilişki içerisinde yaşadıkları iletişim problemleri dolayısıyla yaşamış oldukları flört şiddetine yönelik tepkileri,

partnerleri tarafından anlaşılınması üzerine bireyler yaşadıkları davranış ve tutumları partnerlerine yönelik gerçekleştirmektedir. Bu süreçte de bireylerin anlaşılınmak istemeleri ve maruz kaldıkları olumsuz davranışlar sonucunda karşı taraftaki bireyden intikam alma duygusunun olduğu gözlenmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların ilişki içerisinde yaşadıkları kısıtlayıcı davranışlar ise şu şekildedir;

...arkadaşımın adı Fırat'tı ben arkadaşımı turcell diye kaydediyordum ya da hiç kaydetmiyordum arkadaşımı ya da arkadaşımın numarasını ezberlemiştim artık bir şey olduğunda gizli gizli arayıp geri siliyorum son aramaları yani ee çok kötü hani arkadaşlarımı kenara attım resmen dışarı çıkamıyorsunuz gezemiyorsunuz ee kız kardeşimle bile dışarı çıkamıyorum gidip bir kahve içemiyorum ee yani çok çok zorlandım çok hapis hayatı yaşadım.”(Siyah saçlı E. , 23, Kadın)

...İnı mesela böyle ben dışarı çıkıyodum bana şey diyodu ınnı hemen nerde olduğunun resmini at hemen anlık resim at işte evde misin diye soruyordu. Ben de arkadaşlarımla dışarıdayım. İşte evdeyim diyorum ya koşa koşa eve gidiyordum geri işte evin içinde fotoğraf çekiniyordum öyle gönderiyordum...(Sarı Saçlı B., 25,K)

...,bir daha o kızlarla dışarı çıkarsan senden ayrılırım', işte 'şöyle yaparım, böyle yaparım'... Bir sürü şey söyledi. Hatta gittiğim ortamlarda da bu arada beni durmadan görüntülü arardı. İşte açmazdım bazılarında daha çok sinirlenirdi falan.” (Sert Bakışlı K.Y., 23, E.)

Katılımcıların flört ilişkisi içerisinde sosyal, psikolojik, fiziksel flört şiddetine uğradıkları görülmektedir. Partnerleri tarafından sosyal yaşamları kısıtlaması ve manipülasyonlara maruz kalan katılımcıların psikolojik sağlıklarının olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların flört şiddetine yönelik pişmanlıkları ise şu şekildedir;

“Yani mesela evet evet şuan çok pişmanım onları yaptığım için keşke mesela dışarı ınnı ben dışarı çıkabilirim istediğim zaman istediğim yerde olabilirim. İstediyim zaman evime gidebilirim diyebilseydim yani keşke bunları ona söyleyebilseydim yani o kişilere yani bunu bu bu bunu (kekeleme) yapmayı çok isterdim.”(Sarı Saçlı B., 25,K)

...Keşke kendimi o kadar suçlamasaydım ya da her hatayı kendimde aramasaydım. Arkadaşlarımla daha çok fazla vakit geçirseydim. Çünkü lisedeki arkadaşlıklarım benim için farklıydı ve o zaman onlarla çok az vakit geçirdiyim, keşke onlarla daha fazla vakit geçirebilme şansım olsaydı diye düşünüyorum. (Kızıl saçlı M.E., 22, K.).

“Gerçekten dönüp baktığımda niye bunu yapıyorum ve bunu yaşamışken niye böyle bir tepki verdiğimi hala sorguluyorum “(Esmer B.A., 22, K.).

Katılımcıların flört şiddeti yaşadıkları süreç içerisinde kendilerine karşı uygulanan flört şiddeti davranışlarının önüne geçememeleri sebebiyle pişmanlık duygusu yaşadıkları gözlenmektedir.

Bireylerin flört ilişkisinin sonlanmasına rağmen bu süreci yaşama sebeplerini ve kendilerini sorguladıkları gözlenmektedir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların flört şiddetine yönelik suçluluk duygusu şu şekildedir;

“11 çok kötü hissettiriyor ve sürekli olarak kendimi sorgularken buluyorum. Eee benimle alakalı bir durum mu? Eee benden başkalarına da bunu yapmış mıdır? Yani sadece benim ilişkimde mi böyle davranıyor yoksa genel olarak mı böyle birisi ya da konu tamamen benimle mi alakalı, çünkü bir yerden sonra içgüdüsel olarak kendinizi suçlamaya başlıyorsunuz işte eee var olan durum da hep böyle olunca bütün ilişkilerinizde böyle olunca bir yerden sonra kendinizi suçluyorsunuz devamlı olarak sanırım bi sorun bende sanırım sorunun kaynağı benim.”(Çizgili Kazaklı G.T., 22, K.)

“O zamanlar hep kendimi suçluyordum. Ben de sorun var zannediyordum. Yani sürekli kendimde hata arıyordum ve aslında ben de o kadar çok fazla hata olmadığını, hatamın daha çok duygularımı düşüncelerimi paylaşmamamdan kaynaklandığını sonradan fark ettim. Ve 11 karşı taraf sürekli suçun bende olduğunu, sürekli benim bir şeyleri yanlış yaptığımı dile getiriyordu.”(Kızıl saçlı M.E., 22, K.).

Katılımcıların partnerleri tarafından maruz kaldıkları flört şiddeti davranışları ve manipülasyonlar sonucu ilişki içerisinde yaşadıkları sorunlara yönelik kendilerini suçladıklarını ve partnerlerinin kendilerinin hatalı olduğunu inandırdıkları görülmekle birlikte ilişkide sorun yaşıtan tarafın kendilerinin olmadığı da ilişki sonlandıktan sonra fark ettikleri gözlenmektedir. Bireylerin şiddete yönelik bilinçlerinin gelişmesi ile flört şiddetine engel olmaları da doğru orantılı olarak ilerlemektedir.

3.2. Şiddet ve Türlerinin Flört İlişkilerine Yansıması

İlişki içerisinde şiddete maruz kalan bireyler, birbirlerine negatif duyguları yansıtmaya eğiliminde bulunurlar. Şiddetin temelinde karşıdakine zarar verme amacı yatmaktadır. Şiddetin fiziksel ya da psikolojik yansımaları olabilir. Bu durum kişiyi darp etme, psikolojik baskı uygulama, tehdit etme, istismar etme ya da kışkırtma şeklinde yansıtılabilir. Bireylerdeki şiddet davranışlarının ortaya çıkmasında, kişinin psikolojik ve toplumsal gelişiminin de etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Şiddet, beraberinde saldırgan davranışların ortaya çıkması, özgüveninin azalmasına aynı zamanda madde kullanımı ve intihara da yol açtığı görülmektedir.

3.2.1. Flört Şiddeti ve Türleri

Bu bölümde flört şiddetinin ne olduğu ve flört şiddeti çeşitlerinin neler olduğu ele alınmaktadır.

3.2.1.1.Sosyal Flört Şiddeti

Partnerin diğer partnerinin sosyal ilişkilerini kısıtlaması, kontrol etmesi ve kişiyi sosyal çevresinden soyutlamaya çalışması veya soyutlamasıdır. Sosyal flört şiddetine maruz kalan bireyler toplum içinde hür davranışlar sergileyememektedir.

“Ee çok fazla etkiledi. Eee özellikle sosyal anlamda bi şiddet gördüğünüz zaman işte “şu insanla görüşmemen gerek ya da şu insanla görüşmeni istemiyorum, şu ortamda bulunmanı istemiyorum” bu tarz şiddetlere maruz kaldığınızda ister istemez sosyal alanınızdan kısıtlanıyorsunuz ve ister istemez bunlardan uzaklaşıyorsunuz.”(Çizgili Kazaklı G.T., 22, K.)

“Evet daha az sosyal olmamı söylüyordu . Daha az sosyal olduğumda bu sefer kendimle bunalıma giriyordum yani kendi içimde bi sürekli ını içime kapanık hissediyordum bu yüzden yani sosyal olmak istiyordum. Onun istediği şey ise az sosyal olup sürekli evde olmamı istiyordu. Doğru bişey değil yani bence.” (Mavi Kazaklı S., 25, E)

Katılımcıların flört ilişkisi içerisinde sosyalleşme konusunda sorun yaşadıkları, kendilerini baskı altında hissettikleri, partnerlerine yönelik uyguladıkları sosyal flört şiddeti kişilerin arkadaşlarından soyutlanmalarına neden olmuştur, sonrasında aynı şekilde flört şiddeti uygulayan partnerlerinin yaptığı davranışları sergiledikleri gözlenmiştir.

3.2.1.2. Psikolojik Flört Şiddeti

Şiddet gören partner şiddeti uygulayan bireyin baskısı altında bulunmaktadır. Şiddet uygulayan birey, şiddet uyguladığı bireyin kendisinin eksik ya da hatalı olduğunu hissettirmekte ve bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ona karşı ya ona karşı aslında hep sessizdim. Pasiftim desem yeridir. Hiç sesimi çıkarmıyordum. Yani ı çıkarsam da çok nadirdi. Genellikle sürekli üzerimde bir baskı kuruyordu. Bağırıyordu. (Kızıl saçlı M.E., 22, K.)

Özgüvenini de mahvediyor zaten şey istiyor. Hani sadece onunla buluşmak için dışarı çık, sosyal arkadaşlarıyla arana mesafe giriyor yani komple hayatına müdahale ediyor. (S.B.A, 23)

Bireylerin maruz kaldıkları psikolojik flört şiddeti sonrası benlik saygılarının azaldığı ve özgüven konusunda problem yaşadıkları gözlemlenmiştir.

3.2.1.3. Cinsel Flört Şiddeti

Bireyin kendi rızası olmadan, bireye yönelik temasta bulunulması gibi fiziksel eylemleri kapsayan aynı zamanda bireyin kendi vücudu hakkında karar alıp vermesine yönelik kısıtlamaları da kapsamaktadır.

..Cinsel olarak “ bunu neden yaşamıyoruz ya da şunu da yaşayalım” gibi bir dayatma söz konusu. Ya da “ben bunu istiyorum bunu yapalım” ve yapamadığın için bir süreden sonra yapamadığın doğru kelime olmayabilir. Yapmak istemediğin için bir süreden sonra bu konuyla aşağılanma ya da biraz daha eee aşağılık kompleksi oluşturmaya çalışmaya gibi bu tarz deneyimlerde bulunuyorlardı. Bunları çok sıklıkla yaşıyordum sürekli bi ııı algı sürekli bii kontrol ertme içgüdüğü hep bu yönde ilerliyordu ilişkilerim. (Çizgili Kazaklı G.T., 22, K.)

...Ya da ilişkin devam etmesi için karşımdaki insanın benden böyle cinsel olarak bir fotoğraf talebi olmuştu. Devam etmesi için sana güvenmem için bana böyle bir şart koşmuştu...(Sarışın S.G., 22 K.).

Cinsel flört şiddetine maruz kalan bireyler bu durumu çevresinde anlatmakta zorluklar çekmiş genelde maruz kaldıkları şiddeti çevresiyle paylaşmak istemediği gözlemlenmiştir.

3.2.1.4. Fiziksel Flört Şiddeti

Şiddet uygulayan kişinin kasıtlı olarak partnerinin vücut bütünlüğüne zarar verecek eylemlerde bulunmasıdır.

Öğle aralarında beraber yemek yiyorduk. Eğer onun istediği yemeği yemezsek bu fiziksel bir şiddete kadar gidiyordu. (Esmer N.A, 23)

Bir gün bir kafede oturuyorduk ve herkesin içinde bağırıp masaya falan vurup kalktı ve gitmişti ve ben hiçbir şekilde sesimi çıkaramamıştım. Sadece arkasından oturup ağlamıştım (Kızıl saçlı M.E., 22, K)

Fiziksel flört şiddetine uğrayan bireyler kendilerine zarar veren partnerlerinden şikayetçi olmadıkları gözlemlenmiştir. Şiddet önleme merkezi vb. gibi kurumlara müracaat eden olmamıştır.

3.2.1.5. Dijital Flört Şiddeti

Şiddet uygulayan bireyin mağdur bireyin sosyal medya kullanımı, şifresi, takip ettiği kişiler ya da paylaştığı fotoğraflar veya sosyal medya beğenilerine yönelik kısıtlamaları ile gerçekleşmektedir.

...Sosyal medyada bunu takip etmeyeceksin. Herhangi fazladan takip ettiğim yabancı bir erkeğe hemen tepki gösterilmesi, çıkacaksın, yapamazsın, edemezsin gibi davranışları ya da söylemleri tamamen bir flört şiddeti...(Esmer B.A., 22, K.).

...Bir fotoğraf attığımda işte en ufak şuran gözüktü buran gözüktü muhabbeti çok fazla dönüyor. Hani mesela attığım fotoğrafta işte buran gözüktü insanlar böyle anlar deyip ben sanki bile isteye yapıyormuşum gibi, insanlar için atıyormuşum gibi davranışlarda bulundu...(Esmer B.A., 22, K.).

Teknolojinin yaygınlaşması süreci ile öğrencilerin birbirleri ile etkileşimi daha hızlı ve kolay bir hal almakla birlikte dijital yaşam flört süreçlerinde de değişime sebep olmuştur. Flört şiddetine maruz kalan öğrenciler partnerleri tarafından sosyal medya kısıtlamalarına maruz kalmışlardır. Flört şiddetine maruz

kalan bireyler sosyal yaşantılarında partnerleri tarafından maruz kaldıkları şiddet süreçleri ise sosyal mecralara taşınarak şiddetin boyutu da artmıştır.

Dijital flört şiddetine maruz kalan bireyler zaman içerisinde bu duruma karşı bir tepki vermeyi bırakmış ve bu durumu kabullendiği gözlemlenmiştir.

3.3. Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine Çözüm Önerileri

Flört şiddetine maruz kalmış ya da partnerine karşı şiddet uygulamış bireylerin flört ilişkisi içerisinde birçok olumsuz duygular ile karşılaştığı görülmüştür. Partnerlerin ilişki içerisindeyken birbirlerine karşı sergiledikleri tutumların büyük çoğunluğu aile içi davranış şekillerinden geldiği gözlenmiştir. Aile içerisindeki bireylerin birbirlerine davranış şekilleri bireyin çocukluktan itibaren bilinçaltına yerleşerek ilişkilerine yansıyabilmektedir. Şiddeti önleme de en önemli etkenin eğitim olduğu öngörülmüştür. Bu sebeple ilişki de bireyler arası şiddetin önlenmesi için aile bireylerine doğru şekilde eğitim verilmesi önemlidir. Küçük yaşlar da başlayan ve bireyin okul hayatı boyunca ilişkiler üzerine yapılan seminerler, tanıtımlar, projeler, oryantasyon eğitimleri ilişki içerisindeki şiddeti önleme de önemli bir yere sahiptir. Yetişkinlik veya ergenlik dönemlerinde yapılan flört ilişkilerinde, ilişki içerisindeyken ya da ilişki bitiminde ortaya çıkan tutum ve davranışlar nedeniyle psikolojik desteğe ihtiyaç duyulması noktasında terapi eğitimleri alınması ve ruhsal yönden destekleyici çalışmalar yapılması gerektiği görülmüştür.

Yapılan görüşmelerde bireylerin flört şiddetine çözüm önerilerine yönelik verilen cevaplar doğrultusunda;

...uzmanlardan yardım alabilirler diye düşünüyorum. Ama ağır değilse kendilerini sevdiği aktiviteleri hobilere yönlendirebilirler. Ne bileyim spor yapmayı seviyorsa, resim yapmayı seviyorsa ya da sevdiği arkadaşlarıyla buluşmayı filan seviyorsa, onlara daha çok yoğunlaşarak kafalarını dağıtabilirler ve kendilerini daha iyi hissedebilirler...(Kızıl saçlı M.E., 22, K.)

İlk başta çocuğun her aslında bütün değerlerimizin eğitimini verdiğimiz bir ailede öğrendiği şeyler var. Burada anne babanın çok büyük bir önemi var bence. Dediğim gibi sadece çocuklara değil anne babalara da verilmesi gereken eğitimler var ve bir anne babanın bilinçli olması gerekiyor... (Esmer B.A., 22, K.)

Bireyin eğitim sürecinin aile ortamında başlayıp daha sonra bireyin bireysel ya da toplumla beraber yapılan etkinliklere, grup halinde yapılan çalışmalara katılarak flört şiddetini engelleme de büyük bir etken olacağı gözlenmiştir.

Aslında şu anda çevremde gençler var. Özellikle gençler arasında normalleşen bazı durumların aslında sağlıklı bir ilişkiye yol açtığını aşılmalıyız diye düşünüyorum. Bunun için eğitimler verilebilir. Bence konferanslar düzenlenebilir. Daha küçük çapta yapılabilecek en doğru şey, sahip olduğumuz ailede yetişen her çocuğa zarar vermeden sevmeyi öğretmek büyütmek gibi bir şey olabilir yani. (Sert Bakışlı K.Y., 23, E.)

Yapılan görüşmeler doğrultusunda bireylerin sorulara vermiş olduğu yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda okul hayatında yapılan seminerlerin, projelerin, etkinliklerin flört şiddetini önleme noktasında önemli yere sahip olduğu saptanmıştır.

...Toplumu medya yönetiyor, medya belli bir algı vererek bu flört şiddetine maruz kalan insanların durumunu dindirebilir yani öyle düşünüyorum. Özellikle mesela diziler örnek vermek gerekirse... kadını iyi hissettirerek veya kadın da aynı şekilde erkeğe iyi hissettirerek toplumda dayanışma şeklinde medyaya yansıtılsa bu çocuklar ileride daha iyi bir yetişkin güzel ilişki yaşayan bireylere dönüşebilirler.” (Dalgacı Saçlı G.A., 23, E.)

Yukarıdaki görüşmelerden de bahsedildiği üzere flört şiddetinde eğitimin ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Flört şiddetine çözüm önerilerinde aile içi eğitimin ya da okul ve toplum içindeki eğitimin flört şiddetini engellemede önemli bir yere sahip olduğu gözlenmiş ve çözüm odaklı olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda flört şiddetine yönelik çözüm noktasında medya araçlarının kullanılması da şiddeti önlemede ve şiddete karşı farkındalık yaratma noktasında önemli bir yere sahiptir. Medya yoluyla bireyler, toplumdaki diğer kesimlere ulaşabilmekte ve bireylerin flört şiddetine yönelik çalışmalara daha çok katılım sağlanmasına olanak vermektedir.

3.4. Toplum ve Aile Yapısının İlişkilere Yansıması

Bireylerin yaşadıkları ilişki içerisindeki ya da tercih edeceği ilişkilerde ki tutum ve davranışları çevresinde gözlemlediği ilişkiler ile şekillenmektedir. Bu noktada toplumun yapısının ilişki üzerindeki etkisi yadsınamaz.

Düşüncemin tek sebebi de aslında belki hani bilmiyorum doğru mu yanlış ama ataerkil toplumda yetişiyoruz erkek çocukları da zaten çok bofboflanıp el üstünde tutularak yetiştiriliyor. İşte erkeksin yaparsın sözleri sürekli onlara empoze edildiği için bunların bir şey olduğunu düşünüyorum. Neden olduğunu düşünüyorum (Uzun Boylu F.E.E., 23, K.).

Yani annem ve babamın ilişkisine göz attığımda daha çok böyle susan ve sözü geçmeyen bir anne figürü var. Karşısında da parayı eve getiren, parası olduğu için karşısındaki insanı baskılamaya çalışan ve sözlerine, düşüncelerine, fikirlerine değer vermeyen, onu dinlemeyen, yanımda olmayan, kafasına göre istediği an istediği şeyi yapan, emir veren bir baba figürü var maalesef ki... (Sarışın S.G., 22 K.).

Bireylere ilişkilerinde toplum ve aile yapısının etkisinin olup olmadığı sorusu sorulduğunda, genellikle anne baba arasında yaşanan ilişkinin benimsendiği, ataerkil toplum yapısında öğrenilen kalıplaşmış rollerin olduğu ve bu rollerin ilişkilere farkında olarak ya da olmayarak yansıdığı anlaşılmıştır.

3.5. Öğrencilerin Ebeveyn İlişkisi

Flört ilişkisinde önemli bir faktöründe en yakından şahit olunan ebeveyn ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Bireylerin partnerlerinde ya da kendilerinde olmasını istemedikleri özellikler

ebeveynlerinden gördükleri olumsuz özelliklerdir. Yaşamak istedikleri ilişkilerde ebeveyn ilişkisinin önemli bir rolü olduğu gözlemlenmiştir.

...Mesela benim babamda çok büyük kıskançlık vardı eskiden. Şu an yok tabii ki ama mesela kendimi işte kıyasladığımda öyle bir ilişki içerisinde bulunmak asla istemezdim. Anneme de her zaman söyledim. Yani nasıl baş ediyorsun? Birazcık da sert bir yapıda ve otoriter olduğu için bunu baş edebiliyordu kolayca. Onu alt edebiliyordu. Ama ben annem gibi olmadığım için korkardım, istemezdim böyle bir ilişki içerisinde bulunmak...(Esmer B.A., 22, K.).

“Yani annem ve babamın ilişkisinin çok güzel olduğunu düşünüyorum. Tabii ki de onların ilişkisi gibi bir ilişki ister insan yani kendi açımdan. Fakat onların yaşadığı dönemde bu dönemki ilişki anlayışı arasında çok fark var diye düşünüyorum. Ben o yüzden onların ilişkisine en yakın olabilecek ilişkiyi tercih ederim.” (Sert Bakışlı K.Y., 23, E.)

Verilen cevaplar doğrultusunda bireylerin ilişki tercihlerinde anne baba arasındaki iletişimin önemli rol oynadığı görülmüştür. Bireyler ilişki yaşamak istedikleri kişilerde ebeveynlerinin taşıdıkları olumlu olumsuz özellikleri göz önüne alarak karar verdikleri gözlemlenmiştir.

3.6. Flört Şiddetinde Cinsiyet Eşitsizliği

Flört ilişkilerinde cinsiyet eşitsizliği nedenlerine baktığımızda erkek egemen toplumdaki kadın erkek ilişkisinin önemli bir yeri olduğunu öğrenilmiştir. Bireylere flört ilişkisinde kadınların mı yoksa erkeklerin mi daha fazla şiddete maruz kaldığını düşünüyorsunuz sorusu sorulmuştur ve aşağıdaki cevaplar gibi cevaplar elde edilmiştir.

Ülkeden ülkeye değişiyordur diye düşünüyorum mı ama tüm dünyada yine de kadınlar daha çok uğruyordur. (Aşçı M. , 25, Erkek)

“Flört şiddetinin daha çok fiziksel kısmında erkeklerden kadınlara karşı daha yoğun yaşatıldığını düşünüyorum. Fiziksel kısmı olarak. Bunda daha çok ataerkil toplum düzeni etkili olduğunu düşünüyorum. Ama psikolojik olarak cinsiyet fark etmeksizin eşit olarak uygulanıyordur diye düşünüyorum şu an.” (Sert Bakışlı K.Y., 23, E.)

Edinilen cevaplar doğrultusunda aile yapısının flört ilişkisinde önemli bir etken olduğu ve özellikle ataerkil aile yapısında yetişen bireylerin kalıplaşmış rolleri ilişkilerinde normalleştirdiği yani kadınların sessiz kaldığı, erkeklerin ise baskın bir karakter rolünde olup yaptığı baskıyı normal gördüğü bilgisi edinilmiştir.

3.7. Öğrencilerin Flört Şiddeti Karşısında Destek Mekanizmaları ve Baş Etme Sistemleri

Bireyler flört şiddetine maruz kaldıkları süreçlerde ya da sonraki aşamalarda çeşitli destek mekanizmaları ya da baş etme sistemleri geliştirebilmektedir. Bu durum bir yandan flört şiddetini baş edilebilir kılarken bir yandan da kişinin üzerindeki olumsuz etkileri fark etmesi noktasında görünür

kılabilmektedir. Yapılan görüşmelerde görüşmecilere flört şiddetiyle nasıl baş ettikleri, bu süreçte onlara nelerin ya da kimlerin destek olduğu veya bu konudaki önerilerinin neler olduğu sorulduğunda; mikro, mezzo ve makro boyutta destek mekanizmaları ve baş etme sistemleri geliştirdikleri öğrenilmiştir.

3.7.1. Mikro Düzeyde Destek Mekanizmaları ve Baş Etme Sistemleri

Bireyler flört şiddetiyle baş etme sürecinde aile ve yakın arkadaş çevrelerinden destek alabilmektedirler. Bazı durumlarda profesyonel destek ve ilaç takviyesiyle de bu süreci destekleme ihtiyacı duymaktadırlar. Bireylerin maruz kaldıkları bu durum alkol gibi çeşitli olumsuz alışkanlıklar kazanmaları yönünde de etkili olabilmekte ve bireyler bu durumu baş destek mekanizması olarak değerlendirebilmektedirler.

“Bu süreçte baş edemedim. Ben psikoloğa gittim 6 ay antidepresan kullandım çünkü ciddi anlamda benim psikolojimi bozmuştu. Ben yine de yardıma ihtiyacı duyduğumu hissettim bu yüzden bir psikologla görüşmeye karar verdim ve bana kaygı bozukluğu teşhisi kondu. Bu uğradığım şiddetten ötürü sürekli kaygılanıyordum, sürekli bir şeylerden korkuyordum. Bu yüzden duygularımı yönetebilmem için antidepresan verildi bu şekilde başa çıkabildim. Bana iyi geldiğini düşünüyorum.” (Güler Yüzlü Ş, 21, Kadın)

“...Yani sosyalleşmek, insanın sevdiği şeyleri yapmak, arkadaşlarıyla oturmak, kahve içmek bile çok iyi geliyor. O yüzden bunları yapmaya çalışıyorum böyle zamanlarda. Daha çok arkadaşlarımla görüşüyorum, daha çok dışarı çıkmaya çalışıyorum ya da kendime iyi gelecek şeyler yapıyorum. Spor yapıyorum mesela. Kendim için iyi bir şeyler yapmaya çalışıyorum daha doğrusu.” (Sarışın S.G., 22 K.)

“Yani ben genellikle ben sakın kalmayı tercih ediyordum ama bir zamandan sonra sakın de kalamıyorsunuz. İşte ne bileyim alkol içmek istiyorsunuz sigara içmek istiyorsunuz çünkü karşınızdaki insanla iletişiminiz iyi durumda değil. Kötü durumdasınız. İşte sevdiğiniz bir insan ama küssünüz ıı ya da konuşmuyorsunuz bu da sizi üzdüğü için siz de farklı tatmin edici yollara baş vuruyorsunuz. İşte alkol sigara ya da ne bileyim ıııı daha sosyal oluyorsunuz hani kafanızı dağıtmak amacıyla. Bu bu şekilde yapıyordum yani.” (Mavi Kazaklı S., 25, E)

Yapılan görüşmeler sonucunda görüşmecilerin bazılarının mikro düzeyde kendilerine iyi gelecek sosyal aktivitelerde bulunduğu görülmektedir. Bu şekilde sosyal aktivitelerde bulunarak maruz kaldıklarını flört şiddetiyle baş etme mekanizması geliştirmektedirler. Bir diğer baş etme mekanizması olarak görüşmecinin alkol ve sigara kullanımına başladığı öğrenilmiştir. Diğer yandan görüşmecilerin profesyonel psikolojik destek alarak ve ilaç kullanarak da flört şiddetiyle baş etmeye çalıştıkları bilgisine ulaşılmaktadır.

3.7.2. Mezzo Düzeyde Destek Mekanizmaları ve Baş Etme Sistemleri

Bireylerin yaşadıkları flört ilişkilerinde ve ilişkileri sonrasında partnerlerin birbirlerine karşı sergilemiş olduğu tutumlar sonucunda oluşan sorunlar nedeniyle bireyler, destek ve baş etme yöntemleri geliştirmektedirler. Çevresi içinde birey odağında bakıldığında bireyler çevrelerinde bulunan tüm sistemlerle sürekli olarak etkileşim içindedir. Yapılan görüşmelere göre katılımcıların sorunlarıyla baş etme noktasında en yakınında bulunduğu çevrenin kişinin destek mekanizmasını oluşturduğu, bu yüzden de arkadaş ve aile sisteminden destek alındığı görülmüştür.

Katılımcıların konu hakkındaki görüşleri şunlardır:

...onun tecrübelerini dinlemek aslında iyi oluyor. Ya da siz içinizi ona döktüğünüzde kendinizi iyi hissediyorsunuz. Karşı tarafta sizi anlayan birisi oluyo en azından size teselli oluyo yanınızda oluyor ya da tecrübelerinizden tecrübelerinden faydalaniyorsunuz... Tabi ki her insan aynı değildir ama ıı dediğim gibi en azından kendinizi iyi hissediyorsunuz bir nebze yani insanlara duygularını düşüncelerini aktarmak iyi hissettiriyor (Mavi Kazaklı S., 25, E).

Yani şöyle onlar da benden yaşça büyüklerdi arkadaşlarım o zaman ıı ve onlara çok anormal gelmişti durum zaten beni bu konuda da hani ıııı doğruya yönlendirmeye çalışmışlardı ama ben onlara da kızmıştım... ama aslında doğruyu söylediklerini çok geç fark ettim (Sarı Saçlı B., 25,K).

Alınan destek doğrultusunda çevreden edinilen fikirlerin bireyler üzerinde yol gösterici etkide olduğu, bireylerin çevreden olumlu ya da olumsuz tecrübe edinebildiği ve buna bağlı olarak kendi ilişkilerine yön verdikleri gözlemlenmiştir.

Ve bunun yanı sıra annem en büyük destekçim, sosyal destek olarak... En büyük sosyal destekçim arkadaşlarım. Onlarla paylaşmak, onlarla dertleşmek veya onlarla bir şeyler yapmak, eğlenceli olarak bir şeyler yapmak. Bu, beni çok iyileştirici yönde etkileri olan bir durum... Dediğim gibi konuşarak, anlaşılarak, onların da bana desteğiyle, sosyalleşerek atlatıyorum daha çok (Esmer B.A., 22, K.).

...çevremdeki insanlar beni uyarıyorlar... Onların desteğiyle bir şeyleri görüyorum gördükten sonra benim de farkındalığım artıyor ve farklı bir davranış farklı bir düşünce yapısına gidiyorum... (Sarı Saçlı N. A., 21,K.).

...arkadaşlarımla baş ettim. Yani tek başıma kalmadım hiçbir zaman (Mavi Gözlü C.D.,22, K.).

Arkadaşlarım çok destek oldu. Onun dışında tabii ki yine annem bildiği kadarıyla destek olmaya çalıştı (Uzun Boylu F.E.E., 23, K.).

Yapılan görüşmeler sonucunda bireylerin destek mekanizmalarının daha çok aile, arkadaş ve yakın çevre olduğu, bireylerin yaşadıklarını çevresiyle paylaşarak farkına vardığı, kendisiyle yüzleştiği, kendini

daha iyi hissettiği, çevresinden aldığı tavsiyeleri kendi öz benliğiyle pekiştirerek hareket ettiği, bireylerde motivasyon kaynağı olduğu görülmüştür.

3.7.3. Makro Düzeyde Destek Mekanizmaları ve Baş Etme Sistemleri

Makro düzey, çevre ve toplumu kapsar. Toplum planlaması, toplumsal değişme, toplum örgütlenmesi, toplumsal kalkınma gibi konuları ele alır. Yapılan görüşmeler odağında karşılıklı yaşanan partner ilişkilerinde meydana gelen flört şiddetinin yaşanmasını önlemek adına eğitimin ve dijital mecralardan yapılan farkındalık çalışmalarının öneminin büyük olduğu gözlenmiştir. Okul sistemi ve devlet sisteminin iş birliği odağında okul hayatı boyunca ilişkiler üzerine yapılan seminerlerin, derslerin, projelerin, ilişki içerisinde yaşanan şiddeti önleme de, bireylere farkındalık kazandırmada ve bilinçlendirmede önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür.

Yapılan görüşmeler sonucunda; bireylerin flört ilişkisi içinde maruz kaldığı şiddet adına sorunlarıyla baş etmesinde, makro destek mekanizmalarından daha çok mikro ve mezzo destek mekanizmalarından yararlandığı gözlemlenmektedir.

Yapılan görüşmeler odağında çevresi içinde birey bağlamında ele alındığında flört ilişkisi içerisinde yapılan şiddete yönelik davranışların önlenmesi noktasında kurumlar, politikalar, medya aracılığı ile toplum planlaması, toplumsal değişme, toplum örgütlenmesi, toplumsal kalkınma odağında baş etme mekanizmaları oluşturulması gerektiği düşünülmüştür.

Araştırmanın geneline bakıldığında mikro, mezzo destek mekanizmaları ve baş etme sistemlerine yönelik etkinliklerin, makro düzeyde gerçekleştirilen çalışmalar ile desteklenmesi gerektiği saptanmıştır. Bireylerin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda flört şiddeti ile ilgili politikalar, kurum ve kuruluşlar, kanunlar ve makro düzeyde çalışmaların yetersiz kaldığı bu çalışmada bir kez daha fark edilmiş olup bu konu ile ilgili çalışmaların artırılması gerektiği gözlenmiştir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Flört şiddetine maruz kalan Anadolu Üniversite'si öğrencilerine yönelik yapmış olduğumuz çalışmada, katılımcıların çeşitli deneyim ve zorluklarla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Flört şiddetine maruz kalan katılımcıların fiziksel, sosyal, ekonomik, cinsel, psikolojik, dijital türlerde şiddete uğradıkları, partnerleri tarafından giyim tarzlarına, yaşam şekillerine, arkadaş ve çevre yaşamına yönelik kısıtlamalar getirdiği görülmüştür. Flört şiddetini bireyler farklı şekil ve türlerde deneyimlemiş olmaları ile birlikte benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların flört şiddeti konusunda yaşadıkları zorluk ve deneyimler ise şunlardır; ilişki içerisinde yaşanan sorunlar konusunda iletişim problemleri yaşadıkları ve partnerleri tarafından empati sürecinin gerçekleşmemesi, flört şiddetini yaşadıkları süreç

içerisinde yaşadıkları şiddeti flört şiddeti olarak tanımlayamamaları ve ilişkinin kopma aşamasına veya ilişki sonlandıktan sonra bilinçlenmenin oluşmasıdır. Katılımcılar ilişki içerisinde kendi benlik bilinçlerinin farkına varmamaları ve kendilerine yönelik uygulanan şiddetin farkına varıp bu şiddetin önüne geçemediklerinden dolayı pişmanlık hissetmektedir. Flört şiddeti yaşadıkları süreç içerisinde ortaya çıkan sorunlarda partnerleri tarafından manipülasyona uğrayarak sorunlar konusunda sürekli olarak kendilerini hatalı olarak görmeleri ve yaşadıkları flört şiddetini partnerlerine uygulayarak kısasa kısas durumunu oluşturmaya çalışmışlardır. Katılımcılar flört şiddeti çeşitlerine yönelik ifadelerinde sosyal yaşamları, arkadaşlarıyla vakit geçirmeleri konusunda partnerlerinden baskı gördükleri ve bu doğrultuda sosyal aktivitelerinin azaldığını ve arkadaşlarının kendilerini daha az çağırdıklarını ifade etmişlerdir. Psikolojik flört şiddeti konusunda ise toplum içinde partnerleri tarafından rencide edildiklerini, aşağılandıklarını belirterek toplum içinde daha pasif bir duruş sergilediklerini ve bu durumun psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Cinsel flört şiddetinde ise partnerlerinin kendilerinden cinsel beklentilerinin olduğunu, kendilerinden cinsel içerikli fotoğraf göndermelerini beklediklerini, partnerinin isteklerini gerçekleştirmediği süreçte duygusal manipülasyonlar yaptığını belirtmişlerdir. Dijital flört şiddeti konusunda da partnerlerinin sosyal medya hesaplarını kontrol ettiğini, paylaşımlarını kısıtladığını ifade etmişlerdir. Flört şiddeti yaşayan bireylerin çoğu ebeveynlerinin ilişkisi gibi bir ilişki yaşamak istemediğini, ailesini sağlıklı bir ilişki yaşamadığını, görücü usulü ile gerçekleştirdikleri ilişkide partnerlerin evlilik süreci içerisinde birbirlerini tanıdıklarını ve bu durumun sağlıklı olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ataerkil bir toplumda yaşamaları sebebiyle kadınların toplum yapısında daha edilgen, korunmaya muhtaç olarak algılanması ve ataerkil toplumda yaşamanın bir getirisi olarak belirli kalıplaşmış rollerin olmasının ilişkilerde yaşanan ataerkillik kapsamlı olumsuzlukları da normalleştirdiği düşünülmektedir. Flört şiddetinin cinsiyetlere göre yaşattığı eşitsizliklerde ise kadınların ilişki sürecinde bir şekilde partneri tarafından şiddete uğrayacağı düşüncesi yaygınken bu durum erkek katılımcılarda daha az görülmektedir. Sosyal, dijital ve psikolojik şiddetin her iki cinsiyette de daha yaygın görülürken ekonomik flört şiddetini daha çok erkekler, fiziksel ve cinsel flört şiddetini daha çok kadınların yaşadığı görülmüştür. Bireylerin yaşadıkları flört şiddeti konusunda mikro, mezo, makro destek mekanizmaları bulunmaktadır. Mikro destek mekanizmaları bireylerin bu süreci atlatmak konusunda kendi bilinçlerini arttırmış, daha çok sosyalleşmeye çalışmış veya psikolojik destek almış oldukları görülmektedir. Mezzo düzeyde ise bireyler çevrelerinde bulunan arkadaşlarının destekleri ile bu süreçleri atlattığı görülmüştür. Makro düzeyde ise bireylerin toplum yapısında algıların değiştirilmesine yönelik eğitimler, projeler ve farkındalık çalışmaları yer almaktadır.

5. Öneriler

Yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar neticesinde partnerlerin ilişki sürecinde karşılaştıkları, yaşadıkları sorunların ve deneyimlerinin bütüncül bir sosyal hizmet bakış açısıyla, cinsiyet eşitsizliği ve insan hakları bağlamında ele alınması gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda yaşanan zorluk ve karşılaşılan güçlüklerle baş etme noktasında mikro, mezo ve makro boyutlarda değerlendirilmesi önerilmektedir. Cinsiyet eşitsizliği, bireyin tek başına halledebileceği bir sorun olmadığından dolayı toplumun temel yapı taşı olan aile içerisinde empati duygusunun geliştirilmesi, gerekli rol ve sorumlulukların eşit bir şekilde belirlenmesi ve sağlıklı bir iletişim kurularak cinsiyet eşitsizliğinin azalması sağlanmalıdır. Okullarda verilen temel derslerin yanında cinsiyet eşitsizliği, insan hakları ve flört ilişkisi bağlamında zorunlu dersler eklenmelidir.

Topluma sosyal mesaj verme noktasında en etkili iletişim araçlarından birisi de medyadır. Medya aracılığıyla ilişkilerdeki sorunların, flört şiddetinin dizilere farkındalık yaratacak biçimde konu edinilmesi ve bu şekilde topluma doğru mesajı ileterek toplumun bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Toplumda suçlardan uzak kalmanın en önemli nedenlerinden biri verilen cezalardır. İşlenen suçlar karşısında gerekli, yeterli ve caydırıcı cezalar alınmadığı takdirde o suçun işlenme oranı artmakta ve bir süre sonra toplumda normal karşılanmaya başlanmaktadır. bu nedenler şiddet suçlarında cezaların caydırıcı olmasına yönelik politikalar geliştirilmeli ve var olan politikalar üzerinde güçlendirici çalışmalar yapılmalıdır. Bireyler çevrelerindeki tanık oldukları ilişkilerden, aile içi ilişkilerden partnerine olan tutum ve davranışlarının nasıl olacağına dair farkında olmadan bile gözlem yapmaktadırlar. Birey sağlıklı ilişkiler gözlemlemiş ise bunu partnerine yansıtır, partneri kendi sınırlarının farkında olmadan bir bireyse ise ilişki her türlü flört şiddetine açık hale gelmektedir. Bu noktada bireyler psikolojik destek alarak, ilişki terapilerine ve aynı zamanda ilişki seanslarına giderek ilişkilerinin daha sağlıklı bir hale gelebilmesini ve iyileşmesini sağlamalıdır.

Kaynakça

- Akdeniz, B. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Algıları ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Kabul Düzeyleri.(Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, İstanbul.
- Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T., & Temel, F. (2008). Ankara'da İki Hemşirelik Yüksekokulunun Birinci ve Dördüncü Sınıflarından Okuyan Öğrencilerinin Flört Şiddetine Maruz Kalma, Flört İlişkilerinde Şiddet Uygulama Durumlarının ve Bu Konudaki Görüşlerinin Saptanması Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma Merkezi.
- Baldan, A.G., vd.(2017) “Flört Şiddeti”, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi ,Cilt. 43, Sayı.1, s.41-44.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.
- Doğan, R. (2014). Kadına yönelik şiddetin bir türü olarak ısrarlı takip (stalking) kavramı ve suçu. *Ankara Barosu Dergisi*. 1(2), 135-154.

- Erbay, E. (2019). “Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Sayı 42., s.47.
- Fidan ve Yeşil (2018) “Nedenleri ve Sonuçları İtibariyle Flört Şiddeti” Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 4, Sayı.1, s.16-24.
- Garthe RC, Sullivan TN, Behrhorst KL. A Latent Class Analysis of Early Adolescent Peer and Dating Violence: Associations with Symptoms of Depression and Anxiety. *Journal of Interpersonal Violence* 2018;1- 19.
- Karatay, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine İlişkin Tutum ve Davranışları. *Dergipark*. ss.63
- Özar, S. (2022). Israrlı takip suçu (TCK m. 123/A). *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*. 71 (3), 1397- 1430.
- Sarı, T. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar, Bağlanma Boyutları ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sünnetçi, B., vd., (2016), “Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Algıları Üzerine Bir Araştırma”, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, Cilt.16, Sayı.1 s. 56-83
- Tatlıoğlu, A. (2021). Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), s. 16.
- Tuncay, T. & İl, S. (2007). Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama Sosyal Adalet Paradigması Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17 (2), 59-72. Retrieved from
- Üstünel, Ö.A., (2020) “Eşit, Güvenli, Özgür İlişki: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Flört Şiddeti Önleme Programının Etki Değerlendirmesi”, *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt.23, Sayı.45, s. 19-38.
- World Health Organization. (2002). *World Report On Violence And Health: Summary*.

ÇALIŞAN KADIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇALIŞMA ORTAMLARINDAKİ SORUN VE İHTİYAÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Aynur HASÇAKALLAR²
Buket TAŞPINAR³
Ezgi KILIÇ⁴
İpek YILMAZ⁵
Yeliz ALTOP⁶
Zümrüt AKTAŞ⁷

Özet

Bu araştırma, eğitim hayatına devam ederken çalışma kararı alan kadın üniversite öğrencilerinin çalışırken karşılaştıkları sorunları, maruz kaldıkları ayrımcılığı ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri, bu sorunlara karşı baş etme mekanizmalarını ve cinsiyet ayrımının geldiği noktayı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma ile yapılan görüşmeler, Eskişehir’de 18 kadın öğrenci ile yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma çalışan kadın üniversite öğrencilerinin çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlarının ve ihtiyaçlarının ele alınması konusunda alanda ilk olma özelliği taşımaktadır.

Araştırmanın bulguları nitel veri analizi ile elde edilmiştir. Araştırmada kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar ve ihtiyaçlara dikkat çekilmesi ile toplumsal cinsiyet konusunda sosyal hizmetin önemine de değinilmiştir. Araştırma sonucunda “Çalışma Hayatında Kadın Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sorunlar, Çalışma Hayatının Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Hayatlarına Olumlu Etkileri, Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşünceleri ve Yaşadıkları Deneyimler, Ailelerin Çalışan Kadın Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkisi, Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunların Giderilmesi İçin Çözüm Önerileri ve Baş Etme Mekanizmaları” olmak üzere beş tema ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan temalardan elde edilen bulgular doğrultusunda kadın öğrencilerin eğitim hayatlarına devam ederken maddi kazanç sağlayabilmek, tecrübe kazanmak, sosyalleşme ihtiyacı gibi çeşitli sebeplerle çalışma hayatına atıldıkları görülmekle birlikte emeklerinin karşılığını alamadıkları, düşük ücretlerle çalıştırıldıkları ve maaş gecikmesi yaşadıkları görülmüştür. Bu durumun yanında çalışma ortamlarında müşteri, işveren ve personel tarafından çeşitli şekillerde şiddet, taciz, zorbalık, ayrımcılık ve cinsiyet eşitsizliği gibi olumsuz

¹Bu çalışmanın araştırma süreci ve makalenin yayına hazırlanma süreci; 2022-2023 Akademik Eğitim ve Öğretim Yılında Lisans Tezi Bitirme Projesi Dersi kapsamında Doç. Dr. Tahir Emre GENCER danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

²Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, aynurhascakallar@gmail.com

³Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, buketaspinar20@gmail.com

⁴Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, kilicezgi96@gmail.com

⁵Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, ipek.yilmaz0054@gmail.com

⁶Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, yelizaltop@hotmail.com

⁷Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, zumrutaktas46@gmail.com

durumlara maruz kaldıkları bilgisi de edinilmiştir. Bu bulgulardan hareketle çalışma ortamlarındaki kadın öğrencilere ilişkin güçlendirme temelli baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulamalar ile feminist sosyal hizmet bağlamında çalışan kadın üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarına yönelik bir sosyal hizmet müdahalesinin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çalışan kadın üniversite öğrencisi, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Sosyal hizmet müdahalesi.

Giriş

Öğrenciler eğitim hayatları boyunca temel ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmaktadırlar. Bu süreç öğrenciler üzerinde birçok soruna yol açabilmektedir (Doğan ve Akçalı, 2021). Bu durumdaki üniversite öğrencileri, öğrencilik hayatları boyunca karşılaştıkları maddi yetersizlikten ötürü çalışma hayatına katılmak zorunda kalmaktadırlar.

Üniversite öğrencilerinin maddi açıdan zorlanma düzeyleri farklı değişkenler açısından incelendiğinde, kadın öğrencilerin maddi konularda erkek öğrencilere kıyasla daha fazla zorlandıkları görülmüştür (Doğan ve Akçalı, 2021:315). Türkiye toplum yapısı itibariyle ataerkil bir sisteme sahip olduğu için kadın ve erkeklerin çalıştırıldığı konumlar incelendiğinde kadınların çalıştıkları konumların riske ve istismara daha açık olduğu söylenebilir. Çalışmak isteyen erkek öğrencilere yalnızca çalışma deneyiminin olup olmadığı sorusu sorulurken, kadınlara daha sorular sorulmadan bedeninin incelenmesi problemin temelini oluşturmaktadır. Eril bakış açısı ve popüler kültürün kadın bedenini seyirlik bir nesne haline getirmesiyle (Genç, 2021:50) kadının toplumsal konumunun belirleyicisinin ataerkil düzen olduğunu göstermektedir. Kadının çalışma yerine göre en çok nerede göz önünde bulunacağı, hangi pozisyonda müşteriyle daha çok iletişim kurabileceği ve yerleştirilmek istenilen pozisyonların ‘kadın bedeninin objeleştirilmesi’ üzerine temellenmesi sorun oluşturmaktadır. Kadın, bu istekleri maddi gelir sağlayabilmek amacıyla kabullenmekte ve çalıştığı konumlarda her türlü istismara maruz kalabilmektedir.

Kadınların toplumsal yaşamda hak kazandığı değeri alabilmesi için kadınları çalışma hayatında dezavantajlı pozisyondan çıkaracak tedbirlerin alınması, kadın ve erkeğe eşit olanakların tanınması ve geleneksel anlayışın yok edilmesi (Pekel, 2009) gerekmektedir. Bu sebeple haklara erişim riski bulunan kadınların haklara erişimlerinin artırılması ve yaşadıkları olumsuz tutum ve davranışlara karşı güçlendirilmesi noktasında baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulaması ve feminist kuram büyük rol oynamaktadır.

1.1. Çalışma Hayatı ve Kadın

Çalışma hayatında eğitimine devam eden öğrencilerin gençlik yıllarının para kazanmaya çalışılarak geçirilmesi, hayatlarının zorluk ve mücadeleyle devam edeceği konusunun onları kaygıya sürüklediği

gözlemlenmektedir. İçinde bulunulan sistem eril zihniyetin lehine olduğundan üniversite okurken çalışma hayatına giren grup içerisinde de “kadın” olarak yer almanın yarattığı ezici, gücü yok sayıcı, değer düşürücü, dışlayıcı, pasif ve muhtaç konumda bırakılma etkilerinin kadının kişisel algısına ve toplumsal konumuna gölge düşürdüğü düşünülmektedir.

Çalışma hayatının toplumsal önemi günümüzde giderek artmaktadır; artık insanlık için sosyal değişimin temel göstergelerinden ve toplumsal düzeni oluşturan unsurlardan birisi haline gelmektedir. Sosyal değişimden söz edildiğinde “kadın” çok önemli bir yere sahip bulunmaktadır ancak toplumsal cinsiyet rolleri kadının çalışma hayatında verimini küçümsemekte ve sekteye uğratmaktadır. Dolayısıyla çalışma hayatı kadınlar için baskılandıkları ve geride bırakıldıkları bir alan haline dönmektedir.

1.2. Çalışma Hayatında Üniversite Okuyan Kadın Olmak

1991 yılında yapılan bir araştırmaya istinaden kadınların iş hayatına erkeklerden daha geç atılmaları ve toplum tarafından kadının ev işlerinde daha aktif olması gerektiği düşüncesinin benimsenmesinden dolayı kadınlar iş hayatında dışlanmışlardır. Kadınların dışlanması yanı sıra toplum baskısıyla ev işlerini aksatmayacak işlerde çalışma ve gündüz çocukların okulda olduğu saatlerde çalışma gibi kendilerine kısıtlamalar getirdiği görülmektedir (Budak ve diğ., 1991). Bu durumdan yola çıkılarak geçmişten günümüze kadının iş hayatından dışlanması veya kendisini soyutlamasının sonucunda kadın öğrencilerin de çalışma ortamlarından dışlandığı düşünülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde birden fazla işi olanlar, ekonomik olarak aktif olmayan öğrenciler, ev hanımları, genç emekliler, işsizlik yardımından faydalanan işsizler ve üçüncü ülke vatandaşları daha ziyade kayıt dışı çalışmaktadır (Sarica, 2006: 149). Bu durumun öğrencilerin ders saatlerinin değişiklik göstermesi ve ailelerinin şehir dışında yaşamasından dolayı ziyaret sürelerinin uzun olması gibi sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sebeple öğrenciler daha çok gündelik işlere yönelmektedirler. Bunun sonucunda sosyal güvenliği olmayan kadın öğrenciler çalışma hayatında uğradıkları cinsiyet temelli ayrımcılıklara karşı gerek çalıştıkları işi kaybetme korkusu gerekse hukuki bir haklarının olmadığı düşüncesiyle haklarına aramaktan kaçınmaktadırlar.

Günümüzde kadınların çalışma hayatında sıklıkla karşılaştığı cinsel taciz olgusu da kadınların çalışma hayatından uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir. Yapılan araştırmalarda kadın çalışanların birçoğu çalışma hayatında sözlü veya fiziksel tacize maruz kalabilmektedir. Tacize uğrayan kadınlar hem işlerini kaybetme korkusu hem de olayın duyulup farklı bir boyuta ulaşmasının kendileri için dezavantaj oluşturabileceğini düşünmeleri sebebiyle seslerini çıkartamamaktadırlar (Atman, 2003).

Mevcut durumda geçinme sorunu yaşayan kadın öğrencilerin bu bölümde belirtilen sorunlar sebebiyle iş hayatına uyum sağlayamayacakları ve iş hayatından uzaklaşacakları dolayısıyla geçim sıkıntılarının devam edeceği düşünülmektedir. Kadın öğrenciler, gelirleri yeterli düzeyde olmadığı için ders

materyallerine ulaşımında zorluk yaşayabilecek ve bu durum akademik hayatlarında başarısız olmalarına sebep olabilmektedir.

1.3. Çalışan Üniversite Öğrencisi Kadınların İşverenler, Çalışma Arkadaşları ve Müşteriler ile İlişkileri

Toplumsal cinsiyet kalıpları çalışma hayatındaki insanlarla olan iletişim mekanizmasını zedeleyerek insani şartların uygulanamamasına yol açmaktadır. Çalışma hayatının kadınlar üzerinde yarattığı olumsuz etkiler de eşitsizliğin görünür kanıtlarından biridir. Yapılan araştırmalarda erkek yöneticilerin, ayrımcı tutumu kabul etmedikleri ancak iş performansları konusunda kadınları daha yetersiz gördükleri belirlenmiştir (Dalkıranoglu ve Çetinel 2015:277). Kadın işçilerin ücretlerinin belirlenmesinde de cinsiyet faktörünün etkili olduğu gözlemlenmiştir (Alparslan ve diğ., 2015).

İşyerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına 2003'te yayınlanan İş Kanunu'nda; iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği (Kemaloğlu, 2019:159) gibi düzenlemeler getirilmiştir. Ancak bu kanunun yakın tarihli olması dolayısıyla uygulanabilirlik ve yaklaşım tarzını değiştirme konusunda toplum içerisinde henüz ilerleme kaydedilemediği görülmektedir (Kemaloğlu, 2019).

1.4. Çalışan Üniversite Öğrencisi Kadınların Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Dışlanma Deneyimleri

Geçmişte toplumların ataerkil yaşam tarzını benimsemeleri sebebiyle kız çocuklarının eğitim hakları ihlal edilmekteydi. Bunun yansıması olarak yaklaşık on sene öncesine kadar kadınların eğitim seviyelerinin erkeklere oranla daha düşük olduğu gözlenmiştir. Fakat bu oran günümüze yaklaştıkça artmaktadır (Sağlık ve Çelik, 2018). Yakın tarihlere kadar böyle düşünülmesinin sonucunda günümüzde de hala bu yapının devam ettiğini düşünen bilinçsiz birçok işverenin yönetim veya işletme kadrolarına daha az donanımlı ve yetersiz olduklarını düşündükleri için kadınları tercih etmedikleri düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalarda üst yönetim pozisyonlarında kadınlardan çok erkeklerin olduğu bilgisi edinilmiştir. Bunun sebebinin cam tavan sendromu olduğu anlaşılmıştır (Mızrahi ve Aracı, 2010). Cam tavan kavramı genel olarak işletme, hükümet, eğitim ve kâr amacı gütmeyen organizasyonlarda üst kademe pozisyonlara ulaşmak için çabalayan kadınların karşılaştığı engelleri (Öğüt, 2006:58) nitelendirmektedir. Yasalarda her türlü ayrımcılığın yasaklanmış olmasına rağmen kadınların önündeki bu görünmez engel onların çalışma hayatında kadınların daha iyi konumlara gelebilmek için erkeklere kıyasla daha fazla emek harcamaları, daha çok kendilerini göstermeleri gerekmektedir (Önder, 2013). Bu durum işyerinde kadınların daha çok yıpranmasına sebep olabilecek ve kadınları iş hayatından uzaklaştırabilecek büyük bir sorundur.

Yapılan literatür taramasında çalışan kadın sorunları adı altında ulaşılan bu deneyimlerin öğrencilik döneminde çalışan kadınlar açısından da büyük ölçüde sorunlar yaratabileceği ve kötü deneyimlere sebep olacağı kaçınılmaz bir sonuçtur.

1.5. Çalışan Kadın Öğrencilere İlişkin Sosyal Hizmet Müdahalesi

Çalışan kadın üniversite öğrencileri, işveren ve müşteriler tarafından maruz kaldıkları eşit olmayan, baskıcı, ayrımcı ve psikolojik şiddet gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Araştırmada ele alınan dezavantajlı grup iş hayatına yeni atılmış, bu alandaki sorunlarla ilk kez karşılaşmış olmaları sebebi ile bir yandan iş hayatına adapte olma süreci geçirirken diğer yandan da toplumsal cinsiyet normları ile baş etmeye çalışmaları onları hem psikolojik açıdan yıpratmaya hem de işyerinde verimsiz çalışmaya itmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı, bu çalışmayı ele alırken kadınların özel ihtiyaçlarını ve yaşanılan toplumun kadınlara atfettiği sorumluluklardan doğan psikolojik baskıları göz önünde tutarak müdahaleler geliştirmek ile birlikte sosyal değişme ajanı, savunucu ve öğretici/egitici rollerini de kullanması gerekmektedir. Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet normlarının yaratmış olduğu eşitsizlikten doğan ayrımcı ortam, yaşadıkları zorluklar, baskılar ve hak ihlallerini anlamak için baskı ve ayrımcılık karşıtı uygulamalar, feminist sosyal hizmet uygulamaları çerçevesinde müdahaleler geliştirilmelidir.

Ayrımcılık karşıtı yaklaşımlarda; ayrımcılık karşıtı bir kişi toplumda birey veya grupların birbirlerinden üstün olduğunu kabul etmez. Ayrımcılığa uğrayan birey ya da grupları tüm farklılık ve dezavantajlarıyla birlikte ele alır (Cankurtaran ve Beydili, 2016:6).

Baskı karşıtı sosyal hizmet uygulaması; sosyal hizmetin sosyal adalet ve hak savunuculuğu rolüyle bağlantılı olan, insanların güçlenmesini ve özgürleşmesini amaçlayan toplum içi güç dengesizliklerini odak noktası haline getiren ve dışlananların ezilenlerin yanında pozisyon alan bir sosyal hizmet uygulamasıdır (Çiftçi, 2019:3).

Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin, kadın olmalarından kaynaklı onlara yaşatılan ayrımcı tutum ve baskıcı yaklaşım toplumsal cinsiyet temelli bir ayrımcılık türü olup girecekleri yeni iş alanlarında çekimser kalmalarına ve çalışmak istememelerine sebep olabilir. Bu sebeple ayrımcılık ve baskıya maruz kalarak dezavantajlı konuma düşen kadınlar ile çalışırken ayrımcılık ve baskı karşıtı uygulamaları benimsemiş olması ve öğrencilerinin de kendilerini daha iyi hissetmeleri ve yeterli hissetmeleri için içinde bulundukları sosyal çevreyi iyileştirmek yönünde hak savunuculuğu rolünü kullanması gerekmektedir.

Feminist yaklaşım; kadınların yalnızca kadın olmalarından kaynaklı uğradıkları eşitsizliklerin, baskıların ve zorlukların engellenmesinin yanı sıra kadınların kamu ve özel alanda haklarının meşru

kılınmasını savunan bir yaklaşımdır (Taş, 2016). Feminist yaklaşım, kadının ekonomik özgürlüğünü kazanmasını, sosyal hayatta kadının bir yeri olmasını, eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını savunurken sosyal hizmet mesleği de kadın konusunda aynı ilkeleri savunmaktadır. Kadın üniversite öğrencilerinin çalıştıkları mekânlarda işverenin, kadın çalışan alırken dış görünüşüne bakıp güzellik standartlarına uyup uymamasına göre değerlendirerek kadınları daha göz önünde bulunmasını istemesi kadının bedenini kullanmak olup feminist sosyal hizmete aykırı olmaktadır.

Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin yaşadıkları hak ihlalleri, baskılar ve ayrımcı davranışlardan dolayı kendilerini verimsiz hissetme ve psikolojik bunalıma sürüklenme gibi sorunlarla karşılaştıklarında güçlendirme yaklaşımına ihtiyaçları doğabilmektedir. Güçlendirme yaklaşımı; baskıcı uygulamalar, eylemler ve eşit olmayan politikalara karşı bireyin kendisine yapılan haksızlıklara karşı gelebilmesi, haklarını savunma konusunda daha güçlü olabilmesi ve bireylerin özgüvenlerini arttırmak için katkı sağlamaktır (Erbay, 2019). Kadın üniversite öğrencilerinin, hak ihlalleri ile karşı karşıya kaldıklarında bireylere destekleyici, güçlendirici ve hak savunuculuğu konusunda yönlendirmeler yapılması büyük önem taşımaktadır.

1. Yöntem

Bu araştırma, çalışan üniversite öğrencisi kadınların çalışma hayatında cinsiyet temelli ve buna bağlı ayrımcılık ile ilgili yaşadığı zorluklar, sorunlar ve hak ihlalleri üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet normlarının kadınlara dayatılması sonucu kadınların yaşadığı kötü deneyimler hakkında bir sorgulama yapmak ve hak ihlallerini değerlendirebilmek amaçlanmıştır. Kadınların deneyimlerine ve ifadelerine bakılarak bireysel açıdan daha detaylı değerlendirilmesinin sağlanması ve sorunları bulmak için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yaparken çalışılan grubun yetiştirme tarzları belirgin bir etken konumunda olduğundan ve belirli bir sorun alanında inceleme yapıldığından nitel araştırmanın *olgubilim (fenomenoloji)* ve *durum çalışması* deseninden yararlanılmıştır.

1.1. Çalışma Grubu

Araştırmayı oluşturan verileri elde etmek için Eskişehir ilinde 18 çalışan kadın üniversite öğrencisi ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar; Eskişehir’de üniversite eğitimi gören, 18-26 yaş arasında olan çalışan kadınlardan oluşmaktadır. Araştırma gerçekleştirilirken katılımcıların gönüllülük esası alınmış ve görüşmeler kişisel bilgilerin gizliliği çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Oluşturma Araçları

Araştırmacılar tarafından hazırlanan *yarı yapılandırılmış* görüşme yönergesi ile önceden hazırlanmış, standartlaştırılmış sorular ve açık uçlu sorular belirlenip katılımcılar ile detaylı bilgi edinmek için *derinlemesine görüşmeler* yapılmıştır. Görüşülecek kişilerin rızaları alınarak görüşme ses kayıt cihazı

ile kayıt altına alınacaktır.

Görüşme yapılan çalışan kadın üniversite öğrencilerine görüşme öncesi verilen onam formunun içeriğinde; araştırmanın amacı açıklandığı, ses kaydı alınacağına dair gerekli izinlerin istendiği ve görüşmenin tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğuna dair resmi bir dille yazılmış açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır. Bilgilendirilmiş onam formunun sonunda görüşmenin tarihi, katılımcının; adı-soyadı, adresi, numarası ve imzası bulunduğu gibi sorumlu araştırmacının ve diğer araştırmacıların bilgileri de bulunmaktadır.

Araştırma konusuna yönelik sorular önceden araştırmacılar tarafından hazırlanıp yarı yapılandırılmış bir görüşme yönergesi oluşturulmuştur. Pilot görüşmeler sonrasında görüşme katılımcıların cevaplarına ve sorulan sorulara bakılarak görüşme soruları üzerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorularda; ısınma, tanışma ve aile hayatı, çalışma hayatı, çalışma hayatı ve toplumsal cinsiyet konularında sorular sorulup gerekli bilgiler alındıktan sonra son kısımda toparlayıcı sorulara geçilmiştir.

2.3. Veri Oluşturma Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma için gerçekleştirilen görüşmeler; çalışan kadın öğrenciler için hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi aracılığıyla doyum noktasına ulaşılan kadar devam etmiştir. Aynı zamanda görüşmeler sırasında deşifreler ve gerekli görülen görüşme formlarının doldurulmasına bağlı olarak ses kaydı alınmasına ilişkin hem bilgilendirilmiş onam formunda hem de görüşme esnasında sesli bir şekilde onay alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde çarpıcı noktalara işaret eden gözlem notları da alınmıştır. Aynı zamanda görüşmeler sırasında görüşmecinin yöneltilen sorularda gösterdiği tepkiler üzerine, jest ve mimikleri, beden hareketleri görüşmeye katılan gözlemci tarafından not edilerek görüşmeden sonra görüşme gözlem formlarına aktarılmıştır. Deşifre ve görüşme notları açık kodlama yöntemi ile analiz edilmiştir. Sorulan sorulara alınan cevaplar araştırmacılar tarafından soru soru, sayfa sayfa ve paragraf paragraf incelenerek kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar ile birlikte kategoriler oluşturulmuş olup bu bağlamda temalar belirlenmiştir. Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin çalışma ortamlarındaki sorun ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesi başlıklı araştırma konusuna bağlı olarak belirlenen temalarda etkin olan başlıklar çalışan kadın üniversite öğrencilerinin sorun ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesi şeklinde ele alınmıştır. Bununla birlikte kadın üniversite öğrencilerinin çalışma hayatında karşılaştığı sorunların giderilmesi için çözüm önerileri ve baş etme mekanizmaları temasında; cinsiyet eşitsizliği yetiştirilmede ailenin rolleri ve eğitim hakkında kadınlarla yapılan görüşmeler incelenmiş ve bu konular hakkındaki çözüm önerileri açıklanmıştır.

3. Analiz ve Bulgular

Araştırmada, 18 çalışan kadın üniversite öğrencisi ile yüz yüze bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmeler sonrasında hazırlanan deşifre, özet ve iletişim özet formları incelenmiştir. Bu makaledeki bulgular, nitel verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan temalardan oluşmuştur. Makaledeki bulgular; Çalışma Hayatında Kadın Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sorunlar, Çalışma Hayatının Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Hayatlarına Olumlu Etkileri, Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşünceleri ve Yaşadıkları Deneyimler, Ailelerin Çalışan Kadın Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkisi, Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştığı Sorunların Giderilmesi İçin Çözüm Önerileri ve Baş Etme Mekanizmaları olmak üzere beş tema altında incelenmektedir.

3.1. Çalışma Hayatında Kadın Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar

Birbirini besleyen ayrımcılık, eşitsizlik ve dışlanma sarmalında kadınların özellikle çalışma hayatında sorunlar yaşadığı görülmektedir (Yıldırım, 2021:322). Kadın üniversite öğrencileri; maddi yetersizlik, sosyalleşme isteği, boş vakit değerlendirme isteği gibi sebeplerle üniversite döneminde çalışma hayatına atılmışlardır. Araştırmamızın bu kısmında çalışan kadın üniversite öğrencilerinin bu süreçte yaşadıkları ve dile getirdikleri sorunları inceleyeceğiz.

Kadın öğrenciler, maddi ihtiyaçlardan ötürü çalışmaya karar verdiklerini belirtmişlerdir.

“Çalışmaya maddi destek olsun diye başlamıştım ilk etapta. Sonra araya pandemi girdi. Pandemi hepimiz bazı borçlar altına girdik. (buruk gülümseme) Önceden dört gün çalışıyodum, şimdi haftanın altı günü tam olarak çalışıyorum.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin yaşadığı zorluklardan biri de geç saate kadar iş yerinde kalma konusudur.

“Bi kere başıma geldi. Burdan çıktığımda eve giderken ama yani çok uzaklaşmamıştım. İki kişi böyle karşıdan geliyordu dediler ki bana ee işte “başka bir arkadaşın varsa bize gel” gibisinden yani sözlü taciz. Sonrasında ben zaten çok uzaklaşmadığım için burdaki güvenlikleri çağırdım, o şekilde sorun çözüldü.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

“Çünkü birkaç kere hepimiz yaşamışsınız siz de belki yaşamışsınızdır, ne kadar istemesekte peşine takılan, laf atan, takip eden illaki oluyo. Tedirgin oluyosun hiç bi şey olmasa bile tabii ki.” (Yönetici Kadrosuna Dahil Olan Kadın A., 23, K).

Buna rağmen kadın öğrencilerden birisi ise, başvurduğu iş yerlerinde çok eleman olduğundan dolayı düşük ücret teklif edilmesi sebebi ile iş bulma konusunda zorlandığını belirtmiştir. Çalışma hayatına giren öğrenciler işverene bağlı bir şekilde piyasa dahil olmaktadır. Piyasa dahil olan gençler esnek çalışma, part-time çalışmanın yanı sıra düşük gelirle çalışmaktadırlar (Canbay 2022: 32).

“Çok zorluk yaşadım. Maddi açıdan özellikle mesela saatlik ücret alıyoruz diyelim. Bazı sektörler gerçekten hani eleman çok olduğu için ve adam hani nası desem ücret konusunda hiç anlaşılmadığımız oldu. Yaptığımız performansın çok çok altında fiyat teklif edenler falan oldu. Kabul ediyorsan edersin etmezsen işine göre falan diye. Gerçekten sektörde çok zorlandım yani iş bulmada.” (Karşılamacı B., 24, K).

Çalışan kadın üniversite öğrencilerini çalışma hayatında dezavantajlı konuma getiren kişi ve gruplar

kadın öğrencilerin söylemlerine göre çoğunlukla müşteriler ve işverenler olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışan kadın üniversite öğrencileri, müşterilerin küçümseyici söylemlerde bulunduklarını ve ataerkil bakış açısı ile çalışma ortamlarında ‘kadın’ oldukları için çalışma durumlarının yine müşteriler tarafından yanlış yorumlandığını ve yargılandıklarını ifade etmişlerdir.

“Çok karşılaştım, işte “senin görevin bu zaten yapıcaksın” diyen müşteri de oldu işte “temizle burayı” diyen insan da oldu, oluyor yani bu şekilde bir şeyler yaşamıştım.” (Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle savaşıyor B., 24, K).

“Sanki siz oraya çalışmak için değil de başka amaçlarla girmişsiniz gibi davranan insanlar var. Ordaki erkeklerle ya da işveren kişiyle.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

Kadın öğrenciler, işverenler tarafından ise kıyafetleri ve fiziksel görünüşleri konusunda baskıya uğradıklarını ifade etmişlerdir.

“Bi kaç tane yine bi yere başvurmuştum. İşte sürekli benden güzel giyinmemi, güzel makyajlar yapmamı, müşteriyle güzel iletişim kurmamı önemli olduğunu, bahsetmişlerdi. Hatta yine ismine vermiyim burada olan bi mekan vardı onun müdürü bana demişti ki her zaman çok bakımlı olmalısın, masalarla her zaman çok ilgilenmelisin. Ben dedim ki benim makyajımla benim giyimimle (öfkelenerek) çalıştığım yaptığım işin ne alakası var. Tabii o zaman garsonluk yapıcaktım kasada diildim. Bu tarz sorunlar yaşamıştım, yaşadım...(buruk bir ses tonuyla)” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Çalışan kadın üniversite öğrencilerinden bazıları müşterilerin bu zorbalığının taciz boyutuna geldiğinden söz etmektedir.

“Ellili (50) yaşlarda bir adam bana... numaramızı vermemiz gerekiyor tabii ki tur esnasında kaybolmamaları adına numaramızı veriyoruz. Otobüste bana mesaj atmıştı. Ben de müşteri olduğu için çok şey yapamadım yani çok tepki gösteremedim. Tepki göstermediğim için bunu da suistimal etti tabii ki... Çalışan olduğum için güler yüz göstermek zorundayız onlar da bunu farklı algılıyorlar. Daha sonrasında yüzme molalı bir tur olduğu için “Sen de denize girecek misin? Beraber girelim mi?” gibi bir konuşma geçmişti ben tepkimi gösterdim fakat bu birazcık temasa falan da girince artık patronlarıma söylemek durumunda kaldım. Böyle bir sıkıntı yaşamıştım. Ardından tur bitiminde de adam beni aradı fakat numaramızı vermek zorundayız ve ben çalıştığım iş gerekçesi ile numaramı sık değiştiremiyorum. Engellemişim. Böyle bir çözüm buldum.” (Gezmek zorunda kalan turizmci N., 25, K).

Çalışma hayatında kadın öğrencilere müşteriler tarafından yaşatılan taciz durumu işverenler tarafından da yaşatılmaktadır. Güvencesiz çalışma koşullarında işini yitirme tehdidi altında olan kadınlar bu konuda bir yakınmada bulunmaz (Atman, 2003:335). Dolayısıyla çalışma hayatında kadınların yaşadıkları bu taciz durumları gizli kalmaktadır.

“Çalıştığım yerdeki işveren bana sürekli rahatsız edici mesajlar atıyordu. Ee işte “buluşalım, şuraya gidelim, buraya gidelim”. Ben de ayrılmak durumunda kaldım, o yüzden. Rahatsız etmeye devam etti, hatta bu şiddetlendi. Numarama kadar değiştirmiştim.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

“Tabii oldu. Orda patronumuz ve onun yiğeni olarak duran yönetim kadrosundan tacize uğradık. Çok yanlış teklifler aldık. Bizi gece bi yerlere götürmeyi teklif ettiler. İşte soyutladılar diğer erkek personellerle bile yemek yememizi yasakladılar. Hani sadece şey

düşündüler sanırım “bize kalsın” (vurgulayarak) diye düşündükleri için. İsmi vermek istemedim bi mekân ama böyle bi sorun yaşamıştık orda.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Yaşanılan olaylardan sebeple kadın öğrenciler, toplumsal cinsiyet normlarının da etkisi ile birlikte suçlu kendilerinde arama eğilimine geçtiklerini söylemleri ile ifade etmişlerdir.

“Bi problemim yok ama insan eski şeyleri hatırlayınca kötü olabiliyo. Onun dışında yani umarım hiçbi kadın bunları yaşamak zorunda kalmaz. Kötü yani gerçekten hem psikolojini hem sinir stres olarak da çok fazla etkileyen şeyler acaba sorun bende mi dedirten olaylar bunların hepsi, o şekilde.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

Çalışan kadın üniversite öğrencileri, çalışma hayatının günlük yaşama olumsuz etkilerinden bahsederken hem eğitim hayatını hem de sosyal hayatı ele almışlardır.

“Bazen sınavlara çalışmakta zorluk çekiyorum çünkü işten yorgun ayrılıyorum. Sınavlara çalışamıyorum...” (Gezmek zorunda kalan turizmcisi N., 25, K).

“Yok ki, şu an sıfır. Haftanın bir günü izin günüm bir de ııı şu an tek yaşıyorum Hani evi mi temizleyeceksin, yemek mi yapacaksın, kendine vakit mi ayıracaksın ya da yatacak mısın çünkü artık mental açıdan o kadar çok yoruluyorsun ki ayakta uyku yani sadece uyku istiyorsun.” (Mola ve izin günleri konusunda sorun yaşayan D., 23, K).

Çalışan kadın üniversite öğrencilerinden bazıları, çalışma ortamlarında haksızlığa maruz kaldıklarını ve işverenin çalışanlar arasında ayrımcılık yaptığını belirtmiştir. İşverenlerin daha kıdemli ve daha iyi anlaştıkları çalışanları ayrı tutmasından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Çalışma ortamlarında, toplumda olduğu gibi somut şekilde görülmesine de yakın ilişkilerden kaynaklı bir hiyerarşi bulunmaktadır. Bu da diğer çalışanlara karşı ayrımcı bir tutum sergilenmesine neden olmaktadır. (Suheyla, 2020:42).

“Sizin işverenle aranız kötüyse ya da hani normal sadece işçi-işveren samimiyetiniz varsa o şekildeyse yani her şey olması gerektiği gibiyse hiçbir zaman siz haklı olsanız da karşınızdaki insanın işverenle arası iyiye siz haklı olmazsınız. Çünkü böyle bi adaletsizlik var yani.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

“İşte benim patronlarım biraz dedi hani o mutfakta seni ilgilendirmiyor, biz konuşacağız falan filan yaptılar. Ama hani dedim ki ben görmek istemiyorum yüzünü, çünkü çok hak etmediğim şeyler söyledi bana o yüzden ayrıldım oradan.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

Kadın öğrenciler, çalıştıkları mekânlarda esnek olmayan çalışma saatlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum sebebi ile gece geç saatlere kadar çalıştıklarında evlerine dönerken problem yaşadıklarını, sosyal aktivitelerinin olmadığını, eğitim hayatlarını aksattıklarını ve çok yorulduklarını ifade etmişlerdir. Kadın öğrencilerin söylemlerine bakıldığında işveren, işletmenin yararına olacak saat neyse çalışanın o saatlere uymak zorunda bırakıldığı çalışanların ihtiyaçlarının ciddiye alınmadığını ifade edilmektedir. Esnek çalışma saatleri çalışanların ve işletmelerin ihtiyaçlarını uyumlaştırmaya yardımcı olmak üzere ortaya çıkmıştır (Roesch, 2007; akt. Okay, 2021:22).

“Tabii ki de, yani zaten ııı yürüyerek gidip geliyorum hani sabah ııı 6.30’da uyanmak zorundayım 7.30’da burada olmak zorundayım bazen günde 12 saat bazen 10 saat ve hiç

oturmak yok...” (Mola ve izin günleri konusunda sorun yaşayan D., 23, K).

“Şöyle sabahtan yana sıkıntım yok, akşamları da evim çok yakın. Öyle bir rahatlığım var ııı... Ama okul olduğu yani şu an online eğitim olduğu için hani biraz daha rahat ama okul olduğu zamanlar işte ııı... Sabah sekizde dokuzda hani dersim oluyordu. Burada hani bir buçukta hani çıkıyorum ııı... O zaman işte hani uykuyla alakalı problemler oluyordu.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

3.2. Çalışma Hayatının Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Hayatlarına Olumlu Etkileri

Çalışan kadın üniversite öğrencileri üzerinde çalışma hayatının olumlu etkileri de mevcuttur. Bu olumlu etkilerin çalışmaya karar verme sürecinde, çalışılan mekân ve çalışma arkadaşı memnuniyetinde, çalışma hayatının günlük hayata etkisinde ortaya çıktığı görülmüştür.

Gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda çalışmaya karar verme sürecindeki olumlu etkiler; iş ortamlarına erişim, iş hayatına kendi isteği ile katılım, boş vakit değerlendirme ihtiyacı ve ekonomik özgürlük kazanma hususları bağlamında incelenmiştir.

Bir kadın öğrenci iş ortamlarına erişim konusunda sorun yaşamadığını ifade etmiştir.

“İş bulmam benim çok kolay oldu benim arkadaşlarımdan bazıları mesela hemen bulamıyorlar iş eleman falan hemen alım olmuyor ama benim hemen oldu ben girdim ilk kafede alındım.” (Fazla iş yüküne maruz kalan kadın B., 20, K).

Kadın öğrencilerden biri çalışma hayatına alanında uzmanlaşmak istemesinden dolayı kendi isteği ile katıldığını dile getirmiştir.

“Çalışmaya şöyle ben ee her zaman bir yerde uzmanlaşmak istediğim için bir de benim hayalim akademisyen olmak.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y, 21, K).

Bir kadın öğrenci çalışma hayatına boş vakit değerlendirme ihtiyacı sebebiyle girdiğini ifade etmiştir.

“Gündüzleri okula gidiyorum. Akşam boş boş durup kendi kendime vakit geçirmektense en azından çalışayım dedim.” (Karşılamacı B., 24, K).

Kadın öğrencilerin çalışma hayatına boş vakit değerlendirme ihtiyacı ile birlikte sosyal çevrelerini genişletme ve insan ilişkilerini güçlendirme gibi sebeplerin ön plana çıktığı gözlenmiştir.

Kadın öğrencilerden biri çalışma hayatına ekonomik özgürlük kazanma isteği sebebi ile katıldığını dile getirmiştir.

“Yani hayatım boyunca bağımsız olma isteğim vardı ve ne olursa olsun hani ııı aileme bağlı kaldığımda maddi olarak, onlara sözlerini de dinleme... Durumunda kalıyosun. Ben de bunu istemedim. Dedim kendi paramı kazanır kendim okurum. Bu yüzden de okuma... çalışma kararı aldım.” (Fiziksel görüntüsünden kaynaklı dışlanan C., 22, K).

Kadın öğrencilerin ekonomik olarak ailelerinden bağımsız olma ve kendi ayakları üzerinde durma isteğinin çalışma hayatına girmelerinde rol oynadığı görülmüştür. Ekonomik özgürlüğü elinde bulundurma isteği yani kadınların kendi ayakları üstünde durma isteğinin ağır basıyor olması ekonomik

ve sosyal anlamda kadınların bilinçlendiğinin bir göstergesidir (Can ve Karataş, 2007:258).

Yalnızca işverenlerin değil çalışma arkadaşlarının da çalışma süresinde katkısı olduğu ifade edilmiştir.

“Çünkü esnek saatlerde çalışıyoruz diyebilirim ve arkadaşlarımızla sınavlarımız olduğunda kendimizi idare ediyoruz.” (Çift anadal yapan S., 23, K).

Çalışan kadınlar, çalıştıkları mekânlardan genel olarak memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak ise iş arkadaşlarıyla keyifli vakit geçirmeleri, işverenlerinden memnun olmaları ve çalışılan mekânda kendilerini güvende hissetmeleri olarak ifade etmişlerdir.

Kadın öğrenci geçmiş deneyimlerinden bahsederek çalıştığı mekânlarda zorluk yaşadığı için şu an çalıştığı mekânda herhangi bir zorluk yaşamadığından dolayı kendini daha güvende hissettiğini ifade etmiştir.

“Şu anki çalıştığım yerden memnunum. Daha çok koruyup kolluyorlar.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

Kadın öğrenciye çalıştığı yerden memnun olup olmadığı sorulduğunda memnun olduğunu ve bunun sebebinin iş ortamında birlikte çalıştığı kişilerin (işveren, diğer personeller) kendisini koruma eğiliminde olmaları olduğunu dile getirmiştir.

Kadın öğrencilerden bazıları çalışma arkadaşları ile uyum konusunda aşağıdaki ifadeleri dile getirmişlerdir.

“Hani insan her şeye yetişemiyö bir de çalışma arkadaşlarıyla uyum içinde olman lazım. Bazen o uyum yakalayamadığında da aksilikler çıkıyo ediyö. Ama her türlü toparlıyoruz.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

“Mutluyum çünkü iki iyi arkadaşlık kurdum, çok uzun zamandır birlikte çalıştığım insanlar var onlarla aile gibi olmaya başladık. Güzel bağlar kurdum, iyi bi patronum var hani o konuda.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Çalışan kadınlar çalıştıkları mekânlarda iyi arkadaşlık bağı kurdukları ve işverenleri ile iyi bir iletişime sahip oldukları zaman çalıştıkları mekânı sevdiklerinden söz etmişlerdir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular neticesinde çalışma hayatının çalışan kadınların eğitim ve sosyal hayatı üzerinde olumlu etkilere yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Evet sosyal olarak da çok fazla insan tanıdığım çok fazla kişiyle tanıştım ve çok fazla kişiyle bir şeyler paylaştım. Sosyal açıdan da beni çok fazla etkiledi.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y., 21, K).

“Ya eğitim hayatıma da aslında oldu biraz disiplin sağlıyo çünkü çalışmak. Mesela hani tüm gün evde olduğunda yine bi şey yapmıyorsun ama hani belli bi rutinin olduktan sonra her şeyi saatine göre ayarlamak zorunda kalıyorsun ve mesela yapacan bi ödevim olsun diyelim ki onu normalde oturup gün boyu yatıp sonra yaparım derim ama işe gitceksem hani ben bunu halledicem hani öyle işe gidicem çünkü çalışıyorum falan diye bi düşünce oluyo ve daha da düzenli oluyo aslında benim için bu.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

3.3. Çalışan Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşünceleri ve Yaşadıkları Deneyimler

Çalışan kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünceleri ve yaşadıkları deneyimler cinsiyet temelli ücret farklılığı, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünceler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği başlıkları altında incelenmiştir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular neticesinde cinsiyet temelli ücret farklılığı konusunda, çoğunlukla erkeklerin ve kadınların eşit ücret aldığı, yalnızca bir kadın öğrencilerin farklı ücretlendirmeye tabii tutulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kadın öğrencilerden biri çalışma hayatında kadın olduğu için düşük ücretlendirme ve yüksek ücretlendirme olmak üzere iki tür ücretlendirme türüne de tabii tutulduğundan söz etmiştir.

“Hani sırf kız olduğum için daha fazla para verildiği ya da sırf kız olduğum için daha az para verildiği zamanlar da oldu ama aynı işi yapıyoruz yani hiçbir farkı yoktu. Ya da ııı... Kurumsal bir firmada çalışıyordum, vardiye müdürü olarak yine baristalık üzerine. ııı... O zaman mesela sadece kız olduğum için mesela benimle aynı işi yapan diğer vardiye müdürü arkadaşşımdan daha fazla para alıyordum.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda kadın öğrencilerin yoğun bir şekilde toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olumsuz durumlara maruz kaldıklarına ulaşılmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilişidir ve kültürel beklentileri de ifade eder. Bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi, kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışlar ise kadınsı olarak adlandırılır (Dökmen, 2004; akt Öngen ve Aytaç 2013:3). Bu durum ise kadın ve erkek arasında eşitsizliklerin oluşmasına yol açabilmektedir. Yapılan görüşmelerde kadın öğrencilerin vermiş oldukları yanıtlar da bu görüşleri destekler nitelikte olup aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

“Cinsiyetçiliğin olduğunu tabii ki düşünüyorum. Kıza yapılan ayrımcılık erkeğe yapılan ayrımcılık. Yani bu bana göre... Bilmiyorum. Kötü bir şey ayrımcılık yapılması. Ama yapıyorlar, yapacak bir şey yok. Bunun hakkında benim bir yorumum yok.” (Cinsiyetçilik konusunda nötr olan C., 19, K).

“Bu tarz şeyleri maalesef yaşıyorum ama artık ne kadar kötü olsa da alışmış bulundum. Artık görmezden geliyorum yani.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Kadın öğrenciler toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı yaşadıkları olumsuz durumlara karşı tepkisiz kaldıklarını, alıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum çaresiz bir duruma karşı kayıtsız kaldıklarını gösterdiğinden dolayı öğrenilmiş çaresizlik yaşadıkları gözlenmektedir.

Kadın öğrenciler çalıştıkları mekânlarda karşılaştıkları olumsuz durumlardan dolayı sitemlerini dile getirmişlerdir.

“Bilmiyorum hani siz de fark ettiniz mi mesela sorduğunuz her soruda kadınlarla alakalı hep bir problem, hep bir sıkıntı maalesef işte saat olsun, maaş olsun hep böyle bi kadınlara karşı bi ııı bir şey toplumsal bir şey var ııı...” (Mola ve izin günleri konusunda sorun

yaşayan D., 23, K).

“Bu ülkede kadın olmayı güzel bulmuyorum.” (Kıyafetine karışılan M.B., 24, K).

Yapılan görüşmelerde kadın öğrencilere “Kadınların ve erkeklerin çalışma hayatında eşit muamele gördüğünü düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

“Kadınsın susmayı biliceksin, durcaksın durduğun yerde. O erkekle sen kendini bir mi tutuyosun.” (Kıyafetine karışılan M.B., 24, K).

Görüşmeler sonucunda kadın öğrencilerin kalıp yargılara, çalıştıkları iş yerlerinde müşteri ve işverenler tarafından oldukça fazla maruz kaldıkları görülmüştür. Bu kalıp yargılardan bir tanesi kadınların erkeklerden daha geri planda durmasına yöneliktir.

“Toplumda kadınla erkeğin görevleri de farklı algılanıyo, alt kesimde şöyle bi şey var, kadınlar çalışmamalı, erkekler çalışmalı. Kadınlar ev işi yapmalı, çocuk bakmalı, erkekler de çalışıp eve para getirmeli.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

Karşılaşılan kalıp yargılardan bir diğeri ise ev içi rolleri kadına yükleyerek kadının ev ekseninde konumlandırılmasıdır. Böylece kadın iş hayatına atılamayacak ve aile ekonomisi başta olmak üzere çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu verilmemiş olacaktır.

“İnsanlarda da şöyle bir durum bence şöyle bir bakış açısı oluyor. Şimdi erkek çocuğunu salarsın o her türlü çalışır, parasını kazanır, halleder geçinir gibi bir durum var. Ama sanki kız olduğun zaman ailen sana zaten para gönderir, hani sen zaten şuradan da bulursun, sen zaten şöyle yaparsın, böyle yaparsın seni çalışmaya ne gerek var ki gibi bir durum var.” (Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle savaşılan B., 24, K).

Kadını ev içinde konumlandıran toplum; üniversite öğrencisi kadınların çalışma hayatında var olmasını kabul etmeyerek aileden maddi destek alması gerektiğini düşünmektedir.

“Sen kadınsın yapamazsın. Sen erkeksin daha güçlüsün sen kadınsın güçsüzsün. Kadının sanki korunmaya muhtaç küçük bir kuş, küçük bir ceylan muamelesi yapıyorlar.” (Karşılamacı B., 24, K).

Kadın öğrencilerle yapılan görüşmelerde ise karşılaşılan diğer kalıp yargı da kadınların daha narin oldukları ve korunmaya muhtaç oldukları olarak ortaya çıkmıştır. Bu kalıp yargıya göre kadın kırılğan, kibar olan, cesur, dayanıklı olmayan, daha duygulu, fedakâr, ilgili olarak tanımlanır ve kadının toplum tarafından da bu tanımlamalara uygun davranması beklenir (Saraç, 2013:29).

“Benim çalıştığım yerde benim gördüğüm (düşünüyorum) şey daha ağır yüklerin erkeklere veriliyo olması çünkü erkek güçlüdür diye. Ama işte daha böyle (düşünüyorum) işte bir yer mi silinecek masamı silinecek tuvalet mi temizlenecek gibi işlerin genelde “hadi Ayşe, Fatma sen git sen hallet” olması gibi, bunlar.” (Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle savaşılan B., 24, K).

Burada karşılaşılan kalıp yargılardan birinin ise kadınların daha güçsüz oldukları ve temizlik gibi işleri kadınların yapması gerektiği olarak ortaya çıkmıştır.

“Bazı meslekleri, meslek üzerinden gidiyorum hani şu anda. Bazı meslekleri, işte cinsiyetimize göre daha rahat bir şekilde yapabileceğimizi düşünüyorum. Yani tabii ki de

bir kadın tır şoförü olabilir ama bir erkeğin olduğu kadar rahat edemez mesela.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

Karşılaşılan kalıp yargılardan bir diğ erinin ise kadınların ve erkeklerin meslek seçimlerindeki farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin, kadın ve erkek mesleği olarak görülen mesleklerden bahsederek; erkek mesleği olarak görülen işlerde kadınların rahat edemeyecekleri dile getirilmiştir. Böylece kadın, bir bakıma ev içine hapsedilmiş olmaktadır.

Kadın öğrenciler yukarıda bahsettikleri bu kalıp yargıların yıkılmasına dair söylemlerde bulunmuşlardır.

“Ama çokta umursadığım söylenemez, ben napabileceğimi, potansiyelim farkında olduğum için herhangi bi insanın beni bi role sokmasına ihtiyacım yok. Sadece toplumca bunun kabul görmesini istiyorum.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

“Erkek kasiyerler de gayet güzel ya da gayet güzel yeri geldiğinde anlayışlı olabiliyorlarsa kasada da yani şu izlenim var erkek sert duruyor vesaire vesaire hayır kardeşim kadın nasıl yumuşak durmayı öğreniyorsa kusura bakmayın erkekte öğrenebilir.” (Karşılamacı B., 24, K).

Kadın öğrenciler çalıştıkları iş yerlerinde yaşamış oldukları deneyimlerden bahsetmişlerdir.

“...Biraz ayırdım çünkü kadın değildim şişmandım bu yüzden hani ondan. He bana da bu sırada ben hiç yokmuşum gibi davranıyordu. Beni hani mesela hani barın temizliğinden biz sorumluyuz barın işte üstü temizlenecek ve bilgisayar var kabloları olduğu için çok ellemek istemedim ben o kabloları, hani dedim ki dedim lütfen dedim hani bilgisayarı kaldırsın şeyde yani adam beni dinlemedi hani cidden şu seviyedeyiz adamla beni görmedi. Ondan sonra dedim kaldırır mısın hani benim çok işim var dedi ve çıktı gitti ama hani biliyorum ki orda başka bir kız olsaydı hani durum daha farklı olacaktı.” (Fiziksel görüntüsünden kaynaklı dışlanan C., 22, K).

“Tesettürlü olunca tesettürlü alımına bir ayırım gördüm açık açık çok net bir şekilde gördüm.” (Fazla iş yüküne maruz kalan kadın B. 20, K).

Bir kadın öğrenci ise uğradığı bu objeleştirilme durumundan dolayı iş yerinden ayrılmak durumunda kaldığını dile getirmiştir.

“O sıcak servis yer- çalıştım demiştim ya orda kadın olduğum için gördüğüm o objelik o muameleden dolayı ayrılmıştım.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Yapılan görüşmeler sonucunda kadınların bedenleri üzerine müdahaleyi kabul etmediği ve bu müdahaleden oldukça mutsuz oldukları görülmektedir. Kadının metalaştırılması; kadının kimliksizleştirilmesine, toplum yaşantısında ikinci planda tutulmasına, tüketim nesnesi olarak görülmesine sebep olmaktadır (Yıldırım ve Karahisar, 2013:55-56).

Kadın öğrencilere toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinin oluşmasında nelerin etkisi olduğu sorusu sorulmuştur. Kadın öğrenciler bu soruya ailelerinin, erkeklerin kadınlara olan bakış açısının, çalıştıkları iş yerlerinin ve geçmiş duygusal ilişkilerinin etkili olduğu yanıtlarını vermişlerdir.

“Sanırım etrafımda çok fazla kadın erkek eşitliğinin olduğu bir ortam görmediğimden dolayı bunun olması gerektiğini savunuyorum. Ben aile içinde bunu görüyorum ama örneğin akrabalarım da ya da ikili ilişki yaşayan arkadaşlarım da bu tarz şeyler

görmediğimden dolayı ve benim ailemin bu açıdan doğru bir yolu izlediğini bildiğimden dolayı benim de hayatımın bu şekilde yönleneceğine inanıyorum.” (Çift anadal yapan S., 23, K).

“Erkekler gözüne hâkim olamıyo diye, giyimime karışılmasının tabii ki düşüncelerimde etkisi oldu.” (Kıyafetine karışılan M.B., 24, K).

“Yani çalışma hayatımda bu şekilde fikirlerimi şekillendirdi ama benim gibi şu an çalışmasaydım da aynı şekilde düşünürdüm.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

“Benim bir önceki ilişkim etkili oldu. Çünkü ee fiziksel şiddete kadar gidiyorduk biz bir önceki ilişkimde bu yüzden de ee beni çok yoran bir ilişkide olduğum için aslında ben bundan önce de yani ne giyeceğime karıştıran bir insan değilim her zaman dik başlıyım her zaman özgüvenliyimdir ama ee manipülasyon dedikleri olaydan dolayı etkilenip hayatımı karartmaya doğru gidiyordum. Bu yüzden de mesela ee ilişki bittikten sonra kendimi daha iyi daha dik durabilen birisi gibi hissettiğim için bir şeyleri çok daha iyi anladım yani benim dönüm noktam o ilişkiydi. Hani iyi ki yaşandı ve iyi ki de bu hale gelebildim.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y, 21, K).

Yapılan görüşme esnasında kadın öğrencilerden biri kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olmadığını ifade etmiştir.

“Eşitlik olduğunu asla düşünmüyorum. Bu ülkede kadın olmayı güzel bulmuyorum. Keşke erkek olsam dediğim zamanlar oluyo.” (Kıyafetine karışılan M.B., 24, K).

Kadın öğrencilere “Kadınların ve erkeklerin çalışma hayatında eşit muamele gördüğünü düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda bir Kadın öğrenci pozitif ayrımcılık gördüklerini ifade ederken bir kadın öğrenci ise negatif ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirmiştir.

“Ben mesela bir kadın personel olarak bir hata yapsam bir barda, ııı... Benim patronum belki hani beni ufak bir azarlamayla ufak ‘bir daha olmasınla’ geçiştirebilirken ııı... Aynı hatayı yapan meslektaşına hani gerçekten bağırıp çağırabiliyor.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

“Hani bu bahşış durumu oluyor ya, erkeklere kıyasla kadınlara daha fazla yapıldığını düşünüyorum” (Satış baskısı yaşayan B., 23, K).

Kadın öğrencilerin birkaçı cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak iş başvurusu yaptıkları mekânlara kabul edilirken daha avantajlı olduklarından ve pozitif ayrımcılıkla karşılaştıklarından bahsetmişlerdir. Ayrıca çalıştıkları mekânlarda kadınların daha çok işe alındığını da dile getirmişlerdir.

“Şu an çalıştığım sektörde, hizmet sektöründe ııı... açıkçası pozitif ayrımcılık oluyor, kadınlara karşı. Çünkü ııı... özellikle işte kafelerde, restoranlarda hani genelde kadın eleman ıı istendiği için biraz pozitif ayrımcılıkla hani öne geçtiğimi düşünüyorum.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

“Bazı kafeler sadece kız alımına bakıyor hani kafeye göre cinsiyet ayrımı olabiliyorlar.” (Fazla iş yüküne maruz kalan kadın B. 20, K).

Kadın öğrencilerden biri cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda kadınların erkeklere göre daha çok çalıştıkları vurgusunu yapmıştır.

“Çalışma saatleri konusunda kadınların daha çok çalıştığını düşünüyorum.” (Mola ve izin

günleri konusunda sorun yaşayan D., 23, K).

Bir kadın öğrenci iş yerinde kadın olmasından dolayı yaşadığı baskıyı dile getirmiştir.

“Tabi. Erkek hocalar geldiği zaman mesela hiçbir şey yapmasalar da oluyordu ama kadın hocalar yapmadığında ya da hemen bir telefon görüşmesi yap yapıldığında ya direkt mesela şey olarak hani neden telefonunu bırakmadın, neden böyle oldu ve hani üst olarak hep erkekleri yapma eğilimindeydiler.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y, 21, K).

Kadın öğrenci çalışma hayatlarında erkeklere oranla daha fazla emek verdiklerini ve yapılan işte yetersiz görüldüklerini, molalarında bile üstlerinde baskı hissettiklerini bu yüzden negatif ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

Kadın öğrencilerden biri işvereni tarafından erkek personellerin her durumda haklı olarak gördüğünü ve bu nedenle kadınlara yönelik negatif ayrımcılık yapıldığından söz etmiştir. Bir kadın öğrenci ise erkeklerin illegal bir şekilde çalıştıkları mekândan para alabildiklerini ancak işten çıkarılmadıklarını, bunu bir kadının yapması durumunda işten çıkarılacağını ifade ederek cinsiyet ayrımcılığının boyutunun büyüklüğünü gözler önüne sermektedir.

“Yani atıyorum bi işe girdiğinizde karşınızdaki insan haksız bile olsa erkek olduğu için ya da oranın eski bi çalışan olduğu için haklı olabiliyor.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

“Benim eski çalıştığım yerde ee bi para muhabbeti olmuştu ve hani erkekler o paradan çekinmeden alıyordu. İlegal olarak yani şey olarak yani hakları olmayan bir parayı ve bu da biliniyordu ama hiçbir şey denmiyordu. Ama aynısını bir kız yapsa ben yapsam ya da başka bir kız yapsa işinden olurdu.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

Kadın öğrencilerden biri güç gerektiren işlerde erkek çalışanlardan daha yavaş olduklarından söz etmişlerdir.

“Mesela eski çalıştığım yerde 40 koli bardak taşıdım, hani ondan sonra şimdi hani tabii ki de toplumsal cinsiyet eşitliği var ama hani bir de bedenler var yani onu benim kaldırıp indirmem bir erkeğin kaldırıp indirilmesinden daha uzun sürüyor ve bana daha çok zarar veren bir şey hani bu şekilde işte hani bi mobbinge maruz kaldım tabii ki damacana bile taşıdım yani şeye su dökmek için.” (Fiziksel görüntüsünden kaynaklı dışlanan C., 22, K).

Bir kadın öğrenci ise güç gerektiren işlerde erkek çalışanlardan yardım aldıklarını ya da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre istemsizce erkek çalışanlardan yardım istediklerini ifade etmişlerdir.

“İşte mesela hani masa taşımak yani böyle bir işte mesela... Evet hani çok güçlü kız da olabilir, çok güçsüz bir erkek de olabilir ama birazcık hani ııı... Şeyin... Kelime aklıma gelmiyor (düşünüyor). ııı... Aaa... Sosyal diyesim geliyor sanırım sosyal değildir. Yani toplumun diyeyim, toplumun hani bize ııı... Yüklediği işte bazı şeyler oluyor. Yani bir masa taşıma görev verildiği zaman hani ben istemsizce tabii ki de erkek arkadaşımızdan rica ediyorum işte; şunları şuraya taşıyabilir misin?” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24,K).

Kadın öğrencilerden biri, diğer çalışan kadın arkadaşlarına karşı koruyucu bir tutum uyguladığını ifade etmiştir. Bu tutumu sergileyen öğrencinin yedi senelik iş tecrübesi olduğu bu süre boyunca müşteri ve işveren tarafından gerek kendisine uygulanan baskılar gerekse bu süreçte beraber çalıştığı kadın çalışma

arkadaşlarına uygulanan baskılar olduğunu belirtmiştir.

“Geçen yaz mesela çalıştığım yerde yine hem servis hem bara bakıyordum. İşte yaz dönemi olduğu için işte şorttur askıdır giyiyoruz sıcaktan dolayı. Ve hani şey çok kavga ettim. Yani bana karşı yapılanlara çok genel umursamam. Bana bakılması, bana laf atılması ama hani iş arkadaşlarıma karşı... Bir de hani biraz hep... Küçük oluyorlardı benden hani 19, 20, 18 yaşlarında E böyle... Bi... Biraz ablalık, an... Annelik içgüdüleriyle onlara karşı bir şey olduğu zaman... Bir de hani 18-19 yaşındaki kıza yapanlar genelde 35-40 yaşındaki adamlar oluyor.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

Kadın öğrenci, yaşadığımız toplumdaki ataerkil düzenin çalışma hayatında da etkili olduğunu belirtmişlerdir. Aşağıda söylemleri bulunan bazı kadın öğrenciler, erkeklerin kendilerini üstün görme çabasının çalışma hayatında da devam ettiği ayrıca iş yerinde mesai saatleri içerisinde erkek çalışanların yaptıkları olumsuz davranışlar dile getirilmezken kadın çalışanların yaptıkları olumsuz davranışların direkt söylendiği ve daha az tolerans gösterdiklerini düşündüklerini belirtmişlerdir.

“Ama bunu çok farklı şekilde mesela kadınlar daha anlayışlı davranırken erkeklerin biraz daha kadınların üstüne geldiğini gördüm ben açıkçası hani bir şekilde o kadın varlığını ezmeye çalışanları gördüm. Yani genel olarak bu şekilde problemle karşılaşıyorlar ve dediğim gibi her zaman erkek üstündür mantığınla gidiyorlar maalesef.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y., 21, K).

“Tabi. Erkek hocalar geldiği zaman mesela hiçbir şey yapmasalar da oluyordu ama kadın hocalar yapmadığında ya da hemen bir telefon görüşmesi yap yapıldığında ya direkt mesela şey olarak hani neden telefonunu bırakmadın, neden böyle oldu ve hani üst olarak hep erkekleri yapma eğilimindeydiler.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y., 21, K).

Bir kadın öğrenci cinsiyetinden ötürü yetkili görünmeyip ciddiye alınmaması konusuna değinmiştir.

“Mesela yetkili kim dendiğinde mekânda ben gittiğim zaman şaşırıyolar. (Vurgulayarak) Bi kadın geliyo masaya yetkili olarak (kinayeli ifadeyle) “sen misin yetkili”, (vurgulayarak) “senin üstün yok mu” gibi cümlelere tabii ki maruz kaldım. Kalmaya da devam ediyorum.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Kadın öğrencilerden biri kadınların genel olarak ikinci plana atılma konusunda zorluk yaşadıklarını ifade etmekle birlikte üst düzey yönetici kadrosuna dâhil olma konusunda da geri planda kaldıklarını ifade etmiştir.

“Ya ben kadın erkek eşitliğine tabi ki inanıyorum. Ama (buruk bir ifadeyle) gel gör ki toplumumuz hatta tüm dünya bazı şeylerin kadınların başaramıcanı ya da yeterli görülmem durumu söz konusu. Tabi ki ben de bunu yaşadım.” (Yönetici Kadrosuna Dahil Olan Kadın A., 23, K).

3.4. Aile Hayatının Çalışan Kadın Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkisi

Bu temanın oluşturduğu veriler aile hayatının ve ailelerin kadın öğrencilerin hayatları üzerindeki etkisinin ortaya konulmasına dair veriler sunmaktadır

Aile, bir yandan hem üretim ve tüketim hem de türün devamı işlevini sürdürürken, diğer yandan da toplumsal değerleri ve buna bağlı olarak cinsel rolleri yeniden üretmektedir (Vatandaş, 2011:39).

Bireyin dünyaya bakış açısının şekillenmesindeki ilk etkenlerden birinin aile olduğu düşünülmektedir.

Yapılan görüşmelerde ataerkil hayat tarzını benimsemiş bir ailede yetişmiş kadın öğrencilerin gelecekte bu davranış şekilleri ile yaşamaya devam ettikleri görüldüğü gibi çevresel ve bireysel faktörler sayesinde de bu düşüncelerinin değişime uğrayabileceği görülmektedir.

Kadın öğrencilere aile yaşantıları sorulduğunda bir kısmı ebeveynlerinin ayrı olduğunu belirtmiştir. Parçalanmış aile yapısına sahip olan kadın öğrenciler tümünün anneleri ile birlikte yaşadığı ortaya çıkmıştır. Birkaç görüşme esnasında ise ataerkil toplum yapısının hane içine yansımadağı ve hane içinde toplumsal cinsiyet rollerine rastlanmadığı görülmüştür. Yapılan görüşmeler doğrultusunda ailedeki iş bölümünün; eşit katılım ve anne aktif olmak üzere ikiye ayrıldığı sonucuna ulaşılmış olup babanın iş bölümünde aktif rol aldığı aile yapısı bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise ataerkil toplum yapısı olmakla birlikte nesilden nesile aktarılan roller olmaktadır. Yani kız çocuklarının, annelerinden gördükleri toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmesi ile ataerkil toplum yapısı da devamlılığını sağlamaktadır (Gökmen, 2017).

“Annemle babam ayrıldığında ben çok küçüktüm ama hatırladığım kadarıyla babam ev işlerine çok yardım eden bi adam değildi.” (Yönetici kadrosuna dahil olan A., 23, K).

Kadın öğrencilerden birçoğunun ailesinde annenin ev içi işlerde daha aktif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ev içi işleri genel olarak annede toplandığı ve babanın çalıştığı için ev içi işlere yardım etmediği gözlenmiştir. Fakat bazı ailelerde ise eşit katılım olduğu gözlenmiştir. Bu konuda kadın öğrencilerin verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir;

“İkisi de çalıştığı için işte hangisi yorgunsa ya da hangisi o gün daha iyi hissediyorsa ona göre baban da yemek yapar annem de yapar temizlik de aynı şekilde ortak olarak devam ettiriyo.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

“Ailemdeki iş bölümü şöyle herkes genelde şöyle herkes kendi eşyalarını alır koyar ya da atıyorum yemek yedikten sonra herkes kendi tabağını tezgaha koyar ee hafta sonları genelde temizlik olur ve bunu biz annemle ben üstlenirim genelde babam yemek bölümünde çok fazla katkı sağlıyor bize onun haricinde kardeşim de yani hani ee (Duraksıyor) evde küçük işlere... Bulaşıkları çamaşır- ay makinadan çıkarıyor çamaşırları atıyor gibi bu şekilde.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y., 21, K).

Bazı kadın öğrenciler de hane içerisinde kendilerinden aktif rol almalarının beklendiğini fakat karşı cins olan kardeşlerinden böyle bir beklentinin olmadığını ifade etmiştir. Kadın öğrencilerle yapılan görüşmeler esnasında aile içinde yüklenen rollerden rahatsız oldukları ve bu toplumsal cinsiyet rollerini kabullenmekte güçlük çektikleri görülmüştür. Ailelerin çocuklarını bu toplumsal normlara bağlı kalarak yetiştirmekte olduğu ve bilinçli yada bilinçsiz bir şekilde çocuklar arasında ayırım yaptıkları görülmektedir. Ataerkil hayat tarzını benimseyen bir ailede büyümüş olan kadın öğrenciler karşı cinsten kardeşe sahip olanların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını daha çok hissettiği gözlenmiştir.

“Çoğu insan bilir doğu tarafının nasıl bir baskıcı bir toplum olduğunu ıı ben bunu daha çok hani ailemden e... en başta gördüğüm için, mesela şu an abim çalışmıyor evde ben

çalışıyorum. abim okulu yaklaşık bir buçuk sene oldu biteli ve daha askerliğini dahi yapmadı. Ben çalışıyorum abim yatıyo, ben onlara her ay para gönderiyorum onlar harcıyor. Ben burada çalışıyorum yani.” (Mola ve izin günleri konusunda sorun yaşayan D., 23, K).

Ailenin maddi katkısı konusunda kadın öğrencilerden birkaçı ailesinden maddi katkı aldığını ifade ederken birkaçı ise ailelerinden düzenli bir şekilde maddi destek görmediğini ve ailelerinin düşük katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Kadın öğrencilerden biri ise kendisinin ailesine katkı sağladığını belirtmiştir. Bu cevaplar aşağıda yer almaktadır;

“Yani her türlü zaten katkıları var hiçbir zaman hiçbir şeyimi eksik etmediler aynı zamanda hala devam ediyor şu anda.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y, 21, K).

“Ailemin bana katkısı aslında yeteri kadar ama ben bi tık daha ihtiyaçlarımı kendi istediği şeyleri alabilmek için hani çalışmaya karar verdim. Onlarda desteklediği için bu şekilde devam ediyorum.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

Olmuyordan ziyade eee... bir evimiz vardı anneannemden kalma onun kirasını ııı... yarı yarıya bölüşüyoruz, o evden gelen kirayı çünkü İstanbul’daki ev de kira olduğu için hani şey onu birazcık bölüşüyor gibi oluyoruz. Hani ailemden aldığım gelir olarak sayılırsa bir tek onu alıyorum.” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

“Şu an için ailemin bana bir katkısı yok, tam aksine benim onlara bir katkım var şu an.” (Mola ve izin günleri konusunda sorun yaşayan D., 23, K).

Ailesinden ekonomik açıdan katkı alan kadın öğrencilerin çalışma hayatına ekstra ihtiyaçları için girdikleri görülürken az katkı alan ve hiç katkı almayan kadın öğrencilerin kendilerini ve ailelerini geçindirmek için çalışma hayatına katıldığı görülmüştür.

3.5. Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunların Giderilmesi İçin Çözüm Önerileri ve Baş Etme Mekanizmaları

Kadın öğrencilere dile getirilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sorulmuş olup; kişisel farkındalık, çalışma hayatına aktif katılım, işverenlerin aktif rol alması, ümitsizlik, iş ortamlarında kadınların görünür kılınması, toplumsal cinsiyet rollerinde temel bilinçlenme, zihniyet değişimi gerekliliği, eğitimin etkisi, yetiştirilmede ailenin rolü, önlemler ve “asla taviz vermeyin” yanıtları alınmıştır. Kadın öğrencilerin cevapları aslında kişilerin bu durumla baş etme mekanizmaları hakkında da bilgi verebilmektedir.

Kişisel farkındalık kişinin kendisini, iç dünyasını, olumlu ve olumsuz yönlerini, güçlü yönlerini bilmesi anlamına gelmektedir. Kişisel farkındalığı yüksek bireyler iş ortamlarında daha fazla saygı gören ve başarılı kişiler olarak bilinmektedir (Gülbüz ve Yüksel, 2008). Kadın öğrencilerin diğer çalışanlarla ilişkilerinde belli bir çizgi çekerek kendi baş etme mekanizmalarını oluşturdukları anlaşılmaktadır. Bu konuda verilen cevaplardan biri aşağıda yer almaktadır;

“Kişi kendi sınırını çizdikten sonra ya da sert bir şekilde konuştuktan sonra o tarz bir şeyin önüne geçebilir diye düşünüyorum.” (Satış baskısı yaşayan B., 23, K).

Kadın öğrenciler, kadınların çalışma hayatında aktif rol almasının yaşanan bu sorunların çözümünde önemli rol oynadığını, böylelikle iş ortamlarında ve toplumda var olduklarını gösterebileceklerini ifade etmişlerdir. Kadın öğrencilerden bazıları işveren müdahalesiyle sorunların çözülebileceğini dile getirmiştir.

“Bence kadın olarak hepimizin, toplum- hem toplumda var olduğumuzu göstermek için hem de kendi ayaklarımızın üstünde durup bi şeyleri başarabilmek için hepimiz çalışmalıyız. Hani bunun ee şeyi önemli değil. Hangi pozisyonda çalıştığımız da çok önemli değil. Bence kadınların çalışması toplumda var olduklarını, erkekleri yani kafasına vura vura. Nasıl anlatayım cümle kuramadım (gülerek), gösterme şeklidir.” (Çalışma hayatında tüm zorlukları yaşayan B., 23, K).

İki çalışan kadın değişimin çok zor olduğunu düşünmektedir. Bu sorunların uzun yıllardır süregelen bir düzenden kaynaklı olduğunu, düzenlemelerin yapıldığı söylenmesine rağmen uygulama konusunda hiçbir şeyin düzelmediğini bu konuda ümitsiz olduklarını dile getirmiştir. Çalışan kadınlardan biri çalışma ortamlarında karşılaşılan sorunların yanı sıra günümüzde gündemde çok fazla yer alan ve önemli bir konu olan kadın cinayetlerine de değinmiştir. Henüz bu soruna çözüm bulunamıyor iken çalışma ortamında yaşanan sorunlara çözüm bulunmasının daha zor olduğunu düşünmektedir. Bu durumda bazı kadın öğrencilerin içinde bulundukları durumu kabullenme gibi bir baş etme mekanizması geliştirdiği görülmektedir.

“Ne kadar çözüm önerisi yapılırsa, çözüm üretilirse üretilsin onun ııı bir faaliyete geçirmedikten sonra ben o ona bir çözüm diyemem aslında çünkü yıllardır olan bir problem bu ve ne kadar bi çözüm işte biz üreteceğiz ya da ürettik denmesine rağmen yok yani hala aynı ve her iş ortamında bu aynı. Yani benim şu an aklımda hiç hiçbir çözüm yok çünkü biliyorum hani ben şu an ne dersem diyim o çözüm gerçekleşmeyecek o yüzden şu an aklımda çok bir şey de yok yani.” (Mola ve izin günleri konusunda sorun yaşayan D., 23, K).

“...yani belki yasalarla değiştirilebilir ama ondan da pek umutlu değilim açıkçası yani günümüzde kadın cinayetlerine bile bir çözüm bulunamıyor o yüzden bilmiyorum. Çok bir önerim fikrim yok.” (Alanında idealleri olan S., 22, K).

Kadın öğrencilerden biri kadınların karşı cinse kıyasla daha detaylı ve düzgün düşündüğünü ifade etmiştir. Kadın öğrencilerden biri kadınların bu özelliklerinin görünür kılınmasının sorunların çözümünde etkili rol oynayacağını düşünmektedir.

“...O yüzden de dediğim gibi her zaman kadınların da aslında yeteneklerini kadınların daha detaycı olup daha düzgün bir şekilde düşünme sürecinden geçirdiklerini görmeleri gerekiyor.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y, 21, K).

Bazı kadınlar toplumun bu düşüncesinin değişmesi gerektiğini düşünmektedir aynı zamanda ailenin yetiştirme tarzına ve kitap okumanın etkisine değinen çalışan kadınlardan biri bunların hepsinin eşzamanlı olarak yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Toplumun birçok kesiminde kabul edilmiş ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı kişilerin düşünce yapısı da bu yönde

gelişmektedir. Çevre etkisi bireyin kararlarının ve davranışlarının oluşumunda büyük ölçüde rol oynamaktadır (Danış, 2006).

“Yani aslında hepimizin düşüncesini geliştirmesi gerekiyor yani bu sadece bir tane kitap okuyup da olabilecek bir şey değil ya da bir ailede yetişip olabilecek bir şey değil. Hepsinin bir anda yapılması gerekiyor yani aynı hem kitabı okuyup hem bakış açını değiştirip hem de aynı zamanda ailenin seni çok güzel bir şekilde yetiştirmesi gerekiyor.” (Eğitimde aile baskısına maruz kalmış kadın Y., 21, K).

“Sadece erkeklerin kafasına birazcık hani tek hani onların olmadığını sokmak gerekiyor. Bunu da nereden geliyor anneden babadan geliyor. Anne baba çocuğuna temizlik yaptırarak ne bileyim ütü yaptırarak ki o çocuk hani bunları ben de yapıyorum o da yapıyor hani bir o kadının görevi değil diyebilsin.” (Fiziksel görüntüsünden kaynaklı dışlanan C., 22, K).

Kadın öğrencilerden biri küçük yaştan beri ailesinin kendisini şımarttığını bu sebeple kendisinin de umursamaz bir birey olduğunu ifade etmiştir. Dış dünyayı çalışma hayatına atıldığında tanıdığını ifade eden çalışan kadın bu sebeple geçmiş yaşantısına dönerek bu durumu değiştirmek istediğini belirtmiştir;

“Bence daha erken bilinçlendirilmeliyiz ve aile tarafından benim geleceğim öyle belirlendi ve ben onu istemiyorum ya on sekiz yaşına dönebilsem şu anda değiştireceğim çok şey var. Bence biraz daha erken bilinçlendirilmeliyiz hani ben çok prenses büyütülen biriyim. Bence benim hayatımdaki problem de bu. Ben her şeyin ayağıma geliceğini zannediyordum çok uzun yıllar boyunca. O yüzden çok umursamadan, okulumu falan umursamadan, devam ettim ama iş hayatına atılınca her şeyin istediğim gibi olmayacağını gördüm. Bence o ayarı aileler tarafından tutturulması gereken bi konu.” (Kıyafetine Karşılan M.B., 24, K).

Gül (2012)’e göre eğitim genel olarak bireyin davranışlarının değişim sürecidir. Eğitim sürecinden geçen bireyin düşünce ve davranışlarında genel anlamda bir değişim olacağı düşünülmektedir. Çalışan kadınlar da bu durumun zor olmasına rağmen herkesin bu konuda eğitilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çalışan kadınlar da eğitimin önemli bir çözüm olduğunu düşünmektedir;

“Yani bu hani böyle bir parmak şıklatmasıyla olacak bir şey değil tabii ki ama hani tamamen eğitim, tamamen eğitim(vurgulayarak).” (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

Yapılan görüşmeler sonucunda kadın öğrencilerin bir baş etme mekanizması olarak kendilerinden taviz vermemeyi ve sorun yaşadıkları kişilere karşı dik duruş sergilemeyi benimsedikleri görülmüştür. Çalışan kadınlardan biri, kişinin kendinden taviz vermemesinin yaşanacak olayların önlenmesinde önemli olduğunu vurgulamaktadır;

“Ya hepimiz hemen hemen yaşıtız benim size tek tavsiyem her zaman iş hayatınızda kendi duruşunuzu korumanız gerektiği, bütün kadın arkadaşlarıma bunu tavsiye ediyorum. Hiç bi şeyden kendinizden asla taviz vermeyin ve her zaman dik durun. Her zaman lafının ve karakterinizin arkasında durduğunuz sürece her zaman bi şekilde işin içinden çıkıyorsunuz. Tek verebileceğim tavsiye bu.” (Yönetici kadrosuna dahil olan kadın A., 23, K).

Bazı kadın öğrenciler işten geç saatte çıkmanın ve sokakta tek başına yürümenin yarattığı zorluklarla ilgili baş etme mekanizmalarına değinmişlerdir. Kadın öğrenciler geç saatte işten çıkmanın ulaşım

konusunda yarattığı problemlere karşı eve tek başına dönmeme, taksi kullanma, tramvay saatini bekleme, iş arkadaşlarından yardım isteme ve sürekli koruyucu aletler taşımak gibi baş etme mekanizmaları geliştirmişlerdir;

“Türkiye’de kadın olmak çok zor. Sokakta tek başına yürüyemiyorsun ya da yalnız bir şekilde yürüyemiyorsun ya da ben kadın olarak çantamda çiçek taşımak istiyorum, toka taşımak istiyorum, ben çantamda biber gazı ya da kendimi ya da akşam eve girerken anahtar elimin arasına sıkıştırıp da hızlı bir şekilde kapıyı açmak yerine rahat rahat kapı deliğini açmak istiyorum.” (Karşılamacı B., 24, K).

“Arkamda gelen sesten korktuğum falan filan zaten artık asla yürüyerek gitmiyorum. Hani çıktıysam taksi, para yani ne kadar zam gelirse gelsin yani o taksiye binerim çok pısrığım biraz çünkü korkuyorum yani.” (Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle savaşıyan B., 24, K).

“Sorun yaşamıyorum ıı o da şu yüzden zaten hani hep birlikte çıkıyoruz burdan çoğumuz aynı yerde oturuyoruz birlikte gidiyoruz. Tek gidiyo olsaydım belki bazen hani yaşayabilirim çünkü ikide çıkıyorum gece ikide. Ha illaki bir şey olabilir ama dediğim gibi hep arkadaşlarımlayım ya da hani taksiye biniyoruz ortak öyle gidiyoruz.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

“Şöyle saat dörtte de çıksam beşte de çıksam evim uzak olduğu için saat altıya kadar tramvay saatini beklemek zorunda kalıyodum. Tramvayla gelip gidiyodum.” (Karşılamacı B., 24, K).

Kadın öğrencilerden bazılarının çalıştıkları iş yerlerinde işverenleri tarafından mobbinge maruz kalmaları durumunda işten ayrılarak baş etme mekanizması geliştirdikleri görülmüştür. Kadınlar geliştirdikleri bazı baş etme mekanizmalarını aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

“...hak etmediğim şeyler söyledi bana o yüzden ayrıldım oradan.” (Hayatta şanslı olan B., 20, K).

“...birkaç saat falan dayanabildim yani zaten hani paramı bile almadan ben çıkıyorum deyip çantamı alıp çıkmışım. (Korumacı tutum sergileyen İ., 24, K).

Kadın öğrencilerden bazıları müşteriler tarafından rahatsız edilme durumlarına getirdikleri çözüm önerilerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir;

“...ben çalıştığım iş gerekçesi ile numaramı sık değiştiremiyorum. Engellemişim. Böyle bir çözüm buldum.” (Gezmek zorunda kalan turizmci N., 25, K).

Çalışan kadın müşteriler tarafından numaralarından rahatsız edilme durumlarına karşı rahatsız eden müşterinin numarasını engelleyerek ve çalışan kadınların kendi numarasını değiştirerek baş etme mekanizması geliştirdikleri görülmüştür.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yaşayan bir toplum olarak çalışan kadın öğrencilerin karşılaştığı sorunları ve ihtiyaçlarını belirlemek, bu alandaki çalışmalara destek olmak adına yapılan bu araştırmada; sorunlar, ihtiyaçlar, yaşanan deneyimler, baş etme mekanizmaları ve öneriler, ortaya çıkan olumlu etkilere yer verilmiştir. Yapılan çalışmanın örnekleminin yalnızca çalışan kadın değil, çalışan kadın üniversite öğrencileri olmasının bir etkisi olarak eğitim hayatında çalışma ortamına dahil olmalarının

sonuçları görülmüş ve literatürdeki bilgiler ışığında yapılan görüşmelerde bu çalışmanın gerekliliği ve önemi ön plana çıkmıştır.

Ailede başlayıp toplumun geneline yansıyan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların kadın olmalarından kaynaklı yaşadıkları bir ayrımcılık olmasından dolayı feminist sosyal hizmet bakış açısı ile ele alınmıştır. Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin aile yaşantılarına bakıldığında bazı kadın öğrencilerin ailesinde ataerkil yapının sıklıkla görüldüğü ve bu kadınların, çalışmalarının kadın olmalarından kaynaklı olarak doğru bulunmadığı buna rağmen çalışmaya karar verdikleri belirlenmiştir. Bu durum kadının ekonomik özgürlüğünün kısıtlanmaya çalışıldığını ancak kadın öğrencilerin aksi yönde davrandıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, çalışan kadın üniversite öğrencileri, güçlü bir motivasyona ve kendilerini geliştirme arzusuna sahip olduklarını göstermiştir. Ayrımcılık, erkek çalışanların tercih edilmesi, kadınların görev tanımlarının sınırlı olması ve işyerinde taciz yaşanması gibi durumlarla kendini göstermiştir. Bu olumsuz deneyimler, çalışan kadınların iş hayatlarına ve özgüvenlerine olumsuz etki etmiştir. Geç saatte işten çıkmanın ulaşım konusunda yarattığı problemlere karşı çantalarında koruyucu aletler taşıma veya yanlarında karşı cinsin olması, işten ayrılma ve sosyal medyadan ulaşımını engelleme gibi baş etme mekanizmaları geliştirmişlerdir. Kadınlar öneri olarak çalışma hayatında aktif rol almalarının etkili olacağını ve kişisel farkındalıklarının artırılması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Diğer yandan işverenlerin ve çalışma arkadaşlarının koruyucu tutumlarının çalışan kadınları güvende hissettirdiği ortaya çıkmıştır. Çalışılan sektöre göre karşılaşılan sözlü, fiziksel ve psikolojik şiddetin yoğunluğunun değiştiği ve eğlence sektöründe daha sık yaşandığı belirlenmiştir. Kadın öğrencilerin karşılaştıkları bu zorlayıcı eylemler karşısında suçu içselleştirerek çaresiz hissettikleri ve kadın olmalarından kaynaklandığını düşündükleri ortaya çıkmıştır. İşverenlerin kadın işçilerin ihtiyaçlarını güzellik standartlarını karşılamaya zorlaması ve erkek işçilerle aynı pozisyonda olsalar bile kadın işçilere farklı ücret ödenmesi gerçeği, işveren kaynaklı cinsiyet eşitsizliğini vurgulamaktadır. Kadın öğrenciler iş çıkışlarında evlerine ulaşım konusunda erkeklere kıyasla daha az güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Kadınların bakış açılarını etkileyen etmenlerin aile yaşantısı, aile içindeki iş bölümü, ailenin ekonomik açıdan katkısı ve seçilen bölümde ailenin etkisi olduğu gözlenmiştir. Ailelerinden ekonomik açıdan destek alan kadınların çalışma sebeplerinin, ekonomik açıdan destek almayan kadınlara göre farklılaştığı görülmüştür. Kadın öğrenciler; çalışma ortamlarında, ev içinde, meslek seçiminde ve günlük hayatta toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir ve bu eşitsizliğin yıkılması gerektiğini vurgulamışlardır. Taciz, zorbalık ve şiddete maruz kalma, çalışma hayatındaki kadın üniversite öğrencilerinin, işverenler ve müşterilerden gelen bu tür kötü eylemlerin ardındaki esas nedenin cinsiyet olduğuna inanmalarına neden olmuştur. Bunların devamında bazı kadınlar baş etme mekanizması olarak kişisel sınırlarını korumayı ve kendilerinden asla taviz vermemeyi tercih etmişlerdir. Tüm bu durumların; kadının haklara erişimini zorlaştırmak, kadını haklara erişimi için mücadele etmek zorunda bırakmak, bağımsızlaşmasının ve

kendini var edebilmesinin önünde engel oluşturmak gibi olumsuz etkilere yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal hizmet alanında savunuculuk konuları, hak ihlallerine yol açan eşitsizliklerle karşı karşıya kalan kadınların güçlendirilmesini ve desteklenmesini gerektirmektedir. Kadın öğrenciler, eğitimleri nedeniyle maddi sıkıntıya düştükleri için çalışmakta, işgücünün sömürülmesi ve işverenlerinin düşük ücretleri bu durumun insan hakları ihlallerine yol açtığını göstermektedir. Kadınlar çalışma ortamında ve cinsiyet rolleri konusunda yaşanan sorunlara karşı işverenlerin iletişimde aktif rol almasını, çalışma ortamlarında iş bölümünün düzenlenmesini önermişlerdir. Olumsuz etkenlerin yanı sıra; çalışma hayatına eğitim sürecinde dahil olmanın farklı kişiler tanımayı sağladığı, sosyal çevrenin çeşitlenmesi ve artmasına bağlı olarak öğrencilerin iş bulabilmelerinin kolaylaştığı belirlenmiştir. Çalışılan mekân ve çalışma arkadaşı memnuniyetinin ise kişilerin çalışma verimini belirlediği, cinsiyet eşitsizliğine daha az maruz kalmanın doğrudan çalışma memnuniyetini etkilediği ortaya çıkmıştır. Kadınların çalışma hayatına katılımlarının erken yaşlarda başlaması sosyal hizmetin hedeflerinden biri olan kadının sosyal hayata katılımı ve toplumsal kalkınmanın sağlanması için önemini vurgulamıştır (İlyas, 2015:232).

Araştırmada toplumsal cinsiyetin iş hayatında oynadığı rol ve sosyal hizmetin bu konuda nasıl bir rol oynayabileceği de ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin iş hayatında kadınların karşılaştığı zorlukları artırdığı ve bu konuda farkındalığın artması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, sosyal hizmet profesyonellerinin çalışan kadınları destekleyici politikalar geliştirmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratması gerektiği de vurgulanmıştır.

Çalışan kadın üniversite öğrencilerinin iş hayatında karşılaştıkları olumlu ve olumsuz deneyimler, toplumsal cinsiyetin etkisi ve sosyal hizmetin bu konuda oynayabileceği rol incelenmiştir. Bu konuda daha kapsamlı araştırmalar yapılması ve çalışan kadınların desteklenmesi için politikalar geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

5. Öneriler

Yapılan araştırma kapsamında çalışan kadın öğrencilerin deneyimleri ve veriler dikkate alınarak öneriler oluşturulmuştur. Kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet temelli sorun ve rollere ilişkin düşüncelerinde ailelerinin etkili olduğu görülmektedir. Parçalanmış ailelerle ilgili olarak boşanma sonrası ebeveynler sosyal hizmet merkezlerindeki aile danışmanlığı hizmetine yönlendirilerek ebeveynlerin çocuklarının kendi kararlarını alma noktasında kız ve erkek çocukları arasında ayrımcı tutum sergilememeleri ve karar aşamalarında psikolojik şiddete maruz bırakmamaları sağlanabilir. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının aileye yönelik danışmanlık hizmetlerinin her aileyi kapsayacak şekilde artırılması ve kız çocuklarının bu konuda güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda aile içi toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların aleyhine olmayacak şekilde yeniden inşa edilmesi için toplumu bilinçlendirme

çalışmaları yapılabilir. Bu çalışmalar sosyal hizmet uzmanları tarafından feminizm yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Kadınların ne tür haklara sahip olduğu, ayrımcı ve baskıcı tutumlarla karşı karşıya kaldıklarında nasıl davranmaları gerektiğini öğretmek, hangi kurum ve kuruluşlara başvurmaları gerektiğini açıklamak bu yaklaşımı destekleyen bir adım olacaktır. Sosyal hizmet uzmanları bu adımı, mikro düzeyde güçlendirici yaklaşımlar kapsamında eğitim olarak kadın öğrencilere uygulamalıdır.

Çalışma hayatında birbirini koruma davranışının çalışılan mekâna duyulan güveni artırdığı görüldüğü için personeller arası iletişim işyerleri tarafından kuvvetlendirilebilir. Çalışan kadın öğrencilerin geç saatte işten çıkmaları durumunda güvenli bir şekilde eve dönebilmelerini sağlamak adına Belediyeler tarafından 7/24 tramvayla ulaşımın devam ettirilmesi sağlanabilir.

Toplumsal cinsiyet normlarının uygulandığı çalışma ortamlarında bu durumu yaratan kişilerin işveren ve müşteriler olduğu gözlemlendiğinden çalışma ortamlarında yaşanan çalışan kadın üniversite öğrencilerine karşı ayrımcı ve baskıcı tutumların önüne geçilebilmesi için müşteri ve işverenle de makro düzeyde çalışmanın gerekli olacağı düşünülmektedir. Çalışan üniversite öğrencisi çalıştıran işyerlerine sigorta yapma zorunluluğu getirilmesiyle mobbingin önüne geçilmesi hedeflenebilir. Böylelikle istifa etmek durumunda kalan bireylere maddi kayıplarının giderilmesi için talepte bulunma hakkı tanınabilir. Çalışma hayatına ailesinden ekonomik destek alamadığı için ya da ailesine ekonomik destek vermek için katılan öğrencilere yönelik burs sağlanması ve durumlarının takip edilmesi için bulundukları okullarla iş birliği kurulabilir ve öğrencilerle iletişime geçilebilir.

Kadın öğrencilerin önerileri dikkate alındığında toplumun bilinçlenmesinin birçok sorunun çözümü olabileceği düşünülmektedir. Bu konuda sosyal hizmet uzmanlarının makro düzeyde bir uygulama yapmasının olumlu yönde değişim sağlayacağı kanısına varılmıştır. Kadın alanı ile ilgilenen, sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmet uzmanları ile iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.

Feminist yaklaşımda amaçlandığı gibi kadınların yaşadığı eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ve gerek kamu gerekse özel alanda haklarının meşru kılınması sağlanabilir. Sosyal Hizmet Merkezlerinde veya STK'lar aracılığıyla farklı ortamlarda; insan hakları, aile içi davranış ve tutumlar, işveren ve çalışan eğitimleri veya toplumsal cinsiyet normlarının yıkılmasına yönelik eğitimler verilebilir ve kişilerin bu sorunlarla karşı karşıya kalmadan bilinçlenmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Alparslan A. M. Çetinkaya Bozkurt Ö. ve Özgöz A. (2015) “İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2 (1), 66-81.
- Atman Ü. C. (2003) “Kadına Yönelik Şiddet; Cinsel Taciz/İrza Geçme”. Sted Dergisi. 12 (9), 333-335.
- Budak G., Doğan H. Z. ve Harlak H. (1991) “Çalışan Kadınların Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması”. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 1 (1).

- Can Y. ve Karataş A. (2007) “Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği”. Selçuk Üniversitesi Karaman İİ BF Dergisi. 2007 (3), 251-261.
- Canbay D. (2022) “Covid-19 Pandemi sürecinde Karabük İlinde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Part-time Çalışma Deneyimleri”. [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi].
- Cankurtaran, Ö. ve Beydili, E. (2016) “Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliliği Üzerine”. Toplum ve Sosyal Hizmet. 27 (1), 145-160.
- Çiftçi, M. (2019) “Baskı Karşıtı Sosyal Hizmetin Türkiye’de Uygulanabilirliği”. Sosyal Çalışma Dergisi. 1 (3), 1-14.
- Dalkıranoglu T. ve Çetinel F. G. (2015) “Konaklama İşletmelerinde Kadın ve Erkek Yöneticilerin Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (20), 277-298.
- Danış M. Z. (2006) “Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı”. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 9 (9), 45-54.
- Doğan H. ve Akçalı G. (2021) “Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sosyo-Ekonomik Sorunlar Üzerine Bir İnceleme”. Üniversite Araştırmaları Dergisi. 4 (3), 309-316.
- Erbay H. (2019) “Tarihsel Süreçte Dünyada ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme”. Ege Sosyal Bilimler Dergisi. 2 (1), 1-25.
- Erikli S. (2020) “Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Görünümü”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2(1), 39-60.
- Gencer, T. E. (2017, Aralık). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(54). Nisan 1, 2023 tarihinde <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/an-evaluation-of-the-relationship-of-immigration-and-education-education-needs-of-the-syrian-refugee-children-and-challe.pdf> adresinden alındı.
- Gencer, T. E. (2019). Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay’da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği. [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Genç S. F. (2021) “Feminist Hareketle Değişen Kadın Kimliği ve Günümüz Kadın Sanatçılarının Kadına Yaklaşımı”. [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi].
- Gökmen Ç. E. (2017) “Toplumsal Cinsiyet ve Zaman Yoksulluğu: Hane İçi Ücretli ve Ücretsiz Emek Sunumu”. Çalışma ve Toplum. 4 (55), 1953-1988.
- Gül G. (2004) “Birey Toplum Eğitim ve Öğretmen”. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi. (1), 223-236.
- Gürbüz S. ve Yüksel M. (2008). “Çalışma Ortamında Duygusal Zeka: İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi”. Doğu Üniversitesi Dergisi. 9 (2), 174-190.
- Karabıyık İ. (2012) “Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamı”. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 32 (1), 231-260.
- Karaoğlu, A., Yıldırım, A., Çalık, B., Kara, E., Yıldızparlak, S. S., Acar, S. ve Sevgüm, Z. (2022). Pandemi Döneminde Eğitimde Fırsat Eşitsizliğinin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi: Eskişehir Örneği. [Yayınlanmamış lisans tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Kemaloğlu M. (2019) “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi’nin (CEDAW) Türkiye Raporları ve Sivil Toplum Çerçevesinde Türkiye’de Kadının Durumunun Değerlendirilmesi”. [Yüksek lisans tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi].
- Mızrahi R. ve Aracı H. (2010) “Kadın Yöneticiler ve Cam Tavan Sendromu Üzerine Bir Araştırma”. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2 (1), 149-156.
- Okay Y. (2021) “Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımının Kadınların Emek Piyasasına Katılımına Etkisi”. Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 4 (1), 12-33.
- Öğüt A. (2006) “Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Zorlu Zorlukları: Cam Tavan Sendromu”.

- Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi. 1 (1), 56-78.
- Önder N. (2013) “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü”. Çalışma Dünyası Dergisi. 1 (1), 35-61.
- Öngen B. ve Aytaç S. (2013) “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi”. Istanbul Journal of Sociological Studies. (48), 1-18.
- Özer M. M. (2017) “Ataerkil Kapitalist Çalışma Yaşamından Kadın Tanıklıkları”. Çalışma ve Toplum, 3 (54), 1397-1424.
- Pekel E. (2019) “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu”. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi. 5 (1), 30-39.
- Sağlık B. ve Çelik H. Y. (2018) “Küreselleşen Çalışma Hayatında Kadının Rolü”. Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2 (2), 95-120.
- Saraç S. (2013) “Toplumsal Cinsiyet”. Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları. L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung ve A. Şimşek (Ed). Atılım Üniversitesi Yayınları. Ankara.
- Taş G. (2016) “Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri”. Akademik Hassasiyetler. 3 (5), 163-175.
- Vatandaş C. (2011) “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”. Istanbul Journal of Sociological Studies. 0 (35), 29-56.
- Yıldırım V. ve Karahisar T. (2013) “Ulusal Televizyon Kanallarında Görsel-İşitsel Obje Olarak Kadın”. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. 2 (2), 52-66.
- Yıldırım S. (2021) “Ayrımcılık Temelli Dışlanma: Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadınlar”. Sosyal Güvenlik Dergisi. 11 (2), 321-346.

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN TÜRKİYE'YE VE OKULA UYUM SÜREÇLERİNDEKİ GEREKSİNİMLERİ VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR¹

Emire AYDIN²
Dilan KAMİLTÜRK³
Furkan CABBAR⁴
Nazlı Hivran GÜL⁵
Merve GÖZÜKÜÇÜK⁶
Rümeysa KAYMAZ⁷

Özet

Bu çalışma uluslararası öğrencilerin Türkiye'ye ve okula uyum süreçlerindeki gereksinimlerinin, karşılaştıkları sorunlar ile bu sorunlara yönelik baş etme mekanizmalarının ve destek sistemlerinin görünür kılınmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda Eskişehir'de öğrenim gören 9'u kadın, 9'u erkek olmak üzere 18 uluslararası öğrenci ile nitel araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Analiz süreci, araştırmanın amacına ve yarı yapılandırılmış görüşme yönergesine paralel olarak bilgisayar destekli nitel veri analizi programı olan NVivo 14 çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda; “Eğitim İçin Türkiye'ye Göç Eden Uluslararası Öğrencilerin Gereksinimleri”, “Yeni Bir Ülkede Yaşam ve Uyum”, “Yeni Bir Ülkede Dil Öğrenme Süreçleri”, “Üniversite Yaşamı ve Akademik Hayat” ve “Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri” olmak üzere beş ana tema ortaya çıkmıştır. Uluslararası öğrencilerin yeni bir ülkeye uyum süreçlerindeki ihtiyaçları ve karşılaştıkları sorunlar büyük oranda temel ihtiyaçlar ve dil bariyeri çerçevesinde kümelenmiştir. Uluslararası öğrencilerin baş etme mekanizmalarının ve destek sistemlerinin ise aile ilişkileri, arkadaş çevresi ve akademide yer alan personeller odağında şekillendiği gözlemlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin beklentilerinin karşılanamayan gereksinimler ve sorunlarla benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar ışığında, yeni bir ülkeye yerleşen uluslararası öğrencilerin var olan iyilik hallerinin korunması ve mevcut iyilik hallerinin artırılması adına multidisipliner ve bütüncül bir sosyal hizmet müdahalesinin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası Öğrenciler, Göç, Karşılanamayan Gereksinim, Uyum, Uluslararası Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Sorunlara Yönelik İhtiyaçlar, Baş Etme Mekanizmaları

¹ Bu çalışmanın araştırma süreci ve makalenin yayına hazırlanma süreci; 2022-2023 Akademik Eğitim ve Öğretim Yılında Lisans Tezi Bitirme Projesi Dersi kapsamında Doç. Dr. Tahir Emre GENCER danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

² Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, emiraaydin00@gmail.com

³ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, kamilturkdilan@gmail.com

⁴ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, furkanedu8@gmail.com

⁵ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, nazlihivrangul@outlook.com.tr

⁶ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, gozukucukmerve303@gmail.com

⁷ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, rumeysakaymaz@outlook.com.tr

1. Giriş

Son zamanlarda gözle görünür bir hal alan teknoloji alanındaki gelişmeler, dünyanın hızla küreselleşmeye doğru ilerlemesi, iletişimin ve ulaşımın kolaylaşması ile paralel olarak yurtdışında eğitim görmek isteyen öğrencilerin sayısı da artmaktadır. Farklı ülkelerde eğitim gören ve 'eğitim gördüğü ülkenin vatandaşı olmayan öğrencilere uluslararası öğrenci' denmektedir (OECD, 2022). Bununla beraber uluslararası eğitim, eğitim amaçlı göç süreçlerini işaret etmektedir. Uluslararası eğitim yoluyla bireyler; bilgi, beceri ve yeterliliklerini geliştirebilme fırsatı yakalarken sosyal ve ekonomik sermayelerine de katkıda bulunurlar (IOM, 2018).

Ülkeler açısından bakıldığında uluslararası öğrenciler, ekonomik, akademik gelişim ve etkileşim, siyasi ve diplomatik ilişkiler, sosyal ve kültürel etkileşim açısından avantaj sağlar (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2022). Uluslararası öğrenciler gittikleri ülkenin ekonomisi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Uluslararası öğrencilerin gittikleri ülkedeki öğrenim, barınma, yeme-içme gibi yaşam ve eğitim giderlerini kapsayan harcamalar doğrudan ülkeye aktararak ek gelir sağlanmaktadır. Bunun birlikte uluslararası öğrencilerin sayısının artmasının avantajlarının yanında dezavantajları da mevcuttur. Uluslararası öğrencilerin artışı beraberinde ırkçılık, yabancı korkusu, yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, geldikleri ülkelerden beyin göçü yapıp ülkelerine geri dönmemeleri gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar yerel öğrencileri ve halkı etkilediği kadar uluslararası öğrencileri de etkilemektedir. Çünkü uluslararası öğrenciler için de gittikleri ülkedeki insanlar ve o insanların kültürü farklı gelmektedir. Bu durum sosyo-kültürel uyum sürecinde sorunlara neden olabilmektedir.

Dünyada önemli bir unsur haline gelen uluslararası öğrencilerin sayısı ise Türkiye’de her geçen gün artmaya devam etmektedir. Türkiye’de uluslararası öğrencilere yönelik ilk yasal düzenleme, 14.10.1983/2922 sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun ile gerçekleştirilmiştir. İlk uluslararası öğrenci tanımı ise 30 Nisan 1985 tarihli Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelikte yapılmıştır. Şu anda uluslararası öğrenciler adına güncel olarak kullanılan tanım ise 24.3.2010 tarihli ve 5978 sayılı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunda, ‘kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenler ile uluslararası anlaşmalar çerçevesinde eğitim amacıyla Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu öğrenci’ olarak tanımlanmıştır (Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma, 2021, syf.41). Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısı bakımından bakacak olursak ilk beş üniversite arasında ilk sırada 6 bin 661 öğrenci ile Anadolu Üniversitesi yer alırken onun ardından 6 bin 648 öğrenci ile İstanbul Üniversitesi, 5 bin 782 öğrenci ile Karabük Üniversitesi, 5 bin 430 öğrenci ile Bursa Uludağ Üniversitesi ve 5 bin 176 öğrenci ile 19 Mayıs Üniversitesi takip etmektedir (Şahin, 2021).

Uluslararası Öğrencilerin Gereksinimleri

Uluslararası öğrencilerin, uluslararası öğrenci statüsüne geçtiklerinden itibaren yaşadığı sorunlar ve gereksinimleri çeşitlenmektedir. Eğitim göreceği ülkede yeni bir yaşam alanı oluşturmaya çalışan uluslararası öğrencinin gerçek yaşam alanı hala kendi ülkesinde olmasından kaynaklı yeni ülkeye uyum sürecinde ve uyumla beraber gelişen farklı düzeylerde sorunlar yaşadığı bilinmektedir (Ye, 2006, aktaran Narseyitov, 2021). Temel olarak temel ihtiyaçlar, ekonomi, sosyal uyum, akademi ve psikolojik alanlarda pek çok gereksinimden söz edilebilir. Öncelikli olarak uluslararası öğrenciler, ev sahibi ülkeye ilk geldikleri andan itibaren bilgilendirmelere ve yardımlara ilişkin profesyonel bir kurumsal yapıya ihtiyaç duymaktadırlar (Bulut ve arkadaşları, 2020). Ayrıca en zorlu geçen ilk zamanlarda; eğitim görecekleleri üniversiteler ile diğer kurum ve kuruluşlar tarafından planlanacak oryantasyon ve köprü programları, tanıtım ve kaynaştırmaya ilişkin düzenlenecek etkinlikler, koruma ve danışmanlık gibi hizmetlerin sunumu, uluslararası öğrencilerin önemli ihtiyaçları arasında yer almaktadır (Snoubar, 2015).

Diğer taraftan ekonomik açıdan geçimlerini sağlayabilmeleri birçok sorunun çözümünde büyük önem taşımaktadır. Mali problemler sadece beslenme, barınma gibi en temel ihtiyaçların karşılanması açısından değil ama aynı zamanda akademik, sosyal ve psikolojik olarak sayısız soruna sebep olabilmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları ekonomik problemler; kendilerinde stres, çaresizlik ve pişmanlık gibi olumsuz ruh hallerine neden olup (Ghanbary, 2017) gerek akademik başarılarını gerekse de biyopsikososyal iyilik hallerini derinden sarsabilmektedir.

Öte yandan uluslararası öğrencilerin en çok güçlük çektiği konulardan birisi de dil bariyerine ilişkin sorunlar ve ihtiyaçlardır. Göç ettikleri ülkenin dilini anlayabilmeleri ve konuşabilmeleri gerek akademik başarılarını gerekse de sosyal uyumlarını baltalayan sorunların çözümünde etkin bir işleve sahiptir. Örneğin derste not alma, aldığı not üzerinden sınava hazırlanma sürecinde zorluklar yaşanması olası sorunlardandır (Ercan, 2012). Bu durum da akademik anlamda olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bunun yanında dil sorunu yaşayan bir uluslararası öğrenci dil bariyerinden ötürü kendini yetersiz ve eksik hissedebilir, bu durum öğrencinin bulunduğu kültür içerisinde aykırı olduğuna dair bir ruh haline sahip olmasına ve motivasyonun bozulmasına sebebiyet verebilir (Açık, 2008).

Bunun yanı sıra söz konusu desteğin sadece akademik anlamda değil, aynı zamanda toplumsal uyumları açısından da katkı sunacağı düşünülebilir. Sosyalizasyon süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olan dil ve kendini ifade etme yetilerinin geliştirilmesi, diğer insanları anlamaları ve duygu düşüncelerini doğru bir şekilde aktarıp çevreleri ile sağlıklı bir ilişki kurmalarıyla yakından ilişkilidir. Uluslararası öğrencilerin bu bağlamda güçlendirilerek sosyal uyumlarının desteklenmesine ihtiyaçları vardır. Nitekim Çelik'in (2013) yaptığı araştırma; uluslararası öğrencilerin akademik uyumları açısından en büyük desteğin öğretim elemanları tarafından sağlanabileceğine; araştırmanın katılımcılarının tamamının söz konusu

grubun akademik problemlerinin çözümü, ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal uyumları noktasında dil yetkinliklerinin güçlendirilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdiklerine dikkat çekmektedir.

Uluslararası Öğrencilerin Uyum Süreci ve Karşılaştıkları Sorunlar

Uluslararası öğrenciler yeni bir ülkeye gelişleri kesinleştikten itibaren pek çok sorunla karşılaşabilmektedir. Bunlar yeni bir ülkeye ve kültüre uyum süreçleri, yeni bir dil öğrenme konusunda yaşanan sorunlar, barınma, sosyal çevre, akademik, ekonomik, kültürel çevre ile yaşanan ya da yaşanabilecek sorunlar şeklinde sıralanabilir. Özellikle sosyal uyum ve sosyal dışlama konusunda zorluk yaşayan uluslararası öğrencilerin sosyal yaşantısındaki her sorun bireyin sadece sosyal yaşantısıyla kalmayıp akademik ve psikolojik olarak da etkilenmesine yol açabilmektedir. Yeni bir ülkeye alışma sürecinde duyduğu anlaşılmama ihtiyacı ve uğradığı ayrımcılık bu noktada etkileyici olabilmektedir. Bu noktadaki en önemli faktör ise dil bariyerinden kaynaklanmaktadır. Her noktada önümüze çıkan dil bariyeri uluslararası öğrenciler için özellikle sosyal ve akademik anlamda zorlayıcı olabilmektedir. Öğrenci yaşadığı dil bariyerinden ötürü kendini yetersiz ve eksik hissetmekle beraber, bu durum öğrencinin bulunduğu kültür içerisinde aykırı olduğuna dair bir ruh haline sahip olmasına ve motivasyonun bozulmasına sebebiyet verebilmektedir (Açık, 2008). İletişim ve dil konusunda sorun yaşayan bir öğrencinin sosyalleşmesinin beklenilmesi de hata olacaktır. Bu noktada öğrenci yeni çevreye uyumda zorluk yaşayacak ve arkadaş çevresi açısından aynı ana dili konuştuğu kişilerle arkadaşlık kurmaya özen gösterecektir. Bundan dolayı öğrenciler sosyal çevreye uyum ve arkadaşlık ilişkisi kurmada yardımcı olacak yerlere yönlendirilmelidir. Sosyal çevre ve arkadaşlık konusunda üniversitenin kulüpleri ve topluluklarının bu konuda etkili olduğu; üniversite ve şehir tanıtımında, sosyal çevreye uyumda faaliyet gösterdiği görülmektedir (Ghanbary, 2017). Akademik dil ve akademik çevre açısından bakıldığında ise bu durum farklılaşabilmektedir. Konuşma dilinden farklı olan akademik dili anlama süreçleri uluslararası öğrencileri daha fazla etkileyebilmektedir. Bundan dolayı sınıf arkadaşlarının ve akademik personelin bu konuda yardımcı ve anlayışlı olması beklenilmektedir. Akademik anlamda sorun yaşayan uluslararası öğrencilerin akademik destek ve rehberlik hizmetlerinden yararlanması da önemlidir (Ercan, 2012). Sosyal ve akademik sorunların yanında en temel sorunlar ise temel ihtiyaçları kapsamaktadır. Öğrencilerin barınma, beslenme, sağlık ve ekonomi gibi sorunları tüm yaşantıları etkilemektedir.

Sosyal hizmet mesleği; bütüncül bir çerçevede bireylerin, grupların ve toplulukların refahı, sosyal işlevselliklerinin güçlendirilmesi ve toplumla bütünleşmeleri noktasında çalışmalarını yürütmektedir. Nitekim söz konusu grup; sosyal işlevselliklerinin ve uyumlarının güçlendirilmesi, akademik başarılarının yükseltilmesi, özellikle de psikolojik iyilik hallerinin iyileştirilmesi adına bütüncül bir anlayış ile psikososyal destek gibi profesyonel sosyal hizmet müdahalelerine gereksinim duymaktadır (Snoubar, 2015). Yapılan açıklamalar doğrultusunda araştırmanın amacı uluslararası öğrencilerin

sorunlarını tanımlamak, bu sorunlara yönelik ihtiyaçları belirlemek, bunun yanı sıra Türkiye'nin ve Türk halkının uluslararası öğrencilere karşı bakış açısını ortaya koymaktır.

Araştırmanın probleminden ve amaçlarından hareketle aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır:

1. Eğitim için başka bir ülkeye göç eden öğrencilerin bu süreçteki gereksinimleri ve karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Uluslararası öğrenciler hangi destek ve yardım sistemlerinden faydalanmaktadır?
3. Uluslararası öğrencilerin sorunlarla baş etme mekanizmaları nelerdir?
4. Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin eğitim ve uyum sürecinden beklentileri nelerdir?

2. Yöntem

Bu araştırma kapsamında uluslararası öğrencilerin Türkiye'ye ve okula uyum sürecinde yaşadığı problemler ve bu problemlerin sosyokültürel ve akademik hayatlarına etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacında yer alan ulaşılması hedeflenen soruların cevapları için nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Gerçekleştirilen nitel araştırmada etnografya ve fenomenoloji (olgubilim) nitel araştırma yaklaşımları kullanılmıştır. Etnografya, ilgili araştırma grubunun kültürel yanlarına ve bu kültürün etkilerine odaklanan bir yaklaşımkken fenomenoloji, bireylerdeki olgu ve deneyimlerin özünü daha net anlamaya yönelik bir yaklaşımdır (Karataş, 2015).

2.1. Araştırma Sahasına İlişkin Bilgiler ve Araştırmanın Özneleri

Araştırmanın özneleri, Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi'nde eğitim-öğretim gören ve çeşitli yükseköğrenim programlarına kayıtlı olan uluslararası öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın özneleri belirlenirken kartopu örneklemeden faydalanılmıştır. Araştırma sırasında yapılan görüşmeler Anadolu Üniversitesi kampüsü, kampüs çevresindeki mekanlar ve online görüşme programları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Oluşturma Araçları

Bu araştırma da Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi'nde öğrenim gören uluslararası öğrencilerin bilgilendirilmiş yazılı onamları alınmıştır. Araştırma için yarı yapılandırılmış form kullanılmıştır. 9 erkek ve 9 kız öğrenci ile yapılan görüşmeler, görüşmecilerin onamı alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Öğrenciler için oluşturulan görüşme soruları ısınma, tanışma, sosyodemografik özellikler, üniversite yaşamı ve akademik hayat, temel ihtiyaçlar, sosyal yaşantı ve gelişimsel ihtiyaçlar ve son olarak toparlayıcı sorular sorulmuştur.

2.3. Analiz Süreci ve Raporlama

Araştırma için gerçekleştirilen görüşmeler; uluslararası öğrenciler için hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi doğrultusunda doyum noktasına ulaşana kadar devam etmiştir.

Görüşmeler nitel yöntem kuralları esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde görüşmeci onayı alınmış olup görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığı ile kaydedilmiştir. Görüşmeye ait ses kayıtları görüşme sonrasında deşifre edilmiş ve gerekli görülen görüşme formları doldurulmuştur. Yapılan görüşmeler araştırma öncesi ve sonrası planlamalar hariç 1 – 1,5 saat arası sürmüştür. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler NVivo 14 programı kullanılarak bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Analiz edilen veriler kodlar haline getirilerek kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuş olup bu bağlamda temalar ve alt temalar belirlenmiştir.

3. Bulgular

Bu çalışmanın amacı; Eskişehir’de öğrenim görmekte olan uluslararası öğrencilerin profilini tanımlamak, gereksinimlerini ve sorunlarını anlamak, öğrencilerin psikolojik, sosyal ve kültürel uyum sorunlarını değerlendirmek, uyum sürecindeki uluslararası öğrenciyi etkileyen faktörleri belirlemek, eğitim dışında çalışma hayatlarını sürdürmeleri göz önünde bulundurularak memnuniyet durumlarını incelemektir. Bu doğrultuda araştırmacılar uluslararası öğrencilerin Türkiye’ye ve okula uyum süreçlerindeki gereksinimleri ve karşılaştıkları sorunlara yönelik sorulara odaklanmıştır.

Analiz sonucunda; “Eğitim İçin Türkiye’ye Göç Eden Uluslararası Öğrencilerin Gereksinimleri”, “Yeni Bir Ülkede Yaşam ve Uyum”, “Yeni Bir Ülkede Dil Öğrenme Süreçleri”, “Üniversite Yaşamı ve Akademik Hayat” ve “Yaşanılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri” olmak üzere beş ana tema ortaya çıkmıştır.

3.1. Eğitim için Türkiye’ye Göç Eden Uluslararası Öğrencilerin Gereksinimleri

Uluslararası göç; kişilerin veya toplulukların yaşadıkları yerden ister ülke içine ister ülke sınırları dışına olmak üzere geçici veya kalıcı olarak çeşitli nedenlerle yer değişimleri olarak düşünülebilir. Öte taraftan bilgiye erişimin saniyeler aldığı günümüzde öğrenciler, uluslararası arenada yüksek öğretim kurumları arasındaki kalite farklarının giderek daha fazla bilincine varmaktadır. Uluslararası eğitim süreçlerinde; daha iyi bir eğitim ve istihdam fırsatları, yurtdışındaki yükseköğretim kurumlarının öğrencileri etkileme düzeyleri (eğitimin algılanan kalitesi ve ev sahibi kurumların algılanan değeri) eğitim amaçlı sınır dışı göçü teşvik eden hükümet politikaları gibi pek çok faktör etkili olabilmektedir (OECD, 2022).

Uluslararası öğrenciler için dil, eğitim kalitesi, üniversite, tarihsel ve kültürel bağlar, sömürge geçmişi, inanç birliği, uzaklık, tercih edilen ülkenin ekonomik koşulları, seyahat ve ulaşım maliyeti, öğrenim ücreti ve harçlar, yükseköğretim kurumunun ve programının kalitesi, akreditasyonu ve gidilecek olan ülkenin göç politikaları gibi etmenler eğitim için başka bir ülkeye gitmek isteyen uluslararası öğrencilerin ülke tercihlerinde önemli rol oynamaktadır (Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma, 2021, s. 20).

Çalışma sürecinde uluslararası öğrencilerle yapılan görüşmelerde beslenme, barınma, sağlık, güvenlik, hukuk ve ulaşım gibi konulardaki ihtiyaçlarına, sorunlarına ve menşei ülkeleri ile Türkiye'deki karşılaştırmalarına yer verilmiştir. Uluslararası öğrencilerle yapılan görüşmede birçoğu sağlıklı beslenemediğini, yurt ve üniversite yemekhanesinden faydalandıklarını ancak genel olarak yemekleri beğenmediklerinden dolayı alternatif yemek seçeneklerine yöneldiklerini, ekonomik açıdan da olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir.

"Kesinlikle hayır, ya şöyle söyleyeyim, ilk 2 senemde falan üniversitenin yemekleri çok iyiydi yani. Ben size 2018-2020 arasından bahsediyorum, cidden baya iyiydi yani. Proteinli yemekler alıyordu ve besin değeri yüksekti, ama sonrasında baya şey olmaya başladı. Yani, yemeklerin besin değeri düşmeye başladı ve eski lezzeti de kalmadığı için ya sipariş ile ya da evde yapmakla bir şekilde hallediyorum. Mesela, ilk senemi hatırlıyorum. Baya kilo bile almıştım yani. Öğrencilik hayatı için çok büyük bir şey ama sonrasında 6-7 kilo verdim yani. Cidden besin değeri baya düşük olmaya başladı." (Azerbaycanlı F. M.)

"Yani, bu aralar öğrenci olduğum için pek sağlıklı yani beslenemiyorum, ama yani böyle abur cubur illaki yiyoruz. İster istemez yiyoruz. Ya yurttaki yemekleri pek, yani pek iyi değil, ama şikâyetimiz yok yine de. Çok şükür, en azından şeyimiz var, yemeklerimiz bekliyor böyle var." (Karadağlı M.)

Uluslararası öğrencilerin yemek kültürünün farklılığından kaynaklı yaşadığı bu sorunlar onların uyum süreçlerini de etkileyebilmektedir. Uluslararası öğrencilerin bazıları yemek kültürünün farklı olması onlar için bir sorun teşkil ettiğini ifade etmişlerdir.

"Zor alıştım kesinlikle bir süre. Bizde çorba diye bir şey yok (şaşkınlık). Buraya geldiğimde çorba içmekte zorlandım bir kere iki kere içtim sonra baktım zamanla alışmaya başladım özellikle mercimek çorbası var ya ona alıştım diğer çorbalar yok. Ya da mesela baharat konsa çok koymadığınız için çorba ıspanak olsun hele pırasa var ya hiç sevmem" (Nijerli M.)

Lu (2001: 21) çalışmasında barınma ve yemek uluslararası öğrenciler için gittikleri ülkede sorun teşkil eden iki alan olduğunu belirtmiştir. Farklı yemek kültürüne adapte olmak kolay bir süreç değildir. Öğrenciler bu yüzden başka bir yere alışma sürecinde zorlanmaktadırlar. Özellikle de yemek kültürlerinin farklı olduğu ülkelere giden öğrencilerin gittikleri yerdeki uyum süreçleri daha sancılı geçmektedir. Uluslararası öğrenciler, barınma konusunda yaşanan en temel sorunun kira fiyatları olduğu, özellikle toplu yaşam alanlarında kişisel alan ihlalinin olduğunu ifade etmişlerdir. Kişisel alan yaratamayan öğrencilerin bu sorunun akademik başarısızlık ile devam eden bir çıkmaz ile kendilerini bırakmadıklarını söylemek mümkündür.

"Geldiğimde bir Burundili Afrikalı var sağ olsun. 1+1 de kaldık...Hem okuyor hem çalışıyor çünkü geçinmek zor yani zam derken her şey artmış bana oda denmez depo gibi bir yer verdi. İnanılmaz çok soğuk kalorifer de yakamıyor malum öğrenci çok zam. Ben inanabiliyor musun bu montla yatıyorum terlemiyorum o kadar soğuk ki. Okula geliyorum, eve gitmekten çekiniyorum çünkü oraya gidiyorum sanki buz dolabına giriyormuşum gibi hep kütüphanede vakit geçiriyorum gören de diyecek bu çocuk çalışıyor ama çalışmıyorum depresyon içindeyim vakit geçirmek için orada kalıyorum" (Sierra Leoneli T.)

“Beş kız kalıyoruz...mesela internet çok kötü, berbat durumda, mesela bilgisayara bağlansam telefona bağlanıyorum...şimdi ben kütüphaneye gitmem lazım, gidiyorum, her insan ortalama gece bir buçuğa kadar ben mesela o kadar kalmak istiyorum ama yurttan izin almam gerekiyor, izin aldım mı saat 6 da giriş yapmam gerekiyor, giriş yaptım mı benden diyorlar size dilekçe vereceğiz size dair bu size ilerde kötü bir şey olabilir, yurttan da çıkartma durumu olabilir diye o yüzden korkarak, ben mesela vizelerde saat bire kadar kalmak istiyorum ama bu yurdun kuralı olduğu için altıya kadar kalıyorum ve o yüzden hem sınavım kötü geçiyor hem de verim alamıyorum. Yurtta da kalsam biliyorsunuz 5 kişiyiz, ben biraz da sesli okumak istiyorum, yurtta da kütüphane de de verim alamıyorum, özellikle yurtta. Biz zaten yetişkin kızlarız, 18 yaşımızı geçmişiz...bu saatten sonra şunu yap burada git gel demeleri çok saçma, burada bir özgürlük kısıtlaması olabiliyor” (Afganistanlı P.)

Uluslararası öğrenciler sağlık sistemi içinde karşılaştıkları sorunlar hakkında bahsederken randevu bulmakta zorlandıklarını, bulduklarında ise çok ileri bir tarihte bulduklarını bu yüzden de sorun yaşadıklarını, yabancı olduklarından hastane masraflarının çok olduğunu, nöbetçi eczanelerin az ve uzak olmasını dile getirmişlerdir.

“Ama mesela ev arkadaşımın bir durum olmuştu elini kesmişti. Direkt hastaneye götürdük kendisini. Yani dikiş yapıldı ama güzel bir dikiş atılmamış parmağından ve parmağı yani dikiş düzgün atılmadığından dolayı bayağı yaranın kapanması bayağı bir uzun sürdüğünden özel hastaneye gittik bu durumdan dolayı. Orada da yani dikişin düzgün atılmadığından falan söylediler bahsettiler ve düzgün dikiş atıp tekrar öyle bir iyileşme süreci olmuştu” (Yunanistanlı E.)

Ekonomik yeterlilik ve özgürlüğün önemli bir yapı taşı olduğunu varsayarsak, öğrencilerin yaşayacakları ekonomik sorunların sadece ekonomik bir sorun olarak kalmayacağı ve hayatlarını büyük oranda etkileyeceği de gözlemlenebilir. Örneğin çalışmak durumunda kalan bir öğrencinin akademik ve sosyal hayatına ayıracak zamanı daha kısıtlı hale gelebilmektedir. Bunun dışında ekonomik olarak aileye bağlı kalınması da kişilerde bağımlılık hissi oluşturup psikolojik anlamda etki yaratabilmektedir (Snoubar, 2015:30, aktaran Taylan, 2019).

Uluslararası öğrencilerin harcamalarının temelinde temel ihtiyaçlarının olduğu devamlı değişen ürün fiyatlarının ve ürünlere gelen zamların öğrencileri zorladığı, belli noktalarda alımlarını kısmak zorunda kaldıkları, harcamalarını gelirlerine orantılı şekilde yapmaya çalıştıkları görülmüştür.

“Eskiden oluyordu, zam gelmeden önce, şu an bir tane bir çikolata bile hemen ertesi gün artıyor fiyatı da ben çoğu zaman sadece temel ihtiyaç alıyorum” (Afganistanlı P.)

“Hiç yetmiyor. 9 gün yetiyor sadece...Ne biliyim işte paket internet 180 lira. İşte ayakkabı, ne biliyim ben yemekhane rezervasyonu, bir gün çıkarsam kahve falan bitti yani bu kadar. Ne yapıyor ki 1400” (Cezayirli A.)

Burs kazanma süreçlerinde uluslararası öğrencilerin yerine getirmek zorunda olduğu prosedürler bulunmaktadır. Bu süreçlerden olumlu şekilde geçen kişilere burs verilmektedir ancak bu süreçlerde öğrenciler için yoğun geçebilmektedir ya da bursu almaya hak kazandıktan sonra da bazı durumlar yaşanabilmektedir

“YTB diye bir burs var yabancı Türkiye bursları diye orada da genellikle Azerbaycan öğrencilerine pek burs çıkmıyor ya Arap ülkelerine ya da Avrupa ülkelerindeki öğrencilere çıkıyor. Azerbaycanlılara pek burs imkânı yok” (Azerbaycanlı F.M.)

“Gelmeden önceki 1 sene çok zor geçti, her hafta, her ay sürekli bizden bir şeyler isteniyordu, sürekli sınavlar ve mülakatlar isteniyordu, biz burs diyoruz, çok kolay olacağını düşünüyorduk ama çok zor bir süreç oldu” (Afganistanlı P.)

Yabancı uyruklu öğrencilerin topluma uyum sağlayabilmeleri; yabancılik ve yalnızlık çekmemeleri için oldukça önemlidir. Öğrencilerin uyum sağlayabilmeleri arkadaş edinmek ve sosyal aktivitelere katılmak ile mümkün olmaktadır.

“Şöyle oldu ben aslında çok içime kapanık hatta hiçbir arkadaşım yoktu, arkadaşım sadece kardeşimdi, Eskişehir’e geldim farklı arkadaşlar gördüm, Afganistan’da dışarı çıkıp sesimin titrediği oluyordu, burada çık şunu sun dedikleri zaman korkusuzca Türkçe konuşuyorum ve bu benim için gurur verici Türkiye dört sene de çok şey kazandırdı, ben yöneticilik yapacağımı hiç düşünmezdim, geldim burada Afganistan’ın yöneticiliğini yaptım, Eskişehir’de Afganistan’ın bir derneği oldu oranın başkanı seçildim...Bizim Anadolu Üniversitesi’nde yabancı öğrenciler için bir kulüp vardı orada başkan yardımcısı seçildim, geçen sene kültür gününde rektörümüzün yardımcısı geldi ve sordu siz kültürünüzü nasıl tanıtacaksınız diye sıra bana geldiğinde, dans gösterisi yapacağım, şiir okuyacağım deyince beni gördükleri zaman rektör yardımcısı cesaretli olduğumu söyleyip kulüp başkanlığına seçeceğini söyledi, bu çok gurur verici bir şeydi” (Afganistanlı P.)

Okulun sağladığı imkanlar sayesinde uluslararası öğrenciler kültürel etkinliklere katılım sağlayabildiklerini ve okul sayesinde bu tarz etkinliklerden haberlerinin olduğunu dile getirmişlerdir.

“Yani hem sinemalara gidiyordum hem müzeleri gezdim Odunpazarı’ndaki, Sazova’daki ondan sonra burada her hafta değişiyordu buradaki Anadolu üniversitedeki müze her hafta değişiyordu. Her hafta gidip bakıyordum, şey yapıyordum, yani o kültürel etkinlik dersi iyi ki var yoksa onlardan haberim olmazdı” (Yunanistanlı İ.)

Etkinliklere katılan öğrenciler için bu etkinlikler onları ne kadar mutlu etse de dili bilmemelerinden kaynaklı sinema tiyatro gibi etkinliklerde konuşmaları anlamakta zorluk çektiklerini ifade etmişlerdir.

“Evet tiyatroya, sinemaya gidiyorum. Benim için sıkıntı olmuyor yani bazı şeyleri anlamıyorum ama çoğu şeyi anlıyorum, ana fikir falan yani” (Mısırlı A. E.)

Uluslararası öğrencilerin serbest zamanlarında çeşitli etkinliklere katılması hem psikososyal gelişimlerine hem de diğer bireylerle etkileşimde bulunarak arkadaşlar edinmelerine ve yeni toplumsal çevreye uyum sağlamalarına, dolayısı ile akademik başarılarına olumlu katkıda bulunabilecektir (Ghanbary, 2017). Görüldüğü üzere birçok uluslararası öğrenci okul kulüplerinin etkinliklerine katılarak sosyalleşmektedir. Aynı zamanda kulüpler öğrencilerin sosyal çevre edinebilmeleri, arkadaşlıklar kurabilmeleri için de iyi bir fırsat oluşturmuştur. Kulüpler ve kültürel etkinlikler dersi sayesinde öğrenciler sinema, tiyatro, müze gibi etkinliklere de katılım sağlamışlardır. Bunun yanında arkadaşları ile sosyal aktivitelerde bulundukları ve sosyal hayata uyum sağlayabildikleri görülmüştür.

Öğrencilerin Türkiye’ ye uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları aşarken arkadaşlarından, ailelerinden, üyesi oldukları topluluklardan destek aldıkları görülmektedir. Birçok öğrenci herhangi bir sorunla karşılaştıkları zaman arkadaşlarının kendilerine destek olduklarını ifade etmiştir.

“YUDER diye bir dernek var. Bir de İHH var onlarla ilişkimiz iyi. Abiler bizi tanıyor ben onları davet ediyorum, benim eve geliyor. Ramazan ayında abiler davet ediyor. Özcan abi var YUDER’ de o da bizi davet ediyor. Onlarla ilişkim iyi problem yok. Okullarda çok şeyler var, okullarda çok yabancı kişiler var. Onlar ile grupta filan bir işte zorlanınca mesaj atıyorum yardımcı olmeye çalışıyorlar. Onlar bir problem olunca mesaj atıyor bizler bakmaya çalışıyoruz” (Bangladeşli M.)

“Arkadaşlarım çok yardımcı oldu, iş bulurken bile” (Burundili E.)

“Şöyle söyleyeyim size ben 2018 de geldiğimde ilk bir hafta falan özlem duygusu ağır bastı, 16 yaşındaydım bir hafta falan bekle merak etme alışacaksın dedi abim ailem ve onlar sayesinde bekledim” (Azerbaycanlı F. M.)

Farklı kültüre sahip olan bir ülkede öğrenim gören uluslararası öğrenciler, yalnızca akademik çalışmanın zorluğu içinde yaşamak zorunda kalmazlar aynı zamanda daha geniş bir sosyal uyum süreciyle, sosyal dışlanmayla ve damgalamayla başa çıkma mücadelesi vermektedir (Kılıç, 2020). Eğitim hayatlarını sürdürmek ve akademik başarılarını arttırmak için ülkelerinden gelen öğrenciler sadece akademik olarak emek ve çaba sarf etmek durumunda kalmayıp geldikleri ülkenin kültürü ve toplumuna uyum gösterme süreçleri ile de başa çıkmak durumundadırlar. Uluslararası öğrencilerin aile, yakın arkadaş ya da kendilerini rahat hissettikleri topluluklardan destek almaları onların bu süreçte yaşayabilecekleri sorunlarla daha kolay başa çıkmalarını sağlamaktadır.

3.2. Yeni Bir Ülkede Yaşam ve Uyum

Türkiye’ ye gelen uluslararası öğrenciler Türkiye’ye yerleşme sürecinde yaşadıklarından, Türkiye’de okumak isteme nedenlerinden ve bu isteklerine yönelik ailelerinin tepkilerinden bahsetmişlerdir. Yapılan görüşmeler sonucunda uluslararası öğrencilerin bursa başvurarak ya da YÖS (Yabancı Öğrenciler Sınavı)’e girerek geldikleri görülmüştür. Öğrenciler Türkiye’ ye yerleşme sürecinde yeni bir ülkeye ve yeni bir kültüre uyum sağlama, yalnızlık ve yabancılık çekme gibi süreçlerden geçmişlerdir. Öğrencilerin geneline bakıldığında en çok zorlandıkları konunun konuşulan dili bilmemek olduğu görülmüştür.

“İlk önce uluslararası öğrenci olarak başka bir ülkeye gidiyorsun. İlk baştaki en büyük zorluğum ailemden uzak olmak, gurbettesin sonuç olarak. Yani bence en büyük sorunumuz bu. Sonra Türkiye’ye geldik işte kirasıdır, bu kalacak ev bulma, barınma yeri ondan sonra tabi uluslararası öğrenciler Türkiye’ye geldiğinde oturma izni almak zorunda. Bunla ilgili İl Göç İdaresi baya bir belge falan istiyorlar. Hani çok zorlu bir süreç oluyor. Hani mesela bir belge eksik olduğunda hani sürekli git gel falan olmak zorunda. Yani çok yorucu bir süreç oluyor bunlar. Sonra üniversiteye de başlıyorsun işte mesela hani ilk kez üniversite okuyorsun. Hani bu derslerin işleyişi ama ne kadar dil iyi biliyorsan bil yani ilk kez böyle dersler gördüğün için biraz zorlanma oluyor insanda. Eee işte ha mesela ben ilk dönem baya bir zorlandığım için notlarım falan iyi olamamıştı açıkçası ama ondan sonra yavaş

yavaş alıştıkça insan daha da adapte olabiliyor derslere. Hani bunlar zamanla gelişen şeyler”. (Azerbaycanlı F.)

Azerbaycanlı F.’nin deneyimleri ışığında Türkiye’ye yerleşme sürecinde epey zorlandığı görülmektedir. Türkiye’ye geldiği ilk zamanlarda, yeni bir ülkeye yerleşme psikolojisi üzerindeyken yabancı öğrenci olması sebebi ile kurumsal prosedürlerin bulunmasının bu zor durumu daha da zorlaştırdığı görülmektedir.

Kendi memleketlerinden çok uzak bir memlekete gelip buraya alışmanın, burada okumanın zor olmasının yanında çocuklarını uzak bir memlekete göndermenin de aileler için oldukça zor bir durum olduğunu kabul etmek gerekir. Yapılan görüşmeler ışığında elde edilen bulgularda ailelerin Türkiye hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğu, çocuklarının Türkiye’de okuması fikrine olumlu baktıkları görülmüştür.

“Evet ben şeyi kabul edildikten sonra ben babama sordum babam ben Türkiye’de bir burs kazandım. Sonra baba şey dedi Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için izin vermiş fakat ben Çin’de de falan başvuru yaptım. Orada da o mektup gelmişti fakat Çin falan Müslüman bir ülke olmadığı için izin vermedi Türkiye’de izin vermiş.” (Bangladeşli F.)

“Ailem çok sevindi burada okuyacağımı öğrendikleri zaman. Onların içi daha rahat burada olduğum için. Bir de özellikle Eskişehir olduğu için. Daha güvenli ve öğrenci şehri olduğu için. Tek sıkıntı yaşamak, yani ailem de çok rahat. Ailemle hep konuştuğum için anlatıyorum Eskişehir’i. Onlar da geldi, gördü. Rahatlar, içleri çok rahat.” (Yunanistanlı İ.)

Öğrencilerin ailelerinin genel olarak Türkiye’yi güvenli bulmaları ve kültürel olarak ortaklıkların olması nedeniyle çocuklarının Türkiye’de okumasından memnun oldukları saptanmıştır. Özellikle Ortadoğu’dan gelen öğrenciler Türkiye’nin diğer ülkelere nazaran onlar için avantajlı bir yer olduğunu ifade etmişlerdir.

“Türkiye’de güzel çevre olarak her şey iyi, insanlar iyi, çevre iyi çok mesela bazı ülkelerde filan rezinom oluyor. Türkiye’de helal yemekler filan var. Bunun için çok araştırma gerek olmuyor. Avrupa’da ülkelerde bazı ülkelerde bu çok büyük bir problem mesela helal yemekler. Bu benim için çok önemli. Çok insanlar dikkat etmiyor.” (Bangladeşli F.)

“Kendi ülkemde fark şöyle oluyor. Ülkede çok protestolar oluyor. Eğitim biraz berbat yani. Buradaki eğitimse rahat.” (Nijerli M.)

Türkiye’nin eğitim sisteminin kendi ülkelerine göre daha iyi oluşu, Türkiye’yi güvenli bulmaları ve kendi inançlarını yaşamak için uygun bir ülke olarak görmeleri öğrencilerin okumak için Türkiye’yi seçmelerindeki etkenlerdendir.

3.3. Yeni Bir Ülkede Dil Öğrenme Süreçleri

Yapılan görüşmeler sonucunda uluslararası öğrencilerin karşılaştıkları sorunların başında dil gelmektedir. Uluslararası öğrencilerin sosyal çevreye uyum sağlayabilmeleri, kendilerini ifade edebilmeleri ve eğitimlerini tamamlayabilmeleri için geldikleri ülkenin dilini bilmeleri oldukça önemlidir.

“Hiç kuşkusuz dil, sosyal yaşam için de çok önemli bir unsurdur. Dil sadece iletişim aracı değil, aynı zamanda yurttaş olmanın da en önemli göstergesidir. Siyasal katılımımızda, eğitim süreçlerinde, kültürel değerlerimizi öğrenmemizde, bir grubun mensubu olmamızda, düşüncelerimizi ifade edebilmemizde vb. birçok alanda, dilin işlevselliğini görebiliriz” (Aygül, 2008).

Öğrencilerin geneli Türkçeyi Türkiye’ ye geldikleri ilk yıl TÖMER’ den eğitim alarak öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

“İşte Türk aracılığıyla geldiğim için bir sene hazırlık veriliyor burada. Osmangazi’de TÖMER Merkezinde Yabancılar Merkezinde, bu da yaklaşık 1 yıl değil de yaklaşık 8 ay öyle bir şey işte kurslarla beraber işte Türkiye’de Türkçe konuşmaya mecbur olduğum için işte Türkçeyi iyileştirmeye çalıştım. Dizilerden tabi dizilerden” (Mısırlı A.)

Araştırmaya katılan öğrenciler arasında daha önce Türkçe bilen ya da menşei ülkesinde konuşulan dil ile Türkçe arasında ortaklıklar bulunan dilin konuşulduğu memleketlerden gelen öğrenciler de bulunmaktadır. Bu öğrenciler de Türkçeye dair bir alt yapıları olmasına rağmen zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

“Şöyle söyleyeyim, benim geldiğim ülke zaten Türkiye’yle çok bir farkı yok yani zaten Türkiye’ye gelmeden önce de Türk dilini bildiğimi zannediyordum ta ki buraya gelene kadar çünkü cidden baya farklılıklar oluyor. Yani özellikle aksan konusunda falan baya sıkıntı çektiğim oldu yani hatta bazen anlayamadılar falan ve ben şöyle söyleyeyim Türk dershanesine gidiyordum Azerbaycan’da. YÖS sınavı var yabancı öğrenci sınavı diye o sınavı verdim ben. Artı olarak da Yunus Emre Enstitüsü var Türkçe yetenek sınavı yapan orada da ben sınavımı verdim ve C1 sertifikası aldım. O yüzden de Anadolu Üniversitesi’nde ben TÖMER falan okumadım direk bölüme başladım diyebilirim” (Azerbaycanlı FM.)

Öğrencilerin her ne kadar dile ait alt yapıları bulunsun da günlük konuşma dilindeki farklılıklar, farklı aksanların olması dili bilmelerine rağmen öğrencileri zorlamıştır. Öğrenciler Türkçelerini geliştirmek adına TÖMER’den aldıkları eğitimin yanında dizi-film izlemek, kitap okumak, müzik dinlemek gibi aktiviteler ile de dil öğrenme süreçlerine katkıda bulunduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda mümkün olduğunca Türkler ile konuşarak arkadaşlarının destekleriyle de dillerini geliştirmeye çalışmışlardır.

“Eğitim aldım, zaten dört yıl boyunca eğitim aldım. Türkçe, edebiyat olsun ama kendi çabamla da oldu. Kitap okuyorum ve müzik dinliyorum” (Nijeryalı M.)

“Benim için şey, canlı makina şey bazen şey benim için canlı kaynaklar daha önemli benim, canlı kaynaklar bahsettiğim örneğin şey kahvelerden hani. Namazdan çıkıp kahveye gelir yaşlılar, kahvelerde oturuyoruz ya. Ben de geliyor onlara katılıyor ama gelenler onlar şey sokak Türkçesi anlatıyorlar, okuldaki öğrenmediğim Türkçe ama orda pratik yapma imkânı var hani biz hem de onlar da bizi yabancı görünce aaa biraz daha bizimle muhabbet etmeye çalışıyor” (Taylandlı Ş.)

“...Hatta KYK’da hepsi Türk oda arkadaşlarımla o odalarda kalmayı tercih ettim. Tabii zorluk çekiyorduk anlaşmada ama tercih ettim işte birkaç ilk başta zordu ondan sonra çok fazla pratik yapınca” (Mısırlı M.)

Görüldüğü üzere öğrenciler Türk yapımı dizi ve filmler izleyerek, Türkçe şarkılar dinleyerek, kitap okuyarak ve Türkler ile iletişimde kalarak Türkçelerini geliştirmeye çalışmışlardır. Dil öğrenme sürecinde arkadaş desteğinin uluslararası öğrenciler için önemli bir unsur olduğu görülmüştür.

Her dil kendi içinde ait olduğu milletin kültürüne ait kavramlar barındırır. Her dilin kendine özgü gramer kuralları vardır. Bu durum öğrencilerin dili öğrenmelerini zorlaştırmıştır.

“Aslında şey bizim, uyruk, bizim ülkeden gelen çocuk öğrenciler genelde en zor Türkçe öğrenirler çünkü şey bizim bir kelime bile benzemiyor şey bir kelime bile benzemiyor. Hem de şey konuşma tipi şey konuşma tipi de farklı hani... Gramer konusunda ve konuşma tamamen farklı. Örneğin şey Arap ülkelerden gelen bir öğrencilerin konuşmaları Türkçe öğrenmeye biraz daha çabuk olur çünkü içindeki ortak kelimeler çok fazla. Bizim bir kelime bile ortak yok yani şey Türkçe ile. Bu yüzden bayağı zorlandık” (Taylandlı Ş.)

“Bizde ilk sene o almak gerekiyor, ama yine de problem konusunda şey öğrendiğimiz TÖMER’de temel bilgisi, hocalar biraz anlatıyor Ali okula gidiyor gibi konuşuyor ama dışardaki bazen dışardaki aa şey argo kelimeler da var, biz anlamıyoruz bazen ama soruyuz imla bizim için en zor kısmı da şey atasözleri” (Taylandlı Ş.)

Görüldüğü üzere iki dil arasındaki gramer farklılıkları, günlük konuşma dilindeki kalıplar, deyimler ve atasözleri, argo terimler, farklı aksanların kullanılması öğrencilerin sosyal hayatta kullanılan dili anlamalarını zorlaştırmıştır. Dili iyi bilmiyor olmak öğrencilerin diğer insanlarla konuşmakta çekimser davranmalarına sebep olmuştur.

“Açıkkası ilk geldiğimde Türklerle biraz iletişime geçmekte kompleksliydim konuşurken yanlış yaparım yanlış söylerim eyvah bu şeylerim vardı ama kendileri daha şey yani konuş sorun değil ya yanlış söylersen sorun değil biz düzeltiriz bu şekilde yap konuşmamda çok çok yardımcı oluyorlar gerçekten. Çünkü ben ilk geldiğimde markete girmiştin hiç kimse almamıştı beni Türkçemle ama sonra sonra alışmaya başladım bu açıdan çok yardımcı oldu gerçekten tekrar Türk arkadaşlarım” (Azerbaycanlı S.)

“Ben napacağım kendimi nasıl ifade edeceğim falan derken millet dalga geçiyor ben de tabi utangaç biriyim derken Türkçe konuşmamaya karar verdim” (Sierra Leoneli T.)

Dil öğrenme sürecinde sosyal desteğin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Çevreden aldıkları tepkinin olumlu olması öğrencilerin dili öğrenmeye daha hevesli olmaya, diğer insanlarla konuşurken çekimser davranmamaya iterken olumsuz tepkilerle karşılaşmanın öğrencilerin dil öğrenme konusunda heveslerini kırdığı görülmüştür.

3.4. Üniversite Yaşamı ve Akademik Hayat

Uluslararası öğrenciler; akademik hayatlarında yaşadıkları sorunları, sorunlarla baş etme biçimlerini ve personellerin kendilerine karşı tutumlarını ifade ederken üniversitelerin sunduğu imkânlarından bahsetmişlerdir. Ayrıca okudukları bölümlere dair görüşlerini, menşei ülkeleri ile Türkiye'deki eğitim sistemi karşılaştırmasına yönelik düşüncelerini ve geleceğe ilişkin planlarını dile getirmişlerdir.

Görüşmelerde uluslararası öğrenciler genellikle; Türkçe konuşma ve anlama, akademik Türkçe, öğretim görevlilerini anlayamama, akademik personelin dil yetersizliği, online eğitim, yemekhane, kütüphane

ve öğrenci kartları, kaynakların maliyeti, TÖMER ücreti, ders içerikleri gibi konularda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

“TÖMER çok pahalı...Türkçe akademik zor benim için Türk gibi ya da akademisyen gibi yazamıyorum ya da mesela düşünün değişimler mecaz anlamlar... Hem de teknoloji. Araştırma mesela bizim için biraz zor, Türkiye de şu anda her şey online oluyor mesela kayıt tarihleri başvuru tarihleri bütünleme hepsi internetten oluyor online oluyor...Burada teknoloji yüksek hem de yabancıyız ya dil zor yani bizim için zor alışmak” (Burundili E.)

“İlk dönem birinci sınıfta iki dersten kaldım. O benim için çok kötü bir şeydi. Düşüktü puanlarım vizeden ve o zaman çok büyük bir stres yaşadım. Niye ben geldim, ne yapacağım okulu, bir de anlamıyorum. Gerçekten yabancıların yaşadığı sıkıntı bu. Hocaları anlamıyorlar. Ama şimdi artık anlıyorum da o zaman çok zorlanmışım” (Özbekistanlı F.)

Yapılan görüşmelerdeki ifadeler incelendiğinde; uluslararası öğrencilerin çoğunluğunun dersleri ve hocaları anlamayıp zorlandıkları, bu nedenle kimilerinin de derslerden kaldıkları öğrenilmiştir. Uluslararası öğrencilerin bazıları TÖMER’de aldıkları eğitime dair olumsuz düşünceler belirtmiştir. Uluslararası öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılabileceği üzere akademik hayatlarında akademik Türkçe ile konuşma dili arasındaki farka ilişkin yaşadıkları sorunlar ön plandadır. Bu bağlamda öğrencilerden bazılarının da değindiği üzere TÖMER’in verdiği dil eğitiminin yetersiz kaldığı ve özellikle akademik Türkçe noktasında öğrencilerin sorun yaşadıkları açıktır.

“Şu an tek güçlük olan şey bu bazı kitaplar var çok pahalı bazılarını almam çalışsam bile yani zor oluyor. Bir tek o imkânım da olsa çok kolay olurdu benim için” (Nijerli M.)

“TÖMER çok pahalı” (Burundili E.)

Diğer yandan Nijerli M.'nin ders kaynaklarının pahalılığından; Burundili E.'nin ise TÖMER ücretlerinin yüksekliğinden şikâyet ettiği görülmektedir. Yeni bir ülkeye gelen, kimi zaman burs alabilen kimi zaman ise burs imkânından yoksun uluslararası öğrenciler için ders kaynaklarının ve TÖMER ücretlerinin yüksekliğinin, kendileri için ekstra sorun oluşturabileceği düşünülebilir. Söz konusu olumsuzlukların; özellikle birçok açıdan sorun yaşayabilen dezavantajlı uluslararası öğrencileri daha fazla zorlayabileceği söylenebilir.

“ODTÜ’ de gördüğüm İngilizce öğretimi ile şu an bölümüm yüzde yüz İngilizce ama hocaların mesela konuştuğu İngilizce arasında çok dağlar kadar fark var...Türkçe bilmeyen arkadaşlarım da var onlar da mesela bu durumdan çok fazla şikayetçi. Hocaların biraz dil seviyesi olarak yeterli düzeyde olduğunu düşünmüyorum...Online dönemde zaten herkes zorlanıyor bu yüzden de ondan bayağı bir çektik diyebiliriz...Daha birçok eksikliği vardı işte kartlar olsun, Anadolu üniversitesindeki yemekhane, işte kütüphane sorunu var” (Yunanistanlı E.)

“Hocalar dersleri Türkçe anlatıyorlar. Kitap İngilizce, sınav İngilizce ama ders Türkçe anlatılıyor, burada zaten diğer öğrenciler de Türk, Türkçe konuşuyorlar. Bu sefer benim Türkçem gelişirken İngilizcem köreldi” (Yunanistanlı İ.)

Yunanistanlı E. ise okuduğu bölümdeki öğretim üyelerinin dil bilgisi yetersizliği, online eğitim, yemekhane, kütüphane ve öğrenci kartlarına ilişkin sorunlar yaşadığını belirtirken Yunanistanlı İ. de

İngilizce öğretmenliği okumasına rağmen öğretim üyelerinin derslerde Türkçe konuşmalarından dolayı dil bilgisinin köreldiğini dile getirmektedir. Öğretim üyelerinin dil yeterliliklerinin, yabancı uyruklu öğrencilerin anlama düzeylerini etkileyeceği düşünülebilir. Söz konusu yetersizliklerden dolayı yabancı öğrenciler dersleri anlamada sorun yaşayabilirler. Nitekim kimi öğrenciler de üniversitenin beklentilerini karşılamadığını belirtmektedir. Diğer yandan bir dilin unutulmaması ve geliştirilmesinde pratiğin önemi bilinen bir gerçektir. İngilizce eğitim verilen bölümlerde öğretim üyelerinin ilgili dili konuşmalarının, öğrencilerin dil seviyelerini olumsuz etkileyip sorun yaşamalarına neden olduğu anlaşılmıştır.

“Bazı konular benim bölümle hiç alakası yok. Mesela Türk dili, benim için faydası yok ve bana ne, çok zor oluyor...Türk dilinde hoca anlatmıyor, hoca yok zaten...Bu konu hakkında çok sinirliyim yani... Bazen tüm gün sadece ders çalışıyorum ve yine çalışıyorum, çalışıyorum anlamıyorum yani” (Mısırlı A. E.)

Mısırlı A. E. ise okuduğu bölüm ile bazı ders içeriklerinin uyuşmamasından, kimi dersleri öğretim üyelerinin vermediğinden ve çok çalışmasına rağmen ilgili dersleri anlayamadığından şikâyet etmektedir. Uluslararası öğrencilerin hali hazırda dile ilişkin olarak dersleri ve öğretim üyelerini anlamada yaşadıkları sorunlar düşünüldüğünde; Türk dili gibi okudukları bölümler ile ilgisi olmayan derslerin zorunlu tutulmasının, kendileri için ekstra sorun teşkil ettiği söylenebilir. Ayrıca söz konusu derslerin öğretim üyeleri tarafından verilmemesinin, daha da zorlayıcı bir etken olduğu düşünülebilir.

Öte yandan uluslararası öğrenciler güçlüklerle baş etme noktasında; aile, arkadaş ve öğretim görevlilerinin desteklerinin yanı sıra ses kaydı ve internet teknolojilerinden faydalandıklarını aktarmışlardır. Ayrıca sabah ve akşam olmak üzere aynı derslere iki kez girme, yaz okuluna gitme, bir işte çalışma, ders devamlılığı, sıkı çalışma, motivasyon, inanç ve sabır da diğer baş etme unsurları olarak belirtilmiştir.

“Hep ailem destek çıktı...İşte bir şey oluyor hemen anne, bir şey oluyor baba, böyle anlatıyorum. Hep işte sabret...Bana çözüm önerdiler. Sonra ama ben burada da şey arkadaş edindim” (Yunanistanlı İ.)

Yapılan derinlemesine görüşmelerde; uluslararası öğrencilerin sorunlar ile baş etme mekanizmalarına bakıldığında, aile ve arkadaş unsurlarının ön planda olduğu saptanmıştır. Uyuşu fark etmeksizin bireyler genellikle yaşadıkları sorunlar karşısında öncelikli olarak ailelerinden ve arkadaşlarından destek almaktadır.

“Yani bazı terimler var onları mesela anlamakta güçlük çekiyorum ama işte zamanla hocalarımdan falan sora sora onları bir şekilde eksiklerimi gidermeye çalışıyorum...Türk arkadaşlarım var kendilerine söylüyor diyorlar ki tabi öğretelim...Hocalarımla falan sohbet ediyorum” (Cezayirli A.)

“Hocalarımız çok yardımcı oluyordu...Yurt arkadaşlarım, oda arkadaşlarım yardım ediyorlardı. Bir de sınıf arkadaşlarım anlamadığım kelime anlamadığım yer anlamadığım ödevleri hepsini anlatmaya çalışıyorlardı” (Özbekistanlı F.)

“Arkadaşlar sağ olsunlar yardımcı oluyorlar...Öğrenci işleri olsun işte farklı bir ikamet izni olsun, Göç İdaresi’ne gidilecekse falan yardımcı olunuyor. Öğrenci kulüplerinden de böyle yardımların olduğunu biliyorum” (Yunanistanlı E.)

Cezayirli A. ve Özbekistanlı F. destek konusunda öğretim üyelerinin ve arkadaşlarının yardımlarını dile getirirken Yunanistanlı E. sorunlar ile baş etmede arkadaşlarının yanı sıra öğrenci kulüplerinin ve öğrenci işlerinin desteğine dikkat çekmiştir. Öğrencilere yönelik pek çok kulübün olmasının, uluslararası öğrencilerin sorunlar ile mücadelesinde faydalı olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda öğrenci işlerinin de desteği önem arz etmektedir. Öğrenci işleri çalışanları misyonları gereği uyuşu fark etmeksizin öğrencilerin yönlendirilmelerine ve birtakım sorunlarının çözümüne aracılık etmelidir.

“Telefonumda ses kaydı var ve böylece eve gidip tekrar dersimi, notumu çıkarabiliyorum...Derse giriyorum sürekli yoksa kalırdım...Çevremdekiler sağ olsunlar...Yaparsın, kendine güven, teselli ediyorlar, moral veriyorlar...Memlekette eğitim için buraya geldim...Memlekette bıraktım sorunları, memleketin halini, bunlar düşünme düşünme beni daha da güç veriyor...Kendimi geliştirmek için...Farklı şeyler öğrenmek bana iyi gelir ve bu motiveyle Youtube’ye giriyorum, anlamadığım konuları orda tekrar izleme...3. Sınıftaki abiyle danışıyorum, ondan not istiyorum, önden anlamak için” (Sierra Leoneli T.)

Sierra Leoneli T., derslerde ses kaydı aldığını ve anlamadığı konularda YouTube’den faydalandığını belirtmektedir. Ayrıca derslere devamlılık ve arkadaş çevresinden ders notu isteme de diğer bazı baş etme biçimleri olarak ifade edilmiştir. Bununla beraber kendisini geliştirmek ve memleketine faydalı olmak gibi amaçların kendisine motivasyon sağladığını dile getirmiştir. Uyuşu fark etmeksizin öğrenciler, akademik hayatlarında imkânları ölçüsünde teknolojiye yararlanabilmektedir. Uluslararası öğrencilerin derslere yönelik sorunlar ile baş etmede teknolojiyi kullanmalarının akademik birtakım sorunları çözebileceği veya hafifletebileceği düşünülebilir. Ayrıca ders devamlılığı ve not tutma da öğrencilerin akademik başarıları için önemli birtakım faktörlerdir. Diğer yandan öğrencilerin amaçları ve hedefleri için motive olmalarının, sorunlar ile baş etmelerinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

“Hocalardan izin alıp hocam bu yaz okulunda gönüllü olarak katılmak istiyorum...Derste anlamadığım şeyler varsa biraz önce bahsettiğim gibi sabah giriyorum hem akşam giriyorum... Eve gelince tekrar şey tekrar yazıyorum...Birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar notlar hazır...Dereceliyle bitirdim çok şükür” (Taylandlı Ş.)

Taylandlı Ş. de baş etme noktasında öğretim üyelerinden izin alıp hem sabah hem de akşam olmak üzere aynı derslere girdiğini, yaz okuluna gittiğini ve 1. sınıftan 4. sınıfa kadar tüm derslerin notlarını hazırladığını dile getirmiştir. Nitekim söz konusu öğrenci, görüşmede bölümünü dereceyle bitirdiğini belirtmiştir.

“Bazı kitaplar var çok pahalı bazılarını almam çalışsam bile yani zor oluyor... Kitap alabilmek için çalışmam lazım. Çalışıyorum...Mesela vakıflar falan STK almıştım ilk

sene ama mesela bu sene hem kendi çabamla hem ailemin desteğiyle baş edebiliyorum”
(Nijerli M.)

Diğer yandan Nijerli M ise ders kitaplarının pahalılığından, satın alabilmek için çalıştığından ve aile desteğinden söz etmektedir. Zorlanan derslere tekrar girmenin ve yaz okuluna gitmenin ders başarısını yükselteceği düşünülebilir. Öte yandan çoğunlukla ekonomik açıdan dezavantajlı durumda olabilen uluslararası öğrenciler, ders kaynaklarına erişimde güçlük çekebilmektedir. Nitekim uluslararası öğrencilerin bazılarının gerek ders kaynaklarına erişim gerekse de diğer ihtiyaçları için çalıştıkları söylenebilir.

Üniversitelerin sunduğu imkanlara bakıldığında ise uluslararası öğrenciler; genel olarak yemekhane ve kütüphane hizmetleri, KYK yurdu, spor salonu, öğrenci kulüpleri ve düzenlenen sosyal etkinlikler ve market gibi olanaklardan memnuniyetlerini dile getirirken yurtlardaki internet hizmetinin yetersizliğinden şikâyet etmektedirler.

“Kütüphane olayı çok güzel...7/24 açık” (Azerbaycanlı F.)

“Çok fazla öğrenci kulübünün olduğunu gördüm...Özellikle Anadolu Üniversitesi’nin geçen sene çok güzel aktiviteleri olmuştu yabancı öğrencilerle alakalı...Tenise başladım geçen sene...Yüzme salonumuz var onun da gayet iyi olduğunu düşünüyorum”
(Yunanistanlı E.)

“Hem kütüphane hem mesela yurdun içinde olması çok iyi bir şey, A-101 marketleri de var yani hepsi bir arada. Dışarı çıkmamıza bile gerek yok yani öyle” (Karadağlı M.)

“Kütüphane çok güzel, sesli sessiz ayrımı falan, bilgisayar olması...Anadolu’daki yemekler inanılmaz çok güzel...Hafta içi burada yiyorum...Bir de yurttan kalma en büyük sorun da internet çok zayıf çekiyor... Bizim gibi de aileden uzak kaldın anca iletişim aracılığıyla konuşabiliyorsun. Bir dakika konuşuyorsun, internet duruyor, çok sinir bozucu bir şey ya” (Sierra Leoneli T.)

“Özellikle sınav haftalarında hani geceyi orda güvenli bir yerde geçirdiğimiz için çok iyi bence... Her şey var yemekhanede yani balıktan tutun sebze, çorba, ekmek yani her türlü vitamin, karbonhidrat... Her şeyimizi alıyoruz. Bence gayet sağlıklı besleniyoruz”
(Yunanistanlı İ.)

“Anadolu’nun içinde KYK yurdu olması benim için çok iyi bir imkân oldu” (Afganistanlı P.)

Yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde, uluslararası öğrencilerin çoğunlukla kütüphane ile yemekhane hizmetlerinden ve öğrenci kulüplerinden memnuniyet duydukları görülmüştür. Sierra Leoneli T., kütüphanedeki bilgisayarlardan faydalandığını belirtirken Azerbaycanlı F. ve Yunanistanlı İ. kütüphanenin 24 saat sürekli hizmet sunmasına dikkat çekmiştir. Yunanistanlı E. sportif faaliyetlere ve sosyal aktivitelere dair olanakları dile getirmiştir. Karadağlı M. ise üniversite çevresindeki market imkânlarından bahsetmiştir. Öte taraftan Afganistanlı P. KYK yurdu olanağının kendisi için önemini belirtmiştir. Ayrıca Yunanistanlı İ. sınav haftalarında kütüphanede geceyi güvenle geçirebildiklerini söylemiştir.

Uluslararası öğrencilerin güvenli bir ortamda derslerine çalışabilmeleri ve istedikleri kadar kalabilmelerinin kütüphane hizmetlerinden memnun kalmalarını sağladığı görülmüştür. Bununla beraber genel olarak uluslararası öğrencilerin, özellikle yemek ücretini uygun bulmaları nedeniyle yemekhane hizmetinden hoşnut oldukları düşünülebilir. Diğer yandan kimi öğrenciler yurttardaki internet problemine dikkat çekmiştir. Ailelerinden uzakta yeni bir ülkede eğitim gören uluslararası öğrenciler için iletişim büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda yaşanan internet problemlerinin aileleri ile iletişimlerini ve dolayısı ile psikolojik iyilik hallerini negatif etkileyeceği düşünülebilir. Bu durum uluslararası öğrencilerin akademik başarılarına da olumsuz yansiyacaktır.

Diğer yandan, uluslararası öğrenciler genel olarak öğrenci işleri personellerinden memnuniyetsizliklerini dile getirmiştir. Bazı öğrenciler öğretim üyeleri ve diğer üniversite personelinden hoşnut iken bazıları da şikayetlerini belirtmektedir..

“Yabancıyım diyorum en azından biraz yardım edin diyorum, biz burada suçlu değiliz ki siz kendiniz seçerek geldiniz...Bazı hocalar o kadar anlayış gösteriyor ki, yabancısınız tabi ki size Türk öğrencilerimiz gibi bakamayız...Hani bu hocalar da oldu, diğer hocalar da” (Afganistanlı P.)

“Öğrenci işlerimiz çok kötüydü...Vampir gibi bakıyorlar, evet hayır veya işte çok kısa ve net cevap hiçbir ilgilenme hiçbir şey yapmıyorlardı” (Özbekistanlı F)

“Bence çok sıcakkanlılar...İrkçı hiç personelden görmedim. Hep öğrenci hep arkadaşlarımda var gördüm ama öğretimi şey ama öğretmen veya personel hiç” (Yunanistanlı İ.)

Uluslararası öğrencilerin öğretim üyeleri ve diğer üniversite personelinin kendilerine yaklaşımı hakkındaki görüşleri genel olarak olumludur. Ancak genel olarak öğrenci işlerinin yaklaşımlarından şikâyet etmektedirler. Öğrencilerin ifadelerinden; genel olarak öğretim üyelerinin ve diğer üniversite personellerinin, uluslararası öğrencilere yönelik tutumlarının anlayışlı ve yardımsever olduğu anlaşılmaktadır. Öte taraftan, genellikle öğrenci işleri personellerinin uluslararası öğrencilere yaklaşımlarının olumsuz olduğu anlaşılmıştır.

Bunun yanı sıra yapılan görüşmelerde uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğu; kişisel beğeniler, merak, geleceğe yönelik avantaj durumu ve yönlendirme gibi unsurlar doğrultusunda okudukları bölümleri seçtiklerini belirtmişlerdir. Söz konusu grubun büyük bir bölümü Eskişehir’de okudukları bölümden memnuniyetlerini dile getirirken olumsuz görüş bildiren uluslararası öğrenciler de mevcuttur.

“İngilizce öğretmenliğindeyken ben birazcık eğitimi nasıl söyleyeyim beğenmedim...Anadolu üniversitesi seviye olarak, şeyler olarak çok iyi, birazcık hocalara bağlı bence. Onlar da galiba daha kolaya kaçıyorlar bence” (Yunanistanlı İ.)

“Okumaya çok meyilli bir insan değildim. O yüzden abim ile konuştum dedim biraz daha böyle yaratıcı bir bölüm istiyordum. O da benim zaten iletişim yeteneğimin iyi olduğunu biliyordu, bana bu bölümü anlattı oraya gitmen daha uygun olur senin için öyle yani o şekilde seçtim ve iyi ki seçmişim şu an çok memnunum” (Azerbaycanlı F. M.)

“Seçme nedenim turizme ve dile şey ilgim vardı...Daha çok herhalde akademik hayata artık bakmaya başladım. Ama bölümden memnunum, güzel bir bölüm hocalarımız da güzel” (Özbekistanlı F.)

Uluslararası öğrencilerin okuduğu bölümlere dair düşüncelerine bakıldığında; bir kısmının okuduğu bölümü ilgi, merak ve istekleri doğrultusunda seçtiğini, bir kısmının düşüncesini önemseydiği kimseler ile istişare ederek seçtiğini, bir kısmının ise gelecek vadetme ve istihdam gibi farklı nedenler doğrultusunda okuduğu bölümü seçtiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan öğrenciler seçtikleri bölümlere ilişkin olarak aldıkları eğitimi yorumlamışlardır. Uluslararası öğrencilerin bazılarının; öğretim üyelerinin mesleki yetersizlikleri, seçilen bölüm ile ilişkisi olmadığı düşünülen dersleri almak, verimsiz geçen dersler olabilmesi, dil bariyerinden ötürü anlamakta sorun yaşama gibi sebeplerden dolayı okudukları bölümlerden memnun kalmayabildikleri görülmüştür.

Bununla birlikte uluslararası öğrencilerin bazıları Türkiye’deki eğitim sistemini daha iyi bulurken bazıları da kendi ülkelerindeki eğitim sisteminin daha iyi olduğunu belirtmiştir. Kimi öğrenci sosyal imkânlar ve potansiyel, araştırma özgürlüğü tanınması, laboratuvar olanakları, ücret pahalılıkları, menşei ülkedeki protestolar ve olumsuz ortam gibi faktörler açısından Türk eğitim sistemini ve ortamının daha iyi olduğunu dile getirirken kimi öğrenci ise eğitim programının içeriğine dair yetersizlik endişesi, derslerin verim düzeyine ilişkin memnuniyetsizlik gibi nedenlerden dolayı menşei ülkesindeki eğitim sisteminin daha iyi olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Ayrıca öğrencilerin bir bölümü; seçmeli ders olup olmaması, derse gelme zorunluluğu, eğitim süresi gibi konular bakımından eğitim sistemlerini karşılaştırmıştır.

“Sosyal aktivite olarak yani öğrenci kulüpleri olsun ne bileyim üniversitenin imkanları olsun Türkiye’deki üniversiteler daha iyi diyebilirim...Yunanistan’ da birçok problem var mesela üniversiteler daha böyle protesto gösterilerinin olduğu kurumlar haline gelmiş durumda” (Yunanistanlı E.)

“Bence Türkiye bir tık daha geriden geliyor diyebilirim...Benim İngilizce öğretmenliği arkadaşım, yaşıt olarak arkadaşım orda okuyordu Yunanistan’da. Benim 4. sınıfta gördüğüm dersleri o, 1. sınıfta görüyor mesela” (Yunanistanlı İ.)

“Bazı konular benim bölümle hiç alakası yok. Mesela Türk dili, benim için faydası yok” (Mısırlı A.E.)

“Azerbaycan’da lise diye bir şey yok. 11 senelik bir okul var direkt... Lise eğitimi açısından Azerbaycan daha iyi Türkiye’ye nazaran ama üniversite eğitimi açısından Türkiye daha iyi çünkü bunun en büyük nedeni, Türkiye’de pratik olarak çok iyi yerlere gelebiliyorsun. Şöyle söyleyeyim mesela bilgisayar labları falan var yani benim fakültemde Azerbaycan’da bu kadar imkân yok zaten genel olarak herkes ezber yani teorik öğreniyor ama Türkiye’de daha çok pratik öğreniyorlar” (Azerbaycanlı F. M.)

Görüşmelerde uluslararası öğrenciler menşei ülke ve Türkiye’deki eğitim sistemi arasındaki farklar hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Öğrencilerin bir bölümü eğitim sisteminden oldukça memnunken bir bölümü ise yetersiz bulmuş ve eleştirmiştir. İfadelerden de anlaşılacağı üzere uluslararası öğrencilerin bir bölümünün; kendi ülkelerindeki eğitime ilişkin olarak sistemsal ve

uygulama eksikleri nedeniyle Türkiye’deki eğitim sisteminden memnuniyet duydukları görülmüştür. Öte taraftan söz konusu grubun bir kısmının ise ülkemizdeki eğitim sistemine dair verimsizlik, alana yönelik olmayan dersler, imkanların ve potansiyelin yeterince değerlendirilememesi gibi nedenlerden dolayı menşei ülkelerindeki eğitim sistemini tercih ettikleri anlaşılmıştır.

Öte taraftan yapılan görüşmelerde uluslararası öğrencilerin çoğu; Türkiye’de veya başka bir ülkede yüksek lisans yapmak istediklerini söylerken doktora yapmak istediğini dile getirenler de vardır. Bazı öğrenciler yurt dışında tecrübe edinin memleketlerine dönmeyi düşünürken bazıları da Türkiye’de iş bulmayı istediklerini, eğer olmaz ise başka ülkelere gitmeyi düşündüklerini belirtmiştir. Ayrıca bazı öğrenciler, geleceğe yönelik kesin bir planlarının olmadığını aktarmıştır.

“Mezun olduktan sonra belki ne bileyim 3-4 yıl olabilir yurt dışında tecrübe edinmek, çalışmak istiyorum. Ondan sonra da kendi ülkeme yani yaşadığım bölgeye dönmeyi düşünüyorum...Çünkü yaşadığım bölgede de mesela ekonomik olarak veya işsizlik mesela çok yüksek seviyede. Bu yüzden de birazcık mecburiyetten dolayı daha böyle gelişmiş ülkelerden birazcık faydalanmak istiyorum diyebilirim” (Yunanistanlı E.)

“Yüksek lisansı Türkiye’de mi değil mi onu bilmiyorum ama eğer İngilizce olarak devam edeceksem Türkiye’de devam etmek isterim...Benim memleketin de bana ihtiyacı var be...Dönüp hizmet ederim” (Sierra Leoneli T.)

“Okulum bitince memlekette akademisyene başvurucum...Planlarım çok, doktora yapmak istiyorum ama nerede bilmiyorum...Hayalim doktora yapmak ve akademisyen olmak memlekette ya da başka yerde nerde iyi ekmek bulursam...7 senedir buradayım çok özledim orayı planım o yani memlekete gidip akademisyen olucam” (Burundili E.)

Yapılan görüşmeler doğrultusunda uluslararası öğrencilerin gelecek planlamalarında; Türkiye’de kalarak yükseköğrenimine devam etmek, çalışıp yerleşmek olduğu gibi; menşei ülkesine dönerek eğitimine orada devam etmek, çalışıp ülkesine fayda sağlamak gibi hedeflerin yer aldığı da gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra ülkesine dönmeyip başka bir ülkeye giderek orada eğitimine devam etmek, çalışıp yerleşmek gibi planları olan öğrencilerin olduğu da anlaşılmıştır. Öğrencilerin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere gelecek planlamaları öncelikle Türkiye’de kalmak isteyip istememelerine, eğitim sisteminden memnun olup olmamalarına, yükseköğrenimlerine devam edip etmek istememelerine göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca öğrenciler gelecek planlamalarında iş imkanlarını ve ailelerini de göz önünde bulundurmaktadırlar. Nitekim uluslararası öğrenciler aile, iş, öğrenim gibi çeşitli faktörler doğrultusunda gelecek planlaması yapabilmektedir. Bununla beraber uluslararası öğrencilerin belirli bir bölümünün geleceğe yönelik planlamada kararsız oldukları görülmüştür. Bu noktada yaşadıkları kararsızlığın; Türkiye’deki yüksek lisans, doktora gibi yükseköğrenime ilişkin olanakların yanı sıra iş yaşamına dair imkânlar konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarından dolayı kaynaklandığı düşünülebilir.

3.5. Uluslararası Öğrencilerin Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Uluslararası öğrencilerin yaşadıkları sorunlara ilişkin bazı çözüm önerileri bulunmaktadır. Sağlık alanında yaşadıkları sorunlara ilişkin uluslararası öğrenciler: Sağlık personellerinin davranışlarının daha iyi olmasını, hastanelerin kalabalığını önlemek için sağlık ocağının daha aktif kullanılması gerektiğini, nöbetçi eczanelerin artırılmasını istediklerini dile getirerek önerilerini ifade etmişlerdir.

“Hani eskiden sağlık ocakta gidiyoruz herkes, şu an herkes merkeze gidiyor, bence o çok büyük yanlış, en az sağlık ocak gitsin ki büyük hasta olunca o sağlık ocağındaki göndersin hastaneye bizim bu şekilde, önce küçük yere gidiyorsun hani normal nezle varsa orda halletsin hani merkeze millet ne diyor şehir hastanesi...Herkes merkez hastaneye giderse baya yoğunluk olacak ama önce şey aşağıdaki kontrol ederse bazen adamlar küçük nezleyle bile şehir hastaneye gidiyor herkes geliyor, bazen gereksiz hasta bile” (Taylandlı Ş)

“İşte şunu şey şey yapılması lazım bence o da nöbetçi şeyler eee nöbetçi eczanelerin sayısı arttırılsın bir bölgede ya da ilçede yani nüfusa göre bir şey yapılması lazım eee sayısı arttırılması lazım işte bir de 111 tıp eğitiminin şeyde odaklanması lazım öyle çünkü ezbere ezber şey” (Mısırlı A.)

Sağlık sisteminin son derece önemli olduğuna vurgu yapan öğrencilerin özellikle hastanelerin çok yoğun oluşu bunun ve yanında verilen hizmetin niteliğinin artırılması adına eğitim sisteminin de güncellenmesini önermişlerdir.

Bunun yanı sıra öğrenciler, maddi olanakların sosyalleşmek için yeterli olmadığını ve bunun için ayrı bir maddi destek olanağının sağlanması gerektiğini, sosyal etkinliklerin daha fazla yapılması gerektiğini dile getirmişlerdir.

“Maddi açıdan desteklenirsem daha güzel olur. Ailemden gelen destek yalnız kendi geçimimi sağlamak içindi sosyalleşmek için çok da param kalmıyordu ama maddi açıdan tam destek verilirse muhtemelen daha çok gezerdim diye düşünüyorum” (Azerbaycanlı F.M.)

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılımda en önemli faktör ekonomi olmaktadır. Önceliği temel ihtiyaçlarını sağlamak olan öğrenciler de sosyal ve kültürel etkinliklere katılımını azaltabilmektedir. Bu noktada devlet tarafından ekonomik olarak desteklenmenin önemli olduğuna vurgu yapmışlardır.

Diğer yandan uluslararası öğrenciler üniversitenin sunduğu imkanlar konusunda görme engelliler ile ilgili birkaç düzenleme yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

“Mesela şu görme engelliler konusunda sanki çok yeterli hizmet verilmediğini görüyorum asansör de olsun şu olsun bu olsun, farklı farklı yerlerde olsun zorluk çektiklerini az çok görebiliyorum, farklı bir yapı, bir dizayn olsa daha iyi, dediğim konular vardı” (Sierra Leoneli T.)

Uluslararası öğrenciler, üniversitenin sunduğu imkanlardan genel olarak memnun olduklarını belirtirken bir öğrenci ise engelli bireyler adına kampüs ve fakülteler içerisinde uygun alanların yoğunlaştırılması gerektiğine değinmiştir.

Bununla beraber ulaşım konusunda yaşadıkları sorunlara dair çözüm önerilerine yönelik olarak toplu taşıma araçlarının daha sık sefer yapmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

“Hani tamam onlarda insanlar ama üç vardiyalı çalışabilirler, burası öğrenci şehri 7/24 açık olsa, burada normal insanlardan çok öğrenci var, yabancı öğrenciler kendi ülkelerine giderken, diğer öğrenciler şehir dışına giderken gelirken geç döndüklerinde bunlar ne yapsın, 3 vardiyalı olmasını, sadece öğrenciler için böyle bir şey olmasını isterim” (Afganistanlı P.)

“Otobüslerin sayısını arttırmak” (Azerbaycanlı F.M.)

Öğrenciler bu noktada yaşadıkları sorunlardan sefer sayısının azlığı ve ulaşım araçlarının kalabalık oluşuna yönelik çözüm önerisi sunmuşlardır.

Ayrıca uluslararası öğrenciler aldıkları eğitimin İngilizce alternatifi olmasını ve uygulama derslerinin olmasını istediklerini dile getirmişlerdir.

“Eğitim konusunda İngilizce olsun mesela dedim ya bizzat gittim öğrenci işlerine İngilizce olarak okumak istiyorum...O Türkçe olarak okumak istiyor ben İngilizce olarak okumak istiyorum. Ya kardeşim kararını değiştir ya da bu adama Türkçeyi ver bana İngilizceyi ver...Bence müsaade etsinler ya. Kim ne istiyor versinler” (Sierra Leoneli T.)

Söz konusu grup akademik süreçte en çok yaşadıkları dil bariyeri konusunda da öğrenme süreçlerini kolaylaştırabilecek öneriler vermişlerdir. Dil bariyerinin ana sorunlardan biri olduğunu düşünürsek bu süreçte yaşanan zorluklara dair öğrenciler dil seviyelerini geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu gelişim yanında sistemsiz desteklenme de görmek istemektedirler. Bunun yanında akademik süreçlerin sadece teorik olarak verilmemesi ve uygulamaya dayalı eğitimlerin çoğaltılması gerektiğini de ifade etmişlerdir.

Uluslararası öğrenciler gerçekleştirilen görüşme süreci boyunca sorunlara ilişkin önerilerini belirtmiş olup araştırmaya katkı sağlamışlardır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Uluslararası öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda uluslararası öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik ihtiyaçlar elde edilen bulgular açısından bakıldığında farklılıklar göstermektedir. Uluslararası öğrencilerin temel ihtiyaçları kapsamında; beslenme düzenlerine bakıldığında farklılıklar gözlemlenmiştir. Yurt gibi toplu alanlarda kalan öğrencilerin yemek saatleri sebebi ile ilerleyen saatlerde tekrar acıktıklarını fakat ilgili saatlerde besinlere ulaşamadıklarını ve bu durumdan mustarip oldukları gözlemlenmiş, ev gibi özel alanlarda kalan öğrencilerin daha düzenli ve sağlıklı beslendiklerine dair geri dönütler alındığı görülmüştür. Beslenme düzeni ile barınmanın paralellik gösterdiği gözlemlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin beslenme düzenlerinde yaşadıkları bir diğer sorunun ise menşei ülke ve Türk yemek kültürü arasındaki farklar olduğu gözlemlenmiştir. Bulgular ışığında öğrencilerin genel anlamda kaldıkları yerlerden memnun oldukları görülmüştür. Temel ihtiyaçlar kapsamında ele alınan diğer bulgular da sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarıdır; özellikle Orta

Doğu ülkelerinden gelen uluslararası öğrencilerin sağlık sistemini oldukça iyi buldukları gözlemlenmiştir. Sağlık sistemi konusunda yaşanan en büyük sorunun randevu olduğu ve uluslararası öğrencilerin sağlık sistemi sorunlarına sadece kendi deneyimleri ile değerlendirerek ön yargılı davrandıkları gözlemlenmiştir. Sağlık sisteminde yaşanan sorunun temelinde uluslararası öğrencilerin kendi haklarının farkında olmamaları yatmaktadır. Güvenlik ihtiyacı konusunda çoğu uluslararası öğrencinin özellikle Eskişehir’i güvenli ve ayrıcalıklı buldukları gözlemlenmiştir. Güvenlik konusunda sorun yaşayan bir siyahi öğrenciden şikâyetçi olmama sebebi için siyahi olduğu için hedef gösterilmekten korktuğu geri dönüşü üzerine ülkedeki yabancı karşıtlığına değinmek mümkündür. Zaman içerisinde çok fazla göç alan Türkiye’de Zenofobi oldukça artış göstermeye başlamıştır. Bu durum bireyi, grubu, aileyi ve toplumu içine alan makro düzeyde toplumsal bir sorun haline gelmektedir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının bilgi, beceri ve değer boyutları ile diğer meslek elemanları ile ortak multidisipliner farkındalık çalışmaları yürütmelerinin ne kadar önemli olduğu gözler önüne serilmektedir. Diğer bir temel ihtiyaç basamağı olan ulaşım konusunda uluslararası öğrencilerin Türkiye’nin ulaşım sisteminden memnun oldukları gözlemlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin çoğunun Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) burs programı ile geldiği fakat bu bursun kendilerini finanse etmek için tam anlamıyla yeterli olmadığı görülmüştür. YTB bursu ile gelemeyen uluslararası öğrencilerin ise başka herhangi bir burstan yararlanamadıkları görülmüştür. Uluslararası öğrencilerin genel olarak ekonomilerini finanse etmekte zorlandıkları gözlemlenmiştir. Türkiye’de ekonomik şartların gün geçtikçe daha çok zorlaşması kur farklılıklarının da etkisiyle bir bölümün daha rahat yaşayabildiği fakat diğer bir bölümün zorlandığı gözlemlenmiştir. Çoğu uluslararası öğrencinin ekonomisini finanse edebilmek için çalışmak zorunda kaldığını, bu çalışma sürecinde ise tamamen güvencesiz ve düşük ücretlerle olduğu bu durumun uluslararası öğrencileri oldukça zorladığı, ekonomik anlamda refah seviyesine ulaşmış uluslararası öğrencilerin daha sağlıklı ve başarılı bir akademik hayatı olduğu gözlemlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin, sosyal hayata katılım sürecinde farklı deneyimleri olduğu görülmüştür. Kimi grubun sosyal yaşantıya dahil olma noktasında daha pasif kimi grubun ise daha aktif olduğu görülürken, aktif olan grubun dil seviyesinin daha iyi noktada olduğu gözlemlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin Türkiye’ye yerleşme sürecinde zorlandıkları en net konunun dil bariyeri olduğu görülmüştür ancak zaman içerisinde uyum süreçlerinin dil öğrenme ile bağlantılı olarak gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Uluslararası öğrencilerin büyük çoğunluğunun yeni ülkenin dilini öğrenme sürecinin TÖMER eğitimi ile olduğu görülmüştür. TÖMER eğitimim yanı sıra uluslararası öğrencilerin dil eğitimi için destekleyici mekanizmalarının sosyal çevreden aldığı destek olduğu görülmüştür. Dil sorunun uluslararası öğrencilere etki ettiği en belirgin noktanın akademik yaşam olduğu görülmüştür. Akademik yaşam noktasında uluslararası öğrencilerin büyük ölçüde; okudukları bölümlerdeki öğretim üyelerinin mesleki yetkinliklerine ilişkin yetersizlik, okunulan bölümler ile ilişkisi olmayan dersler bulunması, kimi dersleri öğretim üyelerinin vermemesi, online eğitim süreci gibi olumsuzluklara ilişkin

olduğu görülmüştür. Uluslararası öğrencilerin üniversitelerin kütüphane, yemekhane, öğrenci kulüpleri gibi sundukları hizmetler konusunda memnun kaldıkları görülmüştür. Her uluslararası öğrencinin gereksinimleri farklılık gösterse de genel anlamda ihtiyaç duyulan gereksinimler yukarıda yer aldığı gibidir.

5. Öneriler:

Sonuç ve değerlendirme kısmında yer alan uluslararası öğrencilerin yaşadıkları sorunlara yönelik öneriler farklılıklar göstermektedir. Ülkemizde son zamanlarda artan enflasyon ile birlikte kira zamlarında yaşanan sorunlar büyük ölçüde artmıştır. Devlet aracılığı ile belirlenen zam oranlarının uygulanabilirliği özellikle üniversite çevresindeki mahalleler bazında niteliği arttırılmalıdır. YÖK üniversiteler ile iletişime geçerek uluslararası öğrenciler tarafından karşılanması gereken en temel ihtiyaçlarından biri olan beslenme ihtiyaçlarını en iyi şekilde sağlayabilmeleri için menşei ülkelerinde yedikleri yemeklerle ilgili alternatifler hazırlanarak yurtlarda ve üniversitelerin yemekhanelerinde bu alternatifin sunulması sağlanmalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının önemli rollerinden biri olan eğitici rolündeki gereklilikleri üniversiteler kendi içlerinde gerekli düzenlemeler ve seminerler ile uluslararası öğrencilerin sahip oldukları haklar çerçevesinde bir bilgilendirilme yapılmasını ve farkındalıklarının arttırılmasını sağlamalıdır. Bu sayede öğrenciler yaşayacakları sorunları kabullenmek zorunda kalmazlar ve hak arayışında bulunduklarında hedef gösterilmekten korkmadan ilerleyebilirler. Hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanları, uluslararası öğrencilere psiko-sosyal destek sağlayarak onların yaşadıkları uyum problemlerini çözmeye yardımcı olabilirler. YÖK'ün yabancı karşıtlığını önleyebilmek adına üniversiteler ile iletişime geçerek öğrencilerin fikirlerinin yer alabileceği yarışmalar düzenlenmeli ve gençler teşvik edilmelidir. YTB'nin sunduğu Türkiye Bursları imkânı kapsamında gerçekleştirilen ortak burs programının örnek alınmasıyla farklı ulusal ve uluslararası vakıf ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortak burs projeleri düzenlenmelidir. Yabancı öğrencilerin kendilerine değer verildiğini hissetmeleri için okullarda kültür günleri düzenleyerek yabancı uyruklu öğrencilerin kendi kültürlerini tanıtmaları için alan tanınmalıdır. Üniversiteler, gençlik merkezleriyle ortak çalışmalar yürüterek; sosyal, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetler geliştirebilir ve yabancı öğrencilerin bunlara katılmasını destekleyerek sosyal işlevselliklerini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmalıdır. Türkiye'ye yerleşme döneminde öğrencilerin karşılaştıkları ilk zorluğun yeni ülkeyi veya şehri tanımama olduğu görülmektedir. Bu kapsamda akran desteği üniversitelerce desteklenerek her uluslararası öğrencinin Türk öğrencilerden bir mentor desteği alabilmesi mümkün kılınabilir. Yurtlardaki internet hizmetlerinin iyileştirilerek gerek aileleri ile görüntülü konuşmaları ve iletişimleri gerekse de akademik ihtiyaçlarına yönelik teknolojiden yararlanmaları desteklenmelidir. Öte taraftan yaz okullarının ücretleri düşürülerek uluslararası öğrencilere sorun yaşadıkları dersler noktasında yardımcı olunabilir. Üniversitelerde sosyal servisler açılarak bu servislerde yer alacak sosyal hizmet uzmanları; danışmanlık rolleri çerçevesinde

çalışmalar yürüterek uluslararası öğrencilere rehberlik hizmetleri sunabilirler. Bu bağlamda gerek sosyal servislerde sunulan danışmanlık hizmetlerinin gerekse de gerçekleştirilecek etkinliklerin; uluslararası öğrencilerin bilgilendirilmelerinin yanı sıra eğitimlerine Türkiye’de devam etmeleri ve iş hayatına katılmaları açısından da faydalı olacağı söylenebilir.

Kaynakça

- Açık, F. (2008). *Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü “Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu* (Türkiye’de Yabancılar Türkçe Öğretilirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Türkiye.
- Bulut, E., Yüçetürk, H., Yılmaz, G., Gündoğdu, İ., Koç, N. & Demiryürek, B. (2020). Uluslararası öğrencilerin psikososyal sorun ve ihtiyaçları: nitel bir çalışma. *Nitel Sosyal Bilimler*, 2(1), 60-73.
- Demirhan K. (2017). Ulusal alanyazında uluslararası öğrenciler ve uluslararası öğrencileri siyasal açıdan düşünmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(13),547-562
- Ercan, M. S. (2012). *Uluslararası Öğrencilerin Uyum Sorunlarının İncelenmesi ve Bu Sorunların Çözümüne Yönelik Beklentilerin Araştırılması* [Uzmanlık Tezi]. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Gencer, Tahir Emre. (2019). *Göç süreçlerindeki çocukların karşılanamayan gereksinimleri, haklara erişimleri ve beklentileri: Ankara ve Hatay’da yaşayan Suriyeli çocuklar örneği*, [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ghanbary, R. (2017). *Hacettepe Üniversitesinde eğitim gören uluslararası öğrencilerin profili, ihtiyaçları ve sorunları* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- IOM. (2018). Education and Migration: An Assessment Of The Types And Range Of IOM’s Education And Vocational Training Projects. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iom_migration_education_report.pdf
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 62-80.
- Kılıç, T. (2020). *Türkiye’de bulunan uluslararası öğrencilerin psiko-sosyal ve sosyo-kültürel uyumu: İstanbul örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- LU, M. (2001). International Students and Support Service. *The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, Vol.10, pp. 117-130.
- Narseyitov, M. (2021). *Uluslararası öğrencilerin algılanan esenlik düzeyleri, karşılaştıkları güçlükler ve eğitim gereksinimleri*. [Yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- OECD. (2022). Education At A Glance 2022: OECD Indicators. <https://www.oecd-ilibrary.org/deliver/3197152b-en.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F3197152b-en&mimeType=pdf>
- OECD. (2022). International Student Mobility (indicator). <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm> adresinden alındı
- Snoubar, Y. (2015). *Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin sorunları ve sosyal hizmet gereksinimleri* [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Şahin, S. (2021, Şubat 24). YÖK Üniversitelerdeki Yabancı Uyraklı Öğrenci ve Öğretim Elemanlarına İlişkin Verileri Açıkladı. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yok-universitelerdeki-yabanci-uyruklu-ogrenci-veogretim-elemanlarina-iliskin-verileri-acikladi/2155241>
- YÖK (2021). Yükseköğretimde Hedef Odaklı Uluslararasılaşma. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2021/yuksekogretimde-hedef-odakli-uluslararasilasma.pdf> adresinden alındı.

GÖÇÜN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ BİYO-PSİKO-SOSYAL ETKİSİ VE SOSYAL HİZMET UZMANININ ROLLERİ

Dilan ERÇİÇEK¹

Özet

Göç, daha iyi şartlarda hayatlarını idame ettirebilmek için, bireylerin ya da toplulukların bulundukları yerleşim yerlerini bırakarak başka bir yerleşim yerine gitmeleri olarak tanımlanmaktadır. Zorunlu ya da gönüllü olarak gerçekleştirilen göç hareketleri bireylerin yaşamını toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel olarak etkilemektedir (Kara ve Nazik, 2018). Gelişim çağındaki olan ve korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar bu süreçten daha fazla etkilenmekte ve hak ihlallerine maruz kalabilmektedir. Dolayısıyla araştırma çalışmalarında göç hareketlerinin özellikle çocuk üzerindeki etkisine daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü çocuklar bu tarz travmaların etkilerini sadece içinde bulundukları yaş döneminde değil daha sonrasında yetişkinlik dönemlerinde de yaşayabilmektedirler. Bu kapsamda derleme olarak düzenlenen bu çalışmada göçün çocuk üzerindeki biyo-psiko-sosyal etkisine ve bu konuda sosyal hizmet uzmanının rolleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçün Çocuk Üzerindeki Etkisi, Sosyal Hizmet

Giriş

İnsanlar tarih boyunca zorunlu ya da gönüllü olarak; savaş, kıtlık, işsizlik gibi ekonomik, toplumsal ve siyasi nedenlerden dolayı bulundukları yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Kendilerine daha iyi bir yaşam alanı bulmak için çıktıkları bu yolda yaşadıkları maddi-manevi kayıplar ve adaptasyon sorunları bireylerin ve toplumların yaşamında kalıcı izler bırakmaktadır.

Türkiye coğrafi konumu itibarı ile son yıllarda sayıları milyonlarla ifade edilen göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. UNICEF Türkiye (2019) raporuna göre Türkiye’de 1,6 milyonu çocuk olmak üzere 3,6 milyon geçici koruma statüsü altında Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, başka ülkelerden gelen ve yaklaşık üçte biri çocuk olan 400.000’e yakın kayıtlı sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır. Araştırma verilerine baktığımızda görüyoruz ki “Göçmen çocuk” kavramı gittikçe artan ve üzerinde önemle durulması gereken toplumsal bir sorun haline gelmektedir. Çocuklar bu göç sürecinde fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak en çok etkilenen gruplar arasındadır. Çocukların büyüme ve gelişme çağındaki olması, temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ebeveynlerine gereksinim duymaları ve

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

korunma ihtiyacında olmaları bu göç sürecini onlar için daha travmatik bir hale getiriyor. Çocukların yaşadıkları travmaların etkileri uzun sürede sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık ve eğitim gibi birçok toplumsal alana yansiyabilmektedir. Dolayısıyla özellikle sosyal refahın yükseltilmesinde ve sürdürülebilir hale getirilmesinde etkin rol alan sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda multidisipliner çalışmalar gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Göçün Çocuk Üzerindeki Biyo-Psiko-Sosyal Etkisi

İnsanlar yerleşim alanlarını ister zorunlu ister gönüllü, hangi sebeple terk ederse etsin, göç hareketleri bireylerin sosyo-kültürel yapısında birtakım değişiklikleri ve zorunlulukları beraberinde getirmektedir. Göçle beraber yeni bir yerleşim alanına giren bireyler, bulundukları yerin dilini öğrenmede, sosyo-kültürel yapısına uyum sağlamada ve tamamıyla yeni bir yaşam tarzına uyum sağlamada çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bütün bu zorluklarla mücadele ederken bu durumdan en çok etkilenen kesim çocuklar olmaktadır. Göçmen çocuklar, göç sürecinde ve sonrasında sosyal, kültürel, ekonomik, fiziksel, psikolojik ve sağlık gibi alanlarda birçok sorunla karşılaşmaktadır. Karşılaştıkları sorunların çocuklar üzerindeki travmatik etkisi yetişkinlik döneminde de devam etmektedir (Eroğlu 2020). Bu tarz travmalar ile büyüyen bireylerin biyo-psiko-sosyal açıdan sağlıklı bireyler olmaları beklenemez.

Sağlık Sorunları

Göç eden çocuklar göç sürecinde ve sonrasında birçok sağlık sorunuyla karşılaşmaktadırlar. Çocukların sağlık güvencelerinin olmaması, ekonomik yetersizlikler ve göç ettikleri toplumun dilini bilmemeleri sağlık hizmetlerine ulaşmada zorluk yaşamalarına neden olmaktadır. Göçmenlerin yaşadığı dil sorunu sağlık çalışanlarıyla iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla yaşadıkları sağlık problemini anlatamadıkları için sağlık hizmetlerinden doğru şekilde faydalanamamaktadırlar. Ekonomik yetersizlikten dolayı sağlıklı ve düzensiz beslenen çocuklarda beslenme bozuklukları görülmektedir. Yine ekonomik koşullardan dolayı kalabalık, hijyensiz ve çocukların gelişimi için yeterli olanaklara sahip olamayan alanlarda yaşayan ve buna ek olarak beslenme bozuklukları görülen çocuklarda bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski de fazladır (Aydın, Şahin ve Akay, 2017). Göç sürecinde yenidoğan ve kronik hastalıklara sahip çocukların bakımları ise aksamakta ve salgın hastalıklara daha çabuk yakalanabilmektedirler. Çocukların yaşadıkları sağlık sorunları arttıkça bu durum ülkelerin toplum sağlığını da etkilemektedir.

Eğitim

Çocukların temel hakları çerçevesinde ele alınması gereken konulardan biride eğitimidir. Çocuklar yeni yaşam koşullarına alışma süreçlerini kolaylaştıracak bir desteğe, araca ihtiyaç duyarlar. Çocukların

yaşadıkları travmaların etkisini azaltma ve zorluklarla baş edebilmelerini kolaylaştırma konusunda eğitimin rolü çok önemlidir. Eğitim çocukların sosyalleşmesi için en önemli araçlardan biridir. Sosyalleşebildiği ve yaşlılarıyla sağlıklı ilişkiler kurabildiği eğitim kurumları çocukların topluma entegrasyonunu hızlandırır. Araştırmalara göre çocukların eğitimle ilgili yaşadıkları sorunların nedenleri; kültürel farklılık, dil sorunu, ekonomik yetersizlik olarak sıralanabilir. Ayrıca okula gönderilmeyen çocuklar aileleri tarafından evlendirilmekte ya da çalıştırılmaktadır (Özdemir ve Budak, 2017). Çocukların hem bu şekilde istismar edilmemesi hem de çocuk evlilikleri ve çocuk işçiliğinin önüne geçebilmesi için de eğitim oldukça önemlidir.

Çocuk Ruh Sağlığı

Göç sürecinde yaşanan hak ihlalleri, yakınıni kaybetme, ihmal ve istismara maruz kalma, yeni yaşam koşullarına adaptasyon, ekonomik sorunlar, azınlık olma, ayrımcılığa maruz kalma, temel ihtiyaçlarını karşılayamama gibi birçok sorun başlı başına ruh sağlığını tehdit eden risk faktörleridir. Ruh sağlığı tehdit altında olan çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete/depresyon, hiperaktivite, arkadaş ilişkilerinde sorunlar, düşük benlik saygısı görülebilmektedir (Kara ve Nazik, 2018). Çocukluk döneminde görülen ruh sağlığı problemleri yetişkinlik döneminde de etkisini gösterebilmekte ve bireyi depresyona ve intihara sürükleyebilmektedir. Bu nedenle çocukların psikososyal açıdan desteklenmesi, hem çocuğun hak ettiği onuruna yakışan bir yaşam sürdürebilmesi için hem de toplumlara sağlıklı gelecekler sunabilmek için oldukça önemlidir.

Çocuk Suçluluğu

Çocukluk döneminde çocuğun içinde büyüdüğü yaşam tarzı, aile ortamı, karşılaştığı güçlükler ve maruz kaldığı travmalar suçluluğu etkileyen faktörler arasındadır. Çocuklu döneminde yaşanan göç ile birlikte çocuğun alıştığı yaşam ortamından yeni bir yaşam alanına geçerken çevresine yabancılaşması, yeni yaşam alanında ayrımcılığa maruz kalması çocuğun çevresine karşı öfke duygusunu arttırmakta ve şiddete yönlendirmektedir. Göç nedeniyle çocuğun eğitimden uzak kalması, aile yapılarının değişmesi ve ekonomik sorunların artması çocuğu sokağa itmektedir. Buna bağlı olarak çocuğun sokakta aile denetiminden uzak kalması, suça yatkın arkadaşlar edinmesi madde kullanımını ve çocuk suçluluğunu arttırmaktadır (Kızmaz ve Bilgin, 2010).

Çocuk İşçiliği ve İstismar

Göçmen çocuklarının korunması gereken bir başka alan ise çocuk işçiliğidir. Göçmen çocukların çalıştırılma sebepleri; yoksulluk, anne-babanın vefat etmesi ya da sağlık sorunlarından dolayı çalışamamasıdır. Ekonomik zorluklar yaşayan göçmen ailelerin çocukları, ailelerine ekonomik destekte bulunmak amacıyla çalışmak zorunda kalabilmektedir. Ağır işlerde ucuz iş gücü olarak çalıştırılan

çocuklar, eğitimden uzak, oyun oynayamayan, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara maruz kalarak büyümektedirler (Özdemir ve Budak, 2017).

Çocukların istismara uğradığı tek alan çocuk işçiliği değildir. Maalesef göç gibi ağır yaşam zorluklarıyla karşılaşılacak durumlarda hak ihlallerine maruz kalan kesim daha çok çocuklar olmaktadır. Göç sırasında ve sonrasında yaşanan maddi sıkıntılar zihinsel ve fiziksel gelişimlerini henüz tamamlamamış kız çocukları üzerinden giderilmektedir. Kız çocukları erken yaşta başlık parası ile evlendirilmekte ve kadın ticaretine maruz bırakılmaktadır (Derince, 2019).

Göç sürecinde beslenme, barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılanamayan, ihmal ve istismara maruz kalan çocukların psikososyal gelişimi sekteye uğramaktadır, beden ve ruh sağlığı olumsuz etkilenmektedir.

Göçün Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkisini Önlemede Sosyal Hizmet Uzmanının Roller

Göç gibi zorlayıcı yaşam olaylarına maruz kalan bireylerin başa çıkma stratejilerini güçlendirmek için sosyal hizmet uzmanları önemli roller üstlenmektedir. Çocukların göçe bağlı yaşadığı kaygı, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi ruhsal sorunlarının belirlenmesinde ve çözüm yollarının geliştirilmesinde, uyum problemlerine yönelik rehabilitasyon programlarının düzenlenmesi, eğitim, sağlık, beslenme, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında sosyal destek sistemlerinin önemi büyüktür.

Sosyal hizmet dil, din, ırk hiçbir ayırım yapmadan, bütüncül bir yaklaşımla, koruyucu, önleyici, değiştirici ve geliştirici yönüyle göçmenlere yönelik kuruluşlar arası iş birliği ve eşgüdümü sağlayacak disiplinler çalışmaları yapmaktadır.

Sonuç

Gerçekleştirilme sebebi ne olursa olsun göç, sosyal, kültürel, coğrafik birçok değişimi ve zorunlulukları beraberinde getirmektedir. Gelişim döneminde olan çocuklar bu süreçten en çok etkilenen riskli gruplar arasındadır. Yaşanabilecek her türlü olumsuzluk çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimini etkilemekte ve yaşamında kalıcı izler bırakabilmektedir. Geleceğe yönelik sağlıklı bireyler yetiştirebilmek ve toplum refahı için hiçbir ayırım gözetmeksizin çocuğun fiziksel, psikososyal ve bilişsel gelişiminin multidisipliner bir yaklaşımla desteklenmesi, sosyal politikaların geliştirilmesi ve uygulanması oldukça önemlidir.

Kaynakça

Aydın D. & Şahin N. & Akay B. (2017). "Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri", *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1), 8-14

- Derince D. (2019).” Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde: Savaş Mağduru Çocuklar ve Çocuk Sağlığı Sorunları”, *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*,1(1),57-70
- Eroğlu M. (2020).” Etnik Kimlik, Savaş ve Göç Olgularının Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Etkileri, *Uluslararası Sosyal Bildirgede Yeni Yaklaşımlar Dergisi*,4(1),94-105
- Kara P. & Nazik E. (2018).” Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*,7(2),58-69
- Kayaoğlu A. (2021).” Göç ve Etkileri Güvenlik, Toplum, Kadın, Çocuk, Ekonomi, Dış Politika”. Suç Ekonomisi ve Göç. Karakaş M. & Çak D. (Ed). Pegam Akademi Yayıncılık
- Kızmaz Z. & Bilgin R. (2010).” Sokakta Çalışan/Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,9(32),269-311)
- Özcan Z. (2019).” Göçün Travmatik Etkilerini Azaltmada Sosyal Desteğin Rolü Üzerine Deneyisel Bir Araştırma”, *Bilimname*,1001-1028
- Özdemir A. & Budak F. (2017).” Göçün Çocuk Ruh Sağlığı Üzerinde Etkileri”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*,3(2),212-223
- Polat G. (2007).” İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,18(1),89-106

ÇOKKÜLTÜRCÜ SOSYAL HİZMET UYGULAMASI ÇERÇEVESİNDE İNSANIN ANLAM ARAMA VE ANLAŞILMA ÇABASI

Emine Miray YILDIZ^{1,2}

Özet

İnsan; biyolojik, psikolojik, sosyal ve manevi yönleri olan bir canlıdır. Bir arada yaşayarak topluluklar oluştururlar. Hedefler belirleyerek toplumlar oluştururlar ve ortak gelenek ve göreneklere sahip olurlar. Fakat, insanlar farklı koşul ve ortamlarda veya benzer koşul ve ortamlarda yetişse de kendine özgü değer sistemleri inşa edebildiğinden her bir insan bir diğerinden farklı olmaktadır. Önemli olan farklılıkları bilip empati yeteneğini kullanarak ortak bir toplum yapısı oluşturabilmek ve dil, inanç, gelenek ve görenekler, ritüeller, değerler, deneyimler vb. gibi sistemleri içselleştirerek kimsenin dışlanmaya ve ayrıma maruz bırakılmadığı, her insanın kendi öznelinde değerli olduğunu hissettiği bir toplumda yaşayabilmektir. Böyle toplumlarda her birey, güçlenmiş ve sorumluluklarını bilen bireyler olabilecektir. Sosyal hizmet, yukarıda sayılan tüm özellikleri güçlendirme yaklaşımıyla her bireye hiçbirini ayırt etmeden yüklemeyi uzmanlara görev olarak vermiştir.

Sosyal hizmet, her insanın insanca koşullarda doyumlu bir yaşam sürebildiği, kendi değerlerini, inanç sistemini, dil, ırk, cinsiyet vb. gibi özelliklerini taşıyabildiği bir toplum inşa ederek bireylerin önce kendisini sonra da toplumu oluşturabilmesine olanak tanımayı sağlama amacındadır. Tabii ki önce insanların, kendilerine değer sistemleri edinebilmek ve hayatının anlamını sorgulayabilmeleri için temel ihtiyaçlarını yerine getirmiş, can ve mal güvenliğini sağlamış olmaları gerekmektedir. Hiçbir insan, açken ve tehlikedeyken kendini sağlıklı ve doyumlu bir şekilde inşa edemez. Kendinin farkına varıp değer sistemlerini oluşturamaz. İnsan, önce kendini anlayamaz ve anlatamazsa toplumda sağlıklı bir şekilde var olamaz. Böyle bir durumda da sağlıklı toplum sistemleri oluşamaz. Toplumsal sorunlar çoğalır ve yeni toplumsal sorunlar oluşmaya başlar.

Anahtar Kelimeler: Anlam Arayışı, Sosyal Hizmet, Kültür, Çokkültürlülük, Değerler Sistemi

Giriş

Çeşitli zamanlarda insanlar, yaşamlarını devam ettirebilmek için iklim ve çevre koşulları, yer şekilleri, ekonomik koşullar, din ve inanç yapısı, savaş ve doğal afetler vb. gibi faktörlerin etkisiyle yer değiştirmelerinde bulunmuşlardır. Bu yer değiştirmeler esnasında birçok farklı toplulukların bir araya

¹ Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

² Sosyal Hizmet Gör.- Eyüpsultan Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü

gelmesi sonucunda zaman içinde iç içe geçmiş mozaik bir toplum oluşmuştur. Mozaik toplumun getirdiği çeşitliliğin ortak gelenek ve görenekler, ortak sorunları fark etme ve evrensel toplum ve hukuk kuralları oluşturabilme vb. gibi faydalar sağladığı gibi kültürel çatışma, kültürel şok ve yozlaşma sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Fakat insanlarda evrensel olan ahlak, merhamet, yardımseverlik, saygı, sevgi, empati gibi kavramlar, bu sorunların üstesinden gelebilmeye çabalamak adına güçlü yönlerdir. Günümüzde ise küreselleşme kavramıyla karşımıza çıkan bu bütünlük sayesinde farklılıklar hakkında bilgi sahibi olabilmek, bir araya gelindiğinde uyumlu bir bütün oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Küresel iletişim sayesinde ne kadar farklı olursa olsun insanların aslında çok sayıda ortak yönünün olduğu da keşfedilmiştir. Bu ortak noktaların benzerliği sayesinde insanlar arası ilişki ağı güçlenmiştir.

1.Anlam Arama Çabası: Maneviyat

Maneviyat, Frankl'ın tanımıyla insanı diğer insanlardan ayıran anlam arama, anlam üretme ve kendi hayatını yaşamaya değer haline getirebilmedir (Şahin ve Diğerleri, 2017: 681-702). Aynı zamanda insanın benliğini oluşturan değerler sistemini inşa ederek bireyin sevgi, saygı ve huzur gibi duygu kapasitelerini güçlendiren bir yaşam gücüdür. İnsanların fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçları yanı sıra manevi ihtiyaçları da olabilmektedir. Manevi ihtiyaçlar, dini yönüyle daha çok bilinse de hayatımızın hemen hemen her alanında karşımıza çıkmaktadır. Aile içi etkileşimler, Özsaygı, sosyal çevre, eğitim, tıbbi destek, çalışma yaşamı gibi alanlarımızda ortaya çıkan manevi ihtiyaçlarımız bizi 'biz' yapan özelliklerimiz ve değerlerimizi de açığa çıkarabilmemizle rol oynamaktadır (Karaköse, 2021: 56;65).

Anlam arayışı ve maneviyat ilişkisinde ise insanların başına gelen / gelebilecek sorunlarla başa çıkabilmesinde hayatının anlamını sorgulaması ve maneviyatına ulaşması onu güçlendirebilmektedir. Kendi içsel çelişkilerinin üstesinden gelebilmek için bir imge veya simgeye anlam yükleyerek kendisine değerler oluşturması ile stres düzeyini düşürebilmektedir (Şimşir ve Diğerleri, 2019:509-528).

Yani, farklılığımız ne ve nasıl olursa olsun evrensel duygularımız, sorunlarımız ve çözüm stratejilerimiz aynı veya benzer olması hepimizin ortak olarak bir maneviyat sahibi olduğumuzu göstermektedir. Canımız acıdığında bağlanma ve şefkat ihtiyacımız, hata yaptığımızda oluşan affedilme ihtiyacı, Geçmişimize, şimdiki hayatımıza veya yarınki hedeflerimize yönelik sorular sorabilmemiz ve cevaplandırılmaya ihtiyaç duymamız bizim maneviyatımızı ortaya çıkarmaktadır. Farklılıklar, tam bu noktada oluşabilmektedir. Cevabı kim ne ve nasıl şekilde vermiş olursa olsun insan, evrensel özelliklerini kullanarak ortak bağlar oluşturabilir. Çünkü her bireyin, aynı ortama doğmuş olsa da birbirinden farklı geçmiş ve gelecek oluştursa da kullandığı yol ve araçlar ortak olup verdiği cevapları farklıdır.

2. ‘Kültür’e Bir Pencere

Kültür, insan faaliyetlerini diğer insanlar arasında açık ve anlaşılır hale getiren ve insanlar arasında paylaşılabilen değerler sistemidir. Bireyin kendi kültürü ise; diğer insanların kendisinden ne beklediğine ve kendisinin nasıl olması gerektiğine bağlı oluşturduğu düşüncelerin kaynağıdır. Birey kültürü, hayatla o kadar iç içedir ki etkisi çoğu zaman anlaşılmaz ama kültürün düşünce ve davranışlarda etkisi her daim var olur.

Bir kültür ile karşılaşıldığında bazı bireyler, büyülenebilmekte bazıları da saçma bulabilmektedir. Esas olması gereken ise bu iki hissiyatın tam orta noktasında olabilmektir. Çünkü kültürler objektif bakıldığında hem eksik ve yanlış yanları hem de mantıklı yanları görülebilmekte ve aslında hiçbir kültürün kusursuz olmadığı da ortaya çıkabilmektedir. Kültürlerin en önemli özelliklerinden biri de dinamik olmalarıdır. Birbirlerinden etkilenirler ve değişebilirler. Tıpkı insanlar gibi. Zaten, kültürleri oluşturan insan topluluklarıdır. İnsanlar etkilenir ve değiştikçe kültürler de etkilenir ve değişirler (Çiftçi, 2016: 198-199).

3. Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulaması

Bu model, sosyal hizmet uygulamasının tek tip yönelimini çoğulcu olacak şekilde değiştirmesi yönünde kendisine bir hedef belirlemiştir. İnsan, çok yönlü bir canlı olup aynı zamanda içerisinde yaşadığı kültürle öznel bir varlık olmaktadır. ‘Çokkültürcü Sosyal Hizmet’in ortaya çıkışında; Toplulukların gitgide çok kültürlü hale gelişi, çok kültürlü toplumların ihtiyaçlarının daha zor karşılanıyor olması ve buna bağlı olarak böyle toplumların sosyal hizmete daha çok ihtiyacının artması sayılabilir.

Bu uygulamanın değer boyutu temelinde kültürel duyarlılık vardır. Kültürel duyarlılıktan kastedilen katı ve ayrımcı tanımlamalar değil kültürel farklılıklar ve ortak kültürleri politik ve tarihi yapı zemininde anlamaya çalışmaktır. Çokkültürcü sosyal hizmet, uzmanlara yüklediği kültürel duyarlılık rolünü ise “sosyal hizmet değerlerini uygulamaya aktarabilen ve müracaatçısının kültürel dünyasını öğrenmek için istek duyan kişiler” (Özgür, 2010: 89-104) şeklinde açıklamıştır.

Uygulamanın bilgi boyutu temelinde ilk olarak ‘farklılığın kabul ve farkındalığı’ önemlidir. ‘Tarih bilgisi’ de ikinci önemli husus olarak içinde olunan bölgeye ait gelişmeleri ve devletin izlediği politikaları anlamak açısından önemli olmaktadır. Çünkü birey, çevresiyle bir bütün olup hem çevresini etkiler hem de çevresinden etkilenir. Kültürel bilgi, uzmanın farklı dünya görüşleri, inanç ve değer sistemleri hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayarak yargılamaya ve ayrımcılığa götürebilecek durumların önünü alarak yanlış anlaşılmalara önler ve iletişimi kolaylaştırır.

Uygulamanın beceri boyutu, bilgi üzerine inşa edilir. İletişim becerileri, görüşme yapma, empati oluşturma davranışların temelini ‘uzmanın kültürel bilgisi ve yetkinliği’ oluşturmaktadır. Kültürel yetkinlikte, uzmanın 2 temel becerisi vardır: ‘genel’ ve ‘önleyici’

- Genel beceriler; problem çözebilme, uzlaşabilme ve iletişim kurabilme becerilerini kapsar.
- Önleyici beceriler ise; Hoşgörü, sabır, sessiz dinleme gibi becerileri kapsamaktadır. Sosyal hizmet uzmanının karşısındaki müracaatçıyı anlayabilmesinde sabırla dinleme becerisi, temel problemlerin altında yatan başka sorunların ortaya çıkarılması ve daha etkili çözümler getirilmesi bakımından önemlidir (Özgür, 2010: 89-104).

4. Sonuç

İnsanlar, farklı kültür ve koşullarda, farklı donanımlarla yetişmiş ve hayatını devam ettirmekteyse de evrensel insani özelliklerimiz aynı kaldığı sürece her zaman ortak noktalar bulmamız kaçınılmaz olacaktır. Anne, baba, eş, çocuk, arkadaş gibi rollerimizde hissettiğimiz sevgi, saygı, özlem, endişe gibi duygular her birimizde mevcut ve her daim içimizde olacaktır. Üzerimize düşen görmezden gelmeden, sabırla dinleyerek ve empati kurarak karşımızdakiyle aramızdaki farklılıkların üstesinden rahatlıkla gelebilmektir. En azından çaba göstererek umut olunabilir. Yardımseverlik duygusu, dünyanın her yerinde aynıdır ve bilinir. Evrensel duygu ve düşünceler, tüm dünyanın sadece insanları tarafından değil tüm canlıları tarafından bilinir. Gülümsemek, şefkat göstermek, yardım etmek, sevmek, güvenmek tüm bunların hepsi evrenseldir. Sosyal hizmet, insanı odak almış ve onu kendi iç dünyasıyla, çevresiyle, makro çevresiyle yani devlet düzenindeki hakları ve sorumlulukları ile inceleyen ve ona gerekli kaynakları sağlamaya çabalayan gerektiğinde onun için politikalar üreten bir meslek bilimidir. Bu sebeple insan kendini inşa ederken Sosyal hizmet, onu savunur, güçlendirir, eğitir ve gerektiğinde değişim için farklı stratejiler sunar. İnsanın inşa edilmesinde en temelde kendini gerçekleştirebilme süreci vardır. Bunun içinde çevresinin ona yüklediği değerler yanında kendisi de değerler inşa etmelidir. İnsan, kendi değerlerini oluşturabildiğinde o değerlere bağımlı olmaz onlarla bağ kurar. Bu kurmuş olduğu bağlar sayesinde de topluma karışır. Topluma karışıkça da kendi özelliklerini kaybetmediği için o toplumda var olabilir. Bu şekilde birçok birey, bir araya geldiğinde sağlıklı kültürel etkileşimler ve değer sistemleri oluşur.

Kaynakça

- Ciftci, D. B. (Ed). (2016). Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler Ve İlkeler. Nika Yayınevi. Yayın No: 003. Ankara
- Karaköse, R. (2021). Yaşlı Refahına Yönelik Manevi Sosyal Hizmetler. Darülaceze Kültür Yayınları. Yayın No:001. İstanbul
- Özgür, Ö. (2010). “Çokkültürcü Sosyal Hizmet: Eleştirel Bir Bakış”. Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi Yayını 21(2), 89-104.
- Şahin, R., Sarıkaya, Y., Baloglu, M. (2017). “Manevi Anlam İle Maneviyat İlişkisinin İncelenmesi”. Electronic Turkish Studies Yayını 12, 681-702.
- Şimşir, Z., Hamarta, E., Dilmaç, B. (2019). “Stresle Başa Çıkmanın Yordayıcısı Olarak Yaşamın Anlamı ve Manevi Deneyim”. Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi. 10(2), 509-528.

KARANLIĞA BOYUN EĞME!

Murat ŞAHİN¹

Adalet; hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, türe (TDK, 2023). Eşitlik; iki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavat, muadelet, kanunlar yönünden insanlar arasında ayrım bulunmaması durumu. (TDK, 2023) Savunuculuk, bir bireyin kendisi, bir diğer birey ya da bir grup birey adına konuşma, temsilde bulunma, eylemde bulunma, belirli hedef(ler)i gerçekleştirme ya da koruma amaçlarından birisinin ya da birden çoğunun gerçekleştirilebilmesi için yürütülen çalışmaların tamamını. (Wikipedia, 2023)

Hatırladınız mı bu tanımları? Duymuş olmalısınız değil mi? Belki anne ve babanız doğduğunuzda kulağınıza bile fısıldamış olabilir. Adalet, Adalet, Adalet! Tamam, bu tonlamada fısıldamış olamaz ama en azından fısıldadığı kelimenin anlamı hafızanıza kazınmış olmalı. Neticede yeni tanıştığımız her insan ismimizin anlamını sorar toplumumuzda, ananedir.

Ben birçok Adalet Abla(!) tanıdım. Hakkı Ağabey, Adile Teyze, Hürriyet Amca, Afife, Cahide ve daha nicesi ... Ortak noktaları ne idi dersiniz?

Hani konuşmuştuk ya sizlerle, koşmayı bilir yürümemize bile izin vermezlerdi. Haykıracak kadar nefes alırdık ama fısıldayacak güç bırakmazlardı ciğerlerimizde. Adaleti, eşitliği, hakkı bilirdik de “savunmaya” derman kalmazdı dizlerimizde. Peki siz dizlerinde, ciğerinde, dilinde gücü tükenenlerden misiniz yoksa tüketenlerden mi?

- Bir gün ziyaretlerin birinde güneşlenmekte olan Diogenes, İmparator İskender ve adamlarının geldiğini görür. Güneşlenmeye devam eden ünlü filozofun zor koşullarda yaşadığını gören İskender; “Dile benden ne dilersen!” der. Diogenes, ihtiyacının bulunmadığını söyleyecekken o anda aldığı en büyük zevki engelleyen İmparator’a, tarihe geçen şu cevabı verir: “Gölge etme başka ihsan istemem!” (Aster, 2005)

Ah Diogenes, keşke bizlerin de üstlerimize benzer nitelikte cevaplar verebilmemiz mümkün olsa. Sizce İskender hoşgörülü bir lider olduğu için mi verilen cevap bu şekildedir? Yoksa Diogenes’in yetkinliği, kendine olan güveni, haklarının farkında oluşu mu bu cevabı verebilmesine imkân sağlar? Bizler haklarımızı biliyor muyuz? Bizler haklarımızı savunabilecek kadar yetkin miyiz? Bizler, hak savunucuları olan bizler, adalet temelinde

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

müracaatçılarımızın hakkını savunması gereken bizler. Yardım memurluğu yapmaktan sıkılmadınız mı? En son ne zaman bir meslektaşınızın, bir müracaatçınızın, hadi hepsini geçtim “kendinizin” hakkını savundunuz?

“...Çevresi içinde birey bakış açısı ile durumu bütün olarak değerlendiren ve müdahale stratejilerinde genelci yaklaşımı uygulayan sosyal hizmet, baskıcı muamelelere karşı güçlendirme, savunuculuk ve sosyal aksiyon gibi teknikler ile insanların başa çıkma olanaklarını artırmaya çalışır.” (Tufan, Özgür Sayar, & Koçyıldırım, 2009: 75)

“...Sosyal hizmetin en temel hedefi ise; barışçıl bir ortamda ve eşitlik içinde yaşaması için insanın ve toplumun yaşam kalitesini yükselterek, adalet, eşitlik ve özgürlük ilkelerini temel alarak; ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal gelişmelerle sağlanan olanakların bilimsel ve mesleki çabalarla insanın ve toplumun yararına dönüştürülmesidir.” (Cılga, 2004)

Çıplak ayaklarıyla çamurlu yollarda koşan çocuğu gördüm, beyaz atleti ve yıpranmış terlikleri ile köşe başında annesini bekleyen o çocuğu. Yanakları sıırıslı, saçları dağınık, diz kapaklarından ayak bileklerine kadar toprağa bulanmış. Enerjisini toprağa vermek için basmıyordu çamura, hava çok sıcak olduğu için giymemişti tek bir atleti, köşe başında annesi işten dönerken aldığı hediyeleri kendisine verebilsin diye beklemiyordu, yanaklarının ıslaklığı ve saçlarının dağınıklığı koşturarak oynadığı oyunlardan değildi, toprak ve çamur da bir eğlencenin parçası değildi. Annesini toprağa vermiş bir çocuk gördüm, nereye gittiğinden habersiz. Yapayalnız bir çocuk gördüm, yalnızlığından habersiz. Her şeyden habersiz ama hepsini hissetmiş... Atilla İLHAN'ın “...bir damla gözyaşı okyanus boşluklarını doldurur, senin gözyaşın beş kıtayı eritirler.” Diye seslendiği, belki de o çocuk.

Ve seni gördüm Ey sevgili meslektaşım. Çırpınırken. Sana sunulan imkânın ötesinde çabalarken. Senden beklenen sadece bir yara bandı çekmen hançer yarasının üzerine. Oluk oluk akan kana parmak ucu kadar bir pamuk bastırman. En acısı, kimi zaman akan o gözyaşlarını silerken objektiflere poz vermek. Seni kalıba sokmak istiyorlar. Kalıbı kendileri çıkarıyor, seni istedikleri kadar dolduruyor, canı sıkıldı mı başka kaba aktarıyorlar. Bazen o kadar derin bir kabın dibinde seni hapsediliyorlar ki gökyüzüne bakıp kurtulmayı bile hayal edemiyorsun. Bazen o kadar daracık bir kaba sıkışman için zorluyorlar ki tüm cephaneni dışarda bırakmak zorunda kalıyorsun. Seni bir savaşa zorluyorlar meslektaşım. Savaş meslek etiğimiz, cephane mesleki bilgilerimiz. Ne kadar donanımlı olursan o kadar güçlü sürdüreceksin bu mücadeleyi. Ne kadar çok öğrenirsen o kadar korkacaklar senden. Güçlü olacaksın, dik duracaksın, değerlerinden taviz vermeyeceksin. Müracaatçını, meslektaşını, değerlerini savunmaktan

korkmayacaksın. Kalıpları yıkacak, sonsuzluğa akıp giden bir çağlayan olacaksın. Sonunda bir gün dünyamız yemyeşil olacak. Sen dingin bir nehir, hitap ettiğimiz her birey deltanın göz kamaştırıcı çiçeği ...

- Bir tercih olmaksızın çıplak ayaklarıyla soğuk ve çamurlu yolda koşturuyordu bir çocuk, bir kadın sönmek üzere olan ve gün içinde yeniden haralayamayacağı odun sobasının yanında kan sızıyan pembe dudaklarını ısıırıyordu. Gözlerinden yılların yorgunluğu okunan adam avuçlarındaki kırışıkları açmak istercesine ovalıyordu ellerini bir başına tek göz evinde. Elindeki oyuncak bebeğiyle yatağın başında bekliyordu küçük kız kefenden farksız zamansız giyilen beyaz gelinliğiyle.

Öylesine karanlıktı ki...

Sonra bir ışık doğdu!

Masum ayaklara giyilen pabuçtu kimi zaman, pembe dudakların pansumanı. Bazen kırışık avuçlardan tutan bir çift el, çoğunlukla zamanı unutanlara köstekli saat(!). Cismi yoktu biçimlendiremediler, koyamadılar hiçbir kaba. Kimini kızdırdı karşı çıkması sebebiyle kabul edilemez düzene. Boyun eğmedi karanlığa, parçası olmadı yanlış olduğuna inandığı hiçbir düzenin.

Ey bu ışığın parçası olan meslektaşım, dilerim ki hiçbir karanlık gölge düşürmesin üzerine. Karanlıklara boyun EĞME!

Kaynakça

Aster, P. D. (2005). *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*. İstanbul: İM Yayın Tasarım.

Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye'de Sosyal Hizmet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:16.

TDK. (2023). *TDK Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Tufan, B., Özgür Sayar, Ö., & Koçyıldırım, G. (2009). Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet. *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu* (s. 76-86). Antalya: Belediye-İş Sendikası Yayını.

Wikipedia. (2023). *Wikipedi Özgür Ansiklopedi*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Savunuculuk> adresinden alındı

BEN ARTIK DEPREMZEDE MİYİM?

Melike YILDIRIM¹

Ülkemizde yaşanan ve “11 ili etkisine alan” deprem sebebiyle Konya İline gelen depremzedeler için sosyal hizmet uygulamasını gerçekleştirdik. Bende küçük bir depremzedenin ağzından bir hikâye yazmak istedim. Hikâye tamamen benim kurgumdur. Kişisel bilgilere hiçbir şekilde yer verilmeyip gözlemler ışığında kaleme alınmıştır.

Canım arkadaşım, en iyi Sosyal Hizmet Uzmanı, Selina Eylem SARI ’yı rahmetle ve özlemle anarak başlamak istiyorum. Aşkla tutkulu olduğum Sosyal Hizmet benim için solmuş bir çiçeğe benzer. Müracaatçımız biraz solmuş, güneşe arkasını dönmüştür. Sosyal Hizmet Uzmanları olarak biz müracaatçımıza su verip biraz da güneşe dönmesini sağlarsak, tekrar canlandığını, yeniden çiçekler açtığını görürüz. Fakat bu kez çoğu çiçeğimizi kurtaramaya fırsat kalmadan kaybettik.

Kaybettiklerimizden geriye kalan boynu bükülmüş, çiçeğini, yaprağını dökmüş, toprağını kaybetmiş, hangi toprağa tutunacağını bilmeyen çiçeklerimize; yeni toprak bulmaya, eski toprağını onarmaya, güneşi görmesine, suyunu almasına, yeniden çiçekler açmasına yardımcı olduk. Kolay değildi bin bir emekle kurduğu toprağını kaybetmek, yeniden onarmak, yeni toprağa alışmaya çalışmak, güneşin ısıltısını görmek, yeniden çiçek açmak... Tek başına elbette değildi. Toprağını onarma gücünü bulmak, kayıplarının yasını yaşamak, yeni toprağa adapte olmak, güneşin ısıltısını fark etmek ve yeniden başlamak, Sosyal Hizmet Uzmanının desteğiyle daha kolay olabilirdi. Ayşe’nin hikâyesindeki gibi.

Depremi yaşamış küçük Ayşe’yi tanıyalım mı?

Farklı bir topraktan çıkmış, gelmiş bir toprağı tabii ki yargılayacaklardı. Neden yargılamasınlar ki? Farklıydım ben onlara göre. Aynı ülkede de olsak topraklarımız farklıydı. Bazıları “depremzede” bazısı da “hoş geldin memleketine” demişti. Depremzede neydi ki? Her şeyini kaybetmiş, başka bir yere sığınmış mı demekti? Ayşe bilmiyordu ne anlama geldiğini. Ama burası onun memleketi değildi. Onun bir memleketi kendine ait bir toprağı vardı. Şu anlık buradaydı, ilerleyen süreçte dönecekti. Burada kalacak yer ve yemek verseler de o çadırda kendi memleketinde kalmayı yeğlerdi. Orası ona aitti. O toprakta annesi, babası ve kardeşleri vardı. Nasıl yalnız bırakırdı ki onları? Hem orada evi yıkılsa da enkazı vardı. Enkazın içinde yaşadıkları anıları vardı. Onlara sahip çıkmalıydı, yoksa alırlardı. Çocuk akli işte, onları koruyacağını sanırdı.

Ayşe bir sürü çocuğun olduğu kocaman bir yere gelmişti. Etrafta “anne” diye seslenen kadınlar, bir sürü çocuk vardı. Kendi yaşlarında kızların olduğu bir odaya yerleştirdiler Ayşe’yi. Kendine ait yatağı, dolabı ve kıyafetleri vardı. Ama zaten Ayşe’nin Kahramanmaraş’ta her şeyi vardı. Bunlara gerek yoktu,

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

gidecekti zaten. Şu anlık bir şey demeden gideceği günü beklemeyi tercih etti. Bir kadın geldi Sosyal Hizmet Uzmanı Melike.

-Merhaba Ayşe Hoş geldin, ben Sosyal Hizmet Uzmanı Melike Yıldırım.

-Hoş buldum.

-Sana Ayşe diye hitap etmemde bir sorun var mı?

-Hayır, yok.

-Peki, Nasılsın Ayşe?

-İyiyim. (Aslında değildi. Bir an önce buradan gitmek istiyordu.)

-Sanki gözlerin biraz yorgun olduğunu söylüyor. Ne dersin?

-Yorgun değil. Sadece ağladı.

-Gözlerini üzecek bir şeyler mi oldu?

-Gözlerim burayı bilmediği ve gitmek istediği için ağlıyor.

-Acaba gözlerine burayı tanıtırsak, ağlamayı bırakır mı?

-Belki.

-Pekâlâ, o zaman biraz burayı gezip etrafta neler olduğuna bakalım mı?

-Bakalım.

Önde Sosyal Hizmet Melike vardı ne olduğunu unuttum. Odadan çıktıktan sonra yan yana yürümeye başladık. Etraftaki çocukların benimle arkadaş olmak isteyeceklerini söyledi. Hiç sanmıyorum, beni sevmeyecekler. Etrafta bir sürü resim vardı, onları gösterdi bana. Resim çizmeyi sevip sevmediğimi sordu. Çok komik, her çocuk resim çizmeyi sever. Onun çocuğu yok galiba bunu bilmiyordu. Oyuncakların olduğu bir odaya götürdü beni. Oradaki oyuncakları gösterip dilediğimde oynayabileceğimi söyledi. Bu güzeldi. Orada oyun oynayan Fatma ve Zehra ile beni tanıştırdı. Sevmiştim sanki onları. Daha sonra bahçeye çıkarıp, orayı gezdirdi. Etraf güzele benziyordu. Bulduğum yer bir okul gibiydi. Kendi odamızın olduğu bir okul. Daha önce hiç görmemiştim böyle bir yer. Onun da burada odası varmış. Acaba o da mı Kahramanmaraş'tan gelmişti? Odası çok güzeldi. Masası, bilgisayar ve oyuncakları vardı. Oradaki koltuklara karşılıklı oturduk.

-Ayşe, gözlerin buranın nasıl bir yer olduğunu görünce iyi hissetti mi?

-Burası odamızın olduğu bir okul mu?

-Okul değil. Burası senin yaşlarında, senden büyük ve küçük çocukların kaldığı bir yuva.

-Neden burada kalıyorlar?

-Çünkü burada kalan kişiler bu hayata tek başına tutunmaya çalışan, kendileri ve buradakiler dışında tanıdıkları olmayan kişiler.

-Evlerine gitsinler. Benim evim var annem, babam ve kardeşlerim orada. Ben onların yanına gideceğim, onlarda gitsin.

-Onların evleri, anneleri, babaları ve kardeşleri yok maalesef.

-Ailemin Kahramanmaraş'ta toprağın altında olduğunu söylediler. Ben gidip onları oradan çıkaracağım. Beni Kahramanmaraş'a götürün.

-Ayşe, şuan Kahramanmaraş'ta neden olmadığını biliyor musun?

-Evet, deprem oldu ve bizi Kahramanmaraş'tan çıkardılar.

-Ayşe, depremin ne olduğunu biliyor musun?

-Hayır.

-Sana anlatmamı ister misin?

-İsterim.

-Anlatırken buradaki yapbozlardan yardım almak istiyorum. Sen yapbozlarla oynamayı sever misin?

-Kahramanmaraş'ta benim de yapbozlarım var.

-Ne güzel. Bu yapbozları üst üste koyalım. Her yapbozun birbirini tamamlayan birer eşi var. Bu iki kırmızı yapboz gibi. Ben bu iki kırmızı yapbozu birleştirdiğimde çok sağlam görünüyor değil mi?

-...

-Şimdi bu kırmızı yapboz ile sarı yapbozları üst üste koyalım. Bunun ikisi birbirine eş değil sanırım, sağlam olmadı. Ama ben yine de üst üste koyup devam ediyorum yukarı doğru dizmeye. Bir binaya benzedi değil mi bu şekilde?

-Eve benzedi.

-Evet, bir eve benzedi. Bu yapboz bizim yaşadığımız evimiz olsun. Bu masada evimizin altındaki toprak olsun. Toprakta yaşayan bazı enerjiler varmış. Bu enerjiler biraz yaramazlık yapmış (kıkırdama sesleri). Yaramazlık yaparken koşuşturmuşlar ve toprağı sallamışlar. Toprak sallandıkça da evler sallanmış. Bizde masayı sallayalım o yaramazlık yapan enerjiler gibi (uzman yavaş yavaş masayı salladı ve yapboz yıkıldı). Biz de o yaramaz çocuklar gibi sallayınca evimiz yıkıldı. Evimizi daha sağlam yapsaydık belki yıkılmazdı.

-Benim evimi de sağlam yapmamışlar mı?

-Sanırım.

-Ben odama gitmek istiyorum.

-Tabi ki gidebilirsin. Ben sana eşlik edeyim.

Sosyal Hizmet Melike beni odama götürdü. Ona uyuyacağımı söyledim ve o da gitti. Ama uyumayacaktım. Gözlerim yine ıslanmaya başladı. Enerjiler yaramazlık yapınca sağlam olmayan evimiz yıkıldı. Annem, babam ve kardeşlerim orada kaldı. Allah'ım ben niye kalmadım? Beni niye buraya getirdin? Onlar senin yanında biliyorum. Beni niye almadın? Bende gelmek istiyorum. Burayı istemiyorum...

PROJE TANITIMI:**“DEPREMDEN ETKİLENEN ÇOCUKLAR İÇİN OYUN TEMELLİ SOSYAL VE PSİKOLOJİK DESTEK PROJESİ
“BİRLİKTE OYNAYALIM”**Manolya KARAOĞLAN¹

Projenin Genel Hedefi: Depremden etkilenen çocukların uzman eğitmenler eşliğinde yapılacak oyun etkinlikleri ile travmalarının azaltmalarına yardımcı olmak, refakat eden ebeveynlerinin/yakınlarının psikososyal uyumlarına katkı sağlamak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar tarafından psikolojik ilk yardım çalışması yapmak projenin genel hedefidir.

Projenin Özel Amacı: 06 Şubat 2023 saat 04:17 de merkez üssü Kahramanmaraş'ta başlayan depremler geniş bir alanda hissedilmiş ve 11 ilimizde can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Bu illerde binlerce bina yıkılmış ve on binlerce vatandaş hayatını kaybetmiştir. Mersin ilinde de deprem çok şiddetli olarak hissedilmiş, can kaybı olmamış, ancak halkta ciddi korku ve endişe meydana gelmiştir.

Mersin İli coğrafi yakınlığı nedeniyle depremin vurduğu bölgelerden tahliye olanların en yoğun olarak geldiği illerden biri olmuştur. Depremin ilk günlerinden itibaren yaklaşık 400 bin depremden etkilenen her yaştan birey ilimize gelmiştir. Şehrin birçok yerinde depremden etkilenenler için barınma yerleri oluşturulmuş, kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar tarafından düzenlenen organizasyonlarla depremden etkilenen vatandaşların barınma, ısınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlara ulaşmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Depremden en çok etkilenen, en çok korkan ve kaygıya kapılan kuşkusuz ki çocuklar olmuştur. Bir gecede yaşadıkları mutlu yuvalarından olan çocuklar hem kayıpların acısını yüreklerinde hissetmiş hem de bu yeni duruma alışmaya çalışırken zorlu bir süreçten geçmek durumunda kalmışlardır.

Çocukların yaşanan bu felaketi psikolojik olarak en hafif şekilde atlatmaları ve iyi olma hallerini desteklemekte oyun önemli bir araçtır.

Proje kapsamında depremi bizzat yaşayan her yaş grubu çocuklar için ayrı ayrı yapılan oyun etkinlikleri sayesinde çocuklarımızın sosyalleşmelerine olanak sağlanarak travmalarını azaltmalarına yardımcı olurken, onlara refakat ederek etkinlik alanına gelen ebeveynlerine/yakınlarına da psikolojik ilk yardım çalışması yolu ile yaşadıklarını ve duygularını rahatça anlatma olanağı sağlanarak rahatlamalarına ve kendilerini iyi hissetmelerine destek olunacaktır.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı

Proje kapsamında planlanan oyun etkinlikleri için çocukların yaş grupları dikkate alınarak farklı oyun atölyeleri oluşturulacak, bu atölyelerde çocukların yaş gruplarına uygun olarak uzman eğitimciler (okul öncesi öğretmenleri, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sınıf öğretmenleri ve izci liderleri) çocukların oyunlarına refakat edeceklerdir.

Projenin Süresi ve Uygulama Şekli

-Proje uygulanacak mahalleler depremzede ailelerin yoğun olarak yerleştiği mahalleler olacaktır. Her mahallede birer etkinlik yapılacaktır, etkinlik süresi iki saat olacaktır.

-Proje için açık ya da kapalı mekanlar hava şartlarına bağlı olarak seçilecektir.

-Etkinliğe katılan çocuk ve ebeveynler etkinlik mekanlarının genişliğine göre davet edilecek, katılımcı sayısına göre gönüllü eğitimci ve uzmanların sayısı arttırılacaktır.

Projenin Toplam Bütçesi

Proje kapsamında kurulacak oyun atölye ve etkinlikleri için araç gereç, malzeme ve materyal desteği ile etkinlikler esnasında yapılacak ikramlar için gönüllü kişi ve kurumların desteği alınacaktır.

İş birliği Yapılan Kuruluşlar

Mersin SHUDER Şubesinin öncülüğünde uygulanacak proje kapsamında Çocuk Hakları Derneği ve Mersin İzcilik İl Temsilciliği ile iş birliği yapılarak gönüllü eğitimcilerin projeye destek vermesi sağlanacaktır.

Projenin Temel Faaliyetleri

1.Oyun Atölyesi Etkinlikleri

- 2-3 yaş çocukları için bebekler, çeşitli kuklalar, oda takımları, mutfak malzemeleri, marangozluk, temizlik malzemeleri (kürek, süpürge), bahçe aletleri (çapa, tırmık, kürek), hayvan seti, ulaşım seti (tren yolu, köprü, demiryolu), doktor araç gereçleri vb.
- 3-4 yaş çocukları için sökülüp takılabilen veya bozulup- yapılabilen oyuncaklarla, küçükten büyüğe doğru dizilebilen küpler, bloklar, inşaat malzemeleri vb.
- 4-6 yaşlarında çocuklar açık hava oyunlarının yanı sıra masa başı faaliyetlerinden boyama, kesme, yapıştırma, resim yapma, artık materyallerle şekiller yapma ve parçalı bilmeceleri birleştirme çalışmaları,

- Çocukların masa başı etkinliklerinde bloklar, kalemler, kâğıtlar, boyalar, boya fırçaları, tutkal, makas, düğmeler, boncuklar ve ayrıca eşleştirmeli oyuncaklar, resimli dominolar, resimli tombalar ve resimli küpler, yap-bozlar.
- 6 yaşında hayali oyunların en dorukta olması nedeniyle evcilik, bakkalcılık, doktorculuk oyunları ve bu döneme uygun bebekler, evcilik ve doktorculuk setleri, marangozluk aletleri, kuklalar, temizlik ve mutfak setleri, bahçe aletleri, hayvan setleri,
- Okul çağındaki çocuklar için geleneksel sokak oyunları, sportif etkinlikler, satranç, akıl oyunları vb.
- 3-6 yaş grubu çocuklara yönelik yapılacak etkinliklere okul öncesi öğretmenleri, okul çağındaki çocuklar için yapılacak etkinliklere izci liderleri refakat edecektir.

2. Psikososyal Destek Çalışmaları

- Çocuklara refakat eden depremzede ebeveynler ile sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar tarafından birebir ve yüz yüze görüşmeler yolu ile psikolojik ilk yardım çalışması yapacak, yaşadıkları travmanın etkilerini azaltmalarına ve yaşadıklarını ve duygularını rahatça anlatmalarını sağlanarak kendilerini iyi hissetmelerine destek olunacaktır.
- Her etkinlik süreci çocuklar için müzik eşliğinde yapılacak ikramlarla son bulacaktır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

- Proje etkinliğimiz depremi bizzat yaşayan ve halen depremin etkisiyle mücadele eden vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı Akdeniz İlçesine bağlı mahallelerde gerçekleştirilmiştir.
- Depremden etkilenen çocukların yaş gruplarına uygun oyun atölyelerinde alanında uzman eğitimci tarafından hazırlanan oyun etkinlikleri ile meşgul edilerek travmalarının azaltılmasına destek olunmuştur. Çocuklar oyun etkinliklerinde iken ebeveynleri ile meslek elemanları birebir görüşmeler yapmak suretiyle psikolojik ilk yardım çalışması gerçekleştirilmiştir.
- Etkinlikler sayesinde depremzede çocuklar yaşadıkları zor günleri bir nebze olsun unutarak yaş gruplarına uygun oyunlarla eğlenceli bir gün geçirmiştir. Çocukların mutlu olması ile verilen psikososyal destek çalışmaları ile rahatlatılan depremzede ebeveynlerin depremin olumsuz etkilerinden kurtulmaları sağlanmaya çalışılmıştır.
- Yapılan görüşmelerde depremzede ailelerin mama, çocuk bezi, kıyafet, hijyen malzemeleri, ev eşyası vb. gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Mersin Şubesi ile iş birliği yapılan STK'ların gönüllülerinden destek alınmıştır. Düzenli ve sürekli yardıma ihtiyaç duyan depremzede ailelerin sosyal yardım ve destek alabilecekleri kurumlara başvurularına yardımcı olunmuştur.

- Proje kapsamında yapılan etkinliklere 3-6 yaş grubu 140 çocuk, 7-15 yaş grubu 170 çocuk olmak üzere toplam 310 çocuk ve 289 ebeveyn katılım sağlamıştır.
- Yapılan etkinliklerde toplam 32 gönüllü meslek elemanı (okul öncesi öğretmeni, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, fizyoterapist, ilkokul öğretmeni, izci lideri) görev almıştır.

Proje etkinliklerinin depremde etkilenen ailelerin yaşadığı mahallelerde ve oluşturulan barınma merkezlerinde uygulanmasına devam edilmektedir.

EKLER :

1. Psikolojik İlk Yardım Görüşme Formu

PSİKOLOJİK İLK YARDIM GÖRÜŞME FORMU

1. Nereden geldiniz? (İl, İlçe?)
.....
.....
2. Şu an barındığınız yer?
(İlçe/Mahalle?).....
.....
3. Ailede ki rolünüz? (Anne, Baba, Akraba)
.....
4. Şu an barınılan yerde yetişkin
sayısı?.....
5. Şu an barınılan yerde çocuk sayısı? (0-18
yaş).....
6. Ad – Soyad- İletişim (isteğe
bağlı):.....
.....
7. Mevcut durumunuzla ilgili ve ileriye dönük düşünceleriniz nelerdir?
8. Bu etkinlik için düşünce ve önerileriniz nelerdir?

UZMANIN ADI SOYADI:

İLETİŞİM:

SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
18. DÖNEM FAALİYET RAPORU
(OCAK-HAZİRAN 2023)

TARİH	ETKİNLİK ADI	AÇIKLAMA VE KATILANLAR
10.01.2023	Siyasi Parti Ziyareti	Gelecek Partisi Aile ve Sosyal Hizmetler Politika İzleme Kurulu Başkanı Av. Selen Yıldız ÖZTÜRK, parti genel merkezinde ziyaret edildi. Ziyarete, Türkiye de çocuk politikaları ve uygulamalarına ilişkin görüş alışverişinde bulunuldu. Okul sosyal hizmeti uygulamasının gerekliliği konusunda görüş birliğinde olduğumuz belirtildi ve birlikte çalışma kararlılığı vurgulandı. Ziyarete Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan ve Eğitim Sekreterimiz Selda Şahindokuyucu katıldı.
31.01.2023	Sağlık Meslekleri Mevzuat Güncellemesi Çalıştayı	T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Meslekleri Daire Başkanlığınca düzenlenen Sağlık Meslekleri Mevzuat Güncellemesi II. Çalıştaya katılım sağlandı. Tababet Kanununda sağlık meslek mensuplarının tanımlarının yapıldığı dönemde sosyal hizmetin tanımlama dışında kalmış olmasının ve bu mevzuat değişikliğinin ulusal ve uluslararası sağlık tanımına uygun olmaması nedeni ile özlük haklarımızda kayıplarımızın olduğu, mevzuat düzenlemelerinde sağlığa bütüncül bakışın gerekliliği vurgulanmıştır. Çalıştaya temel konusu olan İş analizi ve Bloom Taksonomisi çalışmasına, Derneğimizi sağlık komisyonunda görev alan ve akademiden ve uygulama alanlarından deneyimli meslektaşlarımızın katılımı sağlanmıştır. Çalıştaya, Derneğimiz Genel Başkanı Ramazan Yüksel, Sağlık Komisyonu Başkanı Nahide Doğrucan, Sedat Türkeri, Fatma Yüksel, İpen Ünlü, akademisyenlerden Prof. Dr. Veli Duyan, Prof. Dr. Kamil Alptekin, Prof Dr. İsak Aydemir, Doçent Dr. Merve Pak Güre, Doç. Dr. Zilan Uğurlu, Dr. Serdarhan Duru ve Dr. Öğr. Üyesi Gül Karahan katkı vermiştir.
13.02.2023	TAMP Toplantısı	TAMP çerçevesinde afet ve acil durumlarda psikososyal destek müdahalesi kapsamında 6 Şubat Depremi sonrası yapılacak

		çalışmaları planlamak üzere ASHB ile sivil toplum ve meslek örgütlerinin katıldığı online toplantı yapıldı. Toplantıda deprem bölgesine gidecek gönüllü psikososyal destek müdahale ekiplerinin gidişleri ve müdahale sürecine ilişkin görüş alışverişinde bulunuldu. Toplantıya Genel Başkan Ramazan Yüksel katıldı.
14.02.2023	Deprem Koordinasyon Toplantısı	6 Şubat Kahramanmaraş Depremi nedeni ile yürütülen çalışmaları değerlendirmek için SHUDER Şube Başkanları ile koordinasyon ve planlama toplantısı yapıldı.
16.02.2023	Deprem Değerlendirme Toplantısı	6 Şubat Depremi nedeni ile uluslararası yardım ve dayanışmalar ile ilgili olarak İngiltere de öğretim görevlisi olarak çalışan derneğimizin üyelerinden meslektaşımız Prof. Dr. Hakan Acar, Doç. Dr. Merve Pak Güre, Örgütlenme Sekreteri İsmail Arslan ve Çiğdem Karahan'ın katıldığı değerlendirme toplantısı yapıldı.
18.02.2023	Psiko Sosyal Destek Müdahale Eğitimi	18.Şubat'ta iki gün süren SHUDER Afet ve Acil durumlarda Psiko Sosyal Destek Müdahale eğitimi online olarak gerçekleştirildi.
21.02.2023	Deprem Bölgesi Ziyaret	6 Şubat depremi sonrasında psikososyal destek müdahalesinde bulunmak üzere bölgeye giden SHUDER Gönüllü PSD Ekiplerinin çalışmalarını koordine etmek ve bölgedeki yıkımın sonuçlarını yerinde görmek amacı ile Dernek Genel Başkanı ramazan Yüksel ve İstanbul Şube Başkanı İkrım Doğan, bölgeyi ziyaret etti.
04.03.2023	Toplantı	Sağlık Bakanlığı Mevzuat Çalışmalarının Güncellenmesi çalışmaları kapsamında Dernek merkezinde çalışmaya katılan akademisyen ve uygulayıcı sosyal hizmet uzmanları ile Blok Taksonomisi konusunda değerlendirme ve bilgilendirme toplantısı yapıldı.
21.03.2023	Dünya Sosyal Hizmet Günü Kutlaması, Panel	21 Mart Dünya Sosyal Hizmet Günü Kutlaması kapsamında; Afetlerde Kriz Yönetimi, İncinebilir Gruplara yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Çeşitliliğe Saygı konulu panel yapıldı. Panele Derneğimizin kurucularından ve ikinci dönem genel Başkanı Dr. Bülent İlik, SHUDER Etik Komisyon Başkanı

		Prof. Dr. Kasım Karataş, SHUDER Kadın Komisyonu üyesi Prof. Dr. Özlem Cankurtaran, SHUDER Hatay Şube Başkanı Kenan Karakulak, Doç. Dr. Merve Pak Güre ve Dernek Genel Başkanı Ramazan Yüksel konuşmacı olarak katıldı.
24.03.2023	Çalışma Ziyareti	Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Meslekleri Daire başkanlığı ile yürüttüğümüz İş Analizi ve Taksonomi Çalışmaları çerçevesinde Genel Başkan Ramazan Yüksel, çalışma ekibinden Sosyal Hizmet Uzmanları Sedat Türkeri, Fatma Yüksel, Nahide Doğrucan, Prof. Dr. İsak Aydemir, İpen Ünlüden oluşan heyet ile Daire Başkanı Dr. Kemal Serdaroğlu ve Dr. Müveddet Bayraktar'ı ziyaret etti.
29.04.2023	Film Gösterimi ve Söyleşiye Katılım	Genel Örgütlenme Sekreteri Ömer Faruk Kaya, Dünya Evimiz Derneğinin göçmen karşıtlığını konu alan “Bir Çift Göz” isimli kısa film ve söyleşi etkinliğine katılmıştır. Film gösterimi TMMOB salonunda gerçekleştirilmiştir.
07.05.2023	Şube Başkanları ile Toplantı yapılması	Dernek Genel Kurulu sonrası Genel Merkez Yeni Yönetim Kurulu ve Şube Başkanları ile online tanışma ve paylaşım toplantısı yapılmıştır.
08.05.2023	Sempozyum Toplantısı	Munzur Üniversitesi ile ortaklaşa yapılacak 2023 Sosyal Hizmet Sempozyumu toplantısı online olarak yapılmıştır.
11.05.2023	Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Komisyonu Toplantısı	Toplantı online olarak gerçekleştirilmiştir. Genel Sekreter Abidin Özdemir ve Genel Eğitim Sekreteri Yaşar Çavdar Katılmıştır. Komisyon Başkanı Yasemin Seyhan ve üyeler Filiz Demiröz, Esin Polat, Zeynep Mutlu katılmıştır.
16.05.2023	Uluslararası Psikoloji Bilimi Birliğinin (International Union of Psychological Science) TPD Ziyaretine Katılım	Uluslararası Psikoloji Bilimi Birliği Başkanı Dr. Karl Swain ve beraberindeki heyetle birlikte, davetli sivil toplum kuruluşlarının da katılım sağladığı toplantıda Türk Psikologlar Derneğinin deprem sonrasındaki saha çalışmaları dinlenmiştir. Dernek adına Genel Basın Yayın Sekreteri Beyza KAYA katılmıştır. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği olarak deprem sonrasındaki süreçte Afet ve Acil Durumlarda Destek Komisyonunun öncülüğünde dernek gönüllülerinin katkılarıyla sahada görev alacak meslek elemanlarına yönelik ve

		depremden etkilenen vatandaşlar için yapılan çalışmalardan, bundan sonraki iyileşme süreci için planlanan projelerden söz edilmiştir. Ziyarete SHUDER, TKV (Türkiye Kalkınma Vakfı) ve Kızılay katılım sağlamıştır.
19.05.2023	Mahkemeye Cevap Yazısı	Genel Hukuk Sekreteri Salih Sandalcı tarafından dernek avukatı ile iletişime geçilerek “Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşları Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” konusunda Dernek olarak açtığımız davada Kurumun Yaptığı savunmaya karşı yanıt verilmiştir.
19-21.05.2023	IFSW EUROPE Genel Kuruluna Katılım	9 -21 Mayıs 2023 tarihlerinde Çek Cumhuriyeti’nin Prag şehrinde, üyesi olduğumuz IFSW EUROPE Genel Kuruluna Derneğimiz Genel Başkanı Ramazan Yüksel katılmıştır. İlk günde prosedürler yerine getirilmiş, Ramazan Yüksel, 6 Şubat’ta Kahramanmaraş merkezli depremde derneğimizin yaptığı çalışmalar hakkında bilgi aktarmış, dayanışmaları ve katkıları nedeniyle IFSW EUROPE ile Danimarka ve İspanya Sosyal Hizmet Uzmanları Derneklerine teşekkür etmiş ve plaketlerini vermiştir. Oturum başlamadan önce IFSW Europe başkanı Ana Radulescu yerini Türkiye Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği başkanı Ramazan Yüksel’e bıraktı. Mart ayında meydana gelen depremlerin neden olduğu olağanüstü hal sonrasında derneğe, profesyonellere ve Türk vatandaşlarına destek veren federasyona teşekkür etmek istedi. Özellikle İspanya ve Danimarka’daki meslek kuruluşlarına alınan bağışlar için özel olarak teşekkür etmek istedi. Her iki derneğin başkanlarına plaket takdim edildi. Cuma günü, 2022’de ve 2023’ün ilk aylarında gerçekleştirilen eylemler sunuldu ve özellikle Ukrayna Derneği ile iş birliği içinde Ukrayna’da gerçekleştirilen tüm eylemler vurgulandı
29.05.2023	Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek	Toplantı Dernek ofisinde gerçekleştirilmiştir. Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Sekreter Abidin Özdemir, Genel Eğitim Sekreteri Yaşar Çavdar, Komisyon Başkanı Yasemin Seyhan, Raportör Gülşah Alakara Özcan katılmıştır.

	Komisyonu Toplantısı	
01.06.2023	Öğrenci Komisyonu Toplantısı	Sosyal hizmet bölümlerinden öğrenciler Nagehan Arseven, Eylül Bilgili ve Elif Melisa Akgün'ün katılımı ile Dernek ofisinde gerçekleştirilmiştir. Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Sekreter Abidin Özdemir, Genel Eğitim Sekreteri Yaşar Çavdar, Genel Mali Sekreter İsmail Arslan ve Genel Hukuk Sekreteri Salih Sandalcı katılmıştır.
06.06.2023	Çalışmaya Katılım	Derneğimizin Sağlık Bakanlığı ile yürüttüğü Sağlık Sisteminde Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş ve Taksonamik Analiz Çalıştayı yapılmıştır. Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Başkan Yardımcısı Nahide Doğrucan katılmıştır. Sağlık Komisyonu Üyesi Fatma Tokmak Yüksel'in koordinasyonu ile Moderatörlüğünü Prof. Dr. Kamil Alptekin'in yaptığı çalıştayda SHU S. Sedat Türkeri Bloom Taksonomisi ile ilgili bir sunum yapmıştır.
06.06.2023	Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Komisyonu Toplantısı	Toplantı online olarak gönüllülük eğitimine katılanlarla Komisyon Başkanı Yasemin Seyhan ve Raportör Gülşah Alakara Özcan'ın moderatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Sekreter Abidin Özdemir, Genel Eğitim Sekreteri Yaşar Çavdar dernek adına katılmıştır.
10- 11.06.2023	Çalışmaya Katılım	İstanbul Kent Konseyi Deprem Afet Çalışma Grubunun çağırısı ile İstanbul Yenikapı Metro Akademisinde "Depreme hazır İstanbul için Sivil toplum Koordinasyon Çalıştayı" yapıldı. Çalışmaya Derneğimizi temsilen Genel Başkan Ramazan Yüksel, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Müdahale Çalışma Grubu Başkanı Yasemin Seyhan, İstanbul Şube Başkanı İkram Doğan ve Suzan Oktay Erol katıldı. Çalıştayda SHUDER'in Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Müdahalesi konusunda yaptığı çalışmalar katılımcılar ile paylaşıldı. Olası İstanbul depremine yönelik sağlık emek meslek örgütleri ile ruh sağlığı alanında faaliyet yürüten sivil toplum örgütlerinin iş birliklerinin kurulmasının ve güçlendirilmesi gerektiği, her bir örgütün bünyesinde Afet ve

		Acil duruma ilişkin çalışma grubu oluşturmaları ve örgüt kapasitelerini geliştirmelerinin gerektiği vurgulandı.
17.06.2023	Yuvarlak Masa Toplantısına Katılım	ODTÜ Mezunları Derneği çağrısı ile birçok farklı kurumun davet edildiği Deprem gündemli bir Yuvarlak Masa toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantımız 15 kurumun katılımı ile gerçekleşmiştir. Toplantıya SHUDER'i temsilen Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır. Toplantının temel gündemi 6 Şubat 2023 tarihinde yaşadığımız deprem felaketinde dayanışmayı örgütleyen kurumlarla bir araya gelerek uzun erimli bir çalışma için durum değerlendirmesi yapmak olmuştur. Temel hedefler kurumların mesleki ve uzmanlık alanları doğrultusunda tespitlerini paylaşmak, deprem bölgelerinin ihtiyaçlarını tespit edebilmek ve ortak bir akıl geliştirerek koordineli bir çalışma yöntemi geliştirebilmek olarak belirlenmiştir. 4 farklı oturum ile yapılan toplantımızın ilk 2 oturumunda, katılımcı kurumlar deneyimlerini ve tespitlerini paylaşmıştır. Öğleden sonra yapılan oturumlarda ise bugüne kadar yapılan çalışmaların güçlü ve zayıf yönleri tartışılmış, ihtiyaçları anlamaya yönelik bir perspektif geliştirilmeye ve bir yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır.

SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAYIN KURALLARI

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin bir yayını olan Sosyal Hizmet Dergisi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere altı (6) ayda bir ve yayın kurulu tarafından gerekli görülen zamanlarda özel sayı olarak elektronik ortamda veya basılı olarak yayınlanır. Eksik sayılar yılda bir (1) dergi olarak tamamlanabilir.

Sosyal Hizmet dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilimler alanında yapılmış bilimsel ve mesleki çalışmaları yayınlar. Sosyal hizmet alanında yapılmış çalışmalara basım önceliği tanınır.

Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak Dergi, Türkiye dışındaki sosyal hizmet uzmanları ve sosyal bilimciler tarafından hazırlanan yabancı dildeki yayınlara da açıktır.

Sosyal Hizmet Dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilim alanında yapılmış mesleki ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, kitap eleştirileri, kitap tanıtımları, mesleki ve bilimsel çalışmalara ilişkin duyuruları da yayınlar.

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar aşağıdaki konu ve formatlarda olabilir:

- Araştırma makaleleri, derleme makaleler, çeviri makaleler
- Olgü sunumları
- Sosyal Hizmet Uygulamaları/Deneyim Paylaşımları
- Proje tanıtım yazıları, özetleri
- Röportajlar, söyleşiler, portreler
- Yüksek Lisans ve Doktora tez tanıtımı/özetleri
- Kitap tanıtımı, kitap değerlendirmeleri
- Yurt içi veya yurt dışı mesleki haberler, etkinlikler vb.
- Kurumların Yeni Sosyal Hizmet Uygulamaları
- Ulusal veya Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanlarını tanıtıcı yazılar
- Sosyal Hizmet Öğrencilerinin yazıları (eğitim/staj deneyimleri, lisans tez tanıtımları/özetleri vb)

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanması istenen yazılar dergi Yayın Kurulu tarafından incelenir ve uygun görülen yazılar yayınlanır. Yayınlanması uygun görülmeyen çalışmalar hakkında yazara/yazarlara bilgi verilir. Dergiye gönderilen yazılar hiçbir koşulda iade edilmez.

Dergide yayınlanan çalışmalarda yer alan görüşler yazarlarına aittir. Dergi Yayın Kurulu ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, yazarların görüşlerinden sorumlu tutulamaz.

YAZIM VE SUNUM KURALLARI

Genel Kurallar

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanacak yazılar Times New Roman yazı karakteri, metin 11 punto, üst başlıklar 12 punto, 1,5 satır aralığı ile sağa sola dayalı, paragraflar arasında 6 nk boşluk bırakılarak yazılmalıdır.

Yazılar bilgisayar ortamında A4 sayfa boyutuyla ve Microsoft Word Programı aracılığıyla yazılmalıdır.

Metinde yer alan şekil, çizelge veya fotoğraflar numaralandırılmalıdır.

Yazarlar, Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlamak istedikleri çalışmaları e-posta yoluyla dergi@shudernegi.org, info@shudernegi.org ve ozdemirabidin06@gmail.com adreslerine veya çalışmanın iki kopyası ve bir compact disc ile birlikte Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi; Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafır İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA adresine postalayarak Yayın Kurulu'na ulaştırabilirler.

Kaynakça Yazım Kuralları

Kaynakça Bağlacı

Yararlanılan kaynaklar metin içinde kaynakça bağlacı ile gösterilmelidir. Kaynakça bağlacının kullanımı aşağıdaki gibi olmalıdır.

Kullanılan kaynak tek yazarlı ise: (Adem 1993: 25),

Kullanılan kaynak iki yazarlı ise: (Adem ve Mehmet 1993: 25)

Kullanılan kaynaktaki ikiden fazla yazar ismi varsa: (Adem ve Diğerleri 1993:26)

Kaynakça Düzeni

Kaynakça listesinde yer alan yayınlar yazarların soyadlarına göre sıralanmalı ve numaralandırılmalıdır. Kaynakça gösterim biçimleri şu şekilde olmalıdır.

Kullanılan kaynak bir dergi makalesi ise:

Küçükkaraca N. (2000) “Kadın Suçluluğu ve Hükümlü Kadınların Durumu”. *Sosyal Hizmet*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını. 8 (3), 23-25.

Kullanılan kaynak bir editörlü kitap ise:

Tufan B., Aktaş A. M. Duyan V. (Ed) (2000). *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak editörlü kitapta bir bölüm ise:

Grayer E. (2000). “Deprem Travmaları”. *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Tufan B., Aktaş A.M. Duyan V. (Ed). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak yayınlanmış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Kabacalı A. (1995). “Türkiye’de Batıcılık Akımı ve Hoşgörü”. Uluslar arası Hoşgörü Kongresi Bildirileri. *Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı*. S: 97-100, Antalya.

Kullanılan kaynak yayınlanmamış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Metin N. (1996). “Entegrasyon Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar”. *Özürlü, Kent ve Çevre Kongresi’nde Sunulan Bildiri*, Ankara.

Kullanılan kaynak Yasa veya Anayasa ise:

Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun (4489 S.K.), Md. 1; 1943.

Kullanılan kaynak web’de yer alıyorsa, web kaynakları kaynakçanın sonunda web adresi verilerek yazılır.

Tarımeri, Nihat. (2016, 11 Mayıs). Sosyal İnceleme Raporu... Erişim tarihi: 30 Mayıs 2017, <http://www.sosyalhizmetuzmanlari.com.tr>

Kullanılan kaynak bir filmden alınmışsa:

Kavur, Ö. (Yönetmen). (1986). *Anayurt Otel* [Film]. İstanbul: Fono.

Kullanılan kaynak gazete ise:

Kongar, Emre. “Halkla İlişkilerin Önemi ve Ülkemizdeki Gelişmeler,” Cumhuriyet. 3 Kasım 2010. s.11.

Kişisel görüşmeler metinde belirtilmeli ancak kaynakçada yer almamalıdır.

Örnek: (Sema Kut, kişisel görüşme, Nisan 2017)